Sedan till samskolestyrelsens kännedom kommit, dels att riksdagens revisorer genom särskilt därtill beordrad tjänsteman, dels revisorn hos riksräkenskapsverket C. A. Lundin vid verkställda inventeringar av samskolans räkenskaper funnit, att desamma av rektor handhafts på ett sätt, som givit anledning till mycket allvarsamma anmärkningar, har samskolestyrelsen vid sammanträde den 7 sistlidne december uppdragit åt styrelsens ledamöter bankdirektören E. Ingeström och landstingsmannen G. A. Carlsson att verkställa inventering av skolans kassor och räkenskaper, varefter inventeringsmännen avgivit följande berättelse:

»Enligt erhållet uppdrag hava undertecknade denna dag granskat Vimmerby samskolas räkenskaper och kassor från och med den 1 juli till den 14 december 1925, varvid följande tablå upprättats:

Behållning den 30/6 1925:

Byggnadsfonden	kronor	4,166: 16	
Ljus- och vedkassan	»	1,799: 36	
Biblioteks- och materielkassan	»	1,950: 45	
Premie- och fattigkassan	»	2,034: 30	
Bergska fonden	»	570: 06	
V. Nybergs fond	»	2,495: 04	
Meurlingska fonden	»	1,248: 49	
Lärarnas avlöningsmedel	»	2,887: 40	
Sparbankens museimedel	»	216: 01	
Orgel- och pianofonden	»	168: 66	
Rektor Björklunds fond	»	293: 91	
Sparbankens lärjungebiblioteksfond	»	22: 99	
Adj. Sterners fond	»	1,034: 14	
Harald Anderssons minnesgåva	»	994: 11	
Rektor Th. Ingeströms fond	»	5,000: —	24,881: 08

Inkomster:

Lärarnas lönemedel	kronor	28,399: 80	
Ljus- och vedkassan	»	3,275: —	
Biblioteks- och materielkassan	»	459: —	
Byggnadsfonden	»	355: —	
Terminsavgifter till kommunen	»	1,730: —	34,218: 80
		kronor	59,099: 88

Utgifter:

Lärarnas avlöningsmedel	kronor	28,285: 97	
Ljus- och vedkassan	»	1,283: 04	
Biblioteks- och materielkassan	»	345: 60	
Byggnadsfonden	»	44: 95	
Terminsavgifter till kommunen	»	1,730: —	31,689: 56

Behållning den 14/12 1925:

Byggnadsfonden	kronor	4,476: 21	
Ljus- och vedkassan	»	3,791: 32	
Biblioteks- och materielkassan	»	2,063: 85	
Premie- och fattigkassan	»	2,034; 30	
Transport	kronor	12,364: 68	

Transport	kronor	12,364: 68	
Bergska fonden	»	570: 06	
V. Nybergs fond	»	2,495: 04	
Meurlingska fonden	»	1,248: 49	
Lärarnas avlöningsmedel	»	3,001: 23	
Sparbankens museimedel	»	216: 01	
Orgel- och pianofonden	»	168: 66	
Rektor Björklunds fond	»	293: 91	
Sparbankens lärjungebiblioteksfond	»	22: 99	
Adj. Sterners fond	»	1,034: 14	
Harald Anderssons minnesgåva	»	994: 11	
Rektor Th. Ingeströms fond	»	5,000: —	27,410: 32
	kronor		59,099: 88

Den inventerade behållningen utgöres av:

3 st. dep.-bevis i A.-B. Svenska Handelsbanken för V. Nybergs fond å tillhopa		kronor	2,200: —	
1 st. d:o d:o för Meurlingska fonden		»	1,000: —	
1 » d:o d:o för Bergska fonden		»	500: —	
5 » motböcker i A.-B. Svenska Handelsbanken, 2 st. i Skandinaviska Kreditaktiebolaget och 6 st. i Vimmerby Sparbank med tillh. innestående		»	3,282: 95	
5 st. Malmö stads 5 % obligationer av år 1923 för Th. Ingeströms fond		»	5,000: —	
Innestående å löpande räkning i Skandinaviska Kreditaktiebolaget, enl. besked	12,762: 47			
D:o i Sv. Handelsbanken	201: 50	»	12,963: 97	
Kontant uppräknade vid inventeringen		»	2,500: —	27,446: 92
Överskott				36: 60
		kronor		27,410: 32.

Granskningen har givit anledning till följande anmärkningar:

att någon kassabok icke blivit förd sedan den 1 juli, varför inventeringen har måst vidtagas med ledning av rektor Kölgrens med blyerts gjorda anteckningar om inkomster och utgifter samt de verifikationer, som företetts,

att av den kontanta behållningen den 30 juni, 11,834 kronor 26 öre, större delen eller omkring 10,000 kronor icke synes hava blivit insatt i bank förrän i december månad, vilket givetvis åsamkat kassorna en ränteförlust, vilken bör av redovisaren gäldas,

att lärarnas den 30 juni utestående avlöningsmedel, 2,887 kronor 40 öre, ej ännu blivit till statskontoret inlevererade, vilket omedelbart bör ske,

att under juni månad till samskolan donerade 5,000 kronor (Th. Ingeströms fond) icke alls blivit bokförda, samt

att de olika fondernas och kassornas medel på ett olämpligt sätt blivit sammanblandade, vilket bör rättas sålunda, att de till varje fond och kassa hörande medel, där ej andra bestämmelser i donationsbreven finnas, insättas å särskilda depositioner eller motböcker, så att varje kassas behåll-

ning och räntetillgodohavande genast kan kontrolleras. På löpande räkning böra endast insättas lärarnas avlöningsmedel, vilka skola vara genast tillgängliga.

Sålunda befunnet intyga.

Vimmerby den 14 december 1925.

Erik Ingeström. A. G. Carlson.»

I enlighet med inventeringsmännens förslag hava därefter kassorna fördelats och insatts i bank på nedanstående sätt:

»**Vimmerby samskolas kassor den 23 december år 1925:**

Innestående å dep.-bevis hos A.-B. Svenska Handelsbanken:			
För Viktoria Nybergs fond å 3 bevis	kronor	2,200: —	
» Bergska fonden » 1 »	»	500: —	
» Meurlingska » » 1 »	»	1,000: —	3,700: —
Innestående å kapitalräkningsböcker i samma bank:			
För Byggnadsfonden	kronor	4,476: 21	
» Adj. Sterners fond	»	1,034: 14	
» Harald Anderssons minnesgåva	»	994: 11	6,504: 46
Innestående å sparkasseböcker i samma bank:			
För Ljus- och vedkassan	kronor	3,791: 32	
» Biblioteks- och materielkassan	»	2,063: 85	
» Premie- och fattigkassan	»	2,034: 30	
» Bergska fonden	»	70: 06	
» V. Nybergs fond	»	295: 04	
» Meurlingska fonden	»	248: 49	
» Sparbankens museifond	»	216: 01	
» Orgel- och pianofonden	»	168: 66	
» Rektor Björklunds fond	»	293: 91	
» Sparbankens lärjungebiblioteksfond	»	22: 99	9,204: 63
5 st. Malmö stads 5 % obligationer för år 1923 å nom.	kronor		5,000: —
Innestående å giroräkning i Svenska Handelsbanken (sedan lärarnas den 30 juni utestående lönemedel, kronor 2,887: 40, blivit till statskontoret inlevererade)	»		113: 83
		kronor	24,522: 92.

Ovanstående riktigt befunnet.

Vimmerby den 24 december 1925.

Erik Ingeström. A. G. Carlson.»

Dessutom har samskolestyrelsen beslutat, att inga medel hädanefter få lyftas och utbetalas utan att checker och uttagningskvitton underskrivits förutom av rektor även av ordföranden och ledamoten Ingeström, samt att inventering av kassan av styrelsen skall verkställas en gång i månaden.

Beträffande den av riksdagens revisorer beräknade behållningen den 12 november 13,630 kronor 27 öre jämte senare tillkommen differens 912 kronor 7 öre eller tillsammans 14,542 kronor 34 öre är densamma mindre än den av inventeringsmännen antecknade behållningen 15,463 kronor 97 öre, vilket dock kan förklaras därav, att både en del inkomster och utgifter tillkommit efter ovannämnda dato. Den av inventeringsmännen upprättade balansräkningen anse vi vara riktig med reservation för de anmärkta räntorna å medel, som ej varit insatta å bank. Dessa räntor kunna emellertid icke exakt bestämmas före bokslutet den 30 juni 1926, då redovisaren får täcka möjligen befintliga differenser, vilka icke kunna uppgå till något avsevärt belopp.

Av ovanstående redogörelse torde framgå, att samskolans styrelse vidtagit alla för betryggande av skolans ekonomi erforderliga åtgärder.

Då emellertid av den verkställda inventeringen framgått, att rektor Kölgren förvaltat skolans ekonomi och skött dess räkenskaper på ett otillfredsställande sätt och icke vidare bör ensam omhänderhava desamma, och då styrelsens ledamöter icke torde vara skyldiga att taga någon befattning med räkenskapsföringen, har samskolestyrelsen föreslagit, att läroverksadjunkten Hellhagen, vilken för närvarande är förordnad såsom rektors sekreterare, även måtte biträda rektor Kölgren med bokföringen och skötseln av samskolans räkenskaper, vartill han förklarat sig vara villig.

Beträffande revisorernas anmärkning, »att vederbörande skolmyndigheter, vilka det åligger att öva tillsyn över skolan och taga kännedom om dess tillstånd och behov, häruti nnan visat en viss slapphet och ytlighet i kontrollen och övervakandet», vilja undertecknade ledamöter i samskolestyrelsen särskilt anföra följande:

Av samskolestyrelsens protokoll framgår, att någon inventering i enlighet med bestämmelserna i kungl. kungörelsen den 7 december 1906 icke blivit verkställd sedan den 31 december 1915, och att räkenskaperna icke granskats och underskrivits av styrelsen gemensamt sedan den 3 juli 1915, efter vilken tid räkenskaperna granskats och underskrivits av vederbörande ordförande i styrelsen utan att styrelsen i sin helhet varit sammankallad och anteckning om förrättningen gjorts i protokollet. Samskolestyrelsens ledamöter hava således icke lämnats det tillfälle att granska räkenskaperna, vilket författningsenligt föreskrivits, och hava därför lätt kunnat bibringas den uppfattningen, att de icke haft någon skyldighet härutinnan. Vi anse därför, att ordföranden ensam — liksom hans företrädare före honom — iklätt sig ansvaret för räkenskapernas riktighet, och att den försumlighet, som möjligen kan läggas oss till last, endast består däri, att vi icke beivrat vår rätt att få deltaga i granskningen.

I egenskap av ordförande får undertecknad, Nyberg, såsom närmare förklaring till i ovannämnda skrivelse påpekade förhållande, att jag ensamt granskat och underskrivit räkenskaperna, meddela, att jag följde två föregående ordförandenas förfaringssätt, och då icke någon anmärkning blivit framställd, från vare sig kungl. kammarrätten eller riksräkenskapsverket häremot, har jag trott mitt förfarande vara godtagligt.

Vimmerby den 2 januari 1926.

A. G. Nyberg.

Erik Ingeström. *A. G. Carlsson.*

Bil. 3.

Skolöverstyrelsen och riksräkenskapsverket,

angående föranstaltande av allsidig utredning rörande den ordning, som gäller för den ekonomiska förvaltningen vid de allmänna läroverken och med dessa i förvaltningsavseende jämförliga läroanstalter.

Till Konungen.

Skolöverstyrelsen och riksräkenskapsverket få härmed i underdånighet fästa Eders Kungl. Maj:ts uppmärksamhet vid vissa frågor rörande den ekonomiska förvaltningen vid de allmänna läroverken och vissa andra läroanstalter.

Efter hand som den statliga förvaltningen vuxit, har med ökad styrka gjort sig gällande behovet av en på en gång effektiv och dock såvitt möjligt lätthanterlig kontroll över den omfattande medelsförvaltning, som är anförtrodd åt statens olika organ. Vid utövandet av denna kontrollerande verksamhet möter emellertid ofta nog den svårigheten, att de olika institutioner, som bliva föremål för densamma, äro organiserade på så växlande sätt, att det visar sig svårt eller omöjligt att för kontrollen finna former, som äro på en gång tillräckligt enkla och tillräckligt smidiga för att låta sig anpassas efter de växlande förhållandena. I sammanhang med dylika frågor har också uppmärksamheten blivit ytterligare fäst vid det redan tidigare i andra sammanhang ej sällan påtalade förhållandet, att vissa statsinstitutioners ekonomiska förvaltning, även bortsett från den statliga kontrollens synpunkt, ej är ordnad på ett sätt, som tillfredsställande tjänar institutionernas eget syfte. Bland de statsinstitutioner, i fråga om vilka det nu sagda äger påtaglig giltighet, äro enligt överstyrelsens och riksräkenskapsverkets gemensamma erfarenhet de allmänna läroverken och vissa andra statliga läroanstalter. Det synes därför såväl ur den statliga kontrollens synpunkt som ur läroanstalternas egen synpunkt i hög grad önskvärt, att den för dessas ekonomiska förvaltning gällande ordningen underkastas en allsidig revision. Ämbetsverken vilja belysa detta behov genom att något redogöra för vissa egendomligheter i sagda ordning; ämbetsverken begränsa sig därvid till de allmänna läroverken, emedan egendomligheterna i fråga framträda mest bjärt vid dessa.

De allmänna läroverken hava icke upprättats genom någon från statens sida uppgjord samt genom statens organ och för statens medel genomförd enhetlig plan, utan de hava småningom vuxit fram genom samverkan av många olikartade, statliga, kyrkliga, kommunala och rent personliga krafter. Detta oenhetliga ursprung har också kommit att inverka på ordningen för läroverkens ekonomiska förvaltning. Denna ordning är icke präglad av någon enhetligt genomtänkt planmässighet; utan i densamma ingå åtskilliga moment, som hava sin grund i den historiskt framvuxna traditionen och som fått stå kvar vid sidan dels av varandra, dels av moment, som äga sitt ursprung i modernare, efter en rationell ordning strävande uppfattning av förvaltningens uppgifter och medel, utan att man alltid lyckats eller ens sökt bringa sagda äldre moment i tillfredsställande överensstämmelse vare sig med varandra eller med de modernare bestämmelserna. De

ojämnheter, som sålunda uppstått och som tillsammans göra läroverkens ekonomiska förvaltning svåröverskådlig och tungrodd, gälla såväl *de förvaltade medlen* som *förvaltningsapparaten.*

De vid ett allmänt läroverk *förvaltade medlen* äro till ursprung och natur av flera olika slag.

Enligt § 218 av läroverksstadgan skola vid varje läroverk finnas *ljus- och vedkassa, biblioteks- och materielkassa* samt *premie- och fattigkassa,* var och en med sin särskilda, i stadgan angivna uppgift. Samtliga dessa kassor, vilka torde kunna betecknas såsom läroverkets ordinarie driftkassor, hava sin förnämsta regelbundna inkomst i vissa lärjungeavgifter, nämligen dels inskrivningsavgifter, som utgå till dem alla, dels terminsavgifter, som utgå till ljus- och vedkassan samt biblioteks- och materielkassan. Därjämte angivas i stadgan såsom inkomstkällor till ljus- och vedkassan avkastning av donationer, avsedda för sådana behov, som skola av denna kassa fyllas, samt till premie- och fattigkassan dels frivilliga gåvor, dels av Kungl. Maj:t (se § 217, 1) eller domkapitlet bestämd andel av stiftets premie- och fattigkassans inkomster. I verkligheten kunna naturligtvis donationer och frivilliga gåvor tillfalla även sådana kassor, i fråga om vilka stadgan icke räknar med denna möjlighet. Dessutom har alltsedan kristiden utgått statsunderstöd till sådana ljus- och vedkassor, som därav varit i särskilt behov. Detta understöd är emellertid för närvarande under avveckling; under innevarande höst termin 1925 har det utgått allenast till två läroverk med samanlagt 1,250 kronor. — I nu ifrågavarande avseende intager statens provskola, nya elementarskolan i Stockholm, såtillvida en särställning, att vid detta läroverk de tre nyssnämnda kassorna motsvaras av en enda kassa, den s. k. skolkassan.

Vidare skall enligt § 219 av läroverksstadgan vid varje läroverk finnas en *byggnadsfond,* vars uppgift jämväl finnes i sagda paragraf angiven. Denna fonds inkomster utgöras av terminsavgifter av lärjungarna. För de ändamål, för vilka byggnadsfonden är avsedd, hava dessutom tidigare utgått ganska betydande bidrag från de särskilda stiftens av domkapitlen förvaltade byggnadskassor, vilka dock numera i de flesta stift äro förbrukade. Däremot har i fråga om flertalet läroverk vederbörande kommun åtagit sig att sörja för de flesta och dyrbaraste av ifrågavarande ändamål.

Ytterligare finnas vid samtliga läroverk *donationer* för växlande ändamål och med växlande förvaltningsbestämmelser samt ofta till stort belopp. De i fråga om dylika donationers förvaltning och användning givna bestämmelserna äro icke blott, såsom redan sagts, växlande utan ofta också oklara eller opraktiska, ja, på grund av förändrade tidsförhållanden omöjliga att noggrant efterkomma.

Vidare äger väl varje läroverk några inkomster av mera *tillfällig* natur, t. ex. hyror, räntor å andra medel än donerade fonder, behållning av lärjungefester m. m.

Huvudsakligen såsom mellanhand, ehuru visserligen med redogörares ansvar, knappast såsom förvaltare i egentlig mening, tjänstgöra läroverkets myndigheter i fråga om de *avlöningsmedel* till läroverkets lärare och andra tjänstemän, som utgå av staten och i vissa fall (slöjdlärare, lärarpersonalen vid samskolorna, i några kommuner hyresbidrag) även av kommunen.

Slutligen tjänstgör läroverket såsom uppbördsorgan i fråga om vissa medel, som icke komma läroverket till godo, nämligen lärjungarnas *ter-*

minsavgifter till staten eller, i fråga om samskolorna, till vederbörande *kommun*.

De medel, som gå genom läroverkens myndigheter, äro således synnerligen växlande i fråga om såväl ursprung som ändamål. Detsamma gäller förvaltningsformerna.

Ämbetsverken vilja i fråga om läroverkens *förvaltningsapparat* fästa uppmärksamheten vid vissa bestämmelser rörande *redogörare, ansvar* och *revision* samt vid vissa mer eller mindre genomgående egendomligheter i hithörande *författningar*.

Enligt gällande läroverksstadga (§§ 149, 150, 218,4, 219,3, 223 och 226) är rektor *redogörare* för alla de medel, som förvaltas eller åtminstone uppbäras av ett läroverk — med undantag blott av sådana donerade medel, för vilka i donationsurkunden givits föreskrift i annan riktning. Även i fråga om medel av sistnämnda art är emellertid rektor ofta nog medlem av den förvaltande myndigheten och skall naturligtvis i varje fall av denna myndighet mottaga och för avsett ändamål använda dessa medels avkastning. — Denna rektors ställning såsom redogörare är, vad stockholmsläroverken beträffar, såtillvida modifierad, att direktionen över Stockholms stads undervisningsverk för dessa läroverk förvaltar vissa donationer samt beträffande avlöningsmedlen i huvudsak äger att fullgöra de åligganden, som vid övriga allmänna läroverk tillkomma rektorerna.

Lämpligheten av den sålunda refererade ordningen måste ses i ljuset av vad som i övrigt utgör rektors uppgifter. Dessa finnas — utöver bestämmelser, som äro givna på särskilda punkter, spridda över så gott som hela läroverksstadgan — angivna i § 133,1 samt i §§ 141—156 av denna stadga. De kunna sammanfattas så, att rektor, vilken alltid skall vara ordinarie läroverkslärare, i första rummet är *ledare* av de olika grenarna av läroverkets verksamhet samt i nära samband därmed dels läroverkets *representant* utåt, dels *lärare*. Härav följer, att bland dem, som kunna komma i fråga till en rektorstjänst, ytterst sällan finnes någon, som äger egentlig utbildning för ekonomiskt förvaltningsarbete, och jämförelsevis sällan någon, som äger större erfarenhet av dylikt arbete. Såväl på grund av rektors huvuduppgift som på grund av sagda utbildningsförhållanden blir det också vid en rektorstillsättning omöjligt för överstyrelsen, som skall avgiva förslag i ärendet, och för Eders Kungl. Maj:t, som fattar beslut i detsamma, att fästa huvudsakligt avseende vid kandidaternas kvalifikationer för den ekonomiska förvaltningen; före denna synpunkt måste gå hänsynen till deras kvalifikationer såsom pedagogiska ledare.

Av det sagda framgår, att rektors uppgifter äro synnerligen mångskiftande. Därmed sammanhänger också, att de äro synnerligen tidskrävande. Och de äro stadda i ständig tillväxt. Ämbetsverken vilja i detta avseende särskilt erinra om två omständigheter. Å ena sidan utmärkes vår tid på det pedagogiska området av ett rörligt intresse men tillika av en betydande osäkerhet, förhållanden, vilka ställa alltjämt ökade krav på rektors kontakt med lärjungarna, lärarna, hemmen och den pedagogiska diskussionen. Å andra sidan utmärkes vår tid på det administrativa området av en tendens till författningsbestämmelser, som gå alltmer i detalj men ingalunda äro i däremot svarande grad genomtänkta, enhetliga och överskådliga. Under sådana omständigheter blir det ytterligt svårt för en rektor att finna tillbörlig tid för alla sina mångskiftande sysslor och att på det rätta sättet avväga den tid, som ägnas åt de särskilda sysslorna. Det blir en stor risk, att han drages från sina pedagogiska uppgifter, som borde vara

huvudsaken, till de administrativa, som borde vara allenast medel för de förra. Och denna risk är större i samma mån, som han på grund av sin på detta område mindre omfattande erfarenhet lätt kommer att känna en oro och osäkerhet i fråga om det för saken bästa och för hans ansvarighet såsom redogörare tryggaste, vilken ej, eller åtminstone ej i samma grad, skulle behöva göra sig gällande hos en för dylikt arbete utbildad person.

Men mångsidigheten i rektors uppgifter medför ej blott, att hans verksamhet blir synnerligen tidskrävande, utan också att hans ställning blir grannlaga. Hans förhållande till lärjungar och hem, till de särskilda lärarna och kollegiet, till komunala och centrala myndigheter kan lätt nog giva anledning till friktioner, som äro ägnade att öva en störande inverkan på läroverkets arbete. Det är därför av vikt, att dessa friktionsanledningar ej genom olämpliga bestämmelser ökas utöver vad som enligt sakens natur ej kan undgås.

Nu äger visserligen rektor ett s. k. skrivbiträde. Härom föreskriver § 151 av läroverksstadgan: »Vid läroverk, där särskilt arvode är till skrivbiträde åt rektor anslaget, skall rektor därtill utse lämplig och villig lärare vid läroverket, vilken har till åliggande att, mot åtnjutande av nämnda arvode, på rektors ansvar bestrida de expeditionsgöromål, som honom av rektor anförtros, samt i övrigt gå rektor till hands vid dennes uppsikt över lärjungarna.» Den genom denna bestämmelse och det i densamma omnämnda anslaget givna ordningen har länge känts såsom otillfredsställande. Den lämnar ingen garanti för beredande av skrivbiträde åt alla rektorer. Den binder uppdraget såsom skrivbiträde vid lärare vid läroverket. Den bereder skrivbiträdena allenast ett synnerligen knappt arvode. Den kan visserligen befria rektor från en del arbete men icke i något avseende från det med arbetet förenade ansvaret.

För att råda bot på dessa brister gav Eders Kungl. Maj:t den 12 mars 1918 rektorn vid högre allmänna läroverket i Uppsala A. Nordfelt i uppdrag att verkställa utredning angående ändamålsenligare anordning av skrivbiträdesinstitutionen vid de allmänna läroverken. Till åtlydnad av detta uppdrag avgav Nordfelt samma år underdånigt förslag i ämnet. Detta förslag har emellertid aldrig blivit förverkligat, utan det enda resultatet av detsamma har blivit, att genom beslut av 1920 års riksdag *dels* anslaget till skrivbiträden blivit så pass mycket höjt, att numera skrivbiträde kan anställas vid alla allmänna läroverk, *dels* bestämmelserna rörande anslagets användning modifierats i den riktningen, att detsamma, utom till arvode åt det egentliga skrivbiträdet, kan användas också till annat biträde å rektorsexpeditionen. Dessa förändringar utgöra utan tvivel förbättringar. Men den beviljade höjningen i anslaget har varit så pass begränsad, att de flesta rektorer ansett det till läroverket anslagna beloppet böra i sin helhet utgå till det egentliga skrivbiträdet och följaktligen ansett sig förhindrade att anlita annat biträde. Och i fråga om den egentliga skrivbiträdesinstitutionen kvarstå de väsentliga bristerna, *att* arvodet till skrivbiträdena rör sig med efter nuvarande arbetspriser mycket blygsamma belopp, *att* till skrivbiträde måste utses någon av läroverkets lärare, utan att denne äger åtnjuta någon mot detta arbete svarande lindring i sin undervisningsskyldighet, *att* rektor till följd av dessa omständigheter icke kan äga säkerhet att till skrivbiträde finna någon person, som äger tillräcklig erfarenhet och övriga kvalifikationer för uppdraget, och endast undantagsvis kan betunga skrivbiträdet med så mycket arbete, som rätteligen skulle behövas för den önskvärda lindringen i rektors eget arbete,

samt att skrivbiträdesinstitutionen i varje fall icke innebär någon begränsning av det rektor åliggande ansvaret.

Av allt detta följer, att de förut omnämnda allvarliga olägenheter, som äro förknippade med rektors förvaltningsarbete, i det väsentliga kvarsta orubbade även efter de av 1920 års riksdag beslutade ändringarna. Också har även efter denna tid från olika initierade håll upprepade gånger framhållits nödvändigheten av ytterligare åtgärder för lindrande av sagda arbete. Av dylika uttalanden vilja ämbetsverken erinra om några, därvid dock görande början med ett uttalande, som gjordes efter det att Eders Kungl. Maj:t avlåtit proposition i ärendet till riksdagen men innan denna ännu fattat sitt beslut. Den 29—31 mars 1920 hölls inför överstyrelsen ett möte med de allmänna läroverkens rektorer för överläggning angående åtskilliga läroverkens angelägenheter. Ett av överläggningsämnena hette »Rektorernas arbetsbörda». Överläggningen i detta ämne inleddes med ett föredrag av rektor Nordfelt, vilken bland annat förklarade: »Då jag — — icke vill dölja sanningen, får jag i fråga om de större läroverken, särskilt provårsläroverken, redan från början helt kort och lugnt förklara, att det enligt min mening icke är så, att bågen är nära att brista, utan så, att den redan har brustit eller åtminstone fått en sådan knäck, att den icke längre kan användas till sitt egentliga ändamål. Jag menar härmed, att vi rektorer vid nämnda läroverk knappast längre äro att betrakta som pedagogiskt verksamma krafter i egentlig mening utan snarare förvandlats till expeditionskarlar, som sitta på vår skrivstol dag ut och dag in, till övervägande del sysselsatta med göromål, jämförliga med andra kanslitjänstemäns.» I den på föredraget följande diskussionen gjordes i det stora hela likartade synpunkter gällande. — Sedermera hava dels lärarnas lönekommitté i sitt den 15 augusti 1923 avgivna underdåniga betänkande, dels överstyrelsen i sitt över detta betänkande den 30 september 1924 avgivna underdåniga utlåtande framhållit, hurusom här föreligger en fråga av största vikt för läroverkens sunda utveckling.

I nu förevarande sammanhang vilja ämbetsverken i huvudsak inskränka sig till att ånyo framhålla vikten av en sådan förändring i de bestående förhållandena, som är ägnad att återföra rektor till hans huvuduppgift såsom pedagogisk ledare.

Vad angår *ansvar* och *revision*, ställer sig saken rätt olika i fråga om de olika slag av medel, för vilka rektor är redogörare eller åtminstone uppbördsman.

I fråga om de kassor, som ämbetsverken i det föregående betecknat såsom läroverkets driftkassor, föreskriver § 218,4 av läroverksstadgan: »Vården av samt ansvaret och redogörelsen för dessa kassor åligge rektor, som jämväl, där ej annorlunda är föreskrivet, bestämmer angående de utgifter, som ur desamma skola bestridas». I fråga om donationsmedel föreskriver § 226: »Donationsmedel till stipendier eller för annat ändamål skola noggrant användas efter givarens föreskrift. För sådana, som stå under ett läroverks omedelbara förvaltning, ansvare och redogöre rektor, där ej annorlunda är särskilt föreskrivet.» Ytterligare stadgas i § 227,1: »Räkenskaperna över de kassor, för vilka rektor enligt § 218 mom. 4 och § 226 ansvarar, skola vid högre allmänt läroverk och realskola för gossar av kollegiet, vid samskola av dess styrelse, årligen granskas och underskrivas. Göres icke anmärkning vid räkenskapernas beskaffenhet eller i avseende på någon för medlen ställd säkerhet, och uppkommer i följd av grövre försum-

melse härutinnan för kassan förlust, vare kollegiets och samskolestyrelsens ledamöter, en för alla och alla för en, ansvariga för densamma.»

Den i sistnämnda stadgande föreskrivna revisionen kan numera, då antalet medlemmar i många kollegier väsentligt ökats och vissa kollegier till och med omfatta flera tiotal medlemmar, icke verkställas av kollegiet in corpore eller skulle åtminstone, om den så utfördes, även i fråga om de mindre kollegierna och samskolestyrelserna bliva en synnerligen tungrodd apparat. Vid sidan av läroverksstadgan har därför utbildat sig den praxis, att kollegiet eller styrelsen inom sig utser ett mindre antal, vanligen två, revisorer, som verkställa revisionen och till sina uppdragsgivare avgiva berättelse över densamma, varpå kollegiet eller styrelsen i sin helhet i förlitande på sagda berättelse underskriver räkenskaperna och därmed ikläder sig det i stadgandet omförmälda ansvaret.

Den sålunda refererade ordningen utmärkes alltså av den egendomligheten, att en månghövdad korporation ikläder sig ansvaret för en förvaltning, på vilken den i stort sett icke har något inflytande utan som skötes av en enda person, och detta på grund av en granskning, i vilken endast ett mycket begränsat antal av korporationens ledamöter tager någon egentligen verksam del. Alldeles särskilt bjärt framträder det egendomliga i denna ordning, om man betänker, att till kollegiets ledamöter höra jämväl vikarier å ordinarie ämneslärartjänster, de må hava sin ställning på grund av ett aldrig så tillfälligt förordnande. En dylik ordning må hava sin historiska förklaring; men lämplig kan den icke vara.

Angående byggnadsfonden föreskriver § 219,3: »Vården av samt ansvaret för byggnadsfonden åligge vid högre allmänt läroverk och realskola för gossar rektor jämte en av kollegiet och två av vederbörande kommunalstyrelse utsedda delegerade samt vid samskola dess styrelse. Redogörelsen för fonden tillkommer rektor», samt § 227,2: »Räkenskaperna över förvaltningen av läroverkets byggnadsfond skola underskrivas av rektor jämte de i § 219 mom. 3 omförmälda delegerade samt, där icke annorlunda är särskilt stadgat, årligen granskas av två revisorer, vilka i stift, där byggnadskassa finnes, utses den ene av domkapitlet och den andre av vederbörande kommunalstyrelse, samt i övriga stift båda av kommunalstyrelsen.»

Angående lärarnas avlöningsmedel samt de till statsverk eller kommun utgående terminsavgifter giver läroverksstadgan inga föreskrifter angående kollegiets eller samskolestyrelsens medansvarighet. De småkassor, som kunna uppkomma genom vissa förut omnämnda tillfälliga inkomster, finnas överhuvudtaget icke berörda i läroverksstadgan. Emellertid finnes, utöver vad i läroverksstadgan är föreskrivet angående läroverkens ekonomiska förvaltning, en särskild nådig kungörelse (den 7 december 1906) angående bestämmelser rörande sättet för uppgörande av de allmänna läroverkens räkenskaper. Vissa i denna kungörelse meddelade bestämmelser hava sedermera blivit ändrade genom budgetårets omläggning och riksräkenskapsverkets upprättande, men i övrigt gäller kungörelsen fortfarande. I mom. 1 av denna kungörelse angivas de räkenskaper, för vilka kungörelsen gäller, på följande sätt: »Räkenskaperna — — — skola omfatta alla de i §§ 218—223 av stadgan för rikets allmänna läroverk den 18 februari 1905 omförmälda samt övriga under ett läroverks omedelbara förvaltning stående kassor och fonder ävensom lärarnas avlöningsmedel och till statsverket ingående terminsavgifter». I de följande momenten talas sedan om »räkenskaperna» såsom en helhet, utan att skillnad göres mellan olika slag av medel. Bland annat hänvisas i mom. 3 till den av ämbetsver-

ken i det föregående omtalade, i § 227 av läroverksstadgan föreskrivna proceduren med räkenskapernas granskning och underskrivande. I anslutning härtill har utbildat sig den praxis, att sagda granskning och underskrivande omfattar även avlöningsmedel och terminsavgifter till staten, ehuru läroverksstadgan icke giver vid handen, att rektor skall med någon dela ansvaret för sagda medel. — Vad angår de tillfälliga småkassorna, har praxis blivit mycket växlande såväl vid olika läroverk som i fråga om olika kassor. I vissa fall innefattas de i den allmänna granskningen, i andra fall äro de underkastade någon annan form av granskning eller ingen granskning.

I vad ämbetsverken sålunda anfört inga åtskilliga exempel på sådana svårigheter, som beredas genom gällande *författningsbestämmelsers* beskaffenhet. Utöver vad i detta avseende framgår av det sagda, vilja ämbetsverken anföra ytterligare några synpunkter och exempel.

Gällande bestämmelser rörande samma eller med varandra nära sammanhängande frågor äro ofta splittrade på ett flertal författningar, vilkas inbördes förhållande icke alltid är tillbörligt genomtänkt. Det sålunda uppkomna komplexet av bestämmelser blir svåröverskådligt och stundom lidande av inre motsägelser, följaktligen svårt eller omöjligt att med säkerhet tillämpa. För att giva ett från ett begränsat område hämtat exempel på den mängd av författningar, som måste hållas i minne, bifoga ämbetsverken en förteckning på de lagar, nådiga reglementen, nådiga kungörelser och nådiga brev samt cirkulärskrivelser från överstyrelsen, vilka för närvarande gälla för avlöning, pensionering och familjepensionering av befattningshavarna vid de allmänna läroverken — varvid ämbetsverken å ena sidan utelämna sådana bestämmelser, som gälla allenast vissa särskilda tjänster, å andra sidan dock icke våga garantera, att förteckningen är fullständig.

Gällande bestämmelser föreskriva ofta procedurer, som äro invecklade och tidsödande, isynnerhet i förhållande till den obetydliga sak, frågan mången gång gäller. Ämbetsverken vilja som exempel erinra om den i § 123 av läroverksstadgan givna föreskriften, att rektor har rätt att at lärare, som av oförutsedda omständigheter hindras att bestrida sin tjänst, bevilja ledighet samt förordna vikarie för högst två veckor; dock med skyldighet för rektor att om åtgärden ofördröjligen underrätta överstyrelsen. Denna bestämmelse lider först och främst av den begränsningen, att den är avsedd endast för fall av oförutsedda hinder. Kan behovet av ledighet på förhand beräknas, skall frågan, den må gälla aldrig så kort tid, hänskjutas till överstyrelsen. Vidare finnes ingen med rektors nyssnämnda rätt förenad befogenhet att träffa bestämmelse angående avlöningsförhållandena, utan avlöningen skall utgå efter i övrigt gällande grunder, någonting, som särskilt då det gäller partiell ledighet eller ett vikariats uppdelning på flera personer, kan föranleda icke blott invecklade räkningar utan stundom också tvekan angående beräkningens grunder. I verkligheten tillämpas därför ofta den i strid mot eller åtminstone vid sidan av gällande författningar utbildade praxis, att vid dylika kortare ledigheter den tjänstledige och vikarien under hand överenskomma om avlöningen och stundom icke heller överstyrelsen underrättas. På liknande sätt förhåller det sig med den genom nådiga kungörelsen den 30 augusti 1916 nr 471 givna föreskriften, att när en statens befattningshavare erhåller tjänstledighet för offentligt uppdrag, frågan om hans avlöning under ledigheten skall under vissa förutsättningar hänskjutas till Eders Kungl. Maj:ts prövning. Denna be-

stämmelse lider av den dubbla olägenheten, dels att i konkreta fall tvekan ofta nog kan uppstå, huruvida det föreligger förutsättningar för frågans hänskjutande till Eders Kungl. Maj:t, dels att tjänstledigheten stundom är av så ytterligt ringa omfattning, att frågans hänskjutande till Eders Kungl. Maj:t synes innebära en mot dess vikt ingalunda svarande omständlighet.

Redan av det sagda framgår, att hithörande författningsbestämmelser, just därför att de äro svåröverskådliga och invecklade, ofta också äro oklara och svårtolkade. Men även i övrigt gäller sistnämnda omdöme i stor utsträckning. Ämbetsverken vilja exempelvis framhålla, att gränserna för ett läroverks olika kassor, i fråga om såväl inkomster som utgifter, äro synnerligen oklara, samt att det likaledes är oklart, huruvida det i mom. 5 av ovannämnda nådiga kungörelse den 7 december 1906 använda uttrycket »läroverkens medel» avser jämväl terminsavgifterna till stat eller kommun, i fråga om vilka läroverken endast äro uppbördsorgan.

Slutligen vilja ämbetsverken i detta sammanhang framhålla, hurusom författningsbestämmelser, vilka avse statens institutioner överhuvudtaget eller åtminstone ett flertal av dessa, däribland läroverken, ofta nog visa sig svåra att tillämpa i fråga om de sistnämnda på grund av deras i många avseenden säregna karaktär. Belysande äro i detta avseende vissa svårigheter, som yppat sig, då det gällt att för läroverken draga konsekvenserna av budgetårets omläggning. I den förut omnämnda nådiga kungörelsen den 7 december 1906 föreskrives, att vid läroverk inventering av samtliga kassor och fonder skall förrättas a sista söckendagen av varje räkenskapsår av två av kollegiet, respektive samskolestyrelsen utsedda inventeringsmän. Vid den tid, då sagda kungörelse utfärdades, sammanföll räkenskapsåret med kalenderåret. Inventeringen kom då att infalla visserligen under ferier men dock vid en tid, då kollegiets ledamöter icke pläga vara synnerligen skingrade. Sedan numera budgetåret och som en följd därav räkenskapsåret blivit omlagt, kommer inventeringen att infalla under en tid, då kollegiets medlemmar hava ferier och i regel äro skingrade åt olika håll samt rektorerna lämpligen böra erhålla åtminstone en väsentlig del av sin lagligen tillförsäkrade semester. Ännu större svårigheter bereder av samma skäl den genom nådiga kungörelsen den 23 maj 1924 nr 178 givna föreskriften angående tiden för räkenskapernas insändande till riksräkenskapsverket (senast den 15 september). När den nyssnämnda ferietiden slutar och kollegiet åter samlas till början av ett nytt läsår, äro de första arbetsveckorna särskilt arbetstyngda av sådana bestyr, som kräva omedelbar behandling för planläggande och igångsättande av det nya läsårets arbete. Under sådana omständigheter är det ytterligt svårt och har i åtskilliga fall visat sig omöjligt att inom den utsatta tiden medhinna räkenskapernas avslutande, granskande, bindande och insändande; eller om detta arbete verkligen medhinnes inom den utsatta tiden, sker det lätt nog endast till priset av ett väl summariskt förfarande såväl vid räkenskapernas detaljutformning som deras granskning.

De olägenheter, som, på sätt i det föregående framhållits, kunna härflyta ur vissa brister i gällande författningsbestämmelser, måste givetvis bliva desto mera kännbara, ju mer noggrann och ingående den kontroll är, som utövas. Även med den största samvetsgrannhet och skicklighet kan en rektor, framför allt på grund av författningsbestämmelsernas oklarhet, lätt nog komma att leva i ett tillstånd av osäkerhet, som måste högst ofördelaktigt inverka på hans ämbetsutövning.

Med vad ämbetsverken sålunda anfört anse sig ämbetsverken hava till fullo motiverat det i början fällda omdömet, att den för de allmänna läroverkens ekonomiska förvaltning gällande ordningen icke är tillfredsställande vare sig ur läroverkens egen eller ur den statliga kontrollens synpunkt. För läroverkens sunda utveckling är det ingenting mindre än en livsfråga, att rektorerna få väsentligen ägna sin tid och kraft åt sin pedagogiska huvuduppgift. Och vad kontrollen beträffar, måste densamma bliva försvårad genom sådana brister och otympligheter i gällande ordning, som i det föregående påvisats; dessa böra fördenskull avlägsnas, även om det med full sanning kan sägas, att trots allt det allmännas medel på ifrågavarande förvaltningsområde i stort sett blivit lika samvetsgrant förvaltade och på ett lika klokt sätt kommit de avsedda syftena till godo som på något annat förvaltningsområde.

På grund av vad sålunda anförts anse ämbetsverken det uppenbart, att den för de allmänna läroverkens ekonomiska förvaltning gällande ordningen behöver underkastas en allsidig revision i syfte att på området åstadkomma förvaltningsformer, vilka kunna dels återföra rektorernas administrativa uppgifter inom gränser, som göra det möjligt för rektorerna att ägna huvudparten av sin tid och sitt arbete åt den egentliga rektorsuppgiften, ledningen av det undervisande och uppfostrande arbetet vid läroverket, dels underlätta och säkerställa den behövliga statliga kontrollen. Arbetet med en dylik revision skulle möjligen kunna möta vissa svårigheter däruti, att den knappast skulle kunna helt undvika att beröra vissa frågor, som sammanhänga med läroverkens organisation och löneregleringen. Ämbetsverken anse emellertid frågan alltför angelägen för att utan skada kunna uppskjutas till en oviss tid efter organisations- och löneregleringsfrågornas avgörande. Det skulle till och med kunna vara förenat med vissa fördelar, ifall nu ifrågasatta utredning komme till stånd, innan besluten i sagda båda frågor vinna sin definitiva detaljutformning. Erfarenheten har nämligen visat, att hänsynen till de lämpligaste förvaltningsformerna icke alltid kommer till sin fulla rätt vid bedömande av organisations- och löneregleringsfrågor. Det torde emellertid vara omöjligt att på förhand uppdraga någon bestämd gräns mellan nu nämnda trenne frågekomplex. Kommer den ifrågasatta utredningen till stånd, torde det kunna och böra överlåtas åt dem, som få densamma sig anförtrodd, att själva i varje konkret fall draga gränsen för sin uppgift.

Ämbetsverken hava hittills talat allenast om de allmänna läroverken. Emellertid föreligga, såsom i början antytts, liknande problem i större eller mindre utsträckning även i fråga om vissa andra statliga läroanstalter. Detta gäller om högre lärarinneseminariet, statens folkskoleseminarier och småskoleseminarier, institutet och förskolan å Tomteboda för blinda, förskolan i Växjö för blinda, hantverksskolan i Kristinehamn för blinda, vårdanstalten i Lund för blinda med komplicerat lyte, statens uppfostringsanstalter å Salbohed för sinnesslöa gossar och i Vänersborg för sinnesslöa flickor samt de tekniska läroverken och tekniska skolan i Stockholm, ehuru alla dessa slag av läroanstalter hava en i åtskilliga avseenden enklare ekonomisk förvaltning än de allmänna läroverken. Den ifrågasatta utredningen torde därför böra omfatta samtliga nu nämnda slag av läroanstalter.

Av det sagda torde framgå, att vid utredningsarbetet såväl läroanstalterna som de kontrollerande myndigheterna böra vara representerade. Vad särskilt läroverken angår, vilja ämbetsverken erinra därom, att det, såsom i annat sammanhang redan framhållits, råder en väsentlig skillnad mellan

läroverken i Stockholm, för vilka direktionen över Stockholms stads undervisningsverk övertagit en del av förvaltningen, och läroverken i landsorten, där denna helt och hållet skötes av rektor. Vid utredningen torde erfarenheten från båda dessa slag av läroverk böra vara representerad. Däremot synes den likaledes redan något berörda omständigheten, att ett av Stockholmsläroverken, nämligen nya elementarskolan, på grund av sin uppgift såsom statens provskola är en mera helt statlig institution än övriga läroverk och företer vissa däremot svarande egendomligheter i sin ekonomiska förvaltningsordning, icke tillräckligt motivera, att detta läroverk särskilt representeras vid utredningsarbetet annat än möjligen på vissa särskilda punkter. Ej heller torde det vara nödvändigt eller ens lämpligt, att en representant för varje särskild grupp av övriga nyssnämnda läroanstalter deltager i utredningsarbetet i dess helhet, utan torde de, som få detta arbete sig anförtrott, böra bemyndigas att i mån av behov på lämpliga punkter i arbetet, både sådana, som äro av principiell natur, och sådana, som gälla särskilda detaljer, tillkalla representanter för olika grenar av fackkunskap och erfarenhet på det område, utredningen avser.

En utredning sådan som den ifrågasatta skulle kunna synas vara en gemensam uppgift för skolöverstyrelsen och riksräkenskapsverket. Emellertid förfoga ämbetsverken icke över tillräckliga arbetskrafter för att på egen hand verkställa utredningen i fråga, ej heller över tillräckliga medel för att tillkalla behövliga utomstående arbetskrafter utan finna sig nödsakade att hänskjuta frågan till Eders Kungl. Maj:t.

På grund av vad sålunda anförts få skolöverstyrelsen och riksräkenskapsverket i underdånighet hemställa, det täcktes Eders Kungl. Maj:t föranstalta en allsidig utredning angående den ordning, som gäller för den ekonomiska förvaltningen vid de allmänna läroverken och med dessa i förvaltningsavseende jämförliga läroanstalter, i syfte att på området åstadkomma förvaltningsformer, vilka kunna dels återföra rektorernas administrativa uppgifter inom gränser, som göra det möjligt för rektorerna att ägna huvudparten av sin tid och sitt arbete åt den egentliga rektorsuppgiften, ledningen av det undervisande och uppfostrande arbetet vid läroanstalterna, dels underlätta och säkerställa den erforderliga kontrollen.

I den slutliga handläggningen av detta ärende hava deltagit från skolöverstyrelsen generaldirektören Bergqvist, avdelningscheferna överdirektören Falk och undervisningsrådet Fredriksson, t. f. avdelningschefen undervisningsrådet Berg samt undervisningsråden Johansson, föredragande, och Wallin samt från riksräkenskapsverket generaldirektören Tenow, byråchefen Beckman och t. f. byråchefen Wahlestedt.

Stockholm den 10 december 1925.

Underdånigst:

För skolöverstyrelsen:
B. J:n BERGQVIST.

För riksräkenskapsverket:
CHR. L. TENOW.

K. BECKMAN.

AUGUST JOHANSSON.
Föredragande.

Bell Kruse.

Förteckning på de lagar, nådiga reglementen, nådiga kungörelser och nådiga brev samt cirkulärskrivelser från skolöverstyrelsen, vilka för närvarande gälla för avlöning, pensionering och familjepensionering av befattningshavare vid de allmänna läroverken.

(Sådana bestämmelser, som gälla endast vissa särskilda tjänster äro icke här medtagna.)

A. Avlöning.

a. Samtliga allmänna läroverk.

Nådiga kungörelsen d. 8. 12. 04 nr 59 sid. 1 ang. sättet för utbetalning av avlönings- och arvodesmedel till lärare och övriga tjänstemän vid rikets allmänna läroverk m. fl. undervisningsanstalter.

Nådiga kungörelsen d. 30. 8. 16 nr 471 ang. befogenhet att besluta i fråga om skyldighet för innehavare av statstjänst att under tjänstledighet för särskilt uppdrag frånträda annan avlöningsförmån än tjänstgöringspenningar.

Nådiga kungörelsen d. 22. 7. 18 nr 660 ang. löne- och pensionsreglering för lärarpersonalen vid de allmänna läroverken.

Nådiga kungörelsen d. 6. 12. 18 nr 1104 ang. utbetalande av avlöningsförmåner till personal vid statens undervisningsanstalter samt statsbidrag till vissa statsunderstödda läroanstalter och där anställda lärare, utan hinder därav att undervisningen någon tid måst inställas till följd av smittosam sjukdom m. m.

Nådiga kungörelsen d. 19. 6. 19 nr 364 ang. beräkning i vissa fall av löneförmåner för ordinarie lärare och lärarinnor vid allmänna läroverk, högre lärarinneseminariet eller statens folkskoleseminarier m. m.

Nådiga kungörelsen d. 16. 7. 19 nr 475 ang. grunder för beräkning av tjänstgöringspenningar m. m. för rektorerna vid de allmänna läroverken samt avlöningsförmåner i vissa fall för tjänstledig lärare och lärarinna ävensom av arvoden åt ordinarie och extra ordinarie lärare och lärarinnor vid de allmänna läroverken.

Anm. Ändrad genom nådiga kungörelsen d. 5. 7. 23 nr 318, och nådiga kungörelsen d. 30. 5. 24 nr 306.

Nådiga kungörelsen d. 16. 7. 19 nr 517 ang. rätt till semesterledighet för rektorer vid de allmänna läroverken m. fl. läroanstalter.

Nådiga kungörelsen d. 22. 6. 20 nr 539 ang. ökad tjänstgöring för lärarinnor i kvinnligt handarbete vid statens samskolor m. m.

Nådiga cirkuläret d. 17. 6. 21 ang. anställande av biträdande gymnastiklärare vid de allmänna läroverken.

Nådiga kungörelsen d. 29. 8. 21 nr 517 med vissa bestämmelser ang. kommittéer.

Nådiga kungörelsen d. 15. 6. 23 nr 265 med allmänna grunder för dyrtidstillägg åt befattningshavare i statens tjänst.

Nådiga kungörelsen d. 5. 7. 23 nr 310 ang. fastställande av det tal, som skall anses motsvara levnadskostnadsökningen, ävensom av tabeller till hjälp vid uträkning av dyrtidstillägg åt befattningshavare i statens tjänst m. fl.

Anm. Av förenämnda kungörelse gälla nu endast tabellerna.

Nådiga kungörelsen d. 30. 5. 24 nr 305 ang. arvoden åt manlig lärare i manlig slöjd vid de allmänna läroverken m. m.

Nådiga cirkuläret d. 30. 5. 24 ang. arvoden åt kvinnlig lärare i manlig slöjd vid allmänt läroverk.

Nådiga kungörelsen d. 12. 6. 25 nr 261 ang. tillfällig löneförbättring under budgetåret 1925—1926 för viss personal inom den civila statsförvaltningen.

Nådiga kungörelsen d. 6. 10. 25 nr 413 ang. fastställande av det tal, som skall anses motsvara levnadskostnadsökningen m. m.

Nådiga kungörelsen d. 16. 10. 25 nr 421 ang. ersättning för ökad tjänstgöring åt gymnastiklärare vid allmänt läroverk.

Skolöverstyrelsens cirkulärskrivelse d. 26. 8. 20 ang. arvoden till bibliotekarierna vid de allmänna läroverken.

Skolöverstyrelsens cirkulärskrivelse d. 17. 10. 23 ang. arvoden till biträden å rektorsexpeditionerna vid de allmänna läroverken läsåren 1924—1925 och 1925—1926.

Skolöverstyrelsens cirkulärskrivelse d. 18. 10. 23 ang. dyrtidstillägg åt bibliotekarier och biträden å rektorsexpeditionerna vid de allmänna läroverken.

Skolöverstyrelsens cirkulärskrivelse d. 19. 9. 25 ang. skolläkarnas arvoden läsåret 1925—1926.

b. Endast provårsläroverk.

Nådiga brevet d. 23. 10. 15 ang. grunder för utgåendet av arvoden åt handledare för provårskandidater m. m.

Nådiga brevet d. 31. 12. 19 ang. grunder för utgåendet av ersättning till i provårsarbete deltagande föreläsare och kursledare.

Nådiga brevet d. 5. 7. 23 ang. grunder för arvoden åt föreståndare för provår vid allmänna läroverk och folkskoleseminarier.

B. Pensionering.

Lag d. 11. 10. 07 ang. civila tjänstinnehavares rätt till pension. Nr 85 i Sv. ffs.

Anm. Ändrad i fråga om lärarpersonalen vid de allmänna läroverken genom

lag	d.	17.	6.	08	nr	62	i svensk	författningssamling
»	»	24.	5.	18	»	350	»	»
»	»	6.	6.	18	»	477	»	»
»	»	8.	10.	18	»	777	»	»
»	»	19.	6.	19	»	399	»	»
»	»	22.	6.	20	»	347	»	»
»	»	29.	6.	21	»	455	»	»
»	»	30.	6.	22	»	387	»	»

Nådiga kungörelsen d. 11. 10. 07 nr 85 sid. 9 med föreskrifter om verkställighet av lagen ang. civila tjänstinnehavares rätt till pension.

Anm. Ändrad genom nådiga kungörelsen d. 17. 12. 14 nr 448 och nådiga kungörelsen d. 8. 10. 18 nr 778.

Nådiga kungörelsen d. 24. 5. 18 nr 353 om ändrad lydelse av kungörelsen den 25 maj 1900 ang. bestämmelser om förlust av pensionsrätt eller pension för den, som blivit från innehavande tjänst avsatt eller förklarats hava gjort sig till avsättning skyldig.

Nådiga kungörelsen d. 19. 6. 19 nr 508 ang. pensionsbestämmelser för vissa lärare i övningsämnen vid de allmänna läroverken, högre lärarinneseminariet och statens folkskoleseminarier.

Nådiga kungörelsen d. 19. 6. 19 nr 509 ang. pensionsförhållanden för till-

förordnade rektorer vid de allmänna läroverken m. fl. undervisningsanstalter.

Nådiga kungörelsen d. 10. 3. 22 nr 121 med bestämmelser om utbetalning månadsvis av vissa pensioner m. m.

Nådiga kungörelsen d. 15. 6. 22 nr 360 ang. pensionstillägg åt vissa f. d. befattningshavare i statens tjänst m. fl. pensionärer.

Nådiga kungörelsen d. 17. 5. 23 nr 203 ang. utbetalning av pensionstillägg åt vissa f. d. befattningshavare i statens tjänst m. fl. (Gäller även familjepensionering.)

Nådiga kungörelsen d. 12. 6. 25 nr 278 med föreskrifter i fråga om pensionering av vissa kvinnliga befattningshavare.

Nådiga kungörelsen d. 18. 6. 25 nr 275 med allmänna grunder för dyrtidstillägg åt f. d. befattningshavare i statens tjänst m. fl. pensionärer.

Nådiga kungörelsen d. 18. 6. 25 nr 280 med bestämmelser om ny pension för vissa pensionerade f. d. befattningshavare i statens tjänst m. fl. pensionärer.

C. Familjepensionering.

Nådiga reglementet d. 11. 10. 78 för lärarnes vid elementarläroverken änke- och pupillkassa. Nr 32 i Sv. ffs.

Anm. Ändrat genom nådiga kungörelsen d. 15. 6. 00 nr 51 och nådiga kungörelsen d. 8. 10. 15 nr 407.

Nådiga skrivelsen d. 8. 8. 85 till direktionen för lärarnas vid elementarläroverken änke- och pupillkassa, ang. de i sammanhang med 1884 års revision av nämnda kassa gjorda underdåniga framställningar. Nr 53 i Sv. ffs.

Nådiga kungörelsen d. 18. 11. 04 nr 63 ang. tillämpning av vissa bestämmelser i reglementet för lärarnes vid elementarläroverken änke- och pupillkassa den 11 oktober 1878.

Nådiga reglementet d. 8. 12. 11 för lärarnes vid elementarläroverken nya änke- och pupillkassa. Nr 155 i Sv. ffs.

Anm. Ändrat genom

nådiga	kungörelsen	d.	28.	3.	14	nr	39,
»	»	»	8.	10.	15	»	408,
»	»	»	4.	9.	16	»	381 och
»	»	»	31.	12.	19	»	870.

Nådiga kungörelsen d. 15. 6. 22 nr 361 ang. pensionstillägg åt vissa änkor och barn efter befattningshavare i statens tjänst m. fl.

Nådiga kungörelsen d. 15. 6. 23 nr 267 med allmänna grunder för dyrtidstillägg åt pensionsberättigade änkor och barn efter befattningshavare i statens tjänst m. fl.

Nådiga brevet d. 26. 6. 25 ang. tillfällig pensionsreglering för efterlevande till delägare i lärarnas vid elementarläroverken gamla och nya änke- och pupillkassor m. m.

Riksräkenskapsverkets

yttrande i anledning av riksdagens revisorers uttalande del I, sid 85, § 65.

Till Konungen.

Genom nådig remiss den 18 dennes har Eders Kungl. Maj:t anbefallt riksräkenskapsverket att avgiva utlåtande över vad riksdagens senast

församlade revisorer anfört om medelsförvaltningen vid Vimmerby samskola.

Med anledning härav överlämnar riksräkenskapsverket bilagda yttran-
Bil. 5. den av byråchefen A. Litzén och tillförordnade förste revisorn H. Anders-
Bil. 1. son. För egen del får riksräkenskapsverket anföra följande.

Åtskilliga av läroverksrektorerna hava hos riksräkenskapsverket framhållit svårigheterna att med hänsyn till deras huvuduppgifter såsom pedagogiska ledare medhinna upprättandet av räkenskaperna inom föreskriven tid, helst som detta arbete numera efter omläggningen av statsverkets räkenskapsår skall ske vid höstterminens ingång, då nytt läsår börjar och rektorernas arbete med undervisningen är särskilt överhängande.

Dessa synpunkter har riksräkenskapsverket funnit så beaktansvärda, att ämbetsverket ansett sig böra inrikta sig mindre på att genom åläggande av viten och dylikt få räkenskaperna insända inom föreskriven tid, enär detta i många fall skulle kunna under nuvarande brister i organisationen av läroverkens ekonomiska förvaltning verka mera till skada än gagn för det allmänna. I stället har riksräkenskapsverket sökt att få till stånd anordningar, varigenom rektorernas arbete med räkenskapsföringen underlättades. I sistnämnda hänseende må framhållas, att riksräkenskapsverket den 21 oktober 1924 utfärdat det cirkulär angående kassabokföringen, som
Bil. 3. finnes bifogat tillförordnade förste revisor Anderssons yttrande. Angående det närmare syftet med detta cirkulär må framhållas att enligt den erfarenhet, som vunnits icke blott inom statsförvaltningens skilda områden i övrigt utan även inom privata företag, utgöra månadsavslutningar av räkenskaperna en av de nödvändigaste förutsättningarna för en snabb och effektiv kontroll även under löpande räkenskapsår. Tillika medföra månatliga avslutningar den fördelen, att tiden för årsavslutningen, d. v. s. det egentliga bokslutet, kan avsevärt nedbringas, enär bokföringsarbetet genom månadsavslutningarna i väsentliga delar blivit verkställt redan under årets lopp. För riksräkenskapsverket stod det därför från början klart, att det effektivaste sättet att ej blott lätta rektorernas arbete med årsbokslutet utan också ernå en tillfredsställande kontroll var att ge rektorerna anvisning på, att månadsavslutningar av räkenskaperna kunde äga rum, och såsom en följd härav utfärdade riksräkenskapsverket den 21 oktober 1924 nyssnämnda cirkulär. Detta i avvaktan på en reform av läroverkens hela redovisningsväsen.

I yttranden, som av skolöverstyrelsen överlämnats till riksräkenskapsverket, hava vederbörande rektorer visserligen i flera fall uttalat sig mot att kassaräkningarna avslutas månadsvis, men åtskilliga av de myndigheter, som skolöverstyrelsen hört, hava insett fördelarna härav. Sålunda anför styrelsen för tekniska läroverket i Härnösand: »Styrelsen vill på *det livligaste tillstyrka, att det sålunda anvisade sättet för räkenskapernas förande må bliva anbefallt till efterrättelse eller åtminstone tillåtet till användning.* Många fördelar stå nämligen att vinna genom ett sådant bokföringssätt. Då de olika kassaposterna, såväl inkomster som utgifter, dag för dag införas såväl i sin helhet som, efter å verifikationen verkställd fördelning av totalbeloppet på respektive konton, med de sålunda erhållna beloppen i vederbörlig kontokolumn, och kassan därefter avslutas för varje månad, kan man när som helst i kassaboken så gott som direkt avläsa ett kontos ställning. *Vid räkenskapsårets slut kommer arbetet med bokslutet att inskränkas högst väsentligt* och granskningen kan utan svå-

righet ske successivt under räkenskapsarets lopp, ett förfaringssätt som styrelsen likaledes anser sig böra förorda.»

Rektor vid folkskoleseminariet i Kalmar anför: »Att i enlighet med riksräkenskapsverkets anvisningar och med användning av dess formulär sköta ett läroverks räkenskaper på sådant sätt, att kassaräkningarna avslutas månadsvis, skulle enligt mitt förmenande medföra mycket avsevärda fördelar. *Dels bleve det möjligt att under hela året lättare överblicka kassans ställning, och dels skulle årsavslutningen av räkenskaperna i högsta grad underlättas, vilket vore av synnerligen stort värde, helst sedan budgetåret numera slutar den 30 juni.*»

Såsom exempel på av riksräkenskapsverket ytterligare vidtagna åtgärder må framhållas, att ämbetsverket i skrivelse till skolöverstyrelsen den 3 mars 1925 ifrågasatte vissa ändringar i medelsförvaltningen vid de allmänna läroverken, i syfte såväl att erhålla en betryggande redovisning av läroverkens medel, som ock att möjliggöra ett snabbare avlämnande än hittills av läroverkens räkenskaper. I sistnämnda skrivelse ifrågasatte riksräkenskapsverket sålunda ändring i sättet för redovisning av terminsavgifterna samt att postgirot skulle tagas i anspråk för läroverkens medelsförvaltning. Då vidare såsom en av orsakerna till att läroverkens räkenskaper icke kunnat insändas inom behörig tid angivits, att revisorerna (de av läroverkskollegierna m. fl. utsedda) icke hunnit avsluta sin granskning, anhöll riksräkenskapsverket tillika om uttalande av skolöverstyrelsen beträffande möjligheten och lämpligheten av att granskningen ägde rum successivt under årets lopp. Härigenom skulle nämligen kunna vinnas såväl att den tid, som behövde åtgå för granskning av räkenskaperna, då desamma förelåge i avslutat skick, bleve väsentligt förkortad som ock att en fortlöpande kontroll över läroverkens medelsförvaltning kunde ernås.

Sedan skolöverstyrelsen avgivit svar härå, hava skolöverstyrelsen och riksräkenskapsverket vid gemensamt sammanträde den 7 oktober 1925, varvid representanter för läroverksrektorer m. fl. även voro närvarande, diskuterat frågorna om medelsförvaltningen vid de allmänna läroverken m. fl. läroanstalter. Resultatet av detta sammanträde blev att skolöverstyrelsen och riksräkenskapsverket i gemensam underdånig skrivelse den 10 december 1925, varav avskrift här bifogas,[1] hemställde hos Eders Kungl. Maj:t, att en allsidig utredning måtte föranstaltas angående den ordning, som gäller för den ekonomiska förvaltningen vid de allmänna läroverken och med dessa i förvaltningsavseende jämförliga läroanstalter i syfte att på området åstadkomma förvaltningsformer, vilka kunna dels återföra rektorernas administrativa uppgifter inom gränser, som göra det möjligt för rektorerna att ägna huvudparten av sin tid och sitt arbete åt den egentliga rektorsuppgiften, ledningen av det undervisande och uppfostrande arbetet vid läroanstalterna, dels underlätta och säkerställa den erforderliga kontrollen.

Av den nu lämnade redogörelsen torde framgå att riksräkenskapsverket icke varit overksamt då det gällt att åstadkomma en verksammare kontroll över läroverkens medelsförvaltning samt möjliggöra anordningar, vilka kunna underlätta rektorernas arbete med avslutandet av räkenskaperna.

Med anledning av nu föreliggande uttalande av riksdagens revisorer om medelsförvaltningen vid Vimmerby samskola vill riksräkenskapsverket

[1] Denna skrivelse ingår som bilaga 3 i skolöverstyrelsens ovan återgivna yttrande i anledning av riksdagens revisorers anmärkning mot medelsförvaltningen vid samskolan i Vimmerby

slutligen framhålla, att detta uttalande framhäver vikten av att den utredning, varom skolöverstyrelsen och riksräkenskapsverket hemställt i sin förenämnda underdåniga skrivelse den 10 december 1925, snarast kommer till stånd.

I detta ärendes handläggning har byråchefen Beckman deltagit jämte undertecknade.

Remissakten återställes härjämte.

Stockholm den 11 januari 1926.

Underdånigst:
CHR. L. TENOW.

KARL WAHLESTEDT.

E. Norberg.

Bil. 1.

V. P. M.

i anledning av vad riksdagens senast församlade revisorer anfört uti sin revisionsberättelse i fråga om medelsförvaltningen vid Vimmerby samskola.

Riksdagens revisorer hava uti § 65 av sin berättelse om den år 1925 av dem verkställda granskningen av statsverkets räkenskaper m. m. för tiden 1 juli 1924—30 juni 1925 framställt anmärkning mot medelsförvaltningen vid Vimmerby samskola. Därvid hava revisorerna, bland annat, anmärkt, att samskolans rektor gjort sig skyldig till försummelse beträffande avlämnandet till riksräkenskapsverket av samskolans räkenskaper för år 1922, första halvåret 1923 samt för budgetåret 1923—1924 och 1924—1925, och skulle, enligt vad revisorerna påstå, denna rektors försummelse icke hava föranlett något ingripande från riksräkenskapsverkets sida.

I anledning härav får jag i egenskap av tillförordnad chef under ifrågavarande tid för 4:e kontoret, å vilket kontor sagda räkenskaper jämlikt föreskrift i ämbetsverkets arbetsordning numera skola granskas, vördsamt anföra följande.

1922 års räkenskaper.

Till en början vill jag erinra om, att, sedan Kungl. Maj:t beslutat, att från och med år 1923 en av riksräkenskapsverkets revisionsbyråchefer skulle överflyttas till kammarrätten, vidtogs till följd härav i början av nämnda år inom riksräkenskapsverkets revisionsbyrå vissa större förändringar. I samband härmed blev jag, efter att tiden närmast dessförinnan hava tjänstgjort som tillförordnad förste revisor å det kontor, inom vilket huvudsakligast granskades länsräkenskaper, det s. k. länskontoret, överflyttad till nuvarande 4:e kontoret, vilket kontor jag sedermera alltjämt på grund av förordnanden förestått. Vid nämnda tid eller alltså i början av år 1923 överflyttades till detta kontor från det s. k. skattekontoret, läroverkens, folkskoleseminariernas, domkapitlens, domkyrkornas m. fl. räkenskaper, under det att samtidigt från 4:e kontoret flyttades de affärsdrivande verkens räkenskaper. Denna omändring hade till följd, bland annat, att kontorets räkenskapsdiarium måste helt omändras — nytt sådant uppläggas för de kontoret nytillförda räkenskaperna och utdrag ur det äldre diariet beträffande de till annat kontor övertransporterade räkenskaperna lämnas sistnämnda kontor. Vidare måste en noggrann kontroll i avseende å vilka överflyttade räkenskaper, som vid tiden för omändringen i fråga voro granskade, och vilka voro ogranskade eller under granskning företagas

kontoren emellan. Än vidare skulle författningar och kungl. brev m. m., som rörde kontorets räkenskaper ordnas. Allt detta jämte det att jag nu fick övertaga ledningen av ett för mig helt nytt kontor gjorde, att jag i början av nyssnämnda år i de flesta fall icke medhann att på annat sätt än telefonledes påminna dem, som uraktlåtit att inom behörig tid till riksräkenskapsverkets 4:e kontor avlämna räkenskaper, om deras skyldigheter i berörda avseende. Härtill kom att jag under juni och juli månader 1923 åtnjöt ledighet på grund av sjukdom samt semester. — Vad beträffar Vimmerby samskolas räkenskaper för år 1922, vilka räkenskaper författningsenligt skolat inlämnas senast den 31 mars 1923 (Sv. ffs. nr 110 år 1906), så har jag utan tvivel, innan jag påbörjat min ledighet, telefonledes anmodat vederbörande rektor att inkomma med redovisning. Då jag efter slutad ledighet återinträdde i tjänstgöring hade räkenskaperna inkommit till kontoret.

Räkenskaperna för första halvåret 1923.

Genom nådig kungörelse den 8 juni 1923 (nr 176) förordnade Kungl. Maj:t, med ändring av vad dittills stadgats rörande den tid, statsverkets räkenskaper skulle omfatta

dels att statsverkets årsräkenskaper skulle — med undantag för de affärsdrivande verkens räkenskaper, vilka fortfarande skulle avslutas för kalenderår — från och med den 1 juli 1923 upprättas för budgetår eller tiden 1 juli—30 juni;

dels att för de verk, vilkas räkenskaper sålunda skulle upprättas för budgetår, särskilda räkenskaper skulle avgivas för tiden 1 januari—30 juni 1923;

dels ock att det skulle åligga riksräkenskapsverket att — utan hinder av vad i vederbörande verks instruktioner eller eljest vore stadgat — meddela de särskilda föreskrifter, som erfordrades för upprättande av rikshuvudboken för nämnda halvår. Då denna kungörelse utkom från trycket först den 16 juni, kunde riksräkenskapsverket icke gärna tidigare än som skedde eller den 19 i samma månad — alltså endast tre dagar efter det kungörelsen utkommit — fatta beslut om vilka särskilda föreskrifter, som sålunda skulle utfärdas i fråga om räkenskaperna för nämnda budgetperiod. Då dels tryckningen av det riksräkenskapsverkets cirkulär, varigenom myndigheterna skulle meddelas ämbetsverkets ifrågavarande beslut, dels expedieringen av samma cirkulär, dels ock översändandet av detsamma med posten givetvis tog sin tid, kan det antagas att cirkuläret icke framkommit till respektive orter förrän omkring 5 dagar efter förenämnda den 19 juni. Vid denna tidpunkt hade flera redogörare påbörjat dem redan tilldelad semester, särskilt gällde detta läroverks- och seminarierektorerna. Det visade sig också, att det var svårare än vanligt att inom föreskriven tid — den 1 oktober — få in räkenskaperna för första halvåret 1923. Riksräkenskapsverket ansåg sig emellertid med hänsyn till förenämnda omständigheter icke böra gå allt för brådstörtat till väga, denna gång mot de redogörare, som icke i tid lyckats få sina räkenskaper fullt färdiga. — Vad nu angår Vimmerby samskolas räkenskaper för sagda halvår vill jag omförmäla, att riksräkenskapsverket uti skrivelse den 17 december 1923 avfordrade rektorsämbetet räkenskaperna och skulle, enligt skrivelsen, desamma insändas före månadens utgång. Därefter behandlades ärendet ånyo redan den 5 därpå följande januari, därvid ämbetsverket, för att påskynda räkenskapernas insändande, medgav, att rektor finge insända räkenskaperna obundna för att genom ämbetsverkets försorg bindas. Räkenskaperna inkommo ett par dagar därefter. Två gånger hade ämbetsverket alltså in-

gripit med anledning av den försummelse rektor sålunda latit komma sig till last i fråga om avlämnandet av räkenskaperna för första halvåret 1923.

Räkenskaperna för budgetåren 1923—1924 och 1924—1925.

Även för budgetåren 1923—1924 och 1924—1925 hava — enligt vad riksräkenskapsverkets diarier utvisa — Vimmerby samskolas räkenskaper, enär de icke inkommit till riksräkenskapsverket inom föreskriven tid, avfordrats redogöraren. Enär det emellertid skulle bliva allt för omständligt att här redogöra för ett vart av dessa fall tillåter jag mig att i det följande allenast omnämna de åtgärder, som av riksräkenskapsverket vidtagits i avseende å insändandet av samskolans räkenskaper för budgetåret 1924—1925 eller alltså det räkenskapsår, som närmast varit föremål för de senast församlade statsrevisorernas granskning.

I anledning av den förut omnämnda beslutade omläggningen av statsverkets räkenskaper att omfatta budgetår eller tiden 1 juli—30 juni i stället för kalenderår har Kungl. Maj:t genom nådig kungörelse den 23 maj 1924 (nr 178) meddelat föreskrift, inom vilka tider statsverkets årsräkenskaper skola vara till riksräkenskapsverket avlämnade. Härvid har i § 1 bestämts beträffande ett mindre antal särskilt angivna myndigheter, att dessa skola avlämna sina huvudböcker inom vissa angivna olika tider, samt att »övriga för budgetår upprättade räkenskaper» skola senast den 15 september näst efter räkenskapsårets slut till riksräkenskapsverket överlämnas. Till sistnämnda grupp av räkenskaper höra så gott som samtliga de räkenskaper, vilka skola granskas å 4:e kontoret, bland andra, läroverkens räkenskaper, varom här är fråga. Före räkenskapsårets omläggning inkommo, såsom framgår av riksräkenskapsverkets revisionsberättelse den 31 mars 1921 (sid. 80—85), räkenskaperna under vitt skilda tider — januari—november månader — av kalenderåret. Numera har genom förberörda nådiga föreskrift alltså en väsentlig förändring härutinnan inträtt, i det att nästan alla räkenskaper — åtminstone vad beträffar de, som tillhöra 4:e kontoret — skola inkomma på samma dag eller den 15 september, vilken tidpunkt valts med hänsyn därtill, att riksdagens revisorer sammanträda påföljande dag. Vid sådant förhållande är det givetvis omöjligt att den dagen eller ens de närmast därpå följande kunna undersöka, vilka räkenskaper, som icke i rätt tid inkommit till riksräkenskapsverket. Räkenskaperna skola nämligen först diarieföras hos registratorn. Registratorn, som det åligger att mottaga *samtliga* till riksräkenskapsverket insända räkenskaper och därjämte, förutom annat, är nödtvungen att vid samma tid mottaga och expediera en hel del övriga handlingar jämte skrivelser, kan självfallet icke alltid på dagen den 15 till respektive kontor överlämna alla de den dagen inkomna räkenskaperna, helst som flera räkenskaper anlända först med middagsposten. Sedan räkenskaperna därefter inkommit till kontoret införas de, så fort ske kan, i räkenskapsdiariet, vilket arbete utföres av ett kvinnligt biträde. Härvid skall, bland annat, så gott sig göra låter, tillses att inga räkenskapshandlingar fattas (en jämförelse göres med tidigare års räkenskap). Vidare förekommer ofta att lösa handlingar biläggas räkenskaperna, och måste dessa handlingar inhäftas i den räkenskap, till vilken de höra. Även i andra avseenden behöva räkenskaperna ofta nog kompletteras. Allt detta, vilket givetvis inverkar hämmande på räkenskapernas diarieföring, måste verkställas omedelbart före eller efter det räkenskap införes i diariet, ty i annat fall skulle räkenskaperna få ligga kvar i expeditionsrummet, enär man ej kan låta uppställa dem i ofullständigt skick på sina respektive platser och därigenom riskera, att lösa handlingar förkomma. Och därest räkenskaperna så komme att

hopa sig uppstaplade i travar i ett rum, skulle det bliva hart när omöjligt att finna reda på räkenskap, som skall utlånas eller av annan anledning vara till hands. Som bekant sammanträda riksdagens revisorer från och med år 1925 redan den 16 september, och då de nyinkomna räkenskaperna skola vara för revisorerna tillgängliga, måste av dem rekvirerad räkenskap genast kunna utlämnas, vilket icke alltid skulle kunna ske, därest räkenskapen i fråga icke befunne sig på sin plats. Helt naturligt tager denna utlåning av räkenskaper, som för ordningens skull maste ombesörjas av samma kvinnliga biträde, som handhar räkenskapernas diarieföring, avsevärd tid i anspråk. De övriga kvinnliga biträdena å kontoret äro — förutom med en del brådskande löpande göromal — fullt sysselsatta med den s. k. förberedande undersökningen av de nyinkomna räkenskaperna, vilken undersökning om möjligt bör vara fullbordad, innan räkenskap utlanas till riksdagens revisorer och varvid skall tillses, att räkenskap blivit behörigen underskriven, att föregående års utgående balans blivit rätt inbalanserad i den nyinkomna räkenskapen, samt att inventeringsinstrument, som styrker den utgående balansen i den nya räkenskapen, bilagts denna räkenskap.

På grund av vad ovan anförts har jag icke kunnat förrän en vecka efter nämnda den 15 september undersöka vilka myndigheter, som icke fullgjort sina skyldigheter i avseende å räkenskapers insändande. Enligt vad inom riksräkenskapsverket förvarade handlingar utvisa har jag, vad beträffar räkenskaperna för budgetåret 1924—1925, den 23 september eller alltså en vecka efter meromnämnda den 15 september på riksräkenskapsverkets vägnar telegramledes anmodat vederbörande att omgaende insända de räkenskaper, som befunnits icke hava inom behörig tid hit inkommit, och expedierades dessa telegram, enligt vad av registratorn å konceptet till desamma gjord anteckning utvisar, samma dag eller den 23 september. Även till rektorsämbetet vid Vimmerby samskola avsändes denna dag sadant telegram. Att rektorn vid samskolan E. Kölgren emottagit detta telegram, har han vid telefonsamtal med mig den 3 sistlidne oktober medgivit. Då jag omkring en vecka efter nyssnämnda den 23 september eller den 3 oktober lät vidtaga en ny undersökning i fråga om vilka räkenskaper, som då icke inkommit, befanns det, att rektor Kölgren icke inkommit med Vimmerby samskolas räkenskaper för ifrågavarande räkenskapsår. Min första tanke var då att hos ämbetsverkets styrelse göra hemställan om, att Kölgren — i likhet med vad ämbetsverket tidigare på min framställning beslutat, då Kölgren inom föreskriven tid ej inkommit med förklaring över anmärkningar mot samskolans räkenskaper — måtte åläggas att vid äventyr av vite insända räkenskaperna i fråga. Emellertid beslöt jag mig för att först sätta mig telefonledes i förbindelse med Kölgren. Den 3 oktober hade jag ett personligt samtal med Kölgren, vilket kan styrkas genom bifogade specifikation å telefonsamtal. Detta samtal gällde endast räkenskapernas insändande. Kölgren omtalade vid detta tillfälle, att han varit mycket svårt sjuk, vilket varit orsaken till dröjsmålet med räkenskaperna, och skulle han inkomma till riksräkenskapsverket med en framställning om anstånd med räkenskapernas insändande. Innan jag vidtog några ytterligare åtgärder mot Kölgren, ville jag avvakta denna inlaga och se, vad Kölgren däruti hade att andraga som skäl för denna framställning. Mandagen den 5 oktober inkom till riksräkenskapsverket en av Kölgren lördagen den 3 i samma månad — alltså samma dag jag haft omförmälda samtal med Kölgren — dagtecknad skrift av följande lydelse:

Anmärkningar mot 1924—1925 års räkenskaper och inventering hos redogöraren.

»Till riksräkenskapsverket.

Härmed får jag vördsamt anhålla om medgivande att vänta *högst* en vecka med insändande av Vimmerby samskolas räkenskaper.

Jag har under två somrar (1924 och 1925) måst vårdas vid Ronneby brunn för följderna av ischias och neuralgi, och då jag efter min hemkomst varit strängt upptagen av det arbete, som under terminens första del upptager nästan all ens tid, har jag blivit förhindrad att ostört ägna mig åt räkenskapernas upprättande.

Jag vore därför synnerligen tacksam om min framställning beviljades.

Vimmerby den 3 oktober 1925.

Edv. Kölgren.»

Kölgren åberopade alltså även i denna sin framställning sjukdomsfall såsom förhinder för räkenskapernas överlämnande, och jag ansåg mig böra taga hänsyn härtill och ej gå alltför strängt tillväga. Jag föredrog Kölgrens skrift vid den för mig närmast inträffade föredragning eller den 9 oktober. Riksräkenskapsverket hade givetvis på grund av bestämmelserna i § 6 av ämbetsverkets instruktion (Sv. ffs. nr 534/1924) och jämväl med stöd av vissa uttalanden i Kungl. Maj:ts proposition nr 149 (sid. 10 sista stycket) till 1924 års riksdag med förslag till ändrad lydelse av § 72 riksdagsordningen kunnat bifalla framställningen i fråga. Emellertid beslöt ämbetsverket på min hemställan, att ärendet skulle »uppskjutas i avvaktan på utlovat insändande av räkenskaperna». Vid detta besluts fattande, vilket alltså icke innebar direkt bifall till den av Kölgren gjorda framställningen, togs givetvis hänsyn till i ansökningen åberopade sjukdom. I detta sammanhang må även erinras om innehållet i skolöverstyrelsens skrivelse till riksräkenskapsverket den 16 juni 1925 angående de allmänna läroverkens räkenskaper, därvid skolöverstyrelsen, bland annat, uttalat den förhoppningen, att riksräkenskapsverket liksom dittills komme att framdeles vara lika tillmötesgående mot läroverksrektorerna i fråga om räkenskapernas insändande. — Då emellertid räkenskaperna icke hade inkommit den 15 oktober ringde jag nämnda dag ånyo upp rektor Kölgren (se bilagda specifikation å telefonsamtal) för att efterhöra, huruvida räkenskaperna avsänts till riksräkenskapsverket — det kunde ju tänkas, att de av en eller annan anledning blivit försenade på vägen hit. Vid detta tillfälle meddelade jag Kölgren — vilket han icke, därest han därom bleve tillfrågad, skulle kunna bestrida — att jag, då räkenskaperna ännu icke avsänts, nu skulle hos ämbetsverket hemställa om anmälan för skolöverstyrelsen därom, att Kölgren ej avlämnat räkenskaperna i fråga trots upprepade påstötningar. Kölgren åberopade även nu den svåra sjukdom, han genomgått samt meddelade — om jag minns rätt — att endast avskrift av huvudboken återstode och räkenskaperna skulle senast två dagar därefter eller den 17 oktober hit överlämnas. Lördagen den 17 oktober översändes räkenskaperna och inkommo till riksräkenskapsverket därpå följande måndag.

Omedelbart efter det räkenskaperna inkommit vidtogs en förberedande undersökning av desamma, och de erinringar, som denna undersökning gåvo anledning till, föredrogos av mig den 23 oktober eller alltså vid den föredragning, som för mig inföll närmast efter den dag, räkenskaperna inkommit, och beslöts därvid skrivelse av följande innehåll:

»Vid inom riksräkenskapsverket verkställd förberedande undersökning av Vimmerby samskolas räkenskaper för budgetåret 1924—1925 har erinrats:

att beträffande byggnadsfonden behållningen till den 1 juli 1924, som uti 1923—1924 års räkenskaper upptagits till 3,726 kronor 6 öre inbalanserats uti 1924—1925 års räkenskaper med allenast 3.720 kronor 6 öre;

att i 1923—1924 års räkenskaper kassaräkningen såsom kontant behållning den 30 juni 1924 upptager ett belopp å 829 kronor 26 öre, men att detta belopp icke överbalanserats till 1924—1925 års räkenskaper;

samt att det 1924—1925 års räkenskaper bilagda inventeringsinstrumentet såsom kontant behållning upptager 11,815 kronor 83 öre, under det att i kassaräkningen, vars sammanlagda inkomster uppgivits till 119,006 kronor 54 öre och utgifter till 112,765 kronor 93 öre, icke upptagits någon som helst behållning.

Riksräkenskapsverket får i anledning härav — under åberopande av vad ämbetsverket uti sitt cirkulär angående inventeringsinstrument den 19 maj 1925, vilket cirkulär tillställts rektorsämbetet vid Vimmerby samskola, erinrat därom, att i fall, då den kontanta behållningen i inventeringsinstrumentet ej stämmer med den kontanta behållning, som räkenskapen utvisar, förklaring skall lämnas över den bristande överensstämmelsen — anmoda eder att inom fjorton dagar från mottagandet av denna skrivelse hit inkomma med förklaring över vad sålunda erinrats. Stockholm den 23 oktober 1925.»

Då rektor Kölgren icke inom förelagd tid besvarade nämnda skrivelse anmälde jag detta för tillförordnade revisionsbyråchefen den 10 december, och hade detta till följd, att riksräkenskapsverket samma dag beslöt, att inventering omedelbart skulle verkställas hos Kölgren. Vad därvid förekom framgår av den i anledning av inventeringen upprättade inventeringsberättelsen, som här återgives:

»På riksräkenskapsverkets uppdrag har undertecknad den 11 och 12 december 1925 verkställt inventering hos redogöraren vid statens samskola i Vimmerby, rektor E. Kölgren samt företagit undersökning beträffande redovisningsväsendet vid samskolan.

Kassaställningen framgår av nedanstående sammanställning.

Debet.

Behållning från budgetåret 1924/1925 enligt inventeringsinstrument den 30 juni 1925:		
Depositionsräkningar	3,700: —	
Sparkasseräkningar	3,301: 38	
Löpande räkning i skand. kreditaktiebolaget	1,063: 87	
Kontant	11,815: 83	19,881: 08
Inkomster enligt kassajournal		34,218: 80
	kronor	54,099: 88.

Kredit.

Utgifter enligt kassajournal		31,689: 26
Behållning den 12 december 1925:		
Depositionsräkningar	3,700: —	
Sparkasseräkningar	3,301: 38	
Löpande räkning i skand. kreditaktiebolaget	12,762: 47	
Giroräkning i sv. handelsbanken	201: 50	
Kontant uppräknat	2,445: 27	22,410: 62
	kronor	54,099: 88.

Kassaräkning var upprättad i blyertskoncept, dock icke med månatliga avslutningar i enlighet med föreskrifterna i riksräkenskapsverkets cirkulär den 21 oktober 1924 d.-nr 3690/1924—1925.

Inventering av värdehandlingarna stämde med senast upprättade inventeringsinstrument av den 30 juni 1925 med det undantaget, att en sparkassebok nr 2353 i Svenska handelsbanken med ett innestående belopp av 18 kronor 43 öre icke kunde återfinnas.

En av bankdirektören E. Ingeström under juni månad 1925 till samskolan överlämnad donation å 5,000 kronor i obligationer är icke bokförd i 1924—1925 års räkenskaper och obligationerna upptagas icke i inventeringsinstrumentet av den 30 juni 1925. Några handlingar rörande donationen hava icke insänts till riksräkenskapsverket.

Låneräkning hade så till vida icke upprättats i enlighet med kungl. kungörelsen den 7 december 1906 (Sv. ffs. nr 110) angående bestämmelser rörande sättet för uppgörande av de allmänna läroverkens räkenskaper m. m. med tillhörande anvisningar, att den förefintliga låneräkningen endast upptager de tillgångar, som placerats på depositionsräkning, varemot de på sparkasseräkning och löpande räkning insatta medlen icke förekomma i låneräkningen. Sparkasseböckerna hade icke företetts för vederbörande banker i och för införande av 1924 års ränta. Vid räkenskaperna för budgetåret 1924—1925 hade emellertid bifogats bankbevis rörande upplupna räntor å de på sparkasseräkning och löpande räkning insatta medlen. Vederbörande fonder, vilkas kapital äro insatta på sparkasseräkning eller löpande räkning, tillgodoföras icke ränteinkomst i enlighet med de enligt fondens sparkasseböcker upplupna räntor, utan behandlas ränteuppbörden å löpande räkning och sparkasseräkningar som en samtliga fonders gemensamma tillhörighet och fördelas av rektor på fonderna, efter vad som kan anses skäligt. Detta förfaringssätt har haft till följd, att sparkasseboken för en fond kan utvisa en helt annan behållning, än vad fondens konto i huvudboken upptager. Så t. ex. innestår på en för »Rektor Alfred Björklunds fond» utfärdad sparkassebok nr 268 i Skandinaviska kreditaktiebolaget 417 kronor 9 öre, under det att fondens behållning enligt kontot i huvudboken uppgår till allenast 293 kronor 91 öre.

Å kontot 'Lärarnas avlöningsmedel' i 1924—1925 års räkenskaper upptages en utgående behållning å 2,887 kronor 40 öre med anteckning 'Till återleverering (bevis därom i nästa års räkenskaper)'. Ifrågavarande medel voro vid inventeringstillfället ännu icke återlevererade.

Stockholm den 18 december 1925.

Carl Lundin.»

Vid denna inventering anmodades Kölgren jämväl att inkomma med svar å nyss relaterade skrivelse av den 23 oktober, och har numera hit ingått det svar å densamma, som här följer.

»I anledning av de gjorda anmärkningarna i skrivelse senast den 7 december 1925 (d.-nr 4668) rörande Vimmerby samskolas räkenskaper 1924—1925 får jag vördsamt meddela,

att den å byggnadsfondens konto inbalanserade behållningen 3,720 kronor 6 öre skall vara 3,726 kronor 6 öre, vilken summa blivit felskriven, och skall felet rättas (med hänvisning till riksräkenskapsverkets d.-nr 4668 den 7 december 1925) i nästa års räkenskaper,

att i kassaräkningen behållningarna icke utförts berodde på förbiseende vid den brådska, som var rådande vid räkenskapernas uppgörande på grund av försening och

att jag fattat meningen i riksräkenskapsverkets cirkulär 19 maj 1925 d.-nr 2099/1925 'att den kontanta behållningen i inventeringsinstrumentet stämmer med den kontanta behållningen, som räkenskapen utvisar' så, att behållningen av *alla* skolans kassor skall överensstämma med summan av i bank insatta medel + kontant behållning i inventeringsinstrumentet och icke detta senare med den kontanta behållning, som kassaräkningen utvisar. Så kunde icke bli fallet i senaste räkenskapen.

Vi ha nu inom styrelsen uppdelat de olika kassorna och placerat deras behållningar i bank var för sig, så att uttagningar och insättningar ske å varje kassas sparkassebok eller annan bankinsättning, varigenom läneräkning kan föras även över andra medel än fondernas.»

Inom riksräkenskapsverket framställda anmärkningar mot Vimmerby samskolas räkenskaper för tiden 19—1—30 juni 1923.

I detta sammanhang skall jag, därom anbefalld, i korthet omnämna de anmärkningar, som inom riksräkenskapsverket framställts mot Vimmerby samskolas räkenskaper.

Formella anmärkningar hava — förutom de som innefattas i riksräkenskapsverkets förenämnda skrivelse den 23 oktober — framställts i avseende därå, att läneräkning och inventeringsinstrument varit ofullständiga, att verifikationer (2 stycken) icke bilagts räkenskaperna, att första lärarinnas arvode icke uppdelats i lön och tjänstgöringspenningar, samt att ett par lärarinnor erhållit för litet arvode och dyrtidstillägg. Då Kölgren anmodats avgiva förklaring, har han kunnat avgiva nöjaktig sådan. — Vidare hava anmärkningar framställts mot felaktiga utbetalningar. Dessa anmärkningar avse felsummeringar (tillhopa 72 kronor), för mycket utbetald lön, tillfällig löneförbättring och dyrtidstillägg till en musiklärare för tid, då denne varit ledig på grund av sjukdom (549 kronor) samt för mycket utbetalt dyrtidstillägg till lärarinna (82 kronor), vilka samtliga belopp ersatts statsverket.

Huru bestämmelserna angående läroverksräkenskapernas insändande i allmänhet följas.

Det må tillåtas mig att härefter omnämna, att en undersökning å kontoret angående vilka räkenskaper, som år 1925 inkommit inom föreskriven tid, givit vid handen, att av läroverkens räkenskaper, vilka, såsom av det föregående framgår, skolat avlämnas den 15 september, *icke mindre än 43 procent inkommit efter nämnda dag samt 28 procent av samma räkenskaper efter den 20 september.* Då samma förhållande gäller övriga räkenskaper, vilka den 15 september skolat vara inlämnade till kontoret, och då kontoret, bland annat, har att övervaka, att icke mindre än omkring 300 verk och inrättningar, vartill kommer kommittéer, inom föreskriven tid avlämna räkenskaper, torde härav framgå, vilka svårigheter, som föreligga att få in *samtliga* redovisningar.

Är riksräkenskapsverket vidtagna åtgärder angående läroverkens kassabokföring.

Jag vill härefter erinra om, att riksräkenskapsverket på min hemställan, bland andra, hos en del läroverksrektorer låtit verkställa inventeringar. Anledningen till dessa inventeringar har mestadels varit den, att rektor icke inom stadgad tid inkommit med räkenskaper. Vid inventeringsförrättningen har därför jämväl utrönts orsaken till dröjsmålet med räkenskapernas insändande. Det har härvid i en del fall visat sig, att beträffande räkenskapernas förande icke åtgjorts något på månader, och har härigenom arbetet med bokföringen hopat sig. Riksräkenskapsverket har i anledning härav tagit under övervägande frågan, hur rektorerna på lämpligt sätt skulle kunna förmås att dag för dag bokföra inkomster och utgifter. Riksräkenskapsverket beslöt så den 21 oktober 1924 på min föredragning att uppmana redogörarna att från och med den 1 januari 1925 avsluta läroverkens kassaräkningar månadsvis, och avlät ämbetsverket cirkulär härom till samtliga läroverk, av vilket cirkulär ett exemplar här bilägges. Bil. 3.

Då den nya bokföringsföreskriften alltså prövats först under budgetperioden 1924—1925, för vilken period räkenskaper inkommit för endast några månader sedan, har man ännu icke varit i tillfälle att helt utröna, hur försöket utfallit.

Vimmerby samskolas styrelses skrivelse till skolöverstyrelsen den 2 januari 1926.
Bil. 2.

Till sist får jag med anledning av vad skolstyrelsen för Vimmerby samskola uti skrivelse till skolöverstyrelsen den 2 innevarande januari anfört därom, att föreskriven inventering vid skolan icke företagits sedan år 1915, samt att skolans räkenskaper på föreskrivet sätt icke underskrivits, och att varken kammarrättens revisionsavdelning på sin tid eller riksräkenskapsverket häremot gjort anmärkning, åberopa bifogade yttrande av den revisor, som under senaste åren granskat Vimmerby samskolas räkenskaper.

Bil. 4.

Bestyrkt avskrift av Kölgrens yttrande över vad i ovannämnda revisionsberättelse anförts bifogas.

Stockholm, riksräkenskapsverkets 4:e revisionskontor den 7 januari 1926.

Helmer Andersson.

Bil. 2.

P. M.

Ledamöterna i Vimmerby samskolas styrelse A. E. Nyberg, Erik Ingeström och A. G. Carlsson hava i skrivelse till skolöverstyrelsen den 2 innevarande januari anfört bland annat, att någon inventering i enlighet med bestämmelserna i kungl kungörelsen den 7 december 1906 icke vid skolan verkställts sedan den 31 december 1915, och att räkenskaperna icke granskats och underskrivits av styrelsen gemensamt sedan den 3 juli 1915.

Därjämte har ordföranden i samskolestyrelsen A. E. Nyberg i samma skrivelse meddelat, att han ensam granskat och underskrivit räkenskaperna, och att anmärkning häremot icke framställts vare sig av kammarrättens revisionsavdelning på sin tid eller av riksräkenskapsverket.

I anledning härav får undertecknad, som granskat Vimmerby samskolas räkenskaper för år 1922 samt för tiden 1 januari—30 juni 1923, härigenom meddela, *att* i en var av dessa båda räkenskaper utbalanserad behållning, styrkts genom inventeringsbevis, undertecknat »A. E. Nyberg, samskolestyrelsens ordförande», *samt att* bemälde Nyberg undertecknat nämnda två räkenskaper »för Vimmerby samskolestyrelse», vilket uttryck torde vara liktydigt med: »å Vimmerby samskolestyrelses vägnar». Någon anledning för revisionen att betvivla, att Nyberg handlade å den övriga styrelsens vägnar förefanns icke.

Stockholm den 7 januari 1926.

E. O. Mellin.
Revisor.

Bil. 3.

Riksräkenskapsverket.

Cirkulär
till samtliga rikets allmänna läroverk,
angående kassabokföring.

Till Vimmerby samskola.

Jämlikt § 1 mom. 3 i riksräkenskapsverkets instruktion den 17 december 1920 (Sv. ffs. nr 869) skall riksräkenskapsverket utöva ständig tillsyn därå,

att statens räkenskapsväsen funktionerar ändamålsenligt och att erforderliga förbättringar vidtagas inom detsamma. I detta syfte äger riksräkenskapsverket, bland annat, meddela föreskrifter om sättet för räkenskapsposternas behöriga bokföring.

Vid granskningen av läroverkens räkenskaper ävensom vid de inventeringar, som ämbetsverket låtit vid vissa läroverk företaga har det visat sig vara ur kontrollsynpunkt erforderligt, att läroverkens kassaräkningar avslutas månadsvis. Riksräkenskapsverket får därför anmoda Eder att från och med den 1 instundande januari iakttaga följande. Å inkomsttabellen upptages behållning vid månadens början (= behållning från föregående månad), varefter inkomsterna för löpande månad bokföras dag för dag. Vid månadens slut nedsummeras inkomsterna och en sägersumma utsättes. Behållningen vid månadens början och sägersumman hopsummeras till en summa för månaden. På motsvarande sätt verkställes bokföringen av utgifterna likaledes dag för dag. Under sägersumman för utgifterna införes behållning vid månadens slut (= behållning till nästföljande månad). Därunder utsättes summan av utgifter och behållning, vilken summa till siffran skall överensstämma med debetsidans summa behållning vid månadens början samt inkomster.

Härjämte bör upprättas ett särskilt årssammandrag, vars inkomstsida upptager balans från föregående budgetår, varunder inkomsterna månad för månad utsättas. Å sammandragets utgiftssida skola, likaledes månad för månad, införas sägersummorna för utgifter, varefter vid budgetårets slut införes då förefintlig behållning (= balans till nästföljande budgetår). Detta sammandrag nedsummeras och bokföringen för räkenskapsåret avslutas på vanligt sätt. För ifrågavarande sammanställning bör användas de fastställda formulären för kassaräkning.

Genom att räkenskaperna på nyss angivet sätt avslutas månadsvis vinnes, förutom annat, den fördelen, att tiden för årsavslutningen av räkenskaperna kan avsevärt nedbringas, enär bokslutsarbetet i väsentliga delar redan verkställts under årets lopp.

Vid varje månads utgång bör rektor kontrollera, att den bokförda kassabehållningen överensstämmer med den faktiska behållningen.

Härvid fogade bilagor äro avsedda att tjäna till ledning vid bokföringen.

Vidare får riksräkenskapsverket på förekommen anledning påpeka, att stadgandet i § 223 läroverksstadgan, att terminsavgifter skola redovisas till statsverket respektive vederbörande kommun inom vissa i paragrafen angivna tider, icke får tolkas så, att terminsavgifterna ej behöva bokföras såsom inkomster i läroverkets räkenskaper förrän de skola redovisas till statsverket respektive kommunerna; utan terminsavgifterna skola givetvis bokföras såsom inkomster i kassaräkningen dag för dag allt efter som de inflyta, varefter de bokföras såsom utgifter de dagar, då de levereras till statsverket, respektive kommunen.

Slutligen får riksräkenskapsverket framhålla angelägenheten av att *samtliga* under ett läroverks omedelbara förvaltning stående kassor och fonder upptagas till redovisning i de till riksräkenskapsverket ingående räkenskaperna.

Stockholm den 21 oktober 1924.

Chr. L. Tenow.

Helmer Andersson.

Bil. 4.

Till riksräkenskapsverket.

Anmodad att avgiva yttrande över av riksräkenskapsverket verkställd inventering i december månad 1925 och avgiven berättelse därom får jag härmed vördsamt avgiva förklaring angående några punkter.

Att rektor Th. Ingeströms fond, som överlämnades i senare delen av juni månad 1925, icke blivit upptagen i förra årets räkenskaper, berodde därpå, att jag ansåg, att samskolestyrelsen först skulle förklara sig mottaga donationen, vilket icke skedde förrän vid höstterminens första sammanträde. Då donationen utgöres av obligationer, har ju dess intagande i förra årets räkenskaper icke haft någon betydelse för ränteavkastningen. Att någon annan underrättelse om donationen till riksräkenskapsverket skulle lämnas än den, som föreskrives i »Plan för de allmänna läroverkens årsredogörelse, fastställd av Kungl. Maj:t den 20 oktober 1916» har jag ingen kännedom. I nämnda plan föreskrives, att under mom. 41 i årsredogörelsen skall redogöras för de donationer, som efter sista årsredogörelsens avfattande kunna hava tillfallit läroverket. Förra läsårets redogörelse var tryckt, när donationen överlämnades.

Att låneräkning icke förts över *alla* kassorna, beror därpå, att dessa medel varit insatta gemensamt å löpande räkning samt sparkasse- och sparbanksböcker, varigenom en sådans upprättande förefallit mig svår och icke nödvändig, då redogörelse över insättningar och uttagningar genom bankbevis bifogas räkenskaperna. Nu, sedan kassorna blivit fördelade, kommer låneräkning att föras.

Såsom av insänt bevis framgår, har inleverering av »lärarnas avlöningsmedel», 2,887 kronor 40 öre, skett.

Vimmerby den 4 januari 1926.

Edv. Kölgren.

Bil. 5.

Vitsordande riktigheten av de av t. f. förste revisorn Helmer Andersson i förestående V. P. M. lämnade uppgifterna, får jag i fråga om den av mig i november 1922 företagna undersökningen rörande medelsförvaltningen vid Vimmerby samskola härigenom vördsamt anföra följande:

Denna undersökning företogs uteslutande av den anledningen, att 1921 års räkenskaper för samskolan icke inkommit till riksräkenskapsverket inom stadgad tid.

Såsom framgår av min över undersökningen avgivna berättelse, fann jag vid min ankomst till Vimmerby, att 1921 års räkenskaper icke blivit påbörjade.

Under sådana förhållanden var det naturligt, att jag inriktade hela min strävan på att få räkenskaperna upprättade.

Min tid medgav emellertid icke att invänta räkenskapernas färdigställande, utan fick jag, sedan jag lämnat nödiga direktiv, nöja mig med rektors bestämda försäkran, att arbetet på räkenskaperna skulle bedrivas med all möjlig skyndsamhet och att de under alla förhållanden skulle vara inkomna till riksräkenskapsverket senast den 20 november 1922.

När därefter de färdigställda räkenskaperna också på utsatt tid inkommit

till riksräkenskapsverket, översändes desamma omedelbart till riksdagens då församlade revisorer, som lämnade dem utan anmärkning.

Huvudsyftet med min undersökning var alltså vunnet. Jag ansåg därför icke någon vidare åtgärd vara erforderlig med anledning av den i november 1922 verkställda undersökningen.

Vid den efter statsrevisorernas granskning inom riksräkenskapsverket företagna granskningen av räkenskaperna blevo vissa erinringar gjorda, vilka framgå av närslutna avskrift av brev till rektorn vid samskolan. Bil. 6.

Sedermera har icke för mig av vederbörande granskare anmälts någon erinran mot skötseln av ekonomien vid samma skola.

Stockholm den 7 januari 1926.

Albin Litzén.

Bil. 6.

Till rektorn vid samskolan i Vimmerby.

Verkställd granskning av samskolans i Vimmerby räkenskaper för år 1921 har givit anledning till följande erinringar.

1:o).

Å respektive konti upptagna behållningar hava icke specificerats.

I bank insatta medel, med undantag av dem som tillhöra Bergs fond, Meurlingska fonden och Viktoria Nybergs fond, hava icke upptagits i låneräkningen.

Inventeringsinstrumentet upptager kontant omkring (obs. i ett inventeringsinstrument skola beloppen exakt uppgivas) 7,700 kronor, under det kassaräkningen icke upptager någon behållning alls.

Till framtida iakttagande vid räkenskapernas uppgörande erinras därom, att de vid kungl. kungörelsen den 7 december 1906 angående bestämmelser rörande sättet för uppgörande av de allmänna läroverkens räkenskaper fogade formulär jämte anvisningar noga skola följas.

2:o).

I kassaräkningen har avförts ett belopp av 256 kronor 23 öre, utgörande till skolläkaren H. af Zellén utbetalt arvode för tredje kvartalet 1921 (kassaräkningen fol. 87).

Då emellertid ifrågavarande utbetalning icke verificerats i räkenskaperna torde den felande verifikationen få emotses.

Stockholm den 21 juli 1923.

K. Beckman.

E. O. Mellin.

Fritz Lundgren.

Skolöverstyrelsens

yttrande i anledning av riksdagens revisorers uttalande del I, sid. 90, § 66.

Till Konungen.

Med återställande av närslutna nådiga remiss får skolöverstyrelsen i anledning av riksdagens revisorers uttalande beträffande studentexamensavgifterna i underdånighet anföra följande.

Med hänsyn till att inkomsterna av de avgifter, som enligt gällande bestämmelser skola erläggas vid anmälan till studentexamen, numera avsevärt överstiga utgifterna för de med examens anordnande förenade kostnaderna och då avgifterna i fråga icke äro avsedda till bestridande av andra utgifter än nämnda kostnader, anse revisorerna, att fog föreligger för en efter förhållandena anpassad minskning av berörda avgifter såväl beträffande läroverkens egna lärjungar som beträffande privatister.

Överstyrelsen har redan förut haft sin uppmärksamhet riktad på hithörande förhållanden. Då det emellertid kunde förväntas, att det förebådade nya resereglementet skulle komma att medföra vissa ökade kostnader för censorernas resor, har överstyrelsen i avvaktan på sådant reglemente ej ansett sig böra ifrågasätta någon ändring av ifrågavarande avgifter. Sedan nu nytt resereglemente utkommit, och man åtminstone i stort sett kan beräkna omförmälda kostnadsökning, har överstyrelsen tagit frågan i förnyat övervägande. En underdånig framställning om minskning av berörda avgifter har också numera gjorts av överstyrelsen. Enligt denna framställning skulle avgiften för läroverkens egna lärjungar minskas från 40 kronor till 30 kronor samt för privatister å realgymnasiet från sammanlagt 158 kronor till 133 kronor och å latingymnasiet från 155 kronor till 130 kronor. I samband härmed anser sig överstyrelsen böra erinra om att bevisligen obemedlade eller mindre bemedlade lärjungar från enskild undervisning efter överstyrelsens beprövande må kunna erhålla befrielse från hälften av den avgift å 80 kronor, som nu erlägges i samband med den muntliga prövningen för privatister.

I den slutliga handläggningen av detta ärende hava deltagit generaldirektören Bergqvist, avdelningschefen överdirektören Falk samt undervisningsråden Rydberg, Johansson och Wallin, föredragande.

Stockholm den 4 januari 1926.

Underdånigst:
B. J:n BERGQVIST.

HARALD WALLIN.
Föredragande.

Hj. Michaëlsson.

Skolöverstyrelsens

yttrande i anledning av riksdagens revisorers uttalande del I, sid. 91, § 67.

Till Konungen.

I anledning av härmed återgående nådiga remiss får skolöverstyrelsen i underdånighet anföra följande.

I likhet med riksdagens revisorer finner överstyrelsen de av folkskoleseminariet i Skara disponerade lokaler, som äro inrymda i den befintliga seminariebyggnaden, mindre tillfredsställande. Överstyrelsen har ock, så-

som jämväl av revisorerna omförmälts, hos Eders Kungl. Maj:t påkallat åtgärder för att bereda seminariet tillgång till förbättrade lokalförhållanden. Ritningar till nya byggnader föreligga sedan någon tid utarbetade i sådant skick, att på grundvalen av desamma framställning till 1926 års riksdag skulle kunnat göras. Emellertid hava förhållandena å området under loppet av de båda senaste åren framförallt genom nativitetens fortgående nedgång så väsentligt förändrats, att överstyrelsen för närvarande är sysselsatt med ingående överväganden rörande den för den närmaste framtiden erforderliga seminarieorganisationens omfattning. Med hänsyn härtill har överstyrelsen icke ansett sig böra, innan klarhet rörande lärarbehovet under de närmaste åren vunnits, framlägga förslag till ytterligare nybyggnader för folkskoleseminariernas räkning, varför de framställningar, som tidigare i höst i sådant avseende förberetts, icke avgivits till Eders Kungl. Maj:t.

Vad angår förslaget att till seminariet i Skara knyta en tvåårig utbildningskurs för småskollärarinnor, vill överstyrelsen erinra, att initiativet härutinnan närmast utgått från riksdagen, som i anledning av inom första kommaren väckt motion år 1922 hemställde om skyndsam utredning i ärendet. Sedan överstyrelsen avgivit av Eders Kungl. Maj:t anbefalld utredning, men Eders Kungl. Maj:t icke funnit skäl förelägga 1924 års riksdag förslag till anordnande av dylik utbildningskurs, uttalade samma års riksdag, i anledning av väckt motion, att ifrågavarande kurs lämpligen borde anordnas vid Skaraseminariet redan från och med läsåret 1926—1927. Riksdagen förväntade ock, att förberedande åtgärder vidtoges, så att framställning i ämnet kunde vara att förvänta i så pass god tid, att ett realiserande av detta önskemål varder möjliggjort.

Med hänsyn till riksdagens åtgärder i saken har med biträde av för ändamålet av statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet tillkallade sakkunniga inom överstyrelsen utarbetats förslag till såväl stadga som undervisningsplan för dylik kurs, och har förstnämnda förslag med underdånig skrivelse den 18 september 1925 till Eders Kungl. Maj:t avgivits. I samband med framläggande av anslagsäskanden, avseende budgetåret 1926—1927, har överstyrelsen jämväl hemställt om erforderliga medels anvisande för igångsättande av kursen vid den av riksdagen bestämda tidpunkten. Vid den undersökning, som nyligen företagits för utrönande av lärartillgången under innevarande läsår, hava emellertid sådana omständigheter framkommit, att överstyrelsen sett sig nödsakad i underdånig skrivelse den 1 december 1925 föreslå, att med den ifrågavarande kursens anordnande finge anstå, samtidigt som överstyrelsen tillika hemställde om åtgärders vidtagande för en väsentlig inskränkning av lärarutbildningen för folkskolan under nästkommande läsår.

Såsom ovan antytts har överstyrelsen för närvarande under övervägande spörsmålet om lärarutbildningens framtida omfattning och är det överstyrelsens avsikt att i detta sammanhang beakta jämväl nu senast av riksdagens revisorer avhandlade angelägenhet.

Stockholm den 29 december 1925.

Underdånigst:

B. J:n BERGQVIST.

VILHELM BJÖRCK.
Föredragande.

Axel Berlin.

I detta ärendes slutliga handläggning hava deltagit generaldirektören Bergqvist och föredraganden.

Byggnadsstyrelsens

yttrande i anledning av riksdagens revisorers uttalande del. I, sid. 91, § 67.

Till Konungen.

Genom nådig remiss den 18 december 1925 har Eders Kungl. Maj:t anbefallt byggnadsstyrelsen att till ecklesiastikdepartementet senast den 11 innevarande januari inkomma med underdånigt utlåtande i anledning av riksdagens revisorers i revisionsberättelsen för tiden 1 juli 1924—30 juni 1925 gjorda uttalande rörande folkskoleseminariet i Skara; och får styrelsen till åtlydnad härav i underdånighet anföra följande.

På framställning av skolöverstyrelsen uppdrog Eders Kungl. Maj:t genom nådigt beslut den 12 maj 1922 åt byggnadsstyrelsen att i samråd med skolöverstyrelsen dels verkställa utredning i fråga om beredande av nya eller ökade lokaler för det till dubbelseminarium utvidgade folkskoleseminariet i Skara samt i fråga om förvärvande för ändamålet av nytt lämpligt tomtområde, därest sådant skulle visa sig erforderligt, dels ock uppgöra ritningar till de byggnadsarbeten, som kunde visa sig oundgängliga för ett behörigt tillgodoseende av seminariets utrymmesbehov, och skulle det åligga byggnadsstyrelsen att därefter till Eders Kungl. Maj:t inkomma med såväl nämnda utredning och ritningar som erforderliga kostnadsberäkningar. Med anledning härav hava skisser utarbetats och underhandlingar förts med Skara stad rörande tomtfrågan, men utredningen är i sin helhet ännu icke slutförd.

På grund av att fråga alltså sedan några år tillbaka förelegat rörande nybyggnad för seminariet, har byggnadsstyrelsen ansett mera omfattande förbättringsarbeten å den gamla seminariebyggnaden tillsvidare böra anstå. Skulle emellertid nybyggnadsplanerna numera böra undanskjutas, skall styrelsen givetvis gå i författning om vidtagande av erforderliga förbättringar inom den gamla seminariebyggnaden, särskilt vad uppvärmningsanordningarna beträffar.

Remissakten bifogas.

I ärendets handläggning har jämväl byggnadsrådet Bergsten deltagit.

Stockholm den 5 januari 1926.

Underdånigst:

IVAR TENGBOM.

GEORG A. NILSSON.

Sten Zethelius.

Universitetskanslerns

yttrande i anledning av riksdagens revisorers erinran del I, sid. 93, § 68.

Till Konungen.

Genom nådig remiss den 18 december 1925 har Kungl. Maj:t anbefallt kanslersämbetet för rikets universitet att, i anledning av vad riksdagens revisorer uti § 68 av sin berättelse för tiden 1 juli 1924—30 juni 1925 anfört i fråga om bidrag till de från universiteten i Uppsala och Lund utom

universitetsstäderna anordnade föreläsningskurser, efter vederbörandes hörande, till kungl. ecklesiastikdepartementet inkomma med underdånigt utlåtande å viss, tillika föreskriven tid.

Med anledning härav har kanslersämbetet, genom vederbörande rektorsämbeten inhämtat yttranden i ärendet från styrelsen för föreläsningsbyrån vid Uppsala universitet samt centralbyrån i Lund för populärvetenskapliga föreläsningar; och får kanslersämbetet, med överlämnande av nämnda yttranden och med remissaktens återställande, för egen del i underdånighet hänvisa till vad de sålunda av kanslersämbetet nu överlämnade handlingarna innehålla.

Stockholm den 11 januari 1926.

Underdånigst:
CARL SWARTZ.

Otto Croneborg.

Bil. 1.

Rektorsämbetet vid Uppsala universitet.

Till herr kanslern för rikets universitet.

Genom remiss av den 23 december 1925 har rektorsämbetet anmodats att från vederbörande inhämta och till kanslersämbetet för rikets universitet inkomma med de yttranden, vilka kunde anses vara av omständigheterna påkallade i anledning av vad riksdagens revisorer i revisionsberättelsen för tiden 1 juli 1924—30 juni 1925 under § 68 uttalat beträffande föreläsningsbyråns vid Uppsala universitet verksamhet.

I anledning härav får rektorsämbetet med remissaktens återställande översända här bilagda skrivelse av den 5 innevarande januari i ärendet från föreläsningsbyråns styrelse samt åberopa vad sagda styrelse i samma skrivelse anfört.

Uppsala den 7 januari 1926.

Ludvig Stavenow.

Carl Häggqvist.

Bil. 2.

Föreläsningsbyråns vid Uppsala universitet styrelse.

Till rektorsämbetet vid Uppsala universitet.

Anmodad att till rektorsämbetet inkomma med utlåtande i anledning av riksdagens revisorers anmärkningar beträffande föreläsningsbyråns vid Uppsala universitet verksamhet, får föreläsningsbyråns styrelse härmed vördsamt avgiva förklaring rörande de anmärkta förhållandena.

Föreläsningsbyrån understöder företrädesvis större kurser med serier av sinsemellan sammanhängande föreläsningar, där varje serie behandlar ett ämne av större omfattning. Arvodet till föreläsarna, som före kristiden

länge beräknades efter 50 kronor för varje föreläsning, har under de sista åren utgått med 60 kronor för varje föreläsning, vartill vid längre resor kommit ersättning för resekostnaderna, vilka på grund av resornas längd i vissa fall uppgått till avsevärda belopp. Därutöver har i något fall en lokal organisation av egna medel utbetalat ersättning jämväl för vivre. Från föreläsningsbyrån har alltså bidrag till vivre icke utbetalats, icke heller i de många fall, då föreläsarens vistelse på föreläsningsorten utsträckts över flera dagar. Det skenbart höga arvodet har alltså sin förklaring däri, att särskild ersättning för vivre icke utgått. I fråga om reseersättningen har en bestämd gräns för vad som skolat betraktas som längre resa icke varit fastslagen, utan har ersättning i detta hänseende utgått där så i varje särskilt fall synts vara skäligt.

I avseende å arvodet har mer än en gång ifrågasatts sänkning, men styrelsen har hittills icke velat taga detta steg med hänsyn till svårigheten att för kurserna förvärva önskade föreläsare; redan med nu gällande arvodesberäkning har det visat sig omöjligt att i önskad utsträckning få akademiska lärare och med dem i vetenskapligt avseende likställda personer att föreläsa ute i landet, en svårighet som — väl huvudsakligen på grund av det gynnsammare geografiska läget i förhållande till föreläsningsorterna — icke synes hava gjort sig gällande i Lund. Härpå torde det väsentligen bero, att den genomsnittliga kostnaden för föreläsning, även om det tages i betraktande att det högre arvodet i Uppsala i viss mån kompenseras av vivre-ersättningen i Lund, varit större enligt den i Uppsala tillämpade principen. Då de ändrade tidsförhållandena nu synas påkalla en sänkning av arvodet, torde emellertid i en eller annan form vederlag böra beredas för de ej sällan mycket tidsödande resorna; nya bestämmelser, åsyftande en sänkning av den genomsnittliga kostnaden för föreläsning, äro för närvarande under övervägande. Under förutsättning att skälig hänsyn tages till skilda kommunikationsförhållanden har styrelsen givetvis ingenting att erinra mot att enhetliga bestämmelser utfärdas.

Uppsala den 5 januari 1926.

För Föreläsningsbyråns vid Uppsala universitet styrelse

Otto v. Friesen.
Ordförande.

Erik Wellander.
Sekreterare.

Bil. 3.

Centralbyrån i Lund för populärvetenskapliga föreläsningar får härmed vördsamt såsom yttrande åberopa bifogade P. M., vilken på anmodan från kungl. ecklesiastikdepartementet av centralbyrån den 23 november 1925 insänts till departementet.

Lund den 30 december 1925.

Enligt uppdrag:
A. Thomson.

Bil. 4.

P. M.

angående arvodena för de populärvetenskapliga föreläsningskurser, som från universitetet i Lund utom universitetsstaden anordnats genom centralbyrån i Lund för populära vetenskapliga föreläsningar.

1:o. Statsbidrag till ifrågavarande föreläsningar ha utgått med hälften av hela honoraret eller hälften, minskad med 0.5 öre. Totala honoraret har alltså utgått med (ungefär) dubbla statsbidraget.

2:o. Honoraren ha utgått med *samma* belopp som för övriga genom centralbyrån anordnade populära vetenskapliga föreläsningar.

3:o. Ifrågavarande honorar ha (med ytterst ringa antal undantag) beräknats efter följande bestämmelser:

a) 40 kronor, då endast en föreläsning hållits per dag och på annan ort än föreläsarens hemort; 35 kronor, då föreläsning hållits å föreläsarens hemort eller då 2 eller flera föreläsningar hållits på samma dag;

b) resekostnader efter andra klass å järnväg;

c) erlagda kostnader för vivre och logi, dock högst 15 kronor för helt dygn, 10 kronor för hel dag.

4:o. Vid fastställande av arvodena har centralbyrån utgått ifrån

a) att arvodena ej kunde bestämmas blott med hänsyn till den korta tid (ungefär 1 timme), som själva hållandet av föreläsningen kunde taga utan

b) att hänsyn även måste tagas *dels* till den tid — en halv, en hel dag eller mer — föreläsaren måste beräkna för resan, *dels* och framför allt till det arbete utarbetandet av föreläsningen kunde taga, varvid även måste medräknas att ett stort antal av centralbyråns föreläsare i sina populärvetenskapliga föreläsningar framlade resultaten av kanske fleråriga egna forskningar;

c) att arvodena under sådana omständigheter på intet sätt kunde anses som full ersättning för arbetet, om en föreläsare endast blev i tillfälle att en eller annan gång hålla en av honom utarbetad föreläsning, utan att så kunde bli förhållandet *endast* under förutsättning att föreläsningen kunde komma att hållas ett flertal gånger;

d) att bibehållandet av de nuvarande arvodena såsom minimiarvoden för samtliga föreläsningar vore nödvändigt, om centralbyrån skulle kunna upprätthålla de hittillsvarande kraven på en hög kvalité hos föreläsningarna.

Lund den 23 november 1925.

Vördsamt:

A. Thomson.

Centralbyråns föreståndare.

Statens egnahemsinspektörs

yttrande i anledning av riksdagens revisorers uttalande del I, sid. 95, § 69.

En av statskonsulentens för egnahemsverksamheten huvudsakliga arbetsuppgifter har utgjorts av besiktningar ute i orterna. Vid tjänstens inrättande uttalades ock av statsmakterna, att konsulenten torde komma att bliva i hög grad upptagen av tjänsteresor.

I anslutning härtill har statskonsulenten Östergren i relativt stor utsträckning inspekterat egna hem och därvid utövat en granskande, kontrollerande och konsulterande verksamhet. Under sin tjänstgöring som statskonsulent för det mindre jordbruket åren 1909—1919 och därefter för egnahemsverksamheten har han förvärvat stor erfarenhet på området och ingående kännedom om de förhållanden, han haft att undersöka. En sålunda utrustad förrättningsman kan givetvis i många fall redan vid en jämförelsevis hastig överblick bedöma det väsentliga rörande de lägenheter, vilka äro föremål för inspektion.

Emellertid har tidigare uppmärksammats, att kostnaderna för berörda förrättningsresor blivit ganska avsevärda, och i samband härmed har undertecknad under sistlidna sommar hos vederbörande departementschef ifrågasatt vissa föreskrifter i syfte att skärpt kontroll bleve införd i fråga om berörda och liknande förrättningsresor. Med bifall i allt väsentligt till vad därvid föreslogs förordnade Kungl. Maj:t den 7 augusti 1925 *dels* att befattningshavare å jordbruksdepartementets egnahemsavdelning ej finge företaga resa i och för förrättning i tjänsten annat än efter av egnahemsinspektören i varje fall meddelat beslut om sådan förrättnings företagande, åliggande det egnahemsinspektören att om beslutet omedelbart göra anmälan till statssekreteraren i jordbruksdepartementet, *dels ock* att räkning å resekostnads- och traktamentsersättning för sålunda beslutad och företagen resa skulle, efter det egnahemsinspektören attesterat räkningen, av statssekreteraren i jordbruksdepartementet granskas på sätt sägs i § 8 av kungörelsen den 29 augusti 1921 (nr 517) med vissa bestämmelser angående kommittéer. Härigenom torde sådana anordningar hava införts, att ytterligare åtgärd icke synes vara av behovet påkallad.

Stockholm den 5 januari 1926.

CARL MANNERFELT.
Statens egnahemsinspektör.

Statskonsulenten Östergrens

yttrande i anledning av riksdagens revisorers uttalande del. I, sid. 95, § 69.

Till herr statsrådet och chefen för kungl. jordbruksdepartementet.

Undertecknad får härmed avgiva anbefallt yttrande, i anledning av vad riksdagens revisorer i § 69 av sin berättelse angående granskning av statsverkets tillstånd, styrelse och förvaltning under tiden den 1 juli 1924— 30 juni 1925 anfört beträffande vissa av mina tjänsteresor, och därvid vördsammast anföra följande.

Resorna, som ske efter anmälan hos och samråd med chefen för departementets egnahemsavdelning, eller i vissa fall — såsom då jag varit förordnad chef för avdelningen — efter anmälan hos expeditionschefen för departementet, och vilka numera[1] annoteras i särskild liggare, omfatta dels vanliga inspektionsresor för utrönande av egnahemslånegivningens handhavande och resultat inom olika låneförmedlares områden och dels i samband därmed eller eljest allehanda resor för verkställande av sporadiskt påkommande förrättningar av olika slag, såsom besiktningar av utbjudna

[1] I och med det nya allmänna resereglementets ikraftträdande.

eller för exploatering för egnahemsändamål (särskilt jordbruksändamål) avsedda gårdar, lägenheter och jordområden, beseende av nya byggnadstyper, inredningsanordningar och dylikt. Till uppgiften för resorna hör även samråd med och rådgivning till låneförmedlarnas verkställande ledamöter, konsulenter, sockenombud och andra vederbörande, inhämtande på vissa håll av där vunna erfarenheter för deras spridande till andra, utrönande av på jordtillgång och andra ekonomiska och tekniska förutsättningar grundade möjligheter för ytterligare egnahemsbildning (särskilt jordbruksnybildning) å en ort o. s. v. — Mera omfattande inspektionsresor hava i regel företagits till allenast fyra à fem hushållningssällskaps områden per år. Dessa områden hava utvalts på våren, varefter den närmare planläggningen av resorna därinom skett under skriftväxling med sekreterarna i respektive egnahemsnämnder eller de hos nämnderna föredragande jordbrukskonsulenterna samt under införskaffande av i tabellarisk form avfattade uppgifter om egnahemslånetagarna och deras lägenheter inom vissa angivna delar av vederbörande område och vilka uppgifter plägat omfatta låntagares namn och födelseår, egnahemmets namn och läge samt dess karaktär av jordbruks- eller bostadsegnahem, dess totalareal och areal odlad (eller odlingsbar) jord ävensom dess vid langivningen åsatta värde, lånets belopp och året, då lånet beviljades.

Vad nu särskilt angår 1924 års resor och de av statsrevisorerna berörda förrättningsdagarna, så lämnade jag på begäran av en hos revisorerna biträdande tjänsteman den 7 december 1925 i form av en P. M.[1] uppgift om antalet förrättningsställen per dag under de tjänsteresor, som voro upptagna å tre av mina reseräkningar. Dessa omfattade sammanlagt 31 förrättningsdagar med antalet förrättningsställen växlande från 2 till 66. Summa förrättningsställen utgjorde 1,021, motsvarande sålunda ett medeltal av 33 per dag. — Statsrevisorerna hava pekat på tre av de ifrågavarande förrättningsdagarna, nämligen på den 11 augusti, samt den 2 och 8 september 1924 med respektive 54, 66 och 65 förrättningsställen, och jag vill därför något närmare redogöra för dessa dagars förrättningar och de omständigheter, som medfört att så många ställen blivit besiktigade och kunnat besiktigas per dag.

Det rör sig i de utpekade fallen, som lätt inses, om undantagsfall, där flera omständigheter medverkat till att dagsförrättningarna blivit så omfattande, som de blivit. En av dessa omständigheter var det förhållandet, att 1924 års tjänsteresor blevo mera omfattande än vanligt, dels emedan egnahemsavdelningens uppdrag år 1922, att handhava undersökningen av tillgången på odlingsmark å kronoparker i mellersta och södra Sverige och min medverkan sommaren 1922 inom 1921 års fastighetskreditsakkunniga samt mitt arbete år 1923 för småbrukaregårdens och småbrukaredagens anordnande vid allmänna lantbruksmötet i Göteborg medförde minskning i inspektionsresorna nämnda tvenne år och dels emedan 1924 tillkom uppdraget att besiktiga genom Sveriges skogsägareförbund salubjudna gårdar och brukshemman. Det framkom härigenom ett behov att utsträcka förrättningstidens längd även per dag. Härtill äro att lägga tillfälliga och lokala omständigheter såsom omöjligheten att var som helst finna lämpligt nattlogi under resorna etc. Den första av de utpekade dagarna ingick i en inspektionsresa av det förutberörda mera omfattande slaget och var en av de drygaste förrättningsdagar jag någonsin haft, med början kloc-

[1] Det rör sig sålunda icke om någon av mig på eget initiativ inlämnad promemoria, såsom uttrycket »ingiven» i den nämnda paragrafen kan synas ge vid handen.

kan halv 8 f. m. och ankomst till nattkvarteret klockan halv 11 på kvällen. Den omfattade sålunda 15 timmar, därav minst 8 för uppehåll å förrättningsställena. Att förrättningen utsträcktes så långt på kvällen berodde på dels att vissa av de å besiktningslistorna upptagna egnahemmen lågo rätt långt avsides och dels att det ansågs önskvärt att den dagen besiktiga alla hem som lågo på vägen till bostadsplatsen, enär återfärd eljest behövt ske följande dag, vilken hade sitt eget program, som i sin tur var bundet av till den 13 augusti och följande dagar planerade besiktningar i annan del av landet.

Förrättningarna den 2 och 8 september avsågo besiktning av salubjudna brukshemman och gårdar för utrönande i stora drag av deras beskaffenhet, huruvida begärda priser vore skäliga och om ställenas friköpning kunde befrämjas medelst egnahemslångivning etc. Till grund för besiktningarna och bedömandet lågo av vederbörande bruksbolag lämnade tabellariska uppgifter, vilka beträffande priser och fördelning av »annan mark» på hagmark och skogsmark etc. kompletterades medelst av vederbörande brukstjänstemän i samband med resorna och besiktningarna lämnade detaljsiffror. Här förelåg sålunda goda förutsättningar för hemmanens och lägenheternas bedömande utan mera ingående utfrågningar och forskningar på de enskilda ställena. Jämte arealsiffrorna är det den odlade jordens och bebyggelsens beskaffenhet, som främst bestämma värdet, och då de ifrågavarande hemmanen ligga ganska tätt och jorden inom vissa givna områden är någorlunda likartad samt bebyggelsen, såsom väsentligen ledd av vederbörande bruksförvaltningar, är ganska ensartad inom vart bruksområde för sig, så kunna totalomdömena för olika byar eller andra enhetliga områden rätt snabbt fastställas. Och några i detalj gående utlåtanden för enskilda gårdar gällde det härvidlag icke. På en förrättningsdag av 12 à 14 timmars längd bör man sålunda kunna hinna med ganska mycket, helst som även tiden för färderna från ställe till ställe och från bygd till bygd kan användas för bygdernas och ställenas studerande och för samtal om dem med vederbörande initierade tjänstemän.

Statsrevisorerna ifrågasätta emellertid, huruvida »sådana inspektioner, som ovan angivits», kunna vara värda sin kostnad eller om de över huvud varit behövliga. De mena sålunda, att besiktningar, som ske så snabbt att ovan angivna antal medhinnas per dag, måste bliva mindervärdiga eller att, om så hastiga besiktningar anses tillräckliga, så kan deras behövlighet sättas i fråga. Mot dessa slutledningar måste jag, vad först angår de egentliga egnahemsinspektionerna, vördsammast, men tillika på det bestämdaste hävda, att besiktningarna icke påskyndats mer än som varit förenligt med uppnåendet av det med dem avsedda ändamålet. Där antalet besiktningar per dag undantagsvis blivit särskilt stort, har detta främst berott på att besiktningstiden utsträckts mesta möjligt och i andra hand på att de väsentliga uppgifterna varit tillgängliga på förhand och önskade kompletteringsuppgifter oförtövat lämnats. Med färre besiktningar per dag i dessa fall, skulle en besiktning av samma omfattning och av samma värde hava dragit större kostnad, ej allenast genom flera dagtraktamenten utan även genom utlägg för vissa återskjutsar som nu undvikits. I det stora hela gäller det vid dessa mera omfattande översiktsinspektioner att i ett stort antal fall konstatera, huruvida anledning till erinringar eller anmärkningar finnas eller ej och att få en allmän uppfattning av egnahemmens beskaffenhet, den säkerhet de erbjuda för statslånen o. s. v., och när de förutberörda huvuduppgifterna om låntagarna, lånebeloppen, jordarea-

lerna m. m. finnas, kan den vid besiktningar vane ganska snabbt bilda sig ett omdöme såväl i de enskilda fallen som i stort sett. Vissa fall giva vanligen anledning till mera detaljerade undersökningar saväl å platsen som understundom i akterna hos vederbörande låneförmedlare ävensom till principöverläggningar med medföljande tjänsteman eller ombud eller sedermera med de ledande inom vederbörande egnahemsnämnd, men det ligger i sakens natur, att, där låneförmedlingen är omsorgsfullt och försiktigt handhavd — såsom i regel hos våra hushållningssällskap — flertalet enskilda besiktningar icke giva anledning till något uttalande. Att på denna grund sluta sig till att inspektionerna äro mindre behövliga eller rent av obehövliga, vore förvisso orätt. Dels kan man ju icke annorledes än genom en ganska omfattande översiktinspektion övertyga sig om, att förhållandena äro i det väsentliga som de böra vara, dels gäller det för det centrala ledande organet att komma i intim kontakt med den praktiska verksamheten runt om i landet och dels saknas det ingalunda exempel på att besiktningarna även ur ren inspektionssynpunkt äro väl behövliga. Undertecknad har i sistberörda hänseende gjort den erfarenheten, att endast kortare resor här och var med besiktning av jämförelsevis få ställen, vilka utväljas såsom »stickprov», i regel icke förmå ge en nöjaktigt klar uppfattning av egnahemslånegivningens ställning inom ett hushållningssällskaps område, utan att härför fordras inspektionsresor av det mera omfattande slag, som ovan antytts. Sedan dylik grundligare orientering skett inom de olika sällskapsområdena kunna emellertid de rena inspektionsresorna för en följd av år inskränkas till kortare och mer sporadiska dylika och mera tid i stället offras på resor avseende medverkan vid planläggning av jorddelningsföretag, informering i de ekonomiska förutsättningarna för ytterligare egnahemsbildning på skilda orter, vad som kan göras för förbättring av både gamla och nya egnahems ekonomi o. s. v. Jag vill i detta sammanhang erinra om, att i Kungl. Maj:ts proposition till 1919 års riksdag angående egnahemsväsendet av föredragande departementschefen i hans yttrande till statsrådsprotokollet rörande egnahemsavdelningens organiserande bland annat säges, att »isynnerhet statskonsulenten torde bliva i hög grad upptagen av tjänsteresor». (Proposition nr 106/1919 sid. 242.)

Beträffande besiktningarna av de salubjudna brukshemmanen måste jag likaledes hävda, att de varit med hänsyn till sin uppgift ändamålsenligt planlagda samt att de genomförts utan vare sig förhastande eller onödig tidsutdräkt. Resultaten av desamma och de uttalanden och förslag, vartill de gåvo anledning, framlade jag i en den 20 oktober 1924 dagtecknad längre promemoria, upptagande först översikts- och detaljanteckningar, rörande hemmanen och gårdarna och därefter utredande framställningar rörande de planerade försäljningarnas lämpliga genomförande och det allmännas eventuella medverkan därvid, vari avhandlades skogsfrågan och marktilldelningsfrågan i övrigt, prisfrågan, arrendatorernas villighet och möjlighet att köpa, möjligheten och lämpligheten av egnahemslångivning för köpens finansierande samt frågan om underlättande av fastighetsinteckningars relaxerande. En kopia av promemorian bilades den föromnämnda uppgiften till statsrevisorerna om antalet förrättningsställen per dag, och om revisorerna hade haft tid samt velat göra sig besvär att taga del av densammas innehåll, så kanske de icke funnit anledning att uttala sig så nedsättande om värdet eller nyttan och behovet av besiktningar som de ifrågavarande. I varje fall torde sagda promemoria i sin mån vittna om,

att jag söker planlägga och utföra mina tjänsteresor i syfte att göra egnahemssaken mesta möjliga gagn. Huruvida och i vilken grad detta syfte sedan når förverkligande, beror ju på många omständigheter, bland annat på i vad mån gjorda uttalanden och framlagda förslag vinna beaktande av de slutligen bestämmande. Att objektivt och fullt rättvist bedöma detta eller nyttan och värdet av tjänsteresorna är en svår och mycket grannlaga sak, som förutsätter ingående kännedom för längre tid om de med resorna och deras flersidiga uppgift sammanhängande förhållandena.

Stockholm den 2 januari 1926.

AUG. ÖSTERGREN.
Statskonsulent för egnahemsväsendet.

Lantbruksstyrelsens

yttrande i anledning av riksdagens revisorers erinran del I, sid. 97, § 72.

Till Konungen.

Genom remiss har Kungl. Maj:t anbefallt lantbruksstyrelsen att till jordbruksdepartementet inkomma med utlåtande i anledning av vad riksdagens revisorer uti sin berättelse angående granskning av statsverkets tillstånd, styrelse och förvaltning under tiden 1 juli 1924—30 juni 1925 samt, för vissa fall, kalenderåret 1924, anfört ifråga om trädgårdsskolan i Härnösand.

Det åt nämnda skola för *budgetåret* 1923—1924 av riksdagen till ordinarie kurs anvisade statsbidrag, vilket avsåg *läsåret 1923—1924* eller tiden 1 november 1923—31 oktober 1924, utgjorde 17,000 kronor, varav 10,000 kronor i ordinarie anslag och 7,000 kronor såsom ökat statsbidrag. För samma budgetår anvisade riksdagen härutöver 2,700 kronor för anordnande vid skolan under nämnda läsår av en specialkurs, vilken hölls i augusti 1924. Av sistnämnda medel utbetalades den 8 oktober 1924 2,163 kronor 10 öre.

För budgetåret 1924—1925, avseende läsåret 1924—1925, uppgick statsbidraget till skolans ordinarie kurs till 14,000 kronor, varav 10,000 kronor i ordinarie anslag och 4,000 kronor såsom ökat statsbidrag.

Enligt kontrakt den 3 september 1920 med föreståndaren för trädgårdsskolan Carl Liljenwall skulle statsbidraget utbetalas halvårsvis efter ingången av januari och juli månader. I enlighet härmed har andra hälften av statsbidraget för *budgetåret* 1923—1924, 8,500 kronor, vilket avsåg senare delen av *läsåret* 1923—1924, utbetalts efter ingången av budgetåret 1924—1925. Till trädgårdskolan har under *budgetåret* 1924—1925 utbetalts dels sistnämnda belopp, 8,500 kronor, dels ock 7,000 kronor, avseende förra delen av *läsåret* 1924—1925, vartill kommer det den 8 oktober 1924 utanordnade beloppet 2,163 kronor 10 öre eller tillhopa 8,500 + 7,000 + 2,163 kronor 10 öre = 17,663 kronor 10 öre.

Anledningen till att under budgetåret 1924—1925 till skolan utbetalats högre belopp än som anvisats för samma tid är sålunda — oavsett anslaget till specialkursen — den, att andra hälften av statsbidraget för budgetåret 1923—1924 utbetalats under budgetåret 1924—1925.

Beträffande anmärkta tomtförsäljning å av trädgårdsskolan disponerad mark får lantbruksstyrelsen under hänvisning till de upplysningar i ämnet, som lämnats i det av styrelsen för trädgårdsskolan i Härnösand avgivna, här bilagda yttrandet anföra, att enligt styrelsens uppfattning

trädgårdsskolans och statens intressen icke torde hava blivit lidande genom den försålda arealens undantagande från det till skolans förfogande stående området.

I detta ärendes slutliga handläggning hava deltagit generaldirektören Insulander, byrächeferna Bjurstedt och von Zweigbergk samt byrådirektören Sonesson.

Stockholm den 4 januari 1926.

Underdånigst:

ERIK INSULANDER.

NILS SONESSON.

Styrelsens för trädgårdsskolan i Härnösand

yttrande.

Till kungl. lantbruksstyrelsen.

Sedan riksdagens revisorer i sin detta år avgivna berättelse upptagit vissa av ett revisorernas besök vid trädgårdsskolan i Härnösand föranledda uttalanden har Kungl. lantbruksstyrelsen, som anbefallts att efter vederbörandes hörande till Kungl Maj:t inkomma med utlåtande i anledning av samma uttalanden, i skrivelse den 24 innevarande december anmodat styrelsen för nämnda skola att före den 1 januari (1926) avgiva yttrande i det sålunda väckta ärendet.

Till efterkommande av denna anmodan får skolans styrelse, med översändande och åberopande, på sätt härnedan utmärkes, av sex särskilda handlingar, anföra följande.

Det för skolan disponerade jordområdet, beläget utom, men intill Härnösands stads planlagda område å den s. k. Hofsjorden på sluttning i sydlig huvudriktning mot södra infartsleden till staden, har, såsom av riksdagens revisorer omförmäles, av staden upplåtits under nyttjanderätt. Tiden för denna nyttjanderätt, ursprungligen upplåten till trädgårdsskolans dåvarande föreståndare A. Engberg, lärer enligt stadsfullmäktiges år 1911 lämnade medgivande i anledning av framställning om förlängning av samma tid, sträcka sig intill den 1 oktober 1931. Vid detta medgivande fogades av stadsfullmäktige det förbehåll *(bil. 1)*, »att om staden under arrendetiden önskade försälja tomter å området i fråga närmast stadsplanen, arrendatorn skulle vara skyldig avstå dessa mot vederlag av på andra sidan mot Gerestabäcken belägna dylika».

Sedan hos stadsfullmäktige förekommit en av enskild, här i staden bosatt person mot slutet av år 1922 gjord framställning att få förvärva viss del om 3,020 kvadratmeter av den till skolområdet hörande jorden, förklarade bemälde Engberg i skrivelse till stadens drätselkammare den 9 februari 1923, å vilken skrivelse skolans nuvarande föreståndare tecknat godkännande, att han vore villig avstå den i framställningen avsedda jordarealen under vissa tillika i skrivelsen angivna förutsättningar, på sätt närmare framgår av *bil. 2*. Stadsfullmäktige beslöto härefter i mars 1923 bifalla framställningen i fråga på sätt och villkor, som framgå av *bil. 3*.

Efter det beslutet om försäljningen underställts Kungl. Maj:ts prövning och Kungl. Maj:t förklarat hinder från det allmännas sida mot försäljnin-

gen icke möta på sätt *bil. 4* utmärker, upprättades den 27 juni 1924 om försäljning av den ifrågavarande arealen kontrakt av innehåll, som *bil. 5* utvisar.

Trädgårdsskolans styrelse får vidare meddela, *dels* att av Härnösands stad till skolans disposition ställts ett intill skolans efter omförmälda försäljning kvarvarande område gränsande markområde, till storlek och jordmånens godhet fullt ut motsvarande den frånsålda arealen, *dels ock* att skolan i behörig tid och ordning med ett belopp av 700 kronor erhållit gottgörelse för kostnaderna såväl för bortflyttning från sistberörda areal av träd, buskar och plantor som för det nyerhållna markområdets bringande till samma kultur som den frånträdda arealen. Vid dessa förhållanden vill det synas skolstyrelsen, som om trädgårdsskolans intressen icke borde anses hava blivit lidande genom den försålda arealens bortgång från det till skolans förfogande stående område.

I fråga slutligen om den i riksdagens revisorers ifrågavarande uttalanden innefattade uppgiften, att revisorerna sökt från trädgårdsskolans föreståndare införskaffa närmare upplysningar rörande ovan omnämnda markförsäljning, men att de begärda upplysningarna trots upprepade påminnelser ännu icke vid revisionens slut inkommit, får skolstyrelsen hänvisa till bifogade *(bil. 6)* den 28 i denna månad dagtecknade skrivelse till skolstyrelsen från trädgårdsskolans föreståndare Carl Theodor Liljenwall.

Härnösand den 29 december 1925.

Å styrelsens för trädgårdsskolan i Härnösand vägnar:

Karl Stenström.
Styrelsens ordförande.

Carl Liljenwall.

Bil. 1.

Utdrag av Härnösands stadsfullmäktiges protokoll den 14 mars 1911.

§ 2.

Drätselkammaren hade inkommit med utlåtande över en av styrelsen för Norrlands trädgårdsskola härstädes gjord och av herrar C. G. Strokirk och A. J. Hagström såsom egen motion upptagen framställning, att stadsfullmäktige måtte på 15 år eller till den 1 oktober 1931 förlänga med direktören A. Engberg gällande arrendekontrakt rörande vissa delar av Hofsjorden, och hade därvid drätselkammaren under erinran, bland annat, att staden förutom enligt det i framställningen åberopade kontraktet även genom andra kontrakt med enahanda återstående giltighetstid till direktören Engberg utarrenderat delar av Hofsjorden, varibland lotten nr 3, som inginge i den av kyrkostämman beslutade utvidgningen av kyrkogården, på anförda skäl avstyrkt bifall till ifrågavarande motion.

Sedan till en början ett av herr Engberg framställt yrkande om återremiss till drätselkammaren blivit efter yttrande av herr vice ordföranden utan votering avslaget, uppstod diskussion, varunder framställdes följande särskilda yrkanden, nämligen

av *herr P. Jonsson, med vilken herrar Kaijser och Strokirk instämde,* om bifall till skolstyrelsens förevarande framställning med det förbehåll, att

om staden under arrendetiden önskade försälja tomter å området i fråga närmast stadsplanen, arrendatorn skulle vara skyldig avstå dessa mot vederlag av på andra sidan mot Gerestabäcken belägna dylika;

av *herr vice ordföranden samt herrar Fredrik Andersson och John Andersson:* om godkännande av drätselkammarens avstyrkande förslag, samt

av *herr V. Carlsson:* att, då här vore fråga om donationsjord samt det tillkomme magistraten att övervaka dylik jords användning för därmed avsedda ändamål, ärendet måtte remitteras till magistraten för dess yttrande.

Efter det diskussionen förklarats avslutad, avgjordes först frågan om remiss sålunda, att yrkandet härom utan votering avslogs.

Vid härefter på begäran anställd votering mellan de tvenne återstående förslagen blev det utav herr P. Jonsson gjorda yrkandet med 17 röster mot 10 av stadsfullmäktige bifallet; skolande beslutet anses innefatta medgivande om förlängning på femton år av ej blott i framställningen åberopade kontraktet den 10 februari 1906 utan jämväl arrendekontrakten av oktober 1901 och den 21 augusti 1906.

Som ovan.

In fidem:
Hugo Andersson.

Justerat den 11 april 1911.
Hugo Andersson.

Bil. 2.

Till drätselkammaren i Härnösand.

För möjliggörande av försäljning till konsuln Erik Maijström av det område av staden tillhöriga s. k. Hofsjorden söder om vägen till Rosenbäck, som å en av t. f. mätningsmannen Lorentz Thelning i september 1922 upprättad »Karta över en del av den s. k. Hofsjorden inom Härnösands stad med förslag till tomtindelning» utgöres av två med nris 7 och 8 betecknade tomter om tillhopa 3,020 kvadratmeter, är undertecknad villig att så snart påfordras avstå berörda område med undantag av den sydvästligaste delen därav, vars sydvästra sida skulle sammanfalla med områdets gräns mot sydväst och vars sidor upp mot vägen till Rosenbäck skulle sammanfalla med områdets nordvästra och sydöstra gränslinjer samt båda hava en längd utav 30 meter, under det att jag medgiver, att sistberörda del får av köparen tillträdas den 1 januari 1926.

Sålunda gjorda medgivanden hava till förutsättning, att staden *dels* efter sakkunniga och opartiska personers värdering lämnar ersättning för kostnaden för bortflyttning vid tiden för de olika delarnas avträdande av området nu befintliga träd, buskar och plantor, *dels* åt mig i utbyte mot den avträdda marken i motsvarande omfattning upplåter mark av Hofsjorden öster om kasernområdet *och dels* efter sådan värdering som ovan nämnts, lämnar gottgörelse för de kostnader, som må anses erforderliga för uppbringande av sistberörda mark till samma kultur som den avträdda.

Härnösand den 9 februari 1923.
August Engberg.

Godkännes:
Carl Liljenwall.

Bil. 3.

Utdrag av protokoll, hållet vid Härnösands stadsfullmäktiges sammanträde den 13 mars 1923.

§ 2.

Företogs åter till behandling det till denna dag bordlagda ärendet angående konsuln Erik Maijströms i skrivelse den 23 december 1922, upptagen som egen motion av herr Tengwall, hos stadsfullmäktige gjorda framställning om att få förvärva visst område av staden tillhöriga s. k. Hofsjorden söder om vägen till Rosenbäck.

Härvid föredrogos drätselkammarens i ärendet avgivna yttrande, som var infattat i följande protokollsutdrag:

»Utdrag av protokoll, hållet hos drätselkammaren i Härnösand den 9 februari 1923.

§ 82.

Jämlikt stadsfullmäktiges beslut den 9 nästlidne januari hade drätselkammaren att yttra sig över en av konsuln Erik Maijström i av herr Tengwall som egen motion upptagen skrivelse hos stadsfullmäktige gjord framställning om att få förvärva det område av staden tillhöriga s. k. Hofsjorden söder om vägen till Rosenbäck, som å en av t. f. mätningsmannen Lorentz Thelning i september 1922 upprättad, vid skrivelsen fogad 'Karta över en del av den s. k. Hofsjorden inom Härnösands stad med förslag till tomtindelning' utgjordes av två med nris 7 och 8 betecknade tomter om tillhopa 3,020 kvadratmeter.

Drätselkammaren företog nu ärendet till behandling; och antecknades därvid till en början, att byggnadsnämnden, som jämväl haft att yttra sig i ärendet, uti avgivet utlåtande förklarat, det nämnden icke funne, att en försäljning av ifrågavarande område skulle komma att ligga till hinder vid uppgörande framdeles av stadsplan för den del av Hofsjorden, vari området inginge.

Vidare anmäldes, att förhandlingar förts med direktören Aug. Engberg, vilken till den 1 oktober 1931 på arrende innehade omförmälda del av Hofsjorden, huruvida och på vad villkor denne vore villig att frånträda arrendet i vad förevarande område anginge, samt att direktören Engberg förklarat sig villig att, så snart det påfordrades, avstå området med undantag av en närmast Hofsgatan belägen del, vars sydvästra sida skulle sammanfalla med områdets gräns mot sydväst och vars sidor upp mot vägen till Rosenbäck skulle sammanfalla med områdets nordvästra och sydöstra gränslinjer samt båda hava en längd av 30 meter under det att nyssberörda del skulle få utan hinder från Engbergs sida av köparen tillträdas den 1 januari 1926, allt under förutsättning, att staden *dels* efter sakkunniga och opartiska personers värdering lämnade ersättning för kostnaden för bortflyttning vid tiden för de olika delarnas avträdande av å området nu befintliga träd, buskar och plantor, *dels* åt Engberg i utbyte mot den avträdda marken i motsvarande omfattning uppläte mark av Hofsjorden öster om kasernområdet *och dels* efter sådan värdering, som ovan nämnts, lämnade gottgörelse för de kostnader, som kunde anses erforderliga för uppbringande av sistberörda mark till samma kultur som den avträdda.

Drätselkammaren, som fann det synnerligen önskvärt, att staden i gör-

ligaste mån ställde sig välvillig emot de personer, som önskade åt sig uppföra bostäder, särskilt genom beredande åt dem av lämpliga byggnadstomter, beslöt nu, med hänsyn därtill och då omständigheterna medgave möjlighet till att tillmötesgå sökandens önskemål, såsom sitt yttrande i ärendet föreslå stadsfullmäktige besluta att

dels under förutsättning av Kungl. Maj:ts utav Hofsjordens egenskap av donationsjord betingade godkännande, till konsuln Erik Maijström emot en köpeskilling, beräknad efter två kronor 50 öre för kvadratmeter, försälja det med förevarande ansökan avsedda område om 3,020 kvadratmeter av vilket den del, som nuvarande arrendatorn av området förklarat sig villig att, så snart det påfordrades, avträda, skulle få av köparen disponeras vid köpekontraktets underskrivande, under det att den återstående delen av området skulle få tillträdas den 1 januari 1926, med skyldighet tillika för köparen ej mindre att, därest han icke inom ett och ett halvt år efter det förstangivna del av området fått tillträdas, å området uppfört ett bostadshus av en efter hans förhållanden anpassad storlek, till staden utgiva ett skadestånd av samma storlek som köpesumman, än även att gottgöra staden för vad staden, enligt arrendatorns ovan omförmälda villkor för områdets avträdande, kunde få i ersättning därför till denne utgiva,

och dels underställa beslutet om områdets försäljning Kungl. Maj:ts prövning.

Denna paragraf förklarades genast justerad.

Som ovan.

In fidem:

Ludvig Dixelius.»

Under den därpå följande överläggningen framställdes följande yrkanden, nämligen av

herr vice ordföranden Törner, med instämmande av herr Degerman, att stadsfullmäktige måtte besluta i enlighet med drätselkammarens förslag, samt

herr Tengwall, att stadsfullmäktige måtte, i enlighet med vad drätselkammaren föreslagit, besluta om försäljning till konsuln Maijström av ifrågavarande markområde, dock att den av drätselkammaren föreslagna skadeståndsskyldigheten för köparen icke skulle avse det fall, att onormala ekonomiska förhållanden eller annan force majeure omöjliggjorde byggnadsarbetet.

Härefter beslöto stadsfullmäktige

dels med erforderlig majoritet, att under förutsättning av Kungl. Maj:ts utav Hofsjordens egenskap av donationsjord betingade godkännande, till konsuln Erik Maijström emot en köpeskilling, beräknad efter två kronor 50 öre för kvadratmeter, försälja det med förevarande framställning avsedda område om 3,020 kvadratmeter, av vilket den del, som nuvarande arrendatorn av området förklarat sig villig att, så snart det påfordrades, avträda, skulle få av köparen disponeras vid köpekontraktets underskrivande, under det att den återstående delen av området skulle få tillträdas den 1 januari 1926, med skyldighet för köparen att gottgöra staden för vad staden, enligt arrendatorns i drätselkammarens yttrande uppgivna villkor för områdets avträdande, kunde få i ersättning därför till denne utgiva,

dels, beträffande förutberörda skadeståndsskyldighet, vid votering, som utföll så, att 17 röster tillföllo herr Tengwalls yrkande, under det att 16

röster avgåvos för bifall till drätselkammarens förslag i ämnet oförändrat, i enlighet med herr Tengwalls yrkande eller sålunda, att bland köpevillkoren skulle intagas föreskrift om skyldighet för köparen, att, därest han icke inom ett och ett halvt år efter tillträdandet av den del av ifrågavarande område, som enligt vad ovan angivits skulle få av honom först tillträdas, på området uppfört ett bostadshus av en efter hans förhållanden anpassad storlek, till staden utgiva ett skadestånd av samma storlek som köpesumman, dock att berörda skadeståndsskyldighet icke skulle avse det fall, att onormala ekonomiska förhållanden eller annan force majeure omöjliggjorde byggnadsarbetet,

dels ock underställa det sålunda fattade beslutet om områdets försäljning Kungl. Maj:ts prövning.

Denna paragraf förklarades genast justerad.

Som ovan.

In fidem:
Ludvig Dixelius.

Justerat:
Fritz Kaijser.

Bil. 4.

Överlämnas till stadsfullmäktige i Härnösand till kännedom. (En i ärendet ingiven karta återställes.)
Kungl. socialdepartementet.

Gustaf etc.

I en till Kungl. Maj:t ställd, av länsstyrelsen i Västernorrlands län med skrivelse den 17 maj 1923 jämte yttrande av magistraten i Härnösand överlämnad skrift hava stadsfullmäktige i nämnda stad, jämlikt vid sammanträde den 13 mars 1923 fattat beslut, hemställt om tillstånd för staden att till konsuln Erik Maijström försälja ett å ansökningen bifogad, av tillförordnade mätningsmannen Lorentz Thelning i september 1922 upprättad karta över en del av den till stadens donationsjord hörande så kallade Hofsjorden såsom tomterna nris 7 och 8 betecknat markområde om 3,020 kvadratmeter, beläget utom stadens planlagda område.

Häröver hava dels kammarkollegiet den 19 juni 1923 dels ock byggnadsstyrelsen den 5 december 1923 avgivit infordrade utlåtanden.

Kungl. Maj:t förklarar hinder från det allmännas sida icke möta för staden Härnösand att till Maijström för ett pris ej understigande 2 kronor 50 öre för kvadratmeter och på de villkor i övrigt, stadsfullmäktige må föreskriva, försälja ifrågavarande område av stadens donationsjord; och förordnar Kungl. Maj:t, att den för området inflytande köpeskilling skall läggas till den fond, som jämlikt bestämmelserna i breven den 23 september 1921 samt den 21 april och den 22 december 1922 bildats av medel, influtna vid avyttring av den stadens donationsjord, samma brev avse, för att förvaltas och disponeras i enlighet med de för sagda fond i brevet den 23 september 1921 meddelade föreskrifter.

Stockholms slott den 21 december 1923.

GUSTAF.

G. Malm.

Bestyrkes å tjänstens vägnar:
B. Hasselrot.

Bil. 5.

Köpekontrakt.

Sedan Kungl. Maj:t jämlikt nådigt brev den 21 december 1923 förklarat hinder från det allmännas sida icke möta för staden Härnösand att till konsuln Erik Maijström för ett pris ej understigande 2 kronor 50 öre för kvadratmeter och på de villkor i övrigt, stadsfullmäktige kunde föreskriva, försälja ett å en av tillförordnade mätningsmannen Lorentz Thelning i september 1922 upprättad karta över en del av den till stadens donationsjord hörande så kallade Hofsjorden såsom tomterna nris 7 och 8 betecknat mark-område om 3,020 kvadratmeter, beläget utom stadens planlagda område, samt stadsfullmäktige genom beslut den 29 december 1923 uppdragit åt drätselkammaren att ombesörja försäljningen av ifrågavarande område till konsuln Maijström på de villkor, som omfattades av stadsfullmäktiges den 13 mars 1923 i ärendet fattade beslut, är denna dag emellan drätselkammaren i Härnösand, å ena sidan, och konsuln Maijström å andra sidan, följande avtal träffat.

Drätselkammaren överlåter och försäljer till undertecknad Maijström å Härnösands stads vägnar det å förenämnda karta upptagna såsom tomterna nris 7 och 8 betecknade område om 3,020 kvadratmeter av den s. k. Hofsjorden för en köpesumma, beräknad efter 2 kronor 50 öre för kvadratmeter, eller sålunda sjutusenfemhundrafemtio (7,550: —) kronor, samt på de villkor i övrigt, som omfattas av stadsfullmäktiges ovannämnda beslut den 13 mars 1923, upptaget under § 2 av fullmäktiges protokoll för nämnda dag, vadan det åligger köparen ej mindre att, därest köparen icke inom ett och ett halvt år efter det den del av området, som enligt stadsfullmäktiges nyssomförmälda beslut får av köparen först tillträdas, å området uppfört ett bostadshus av en efter köparens förhållanden anpassad storlek, till staden utgiva ett skadestånd av samma storlek som köpesumman, än även att gottgöra staden för vad staden, enligt av arrendatorn av området uppställda villkor för områdets avträdande, kan få i ersättning därför till denne utgiva.

Härnösands stad förbehålles rätt att även framdeles, så länge behov därav kan förefinnas, hava ledningar för vatten och avlopp för epidemisjukhusets å Hofsjorden behov över området efter den sträckning, de för närvarande inom området befintliga, från sjukhuset utgående ledningarna hava, ävensom att äga tillträde till området för eventuella reparationer å ledningarna eller för utbyte av rördelar, med skyldighet för staden att efter markens uppgrävande försätta densamma i det skick densamma haft före uppgrävandet eller ersätta skadan. Detta servitut får utan köparens vidare hörande intecknas i fastigheten.

Köparen skall äga rätt att anknyta avloppsledningar från de byggnader, som komma att uppföras å området, till den genom området gående avloppsledningen från epidemisjukhuset.

Tillträdet av det område, som, enligt vad ovan nämnts, först får av köparen tillträdas, äger rum den 1 juli 1924, då ock köpeskillingen skall kontant erläggas. Återstående delen av området får, därest ej annat särskilt överenskommes, tillträdas den 1 januari 1926.

Köparen har att ensam vidkännas alla med fångets lagfarande och områdets avstyckande förenade kostnader.

Med detta kontrakt, varav två exemplar äro upprättade och växlade, förklara vi oss till alla delar nöjda.

Härnösand den 27 juni 1924.

För drätselkammaren i Härnösand.

Alfred Törner. *Erik Maijström.*

Säljare. *L. Dixelius.* Köpare.

Bevittnas:

Gustaf Berger. *Harriet Langelius.*

Tillägg.

Drätselkammaren förbinder sig att av anslag, som stadsfullmäktige genom beslut den 10 juni 1924 för ändamålet anvisat, framdraga vattenledning till gränsen av det försålda området.

Härnösand som ovan.

För Härnösands drätselkammare.

Alfred Törner.

L. Dixelius.

Bil. 6.

Till styrelsen för Norrlands trädgårdsskola.

I anledning av statsrevisorernas, av kungl. lantbruksstyrelsen till styrelsen för Norrlands trädgårdsskola för yttrande remitterade anmärkning angående trädgårdsskolan ber jag härmed få lämna en redogörelse för mina åtgöranden i frågan.

Vid statsrevisorernas besök på skolan under sistlidne oktober månad, vilket naturligtvis ej var mig bekant på förhand, var jag för tillfället ej tillstädes på skolan. Hemkommen erfor jag samma dag om besöket av assistent Jacobson, som stått till tjänst med att visa omkring m. m. De hade särskilt uppmärksammat den nybyggda Maijströmska gården. Något meddelande eller någon hälsning från statsrevisorerna hade han ej att framföra.

Någon tid därefter mottog min hustru i min tillfälliga frånvaro ett telefonbud från revisorerna, vilket hon uppfattade så, att de ville hava en närmare redogörelse för skolans verksamhet. Jag gjorde mig genast beredd att sända en sådan, men då det samtidigt föreliggande förslaget om skolans flyttning till det Björkska hemmanet å Löfudden väntades skola komma före i Härnösands stadsfullmäktige den 10 november, ville jag avvakta denna tidpunkt, innan jag sände den nämnda redogörelsen, i avsikt att, om stadsfullmäktiges beslut utfölle gynnsamt, samtidigt lämna ett meddelande om flyttningsplanen. Förslaget om inköpet av det Björkska hemmanet föll emellertid i stadsfullmäktige och därmed var flyttningsplanen omintetgjord. Jag avsände därför följande dag eller den 11 november till statsrevisorerna den förutnämnda redogörelsen.

Jag avhörde så ingenting förr än omkring den 1 december, då jag per telefon från Stockholm fick ett meddelande från statsrevisorerna, att de

voro tacksamma för den bekomna redogörelsen, men att de bådo mig snarast möjligt anskaffa en avskrift av kontraktet mellan staden och konsul Maijström. Jag gick genast ned till statsombudsmannen Altberg och bad att få en avskrift av det begärda kontraktet. Han sade sig emellertid ej hava tid att lämna mig den begärda handlingen före det stadsfullmäktigesammanträde, som skulle infalla den 8 december. Ytterligare uppringd från revisorerna den 7 december kunde jag icke göra något annat än hänvisa till det hinder, som mött för handlingens utfående. Dagen efter det sistnämnda stadsfullmäktigesammanträdet eller den 9 december ringde jag upp notarien Altberg i telefon och bad att om möjligt få avskriften under dagens lopp, men svarade han, att han under de närmaste dagarna ej hade tid, men att det så fort som möjligt skulle bliva expedierat. Följande dag den 10 december blev jag ånyo uppringd av statsrevisorerna med påminnelse om den begärda handlingen. Jag meddelade sakens sammanhang och att jag gjort allt för att erhålla handlingen och blev jag nu anmodad att ovillkorligen söka ställa om att handlingen senast lördagen den 12 december vore revisorerna tillhanda. Vid telefonförfrågan hos notarien Altberg den 11 december fick jag äntligen besked att avskriften var färdig. Den avhämtades genast av mig och postades samma dag express till statsrevisorerna i så god tid, att försändelsen med vanlig postgång borde hava varit i Stockholm följande dag den 12 december.

Sedan har jag ingenting avhört förr än nu.

Av ovanstående behagade styrelsen finna, att jag gjort allt för att ga statsrevisorerna tillhanda.

Härnösand den 28 december 1925.

Carl Liljenwall.

Medicinalstyrelsens

yttrande i anledning av riksdagens revisorers uttalande del I, sid. 97 § 73.

Underdånigt utlåtande.

Med föranledande av ifrågavarande remiss [1] har medicinalstyrelsen från föreståndaren för styrelsens veterinärbyrå i Hässleholm G. Lindahl infordrat och fått mottaga ett den 28 december 1925 daterat yttrande i ärendet; och får styrelsen härmed överlämna detsamma samt såsom eget utlåtande åberopa vad däri anförts.

Stockholm den 16 januari 1926.

Underdånigst:

B. BUHRE.

GUSTAV KJERRULF.

H. Westerlund.

[1] Kungl. Maj:ts remiss den 21 december 1925 av riksdagens revisorers uttalande rörande kostnaderna för mul- och klövsjukans bekämpande.

Bil. 1.

Föreståndarens

för medicinalstyrelsens veterinärbyrå i Hässleholm yttrande.

Till kungl. medicinalstyrelsen.

I skrivelse av den 23 december d. å. har kungl. styrelsen infordrat yttrande över av riksdagens revisorer gjort uttalande angående kostnaderna för bekämpande av mul- och klövsjukan under budgetåret 1924—1925.

I anledning härav får jag härmed vördsamt anföra följande:

Veterinärbyrån i Malmö (senare i Hässleholm) har haft det närmaste överinseendet över de veterinära åtgärderna till mul- och klövsjukans bekämpande allenast inom Malmöhus och Kristianstads län samt sedan den 4 mars d. å. endast i den del av det senare länet, där nedslaktningsmetoden fortfarande tillämpas.

Revisorerna hava uttalat, att kostnaderna skulle kunnat avsevärt nedbringats, därest vederbörande myndigheters åtgärder utförts med större planmässighet, praktisk klokhet och omtanke, och har därvid särskilt framhållit vissa kostnader för desinfektionsarbetet och anordnandet av annonseringen av sjukdomens förekomst.

Beträffande kostnaderna för desinfektionsarbetet får jag därför meddela följande.

Kalk, lysol och desinfektionslampor, de viktigaste desinfektionsmedlen, hava till största delen inköpts genom byrån från ett fåtal firmor till möjligast billiga priser och genom densammas försorg distribuerats till de olika gårdarna. Endast i undantagsfall har å gården tjänstgörande extra veterinär inköpt mindre partier på platsen. Då det varit omöjligt att på förhand beräkna åtgången av dessa artiklar, har understundom den rekvirerade kvantiteten visat sig vara för stor, men har överskottet i sådana fall förvarats å byråns upplag för att sedan användas vid desinfektionsarbetet å annan gård.

Övriga medel och materiel för desinfektion såsom soda, hinkar, borstar m. m. hava i allmänhet inköpts av extra veterinärerna, då dels åtgången varit relativ liten och dels transportkostnaderna, därest byrån skolat inköpa dessa artiklar, säkerligen hade blivit så mycket större, att någon vinst knappast varit att påräkna.

Till arbetare, som sysselsatts med desinfektionsarbete, har i timpenning betalats mellan kr. 0:35 och 0:75. Den högsta timpenningen har utgått till lejda arbetare, som måst anskaffas, då ringa arbetskraft funnits att tillgå å de smittade gårdarna. Dessa arbetare hava själva betalat kost och logi. Då timpenningen för lejda lantarbetare utgår med kr. 0:45, har kr. 0:75 för ifrågavarande arbetare icke synts för högt tilltagen, då anställningen varit tillfällig, ibland endast några dagar. Den kost och det logi som mot ersättning kunnat beredas dessa arbetare har dessutom mången gång varit mycket dålig. Logi har ofta endast kunnat beredas i hästspiltor o. d. Den givna timpenningen har därför även ansetts i viss grad böra utgöra en kompensation för ovanberörda olägenheter.

Över av revisorerna gjort uttalande angående anordningen av annonseringen av mul- och klövsjukans förekomst kan byrån icke yttra sig, då denna anordning ålegat länsstyrelserna.

Sammaledes är förhållandet med kostnaderna för ersättningen för nedslaktade djur, vilken ersättning bestämmes av särskild värderingsnämnd.

Vad slutligen kostnaderna för bevakningen vid smittade gårdar beträffar har byrån allenast i enlighet med gällande föreskrifter rekvirerat denna hos respektive länsstyrelser och därvid alltid sökt tillse, att antalet poster blivit det minsta möjliga.

Remisshandlingarna återgå.

Veterinärbyrån, Hässleholm den 28 december 1925.

G. Lindahl.

Byråföreståndare.

Länsstyrelsens i Jönköpings län

yttrande i anledning av riksdagens revisorers uttalande del I, sid. 97, § 73.

Till kungl. jordbruksdepartementet.

Till följd av nådig remiss den 21 december 1925 får Kungl. Maj:ts befallningshavande härmed avgiva utlåtande över vad riksdagens revisorer anmärkt vid § 73 i deras berättelse angående granskning av statsverkets tillstånd, styrelse och förvaltning under tiden 1 juli 1924—30 juni 1925.

Beträffande kostnaderna för desinfektion under den rådande mul- och klövsjukeepidemien åberopar Kungl. Maj:ts befallningshavande såsom eget yttrande, vad länsveterinären i bilagda yttrande därom anfört.

I fråga om kostnaderna för annonsering rörande samma sjukdoms förekomst, vilka kostnader inom detta län i de fyra fall, då gårdar förklarats smittade och i de fyra fall, då gårdar förklarats misstänkta av sjukdomen, uppgått tillhopa till 482 kronor 39 öre, torde någon skälig anledning till anmärkning icke förekomma.

Jönköping i landskansliet den 29 december 1925.

CARL MALMROTH.

J. W. SPENS.

Bil.

Länsveterinärens i Jönköpings län

yttrande.

Till Kungl. Maj:ts befallningshavande i Jönköpings län.

I resolution av den 23 dennes har länsstyrelsen anmodat mig att avgiva yttrande över av statsrevisorerna framställda anmärkningar över det sätt, på vilket arbetet för bekämpandet av mul- och klövsjukan bedrivits, och får jag i anledning därav, med remisshandlingens återställande, vördsamt anföra följande:

Principen vid nedslaktningsmetoden i kampen mot mul- och klövsjukan är ju den, att man genom nedslaktning av en smittad besättning och därefter företagna desinfektionsåtgärder söker tillintetgöra smittämnet och sålunda förhindra smittans vidare spridande. För att det skall vara någon

mening i att slakta ner djuren och utbetala ersättning för dem, måste den efterföljande desinfektionen göras så effektiv, att ej något smittämne finnes kvar efteråt. Det har inträffat vid några tillfällen i Skåne, samt nu senast i Bohuslän, att när nya djur uppställts i de nedslaktades ställe, de infekterats och angripits av kvarvarande smitta, så att nedslaktning och desinfektion måst ånyo tillgripas på samma gård. Sådant medför ej blott en avsevärd fördyring i sjukdomsbekämpandet, utan jämväl stora smittrisker. Det är därför givet, att den som under tjänsteansvar har att utföra sådana desinfektionsåtgärder, som här avses, ej får underlåta något, som kan äventyra desinfektionsarbetets effektivitet. Att det härvid måste åtgå stora mängder desinfektionsmedel och dessutom måste nedläggas mycket arbete, helst då det är fråga om gamla dåliga ladugårdar och stallar med bristfällig träinredning, jordgolv och dylikt, är självfallet. Ofta nog fördyras arbetskostnaderna även därigenom, att det är svårt att anskaffa personer, som äro villiga att låta isolera sig å den smittade gården, där det vanligtvis är svårt att på ett tillfredsställande sätt ordna med logerings- och utspisningsförhållanden för dem.

Vad beträffar kostnaderna för bekämpandet av mul- och klövsjukan inom detta län, vilket arbete utförts under mitt överinseende och ansvar, ha ej i något fall lönerna till arbetarna varit oskäliga; det har ej heller använts mer desinfektionsmedel eller i övrigt nedlagts mer arbete på desinfektionernas utförande, än vad omständigheterna i varje särskilt fall påkallat.

Jag anser därför, att statsrevisorerna, beträffande dessa arbeten, saknat skäl för framställande av anmärkningar.

Jönköping den 26 december 1925.

I tjänsten:

H. Heijbel.

Länsstyrelsens i Kronobergs län

yttrande i anledning av riksdagens revisorers uttalande del I, sid. 97, § 73.

Till Konungen.

Genom nådig remiss den 21 december 1925 har länsstyrelsen anbefallts att i anledning av vad riksdagens revisorer uti remissen bilagt utdrag av deras berättelse angående granskning av statsverkets tillstånd, styrelse och förvaltning under tiden 1 juli 1924—30 juni 1925 samt, för vissa fall, kalenderåret 1924 anfört i fråga om kostnaderna för mul- och klövsjukans bekämpande, till jordbruksdepartementet inkomma med yttrande. Och får till åtlydnad härav länsstyrelsen med överlämnande av länsveterinären i länet avfordrat yttrande för egen del i ärendet underdånigst anföra följande.

Enligt berörda berättelse hade den granskning revisorerna ägnat medicinalstyrelsens och vissa länsstyrelsers räkenskaper bibragt revisorerna den uppfattningen, att de synnerligen betydande kostnader, som mul- och klövsjukans bekämpande åsamkat statsverket, skulle hava kunnat avsevärt nedbringas, därest vederbörande myndigheters åtgärder utförts med större planmässighet, praktisk klokhet och omtänksamhet. Särskilt hade reviso-

rerna framhållit, hurusom i många fall desinfektionsmedel anskaffats i större mängder än som varit av behovet påkallat, att för desinfektion använts allt för dyrbar arbetskraft samt att annonseringen rörande sjukdomens förekomst anordnats på ett sådant sätt, att densamma dragit onödiga kostnader.

Vad nu Kronobergs län vidkommer har länsstyrelsen under den epizooti, varom här är fråga, icke haft någon befattning vare sig med anskaffandet av desinfektionsmedel eller med själva desinfektionsåtgärderna. I avseende å annonsering angående sjukdomen ifråga har länsstyrelsen sökt ställa sig till efterrättelse vad därutinnan i gällande författningar stadgas ävensom av Eders Kungl. Maj:t och medicinalstyrelsen meddelade särskilda föreskrifter. För att vid epizootiens första uppträdande inom Kronobergs län giva möjligast allmän spridning åt av medicinalstyrelsen utfärdat cirkulär, innefattande »råd angående mul- och klövsjuka», kom detta cirkulär att i början införas i länskungörelserna ävensom i ortstidning i en ganska betydande utsträckning. Härutinnan vidtogs dock mycket snart inskränkning, och kommer länsstyrelsen givetvis att allt framgent i förekommande fall söka tillse, att, såvitt på länsstyrelsen ankommer, med åtgärd för den ifrågavarande sjukdomens bekämpande förenad kostnad begränsas i den mån så ske kan utan att syftet med åtgärden äventyras.

Växjö i landskansliet den 9 januari 1926.

Underdånigst:

A. BESKOW.

S. A. LILJA.

Bil.

Till Konungens befallningshavande i Kronobergs län.

Anmodad att avgiva yttrande över statsrevisorernas anförande rörande de kostnader, som mul- och klövsjukans bekämpande åsamkat statsverket vid desinfektioners utförande och annonseringen om sjukdomens förekomst, får jag anföra följande.

Ehuru jag själv ej rekvirerat desinfektionsmedel vid ifrågavarande fall eller utfört sådan desinfektion, då detta skett av särskilt därtill förordnade extra veterinärer, är jag förvissad om, att större mängder desinfektionsmedel ej anskaffats, än behovet krävde. Det förbrukas ej så litet desinfektionsvätska vid desinfektion av alla en gård tillhörande lokaler utom det dagliga förbrukandet å ett smittat ställe. Att på förhand exakt bestämma mängden är omöjligt. Sparsamhetsnitet, genom användandet av för svaga lösningar eller för liten mängd sådana, får ej drivas så langt, att desinfektionens effektivitet riskeras och sjukdomen sprides eller anyo utbryter.

Angående den allt för dyrbara arbetskraften, som revisorerna anse blivit använd vid desinfektionens utförande, hava de personer, som utfört detta arbete avlönats med i orten gängse priser. Arbetets skyndsamma utförande får ej fördröjas genom försök att anskaffa så billig arbetskraft som möjligt, och bör denna helst tagas inom det smittade området.

Vad slutligen vidkommer annonserandet om sjukdomens förekomst, som skett på vanligt sätt i ortens tidningar och genom anslag å lämpliga ställen, har detta ej kunnat försiggå på annat sätt. Annonsering i tidningar är

alltid kostsam och blir ej billigare, därför att denna skall gäldas med allmänna medel.

Växjö den 30 december 1925.

M. Hammarstrand.

Länsveterinär.

Länsstyrelsens i Kalmar län

yttrande i anledning av riksdagens revisorers uttalande del I, sid. 97, § 73.

Till Konungen.

Sedan länsstyrelsen genom nådig remiss den 21 december 1925 anbefallts att avgiva utlåtande i anledning av vad riksdagens revisorer i deras berättelse angående granskning av statsverkets tillstånd, styrelse och förvaltning anfört ifråga om kostnaderna för mul- och klövsjukans bekämpande, får länsstyrelsen i sådant avseende i underdånighet anföra följande.

Revisorerna hava uti sin berättelse i denna del anfört, att den granskning revisorerna ägnat räkenskaperna rörande mul- och klövsjukans bekämpande bibragt revisorerna den uppfattningen, att de synnerligen betydande kostnader, som härvidlag åsamkats statsverket, skulle kunnat avsevärt nedbringas, därest vederbörande myndigheters åtgärder utförts med större planmässighet, praktisk klokhet och omtänksamhet; och hava revisorerna särskilt framhållit, att desinfektionsmedel i många fall syntes hava anskaffats i större mängder än som varit av behovet påkallat, att för desinfektionen använts alltför dyrbar arbetskraft samt att annonseringen rörande sjukdomens förekomst ordnats på sådant sätt, att densamma dragit onödigt höga kostnader.

Såvitt här nu tillgängliga räkenskaper utvisa, hava totalkostnaden för bekämpandet av mul- och klövsjukan under dess förekomst inom Kalmar län vintern 1924—1925 uppgått till ungefär 211,000 kronor, varav den ojämförligt största delen emellertid åtgått till kostnader för djurens nedslaktning. Desinfektionskostnaderna utgöra i varje fall endast en ringa bråkdel av det hela. Ifråga om dessa kostnader och i samband därmed skötseln av desinfektionen tillåter sig länsstyrelsen hänvisa till bilagda från dåvarande föreståndaren för veterinärbyrån H. Heijbel infordrade yttrande, vars innehåll länsstyrelsen anser sig kunna tillfullo vitsorda. [1] Länsstyrelsen vill dessutom, i anledning av revisorernas uttalande i denna fråga, särskilt erinra, att det vid utbrottet av en dylik epidemi givetvis är för vederbörande veterinär svårt att exakt beräkna, hur mycket desinfektionsmedel kan antagas åtgå och torde det tvivelsutan i sådana fall för att vara på den säkra sidan vara bättre, att beräkningarna göras något för höga än att desinfektionsmedlen sedermera skulle visa sig ej räcka till.

Beträffande annonseringen lärer det ligga i sakens natur, att vid utbrottet av en mul- och klövsjukeepidemi det är av synnerlig vikt, att allmänheten snarast möjligt och i största möjliga utsträckning delgivas de kungörelser i ämnet, innehållande påbjudna åtgärder och anvisningar för sjukdomens

[1] Länsveterinär H. Heijbel har till länsstyrelsen i Jönköping avgivit yttrande av enahanda innehåll som det till länsstyrelsen i Kalmar avgivna. Yttrandet finnes återgivet som bilaga till länsstyrelsens i Jönköping ovan återgivna utlåtande rörande ifrågavarande anmärkning.

bekämpande, som länsstyrelsen utfärdar. De kostnader, som härpå nedläggas, torde för den skull många gånger om betala igen sig. Länsstyrelsen har emellertid såväl vid annonsering av dessa som alla andra kungörelser städse vinnlagt sig om största möjliga sparsamhet med statens medel. I sammanhang härmed får länsstyrelsen erinra därom, att i de förslag till lagstiftningsåtgärder gent emot mul- och klövsjukans uppkomst och spridning, som nyligen avgivits av för ändamålet tillkallade sakkunnige, ifrågasatts en vida mer omfattande annonsering rörande epidemien och dess bekämpande än som hittills plägat förekomma.

På grund av vad sålunda anförts och då revisorerna ej närmare angivit de skäl, varå de grundat sina anmärkningar, anser länsstyrelsen för sin del, att desamma ej böra till vidare åtgärd föranleda.

Kalmar i landskansliet den 9 januari 1926.

Underdånigst:

JOHN FALK.

E. T. LIDMAN.

Länsstyrelsens i Blekinge län

yttrande i anledning av riksdagens revisorers uttalande del I. sid. 97, § 73.

Till kungl. jordbruksdepartementet.

Länsstyrelsens yttrande har infordrats med anledning av vad riksdagens revisorer i avgiven berättelse angående granskning av statsverkets tillstånd, styrelse och förvaltning under tiden 1 juli 1924—30 juni 1925 samt, för vissa fall, kalenderåret 1924 anfört i fråga om de kostnader, som mul- och klövsjukans bekämpande åsamkat statsverket. Med överlämnande av ett yttrande i ärendet från länsveterinären i länet får länsstyrelsen för egen del anföra följande.

Riksdagens revisorer säga sig hava kommit till den uppfattningen, att statsverkets kostnader för nämnda kreaturssjukdoms bekämpande skulle hava kunnat avsevärt nedbringas, därest vederbörande myndigheters åtgärder utförts med större planmässighet, praktisk klokhet och omtänksamhet. Särskilt framhålles, att desinfektionsmedel i många fall synas hava anskaffats i större mängder än som varit av behovet påkallat, att för desinfektion använts alltför dyrbar arbetskraft samt att annonseringen rörande sjukdomens förekomst anordnats på ett sådant sätt, att densamma dragit onödigt höga kostnader.

Inom länet hava intill den 1 juli innevarande år inträffat allenast sju fall av mul- och klövsjuka, samtliga s. k. primärfall, d. v. s. utan att smittans spridning från det ena fallet till det andra varit trolig, långt mindre kunnat konstateras. Någon planmässighet för sjukdomens bekämpande här i länet har alltså icke kunnat ifrågakomma i vidsträcktare mån än att *dels* de till synes mest effektiva åtgärder mot smittans spridning i varje fall vidtagits *och dels* länsstyrelsen utfärdat föreskrifter, delvis redan före sjukdomens förekomst inom länet, ägnade att så långt möjligt hindra smittospridning. Dessa föreskrifter och i övrigt vidtagna åtgärder hava stått i noggrann överensstämmelse med de författningar eller särskilda påbud från kungl. medicinalstyrelsen, som finnas givna rörande ifrågavarande sjuk-

doms bekämpande och måste sålunda väl få anses hava varit förenliga med praktisk klokhet och omtänksamhet. Samma omdöme torde säkerligen få givas de på ort och ställe vidtagna författningsenliga desinfektions- och andra åtgärder, vilka emellertid länsstyrelsen varken kunnat eller, då de utförts av sakkunnig person, haft anledning att närmare kontrollera.

Vad angår frågan, huruvida desinfektionsmedel anskaffats i större mängder än som varit av behovet påkallat samt att för desinfektion skulle använts alltför dyrbar arbetskraft, får länsstyrelsen hänvisa till vad länsveterinären i sitt bilagda yttrande därutinnan anfört.

I fråga om annonseringen har länsstyrelsen utgått ifrån att, om med densamma skall ernås önskad effekt, tillkännagivandena måste komma till hela ortsbefolkningens kännedom. Till följd härav har länsstyrelsen använt sig av de i respektive orter mest spridda annonsorgan av olika partifärg. Annonseringen rörande smittförklaring har en gång inskränkt sig till allenast en ortstidning; i de flesta fall hava annonserna varit intagna i två tidningar, en gång i tre tidningar och en gång i fyra tidningar. Länsstyrelsen vill icke underlåta omnämna att från tidningsmannahåll ingalunda saknats upprepade klagomål över att annonseringen varit alltför knapp.

Av det anförda torde enligt länsstyrelsens förmenande framgå, att statsrevisorernas anmärkningar sakna varje berättigande så vitt angår Blekinge län.

Karlskrona å landskansliet den 7 januari 1926.

SVEN HAGSTRÖMER.

JOSEF FRÖBERG.

Bil. 1.

Länsveterinärens i Blekinge län

yttrande.

Till Kungl. Maj:ts befallningshavande i Blekinge län.

Med återställande av bifogade remisshandlingar från kungl. jordbruksdepartementet angående statsrevisorernas uttalande rörande kostnaderna för mul- och klövsjukans bekämpande under budgetåret 1924—1925, får jag härmed vördsamt avgiva infordrat yttrande.

Statsrevisorerna hava ansett, att kostnaderna för mul- och klövsjukans bekämpande kunnat avsevärt nedbringas, därest vederbörande myndigheters åtgärder utförts med större planmässighet, praktisk klokhet och omtänksamhet.

Den 11 december 1924 inträffade det första misstänkta mul- och klövsjukefallet i Blekinge län. Samma dag utfärdades av kungl. medicinalstyrelsen förordnande för undertecknad att inom Blekinge län vara sådan sakkunnig person som omförmäles i § 22 av nådiga förordningen den 9 december 1898, vilket förordnande tydligen innebar, att ledningen för mul- och klövsjukans bekämpande inom länet anförtroddes åt undertecknad i egenskap av länsveterinär, och har jag hitintills utan avbrott även stått som ledare för mul- och klövsjukans bekämpande i Blekinge län.

Det nyss omnämnda misstänkta sjukdomsfallet visade sig sedan ej vara mul- och klövsjuka. Det första fallet inträffade den 12 januari 1925.

Ytterligare 6 mul- och klövsjukefall ha sedermera förekommit under ovan nämnda budgetår.

Emellertid hade härvarande länsstyrelse redan under hösten 1924, innan misstänkta sjukdomsfall ens inom länet inträffat, vidtagit i samråd med undertecknad en del förberedande åtgärder för sjukdomens eventuella bekämpande. Också torde resultatet av sjukdomens bekämpande inom Blekinge län tydligt nog visa, att planmässighet, praktisk klokhet och omtänksamhet ej härstädes saknats.

Sjukdomen uppträdde å vitt skilda platser inom länet, även inom byar. Och vill jag ej underlåta omnämna, att inga s. k. sekundärfall hitintills inom Blekinge län förekommit. Ej heller har jag att anteckna något fall av mejerismitta.

Statsrevisorerna ha vidare anmärkt, att desinfektionsmedel i många fall synas hava anskaffats i större mängder än som behovet påkallat, att för desinfektion använts alltför dyrbar arbetskraft samt att annonsering rörande sjukdomens förekomst anordnats på ett sådant sätt, att densamma dragit onödigt höga kostnader.

Vad desinfektionsmedlen beträffar, hava de (lysol, kalk och formalin för rökning) i regel direkt rekvirerats av undertecknad. Deras mängd ha bestämts av de lokala förhållandena, och har härvid all möjlig sparsamhet iakttagits, samtidigt som effektiv desinfektion synes ha ernåtts. Jag vill härvid påpeka, att smittämnet vid mul- och klövsjuka är okänt, varför det måste anses som en ganska vansklig sak att absolut bestämma, huru långt en desinfektion lämpligast bör sträckas. Själva desinfektionsarbetet har i Blekinge alltid utförts under ledning av extraveterinär, förordnad av kungl. medicinalstyrelsen och efter k. styrelsens instruktioner.

Rörande dyrbar arbetskraft vid desinfektionsarbetet, kan det utan tvivel ifrågasättas, huruvida det ekonomiskt kan vara lämpligt att vid desinfektionsarbeten förordna legitimerade veterinärer med sin dyra utbildning. Härvid ha de lokala myndigheterna intet att bestämma. Arbetarna ha betalts med högst 75 öre pr timme. Ofta har det helt naturligt varit synnerligen svårt att genast anskaffa arbetare för grävning av grav för djuren. Värdering och nedgrävning av djuren ha i allmänhet skett dagen efter sjukdomens konstaterande. Ofta har grävning företagits under natten. Under den tid desinfektionsarbetet pågått, ha arbetarna ej fått lämna den smittade gården. Efter desinfektionens slut ha de måst ikläda sig andra smittfria kläder, innan tillåtelse givits att lämna den desinfekterade gården. Som synes ha en del extra obehag varit förknippade med desinfektionsarbetet, vilket nog kunnat motivera nämnda timpenning.

Någon överflödig annonsering torde ej i Blekinge län ha förekommit.

Veterinärvårdskostnader ha i detta län utgjorts av arvoden etc. för de av kungl. medicinalstyrelsen förordnade extraveterinärerna. Undertecknad har som överveterinär eller ledare av kampen mot mul- och klövsjuka ej åtnjutit något arvode. Ej heller har till undertecknad i egenskap av värderingsman vid mul- och klövsjuka, av k. medicinalstyrelsen därtill förordnad, utbetalts arvode (de övriga två värderingsmännen erhålla däremot arvode av statsmedel). Veterinärvårdskostnaderna synas mig därför, vad Blekinge län beträffar, böra ha varit relativt obetydliga.

Bevakningskostnaderna äro säkerligen ganska höga även i Blekinge län. Militär har handhaft bevakningen å de smittade gårdarna. Misstänkta gårdar ha ej bevakats. Vid bevakning ha minsta möjliga styrka använts. I

allmänhet 1 à 2 poster för varje gård. Inspektion av posterna ha verkställts av officerare från vederbörande regemente, och torde dessa ofta påkommande inspektioner ej så litet ha ökat bevakningskostnaderna. Dessa inspektioner synas mig ganska onödiga och ändamålslösa. Att märka är att med manskapet följer alltid ett underbefäl. Inspektion bör kunna utövas av överveterinären, som ju är den som bestämmer, huru bevakningen skall utföras. Om jag ej missminner mig, har länsstyrelsen i Malmöhus län redan gjort anmärkning på höga inspektionskostnader. Överveterinären måste ju även under alla förhållanden upprepade gånger besöka den smittade gården, varför samtidigt inspektion kan utföras.

Karlskrona den 2 januari 1926.

Clas Schultz.

Länsveterinär.

Länsstyrelsens i Kristianstads län

yttrande i anledning av riksdagens revisorers uttalande, del I, sid. 97, § 73.

Till kungl. jordbruksdepartementet.

Genom nådig remiss den 21 sistlidna december har länsstyrelsen anbefallts att till jordbruksdepartementet inkomma med utlåtande i anledning av vad riksdagens revisorer i sin berättelse angående granskning av statsverkets tillstånd, styrelse och förvaltning under tiden 1 juli 1924—30 juni 1925 samt, för vissa fall, kalenderåret 1924, anfört ifråga om kostnaderna för mul- och klövsjukans bekämpande; och får länsstyrelsen i anledning härav vördsamt anföra.

Ifråga om anskaffningen av desinfektionsmedel och arbetskraft för desinfektionen får länsstyrelsen åberopa bilagda av den utav länsstyrelsen enligt nådigt bemyndigande förordnade överdesinfektören i länet, länsveterinären Odert Nilsson, avgivna yttrande. Därutöver anser sig länsstyrelsen böra meddela, att dagarvodet till den person, som lett desinfektionen på en gård, genom Kungl. Maj:ts nådiga brev den 13 januari 1925 för vissa fall bestämts till 15 kronor för dag, samt att till övriga medverkande utbetalts ersättning med i allmänhet 45 öre för timma, till kvinnlig arbetare något mindre, vilka ersättningar icke torde kunna anses för höga.

Beträffande annonseringen om sjukdomens förekomst hava statsrevisorerna icke uppgivit, i vilket avseende de ansett densamma hava kunnat ordnas på billigare sätt. Enligt gällande förordning skall, då ställe förklarats smittat, länsstyrelsen därom ävensom om de i anledning av smittan påbjudna åtgärderna underrätta allmänheten bland annat genom meddelande i ortens tidningar. Länsstyrelsens kungörelser hava varit så kortfattade som möjligt och ifråga om påbjudna åtgärder endast innefattat en hänvisning till de av länsstyrelsen i länskungörelserna intagna utförligare föreskrifterna. Där så kunnat ske, hava också annonserna införts med petitstil. Då sjukdomsfallena givetvis böra så snabbt som möjligt bringas till allmänhetens kännedom, kan något uppskov med desammas kungörande i syfte att i samma annons sammanföra flera fall än de i orten samtidigt utbrutna givetvis icke ifrågakomma. Länsstyrelsen är själv av den me-

ningen att annonseringen drager väl stora kostnader, men länsstyrelsen kan icke finna något sätt, varpå densamma skulle kunna ordnas billigare än som här skett.

Kristianstads landskansli den 8 januari 1926.

JOH. NILSSON.

JOSEF FISCHER.

Bil.

Länsveterinärens i Kristianstads län

yttrande.

Till länsstyrelsen i Kristianstads län.

Sedan länsstyrelsen anmodat mig att avgiva yttrande med anledning av statsrevisorernas uttalande angående kostnaderna för mul- och klövsjukans bekämpande under tiden den 1 juli 1924 till 30 juni 1925 samt för vissa fall under kalenderåret 1924, får jag härmed vördsamt anföra följande.

I uttalandet göres bestämd anmärkning på att desinfektionsmedel anskaffats i större mängder än vad som varit av behovet påkallat, samt att arbetskraften varit för dyr. Erkännas måste, att kvantiteten desinfektionsmedel, som åtgår till desinfektion av en gård, ter sig stor, då man på papperet studerar densamma. Det är emellertid ofta högst betydande områden, som måste smittrenas, och då staten offrar stora belopp på besättningens nedslaktning ligger det i öppen dag, att denna smittrening måste göras betryggande. Recidiv på grund av otillfredsställande desinfektion får ej förekomma, och har dylik i vårt land mig veterligt dess bättre ej förekommit. Vid ett sjukdomsutbrott bör vederbörande överveterinär göra ett överslag över de mängder desinfektionsmedel, som behövas för stället ifråga. Av naturliga skäl kan detta ej bliva exakt utan händer det ofta att å platsen tjänstgörande veterinär sedan begärt mera. Givetvis måste då den, som skall hava ansvaret för desinfektionens effektivitet, lämna de desinfektionsmedel, som vederbörande fackman kräver för dess verkställande. Personligen kunde jag ej medhinna att kontrollera nödvändigheten av de kvantiteter desinfektionsmedel, som användes under den tid jag var föreståndare för veterinärbyrån i Malmö, men sökte jag städse inskärpa nödvändigheten av sparsamhet med desinfektionsmedlen, dock utan att desinfektionens effektivitet på något sätt äventyrades. Sedan nedslaktningsmetoden upphävts i vissa delar av Kristianstads län, har jag på inspektionsresor besökt en mångfald ställen, och är det min övertygelse att något sådant slöseri därvid ej förekommit.

Angående anmärkningen att arbetskraften varit för dyr, får jag anföra, att man ej kan tänka sig denna arbetskraft till samma pris, som eljest är gängse. Densamma måste anskaffas skyndsamt, arbetet medför obehag för ansikte och händer genom kalken, arbetarna äro bundna vid stället med ofta obekväma liggplatser, obehag med smittrening samt efter slutat arbete kanske svårighet att få anställning vid jordbruk på grund av vederbörandes rädsla för smitta. Med hänsyn till arbetets tillfälliga natur och

vad ovan anförts, torde det betalda priset ej böra anses hava varit för högt.

Kristianstad den 4 januari 1926.

Odert Nilsson.

Länsstyrelsens i Malmöhus län

yttrande i anledning av riksdagens revisorers uttalande, del I, sid. 97, § 73.

Till Konungen.

Genom remissresolution den 21 december 1925 har Eders Kungl. Maj:ts befallningshavande anmodats avgiva utlåtande över vissa av riksdagens revisorer med avseende å kostnaderna för bekämpande av mul- och klövsjukeepizooti 1924—1925 framställda anmärkningar; och får Eders Kungl. Maj:ts befallningshavande i sådant hänseende i underdånighet anföra följande.

Efter att hava anfört vissa, från olika myndigheters räkenskaper hämtade uppgifter angående kostnader i omförmälda avseende hava riksdagens revisorer anfört följande:

»Den granskning revisorerna ägnat ifrågavarande räkenskaper, hava bibragt revisorerna den uppfattningen, att de synnerligen betydande kostnader, som mul- och klövsjukans bekämpande åsamkat statsverket skulle hava kunnat avsevärt nedbringas, därest vederbörande myndigheters åtgärder utförts med större planmässighet, praktisk klokhet och omtänksamhet. Utan att i detta avseende vilja ingå på några detaljer må framhållas, att desinfektionsmedel i många fall synas hava anskaffats i större mängder än som varit av behovet påkallat, att för desinfektion använts alltför dyrbar arbetskraft samt att annonseringen rörande sjukdomens förekomst anordnats på ett sådant sätt, att densamma dragit onödigt höga kostnader.»

Till en början må anmärkas, att i den mån av riksdagens revisorer gjorda erinringar beröra Eders Kungl. Maj:ts befallningshavandes verksamhet för bekämpande av mul- och klövsjukan, skillnad bör göras mellan den tid, då nedslaktningsförfarandet här i länet tillämpades, och tiden därefter.

Ledningen av kampen under den förra perioden låg i verkligheten helt och hållet hos kungl. medicinalstyrelsen och dess veterinärbyrå i Malmö. Eders Kungl. Maj:ts befallningshavandes uppgift, såvitt angår den ekonomiska sidan, inskränkte sig till likviderande av dels djurägare i vederbörlig ordning tillerkänd ersättning för nedslaktade djur och annan egendom, som av staten inlöstes för att såsom smittfarlig förstöras, dels av veterinärbyrån eller kungl. medicinalstyrelsen godkända utgifter för desinfektion, veterinärer, vakthållning, m. m., dels ock av expeditionsutgifter, såsom annonsering. Särskilt må framhållas, att det visserligen, formellt sett, ålåg Eders Kungl. Maj:ts befallningshavande att besluta, i vilken omfattning vakthållning skulle äga rum, men uppenbart är, att då kungl. medicinalstyrelsen eller veterinärbyrån såsom den sakkunniga myndigheten hade ansvaret för att behövliga och lämpliga åtgärder vidtoges, Eders Kungl. Maj:ts befallningshavande icke kunde utan risk att komma i strid med sakkunskapen utöva någon kritik i fråga om de förslag, som därutinnan gjordes. Eders Kungl. Maj:ts befallningshavande vill emellertid genast tillägga, att Eders Kungl. Maj:ts befallningshavande beträffande de veterinära myndigheternas förslag i fråga om vakthållningens omfattning icke

för sin del fann anledning till anmärkning samt att för övrigt frågan om antalet vakter ofta avgjordes, efter det gemensamma överläggningar ägt rum mellan Eders Kungl. Maj:ts befallningshavande och veterinär myndighet, vanligen föreståndaren för veterinärbyrån.

Efter det nedslaktningsförfarandet upphört att tillämpas, ändrades ställningen så, att ansvaret för vidtagande av behövliga och lämpliga åtgärder för sjukdomens bekämpande kom att vila å länsstyrelsen, vilken ägde inhämta råd av kungl. medicinalstyrelsen. Det får således ankomma på Eders Kungl. Maj:ts befallningshavande att prestera försvaret för under denna tid vidtagna åtgärder, därvid här särskilt må framhävas Eders Kungl. Maj:ts befallningshavandes befattning med kostnaderna för desinfektion, vilka kostnader enligt Eders Kungl. Maj:ts beslut den 6 mars 1925 skulle vidkännas av statsverket.

På grund av det anförda och med hänsyn till formuleringen av riksdagsrevisorernas anmärkning finner sig Eders Kungl. Maj:ts befallningshavande, när fråga är, huruvida Eders Kungl. Maj:ts befallningshavandes åtgärder till sjukdomens bekämpande kunnat utföras »med större planmässighet, praktisk klokhet och omtänksamhet», hava anledning att här beröra endast 1) åtgärderna för annonseringen av sjukdomsfallen och föreskrifter i andra hänseenden, 2) utförandet av och kostnaden för desinfektion å gårdar, där isoleringsförfarandet kommit till användning, samt 3) anordnande av vakthållning vid dessa gårdar och kostnaderna därför.

Annonseringen. Enligt 5 § 2 mom. av kungl. förordningen den 9 december 1898 angående vad iakttagas bör till förekommande och hämmande av smittosamma sjukdomar bland husdjuren skall, då ställe förklarats smittat, länsstyrelsen därom ävensom om de i anledning av smittan påbjudna åtgärder underrätta allmänheten genom meddelanden i länskungörelserna och *ortens tidningar* samt anslag å lämpliga ställen inom det smittade området. Förutom meddelanden om sjukdomsfall hava således även andra tillkännagivanden införts i ortstidningar. Förbud mot nöjestillställningar, mot utförsel av djur från visst område m. m. hava bringats till allmänhetens kännedom genom annonser i pressen. Till en början avsågo annonserna enstaka fall, men allteftersom fallen ökades, övergick man till att såvitt möjligt sammanföra flera fall i en kungörelse. I början av år 1925, då det ansågs verkningslöst att kungöra varje särskilt fall av mul- och klövsjuka, inskränktes kungörelserna i tidningar till att avse endast sådana meddelanden, som ansågos äga betydelse för länet i dess helhet. Eders Kungl. Maj:ts befallningshavande förmenar sig således hava beträffande annonsering i fråga om sjukdomen tagit hänsyn till sparsamhetens krav.

Desinfektionen. Enligt ovan omförmälda nådiga beslut den 6 mars 1925 har Eders Kungl. Maj:t medgivit, att under då rådande mul- och klövsjukeepizooti finge, inom område, där nedslaktningsmetoden, jämlikt av Kungl. Maj:t meddelat beslut icke vidare tillämpades, kostnaderna för desinfektion å gård, där av sjukdomen smittad besättning icke nedslaktades, utan hinder av bestämmelserna i 43 § 4 mom. av ovannämnda kungl. förordning den 9 december 1898 bestridas av statsmedel. Eders Kungl. Maj:t förordnade, att därvid skulle iakttagas bland annat, *att* på statsverkets bekostnad skulle tillhandahållas erforderligt antal desinfektionssprutor, *att* räkning å använd kalk och annat desinfektionsmedel skulle, attesterad av vederbörande veterinär, ingivas till länsstyrelsen, som efter granskning av räkningen utanordnade beloppet, *att* gårdsinnehavare, som tillhandahölle

arbetskraft, skulle undfå ersättning till det belopp, som han själv hade att utbetala i avlöning, dock icke i vidare mån än som motsvarade å orten gällande arbetslöner, samt *att*, om gårdsinnehavaren icke tillhandahölle arbetskraft, sådan genom föranstaltande av vederbörande veterinär eller den, som omhänderhade ledningen av desinfektionen, anskaffades med avtal om viss timlön enligt i orten gällande timpenning för likartat arbete. Utbetalningarna skulle verkställas av länsstyrelsen, som hade att granska inkomna, av vederbörande veterinärer attesterade räkningar.

Tillsynen däröver, att desinfektion å smittad gård ägde rum, ankom på den veterinär, som förordnats att vidtaga övliga veterinära åtgärder i anledning av smittofallet. Denna tillsyn innebar emellertid icke, att veterinären skulle personligen följa desinfektionsarbetets gång. För en dylik ständig tillsyn räckte de veterinära krafterna icke till, och var det ej heller erforderligt att anlita veterinärer för detta ändamål. Redan under den tid, då nedslaktningsförfarandet tillämpats, hade ett antal militärer, vanligen underofficerare, genom veterinärbyråns föranstaltande erhållit undervisning om desinfektionens utförande och anlitats för ledning av desinfektionsarbete; och erhöllo nu ett antal civila personer, som anmälde sig för dylikt uppdrag, enahanda utbildning. Desinfektionsarbetet å smittad gård leddes således av en på nämnt sätt utbildad desinfektör, vilken i övrigt själv merendels, särskilt å de mindre gårdarna, deltog i det egentliga arbetet. Den honom tillkommande ersättning uppgick i enlighet med Kungl. medicinalstyrelsens eller Eders Kungl. Maj:ts beslut till 15 kronor för militär och 13 kronor för civil desinfektör jämte gottgörelse för resor. Veterinärens uppgift var inskränkt till att förordna om desinfektionens igångsättande, föranstalta om desinfektionsmedels anskaffande, lämna behövliga särskilda direktiv beträffande sättet för desinfektionens utförande, avsyna densamma samt i första hand granska och attestera räkningar å desinfektionsmedel och arbetskraft.

Det blev snart uppenbart, att den metod, efter vilken desinfektion utförts å gårdar, där nedslaktning skett, omöjligt kunde tillämpas å gårdar, där nedslaktning ej ägde rum. Den innebar för gårdsinnehavaren olägenheter, som ej kunde påläggas honom i ett sådant fall, där de ej kompenserades av den gottgörelse för genom sjukdomen uppkommande förluster, som låge i ersättningen för nedslaktade djur. Därför utfärdade Eders Kungl. Maj:ts befallningshavande, på förslag av mul- och klövsjukesakkunniga, särskilda föreskrifter att gälla för desinfektion å gård, där nedslaktning ej ägt rum, vilka föreskrifter åsyftade förenkling av desinfektionen och följaktligen nedbringande av kostnaden därför.

Redan från början blev klart insett, att granskningen av inkomna räkningar å desinfektionskostnader skulle för Eders Kungl. Maj:ts befallningshavande bliva ett synnerligen krävande arbete. Men därtill kom, att för en granskning, som ej vore av endast formell art, krävdes veterinär sakkunskap. Utan ingående kännedom om, hur en desinfektion i verkligheten utföres, är det svårt, om icke omöjligt att i ett givet fall bedöma, huruvida exempelvis en uppgiven mängd desinfektionsmedel motsvarar behovet. Eders Kungl. Maj:ts befallningshavande fann sig därför böra hos Eders Kungl. Maj:t anhålla om rätt att mot ersättning uppdraga åt länsveterinären Axel Tullberg att med biträde, om så erfordrades, av en annan veterinär handhava högsta ledningen av desinfektionsåtgärderna å smittade gårdar, i vilken uppgift givetvis framför allt skulle ingå granskning av de till länsstyrelsen insända räkningar å desinfektionskostnader. Enligt

nådigt beslut den 6 mars 1925 biföll Eders Kungl. Maj:t framställning i nämnda hänseende. Länsveterinären Tullberg hade i övrigt redan vid den tid, Eders Kungl. Maj:ts befallningshavandes framställning gjordes, inträtt i sådan tjänstgöring, som ovan nämnts.

I samförstånd med Eders Kungl. Maj:ts befallningshavande lämnade länsveterinären Tullberg, åt vilken uppläts ett tjänsterum i länsstyrelsens lokal, upplysningar till veterinärer, desinfektörer och djurägare i frågor, som uppkommo under desinfektionsarbetets gång; och sökte man att på bästa sätt lämna direktiv såväl för anställande av arbetskrafter för desinfektionerna som för anskaffande av desinfektionsmedel.

Vad anskaffande av arbetskrafter angår var, på sätt förut nämnts, i Eders Kungl. Maj:ts beslut den 6 mars 1925 föreskrivet, att avlöningen till arbetarna skulle utgå, vad anginge gårdsinnehavarens eget folk, med belopp motsvarande vad han själv betalde, dock högst med i orten gällande arbetslön, samt, beträffande annan arbetskraft, efter viss timlön, enligt i orten gällande timlön för likartat arbete. Eders Kungl. Maj:ts befallningshavande förstår till fullo det skäl, som lärer ligga till grund för beslutet att icke fixera timlönen för arbetarna, nämligen det att icke genom bestämmande i förväg av en viss timpenning äventyra, att i särskilda fall uppskov med desinfektionsarbetet skulle komma att ske av den orsak, att arbetskraft för den bestämda timpenningen ej stode att uppdriva, men Eders Kungl. Maj:ts befallningshavande vill å andra sidan icke underlåta att påpeka, hurusom den obestämda föreskriften vållat Eders Kungl. Maj:ts befallningshavande och de veterinärer, som haft desinfektionsarbetet om hand, icke litet bekymmer. Det blev ganska snart nödvändigt att söka få en standardisering av avlöningen för ifrågavarande arbete. I sådant avseende bestämdes, att veterinärerna skulle äga att i allmänhet utfästa en timlön av högst 65 öre för manlig och 40 öre för kvinnlig arbetare bland gårdsinnehavarens eget folk samt 75 öre för manlig och 50 öre för kvinnlig lejd arbetare. Om dessa belopp i en tid av jämförelsevis stor arbetslöshet skulle anses ligga i överkanten av den vanliga timlönen, kunna de dock ej sägas vara så höga, att någon berättigad anmärkning kan göras däremot, särskilt när det tages i betraktande, att här är fråga om ett ganska obehagligt arbete, där såväl vissa kroppsdelar, ögon och händer, som kläder utsättas för faran att skadas av de använda desinfektionsmedlen.

Vad sedan angår desinfektionsmedlen blir, när det gäller den ekonomiska sidan, frågan den, huruvida de betalts med högre pris än som vederbort och huruvida större mängd därav använts än som varit nödigt. I såväl det första som det sista avseendet må först hänvisas till den sakkunniga granskning, som de till länsstyrelsen ingivna räkningarna varit underkastade. Därest anledning till anmärkning förekommit, har sådan framställts samt rättelse skett, om icke i det föreliggande fallet — då sådant ej alltid varit möjligt — så åtminstone för senare fall. De desinfektionsmedel, som här äro av betydelse, utgöras av lysol och kalk samt formalinlampor. I fråga om lysol har sådan anordning vidtagits, att denna i regel inköpts från den tillverkande fabriken, nämligen ättiksfabriken i Perstorp, genom en huvudagent, firman Chemicum i Malmö. Det har endast i få undantagsfall förekommit, att Lysol inköpts från apotek, där högre pris betingats. Till lättnad för distributionen har genom firmans försorg och med någon mindre kostnad för statsverket inrättats upplag på olika ställen i länet, å vilka platser även formalinlampor funnits att tillgå. Priset för en liter lysol, inköpt på angivna sätt, har hållit sig ungefär vid 70 öre.

(Apotekspriset uppgår stundom till 3 kronor; även vid köp av större mängder har av apoteken begärts högt pris, exempelvis 1 krona 50 öre). Vidkommande kalken har priset på detta desinfektionsmedel varit jämförelsevis högt, nämligen omkring 7 kronor för 100 kg. Den starka efterfrågan, som gjort sig gällande tack vare mul- och klövsjukan, har icke kunnat undgå att medföra höjning av priset. Det har varit föremål för övervägande, huruvida icke kalk bort inköpas från annat håll, exempelvis från Västergötland, men därvid ha måst tagas i betraktande de högre transportkostnaderna. Att göra större inköp för statens räkning har icke varit ifrågasatt. Dels har Eders Kungl. Maj:ts befallningshavande saknat befogenhet att så göra och dels har det ansetts vara förenat med risk för förlust, i den händelse staten icke skulle få användning för inköpta mängder. Anmärkas må, att inrättande av depôter icke är lika lätt i fråga om kalk som när det gäller lysol. Kalken kan icke med bibehållande av sin för desinfektion betydelsefulla egenskap förvaras någon längre tid, och i varje fall är förvaringen vansklig med hänsyn till kalkens känslighet för fuktig väderlek och dylikt samt i betraktande av eldfaran. Eders Kungl. Maj:ts befallningshavande förmenar emellertid, att ifråga om priset såväl å kalk som å lysol någon allvarlig anmärkning icke kan göras, vad detta län vidkommer.

Att större mängder desinfektionsmedel än som varit nödigt någon gång använts, kan givetvis icke förnekas, men håller Eders Kungl. Maj:ts befallningshavande före, att detta ej kunnat undvikas. Bland ett femtiotal veterinärer och ett än större antal desinfektörer måste olika meningar göra sig gällande i fråga om sättet för desinfektionens utförande och följaktligen om mängden behövliga desinfektionsmedel. Den förut omnämnda av länsveterinären Tullberg företagna granskning av räkningarna har just haft till ändamål bland annat att åstadkomma ett såvitt möjligt enhetligt förfarande även i fråga om mängden desinfektionsmedel, som skulle komma till användning. Här må påpekas de svårigheter, som finnas för en dylik kontroll. Antalet djur å en gård lämnar blott ringa ledning för bedömandet av den behövliga mängden desinfektionsmedel. Det är byggnadernas beskaffenhet och läge, som huvudsakligen äro av betydelse därvidlag. Vid sjukdomens utbrott å gården kunna hava funnits exempelvis 10 svin, men svingårdsbyggnaden kan vara avsedd för 50 svin och i sin helhet hava blivit utsatt för besudling av smittoämnet. Den ena byggnaden kan vara lätt att desinfektera och kräva mindre desinfektionsmedel, under det att förhållandet kan vara annat ifråga om en annan byggnad. Länsveterinären Tullberg har då och då under epizootiens gång gjort besök å gårdar, där desinfektion ägt rum, och har han icke i något fall kunnat konstatera, att slöseri med desinfektionsmedel ägt rum.

Enligt undersökning, som av Eders Kungl. Maj:ts befallningshavande verkställts efter anmodan av sakkunniga för verkställande av utredning rörande statens medverkan för försäkringsverksamhet mot smittsamma husdjurssjukdomar, har desinfektionskostnaden å gård i Malmöhus län, där nedslaktning ej ägt rum, utgjort

för desinfektör	kr. 2: 10
för arbetslön	kr. 5: 52
för desinfektionsmedel	kr. 6: 38

eller kronor 14: — för varje nötkreatur.

Vakthållningen. Även efter nedslaktningsmetodens upphörande ombesörjdes till en början vakthållningen vid smittade gårdar av militär efter enahanda principer som förut tillämpats. Som sjukdomen utbredde sig alltmera, ökades redan förut kännbar svårighet för militärmyndigheterna att tillhandahålla erforderligt manskap. I anledning därav föranstaltade Eders Kungl. Maj:ts befallningshavande om uttagning av lämpligt antal personer inom varje socken, vilka voro villiga att mot ersättning tjänstgöra som vakter i och för mul- och klövsjukan. För varje socken utsågs en vaktbefälhavare, vanligen fjärdingsman, som hade att öva tillsyn över vakthållningens vederbörliga handhavande. Denna anordning trädde i tillämpning i början av februari 1925 eller omkring tre veckor efter det nedslaktningsmetoden vid bekämpandet av sjukdomen i länet praktiskt taget upphört. Enligt Eders Kungl. Maj:ts beslut den 27 januari och den 6 mars 1925 kunde det civila vaktmanskapet avlönas med högst 6 kronor per dag för vakt och med högst 5 kronor per dag för vaktbefälhavare. Till en början anordnades stationär vakt vid gårdarna, varigenom ett jämförelsevis betydligt antal vakter erfordrades, om också posternas antal var mindre än förut, då militärvakt använts. Emellertid blev det för Eders Kungl. Maj:ts befallningshavande snart klart, att om sjukdomens utbredning skulle fortsätta i samma tempo som dittills, staten skulle nödgas vidkännas högst betydande kostnader för vakthållning, därest den skulle anordnas medelst stationära vakter; och då det ansågs möjligt att på ett något så när tillfredsställande sätt besörja vakthållningen med patrullerande vakter, övergick man till detta system, vilket givetvis innebar en avsevärd ekonomisk besparing. Övergången skedde omkring fjorton dagar efter det systemet med civil bevakning börjat tillämpas. I de direktiv, som lämnades av länsstyrelsen rörande de patrullerande vakternas verksamhet, angavs, att det i allmänhet finge anses tillräckligt med en vakt för tre à fyra gårdar. Eders Kungl. Maj:ts befallningshavande håller före, att genom de anordningar, som sålunda vidtogos beträffande vakthållningen, Eders Kungl. Maj:ts befallningshavande sökte tillgodose de olika krav, som uppställde sig under olika skeden av kampen, samt på samma gång behörigen tillsåg, att sparsamhet med statens medel iakttoges.

När Eders Kungl. Maj:ts befallningshavande ser tillbaka på kampen mot den nu i det närmaste överståndna mul- och klövsjukeepizootien samt gör det under lugnare förhållanden än dem, som vore rådande medan farsoten härjade, må gärna medgivas, att, om Eders Kungl. Maj:ts befallningshavande gått till verket med den erfarenhet, som Eders Kungl. Maj:ts befallningshavande numera besitter, flera besparingar möjligen skulle kunnat göras. Men det är icke detsamma att efteråt i lugn och ro, på sätt riksdagens revisorer jämväl varit i tillfälle att göra, överväga vad som åtgjorts och upptäcka brister, som att mitt under den brinnande kampen träffa de riktiga avgörandena. Eders Kungl. Maj:ts befallningshavande sattes plötsligt inför en uppgift, som befanns vara av synnerligen svårlöst beskaffenhet. Med ett enda slag trängde en massa spörsmål på för att bliva besvarade. De tjänstemän, som omhänderhade länsstyrelsens göromål, både de som närmast ledde och de som utförde dem, blevo snart uttröttade av det jäktande arbetet, och en av dem, nämligen t. f. avdelningschefen, blev till och med genom överansträngning allvarligt sjuk och måste hava längre tids ledighet. När därtill lägges, att lokalförhållandena blevo olidliga, då det förut knappa utrymmet i länsstyrelsens lokal icke räckte till för att under drägliga förhållanden mottaga den för mul- och klövsjukeavdelningen

särskilt anställda personalen, torde lätteligen inses, att förutsättningarna för ett lugnt och inträngande övervägande av lämpligaste sättet att lösa en mängd frågor, som oupphörligen krävde avgörande, voro minst sagt ogynnsamma.

Även om förhållandena hade varit gynnsammare för åstadkommande av planmässighet i handhavandet av kampen, finnes i varje fall en omständighet, som är ägnad att fördröja vidtagandet av ändringar beträffande förut tillämpade åtgärder, nämligen den omständigheten, att kunskapen om sjukdomens väsen är så bristfällig som den är. Den, som har ansvaret för att lämpliga åtgärder vidtagas för att hindra smittans spridande, kommer följaktligen alltid i valet och kvalet, när fråga uppstår om lindringar i förut tillämpade åtgärder. Belysande härvid är desinfektionsfrågan. Det har alltid här såväl som i utlandet fästs stort avseende vid att en grundlig desinfektion av den smittade gården äger rum. De bestämmelser, som härutinnan gällt, hava både här i landet och annorstädes varit synnerligen stränga. När det sedan framhålles, att sparsamhet bör iakttagas och lättnader böra införas beträffande desinfektionen, stannar den myndighet, som har avgörandet i sin hand, ofta i tveksamhet. Denna blir än större, när den upplysningen erhålles, att enligt verkställda försök hela desinfektionen är meningslös, då smittämnet säges redan vara dött vid den tid, desinfektionen vanligen påbörjas. Här är fråga om i Frankrike verkställda vetenskapliga undersökningar, vilkas avgörande betydelse bestrides av tyska auktoriteter. Under så osäkra förhållanden, då ingen med bestämdhet vet, vilka smittvägar som verkligen finnas, är det svårt för den sakkunniga myndigheten att vinna auktoritet och för den polisiära myndigheten att fatta beslut i fråga om lämpliga förslag till ändringar i förut tillämpat förfaringssätt.

Med åberopande av det anförda får Eders Kungl. Maj:ts befallningshavande i underdånighet uttala den mening, att kostnaderna för bekämpandet av sjukdomen här i länet, såvitt de varit beroende av på Eders Kungl. Maj:ts befallningshavande ankommande förfoganden, icke överskridit vad under för handen varande förhållanden varit skäligt eller nödigt.

Malmö i landskansliet den 9 januari 1926.

Underdånigst:

F. RAMEL.

G. V. EISERMAN. *Hj. Kjäll.*

Länsstyrelsens i Hallands län

yttrande i anledning av riksdagens revisorers uttalande del I, sid. 97, § 73.

Utlåtande.

I anledning av förestående nådiga remiss får länsstyrelsen härmed överlämna från länsveterinären i länet infordrat yttrande i ärendet; och får länsstyrelsen för egen del beträffande anmärkningarna i fråga om kostnaderna för desinfektionsmedel och anordnande av desinfektion åberopa sagda yttrande.

Vad angår anmärkningen i fråga om anordnande av annonseringen rörande förekomsten av mul- och klövsjuka, vill länsstyrelsen påpeka, att

länsstyrelsen sökt anordna denna så praktiskt, som med iakttagande av bestämmelserna i 5 § 2 mom. av kungl. förordningen angående vad iakttagas bör till förekommande och hämmande av smittosamma sjukdomar bland husdjuren den 9 december 1898 varit möjligt. Så har exempelvis för kostnadernas nedbringande iakttagits, att så många meddelanden av dylik beskaffenhet, som omständigheterna medgivit, blivit sammanförda i *en* annons och att annonserna gjorts så kortfattade, som för tydlighetens skull ansetts möjligt. Länsstyrelsen vill emellertid gärna medgiva, att annonskostnaderna sprungit upp till oskäligt höga belopp, men anser att detta icke kan undvikas annorledes än genom sådan ändring i åberopade författningsrum, att annonseringsskyldigheten inskränkes.

Halmstads slott i landskansliet den 8 januari 1926.

Underdånigst:

AXEL MÖRNER.

MAGNUS HERRLIN.

Bil.

Länsveterinärens i Hallands län

yttrande.

Till länsstyrelsen i Hallands län.

Anmodad att avgiva yttrande över till mig remitterade handlingar rörande av riksdagens revisorer anförda anmärkningar ifråga om vissa kostnader, som mul- och klövsjukans bekämpande åsamkat statsverket, får jag härmed vördsamt anföra följande.

Revisorerna framhålla bl. a. att desinfektionsmedel i många fall synas hava anskaffats i större mängder, än som varit av behovet påkallat, ävensom att för desinfektionen användts alltför dyr arbetskraft. Beträffande den första av dessa anmärkningar må följande anföras. Mängden av desinfektionsmedel har för de olika fallen beräknats så noggrant sig göra låtit. Om i ett och annat fall det dock icke kunnat undvikas, att den utanordnade kvantiteten visat sig något för rikligt tilltagen, så hava emellertid de sålunda överblivna desinfektionsmedlen, såframt kvantiteten varit så stor att transportkostnaderna lönat sig, blivit överförda till och använts vid desinfektionen av andra smittade gårdar. Dessa senare gårdars konton hava härigenom naturligen haft att utvisa en relativt ringa åtgång av desinfektionsmedel, under det att de gårdar från vilka desinfektionsmedlen översänts synas hava dragit jämförelsevis större kostnader för dylika medel.

Beträffande kostnaderna för använd arbetskraft, så torde dessa icke vara att anse som oskäligt höga. Desinfektionsarbetet å av mul- och klövsjuka smittade gårdar är förvisso ganska krävande, isynnerhet när detsamma, såsom här till största delen varit fallet, måste utföras under den kallare årstiden, understundom även nattetid, och kan icke jämställas med vanligt dagsverksarbete. Jag anser att de utbetalda arbetslönerna varit skäliga.

Remisshandlingarna återställas härmed.

Halmstad den 5 januari 1926.

H. Liedholm.

Länsveterinär.

Länsstyrelsens i Göteborgs och Bohus län

yttrande i anledning av riksdagens revisorers uttalanden del I, sid. 97, § 73.

Till Konungen.

Genom nådig remiss den 21 december 1925 har Eders Kungl. Maj:ts befallningshavande anbefallts att avgiva utlåtande i anledning av vad riksdagens revisorer uti 73 § av deras berättelse angående granskning av statsverkets tillstånd, styrelse och förvaltning under tiden 1 juli 1924—30 juni 1925 samt, för vissa fall, kalenderåret 1924 anfört rörande vissa kostnader, som mul- och klövsjukans bekämpande åsamkat statsverket.

I anledning härav får Eders Kungl. Maj:ts befallningshavande med överlämnande av infordrat yttrande i ärendet från länsveterinären i Göteborgs och Bohus län i underdånighet anföra följande.

Riksdagens revisorer hava rörande ifrågavarande kostnader förmenat, att desamma bort kunna avsevärt nedbringas, därest vederbörande myndigheters åtgärder utförts med större planmässighet, praktisk klokhet och omtänksamhet. Särskilt hava revisorerna härvid velat göra gällande, att desinfektionsmedel anskaffats i större mängder än som varit av behovet påkallat, att för desinfektion använts alltför dyrbar arbetskraft och att annonseringen rörande sjukdomens förekomst dragit onödigt höga kostnader.

Givetvis saknar Eders Kungl. Maj:ts befallningshavande såväl möjlighet som anledning uttala sig rörande förhållandet i de övriga län, som drabbats av mul- och klövsjukan. Vad detta länet beträffar, äga emellertid enligt Eders Kungl. Maj:ts befallningshavandes förmenande de framställda anmärkningarna icke berättigande. Så långt det överhuvud varit möjligt hava vidtagna åtgärder här omsorgsfullt planlagts i samråd med länsveterinären. Uppenbart torde emellertid vara att, då det gäller bekämpande av en så oerhört smittosam sjukdom som mul- och klövsjukan, den största skyndsamhet är av nöden och att åtgärderna icke kunna föregås av vidlyftiga utredningar. Beaktas måste ock, att varje sparsamhet i avseende å kostnaderna för sjukdomens bekämpande, som medför risk för dess fortsatta spridning, i verkligheten utgör ett slöseri. Eders Kungl. Maj:ts befallningshavande syftar härvid särskilt å kostnaderna för desinfektion och för annonsering. Vad frågan om desinfektion beträffar, torde denna synpunkt få anses riktigt belyst i länsveterinärens bilagda yttrande. I avseende å annonsering är möjligt, att sådan kunnat äga rum i något mindre omfattning än som skett. Eders Kungl. Maj:ts befallningshavande har dock, då det som här gällt ett län med endast sporadiska fall av sjukdomen, för sin del ansett det riktigast att söka förekomma sjukdomens större utbredning genom att beträffande varje smittad gård omedelbart i största utsträckning bringa sjukdomsfallen till den inom närliggande trakter boende allmänhetens kännedom. Att kungörelsekostnaderna blivit dryga — omkring 6,000 kronor för 21 under år 1925 inom länet smittade gårdar — kan ju icke bestridas. Den väsentliga delen av kostnaden, omkring 4,500 kronor, har emellertid fallit å kungörelser i ortstidningar, och att i avseende å dessa, vilka förnämligast komma under allmänhetens ögon, göra någon inskränkning, torde näppeligen hava låtit sig göra. Kostnaderna för an-

slagskungörelser och dylikt hava kunnat hållas inom snävare gränser tack vare bland annat den omständigheten, att större kungörelser varit stående på vederbörande tryckeri, så att vid inträffade nya fall endast obetydliga ombrytningar behövt äga rum, en åtgärd, som givetvis även befordrat snabbheten och effektiviteten av kungörelseförfarandet.

Göteborg i landskansliet den 13 januari 1926.

Underdånigst:

OSCAR VON SYDOW.

NILS BJÖRKMAN.

Bil. 1.

Länsveterinärens i Göteborgs och Bohus län

yttrande.

Till Konungens befallningshavande i Göteborgs och Bohus län.

Anmodad att yttra mig över statsrevisorernas anmärkningar rörande utgifterna för bekämpande av mul- och klövsjukan i landet under tiden 1 juli 1924—30 juni 1925 ber jag få anföra följande.

Det framgår av utdraget ur statsrevisorernas berättelse att statens utgifter för ifrågavarande ändamål uppgått till i runt tal 13,810,000 kronor. Detta är ju ett rätt så avsevärt belopp och man vill gärna tänka sig statsrevisorernas anmärkning berättigad: att dessa utgifter för statsverket borde i avsevärd mån hava kunnat nedbringas, om kampen mot sjukdomen varit annorlunda ordnad. Huruvida statsrevisorernas anmärkningar härvidlag äro berättigade undandrager sig givetvis ett noggrant bedömande av den, som ej har fullständiga uppgifter och handlingar i ärendet till sitt förfogande. Några allmänna betraktelser stödda på den erfarenhet jag äger i ämnet vill jag dock anföra.

Det anmärkes i berättelsen att desinfektionsmedel i många fall anskaffats i större mängder än som varit av behovet påkallat. Härtill vill jag anmärka att påståendet är fullkomligt obefogat och oriktigt så vitt det skulle avse att det slösats med desinfektionsmedel på det smittade stället. Skall man i stället anse att anmärkningen riktar sig mot felaktig uppfattning av den rekvirerande veterinären, vilken kvantitet lysol, kalk etc., som redan i början av desinfektionsarbetet bör sändas till stället, så ber jag få framhålla, att det ej låter sig i förväg med matematisk noggrannhet beräkna vilken kvantitet desinfektionsmedel, som kommer att under arbetets gång förbrukas. Arbetet är nämligen så väsentligt olika på olika gårdar. Det är ej djurantalet, som är normerande för kvantiteten av vare sig desinfektionsmedel eller arbetskraft. Det är andra faktorer, som man måste räkna med, särskilt byggnadssätt och byggnadsmaterial, inredning, inventarier, utrymmen etc. En gård på t. ex. 7 djur kan i vissa fall draga större desinfektionskostnad än en gård på 27 djur. Den förstnämnda gården kan tänkas vara byggd av trä, med golv och foderbord av trä, gödselstad under golvet, väggarna murkna och dåliga, stora utrymmen för foder, inventarier och redskap, mycket gödsel inneliggande både i gödselrum och utanför. Den andra gården kan tänkas vara byggd av sten, golv och foderbord av cement, foderbordsgrindar av järn, tak av spåntat virke, oljemålat, väggarna på insidan oljemålade, jämförelsevis små

utrymmen med täta golv, samt nästan all gödsel utkörd för tillfället. Vidare kan man antaga att på förra gården de flesta av djuren på grund av långt dröjsmål med anmälan äro sjuka så att samtliga djur måste nedgrävas och följaktligen rätt stor grav måste grävas, under det att på den senare gården endast en ko är sjuk, anmälan har omedelbart gjorts, och härigenom kan besättningen för övrigt slaktas, antingen på gården med anlitande av slaktbil där sådan finnes att få, eller genom transport per förut iordningställda lastbiler till slakthus, varifrån köttet går till försäljning till ett pris, överstigande 1 krona per kilogram och hudarna efter vederbörlig desinfektion gå till garveri. På denna senare gård betalas samtliga desinfektionskostnader enbart genom tillvaratagande av hudarna, under det staten får av köttet en direkt inkomst på minst 3,000 kronor. Den förra gården däremot drager helt säkert större kostnad för desinfektionsarbetet inclusive gravgrävning, än den senare gården men har ingenting att uppvisa på kreditsidan.

Av exemplet framgår att det ej har sig så lätt, som mången föreställer sig att på förhand beräkna kvantiteten av behövliga desinfektionsmedel. Men det framgår även att det kräves en viss organisation på förhand för att man snabbt skall bliva av med smitthärdarna och på samma gång skydda staten för allt för stora förluster. Förhållandet i denna kamp blir analogt med vilken annan strid som helst, det gäller att rusta sig i fredstid för kommande strid och hava en stark organisation klar för ändamålet, särskilt en handlingskraftig ledning med stor maktbefogenhet.

Så vitt jag kan bedöma saken rätt så var det på denna punkt det brast vid organisationen av försvaret mot sjukdomens utbredning i Skåne.

I vad mån anmärkningen rörande för dyrbar arbetskraft vid desinfektionsarbetets utförande är berättigad undandrager sig mitt bedömande.

Vad vårt eget län beträffar så kan jag försäkra att allt gjorts, som varit möjligt för att så snabbt som det låtit sig göra borteliminera smittofaran och på samma gång ändock genom realisation av kött och hudar från friska djur statens förluster så långt som möjligt måtte nedbringas.

Märkligt nog synas statsrevisorerna ej hava anmärkt något på de saker, som enligt min mening ifrån början varit orsaken till sjukdomens stora och häftiga utbredning i vår sydligaste provins. Det lär finnas bevis för att personer rest direkt från smittad ort i Danmark över till Skånegårdar, som några dagar efteråt hemsökts av sjukdomen. Verkliga bevis finnas ju för hur sjukdomen tagit explosionsartad fart genom mejerismitta. Så t. ex. kostade slarv av pasteuriseringen av mjölken å Malmö mejeri staten säkerligen över miljonen kronor.

Vad till slut anmärkningen rörande höga annonskostnader beträffar, så håller jag före att annonseringen säkerligen utan olägenhet bör kunna minskas något utan att faran för sjukdomens spridning ökas.

Remisshandlingarna återställas härmed.

Göteborg den 5 januari 1926.

Axel Modig.
Länsveterinär.

Bil. 2.

Översikt över kostnader för desinfektion av gårdar, smittade av mul- och klövsjuka i Göteborgs och Bohus län under år 1925.

Desinfektionsmedel:

Albogården	378: 40
Hageröd	452: 45
Lindjärn	389: 42
Nyborg	436: 27
Skibbavall	395: —
Gunneby	114: 17
Anfasteröd	1,282: 55
Sund	886: 55
Åkervik	0: —
Tegneby (Jakobsson)	213: 20
Bua (Flatö)	39: 90
Södra Bäck (A. Berndtsson)	310: 95
» » (Karl och Oskar Andersson)	63: 50
Arnegården, Eklanda (Bäckman)	357: 74
Gökegården, Eklanda (Johansson)	217: 25
Hult, Askim (Andersson och Olsson)	383: 32
Lunnagården (Andersson)	500: 96
Marieholm (Andersson)	528: 61
Vidkärrs gård	733: —
Summa kr.	7,683: 24
Inköp av kalksprutor och inventarier	322: —
Kalk och transport av kalk och kalksprutor	1,040: 80
Summa	1,362: 80
Summa summarum kr.	9,046: 04

Arbetskostnader för desinfektion:

Albogården	283: 50
Hageröds gård	150: —
Lindjärns gård	650: —
Nyberg	395; —
Skibbavall	590: —
Gunneby	217: 50
Anfasteröd	2,017: 70
Sund	1,445: —
Åkervik	10: —
Tegneby (Jakobsson)	225: —
» (Abrahamsson)	24: —
» (Zachrisson)	18: —
Bua (Flatö)	180: —
Södra Bäck (A. Berndtsson)	99: —
» » (Karl och Oskar Andersson)	306: 75
Arnegården, Eklanda (Bäckman)	96: —
Gökegården, » (Johansson)	120: —
Hult, Askim, (Andersson och Olsson)	299: 75
Lunnagården, (Andersson)	813: 75

Marieholm, (Andersson)	680: 25
Vidkärrs gård	1,409: 50
Summa kr.	10,030: 70

Utgifterna för desinfektionsmedel och arbetskostnader för rengörings- och desinfektions utförande å av mul- och klövsjuka smittade gårdar inom Göteborgs och Bohus län hava sålunda sammanlagt uppgått till kr. 19,076: 74.

Göteborg den 12 januari 1926.

Axel Modig.
Länsveterinär.

Uppgift å i vad mån dessa kostnader nedbringats genom realisation av de friska djuren till matnyttigt ändamål torde kunna inhämtas hos kungl. medicinalstyrelsen.

Länsstyrelsens i Älvsborgs län

yttrande i anledning av riksdagens revisorers uttalande del I, sid. 97, § 73.

Till Konungen.

På grund av nådig remiss den 21 nästlidne december har Eders Kungl. Maj:ts befallningshavande att avgiva utlåtande i anledning av vad riksdagens revisorer enligt remissen bifogat utdrag av deras berättelse angående granskning av statsverkets tillstånd, styrelse och förvaltning under tiden 1 juli 1924—30 juni 1925 samt för vissa fall kalenderåret 1924 anfört därom, att de kostnader, som mul- och klövsjukans bekämpande åsamkat statsverket, skulle hava kunnat avsevärt nedbringas, därest vederbörande myndigheters åtgärder utförts med större planmässighet, praktisk klokhet och omtänksamhet. I sådant avseende hava revisorerna framhållit *att* desinfektionsmedel i många fall syntes hava anskaffats i större mängder än som varit av behovet påkallat, *att* för desinfektion använts alltför dyrbar arbetskraft *samt att* annonseringen rörande sjukdomens förekomst anordnats på ett sådant sätt, att densamma dragit onödigt höga kostnader.

Vad Älvsborgs län angår, där mul- och klövsjukan utbröt först i januari 1925, torde dessa revisorernas anmärkningar befinnas ogrundade. Eders Kungl. Maj:ts befallningshavande kan inskränka sig till att för bestyrkande härav i underdånighet hänvisa beträffande de två första anmärkningarna till innehållet av länsveterinären Nils Frykholms, av Eders Kungl. Maj:ts befallningshavande infordrade, här bilagda yttrande av den 31 nästlidne december och beträffande annonskostnaden till närslutna tablå, angivande beloppen av hittills inkomna räkningar å tidningsannonser under år 1925 angående mul- och klövsjukan och sålunda utvisande, att totalkostnaden för dylika annonser under första halvåret 1925 uppgått till allenast 662 kronor 70 öre, vilken siffra förklaras därav, att Eders Kungl. Maj:ts befallningshavande i regel endast i den mån så uttryckligen i gällande författning föreskrevs, och då i förkortad form i tidningarna intagit kungörelserna om mul- och klövsjukan samt i övrigt begagnat utvägen att genom översändande av exemplar av länskungörelserna bereda tidningarna tillfälle att å

textavdelning bringa till allmänhetens kännedom de utan tvivel för densamma intressanta meddelandena om vad som av myndigheterna åtgjorts och av de enskilda borde göras för sjukdomens hämmande.

Vänersborg i landskansliet den 8 januari 1926.

Underdånigst:

AXEL VON SNEIDERN.

GUSTAF LIDSTRÖMER.

Bil. 1.

Länsveterinärens i Älvsborgs län
yttrande.

Till Konungens befallningshavande i Älvsborgs län.

I resolution den 23 innevarande december har Konungens befallningshavande anmodat mig att inkomma med yttrande i anledning av kungl. jordbruksdepartementets ämbetsskrivelse den 21 december rörande riksdagens revisorers anmärkningar angående kostnaderna för mul- och klövsjukans bekämpande under tiden 1 juli 1924—30 juni 1925.

Med återställande av remisshandlingen får jag härmed vördsamt avgiva äskat utlåtande i vad avser Älvsborgs län.

Statsrevisorerna säga i sitt uttalande, att desinfektionsmedel i många fall synas hava anskaffats i större mängder än som varit av behovet påkallat, att för desinfektion använts alltför dyrbar arbetskraft samt att annonseringen rörande sjukdomens förekomst anordnats på ett sådant sätt, att densamma dragit onödigt höga kostnader.

I Älvsborgs län, där under nämnda period 37 gårdar varit angripna av mul- och klövsjuka, vilkas besättningar samtligen nedslaktats, hava desinfektionsmedlen, oberäknat några obetydliga belopp som redovisats i samband med gårdsarbetena, kostat statsverket 3,777: 49 kronor för kalk, 1,896: 75 för lysol och för desinfektionslampor 155 kronor, summa 5,829: 24 kronor, eller i runt tal 158 kronor per gård. Detta kan ej betecknas som dyrt; med kännedom om gårdarnas omfång och lokalernas storlek måste jag tvärtom kalla detta för billigt.

Angående påståendet att vid desinfektionen skulle använts alltför dyrbar arbetskraft, ber jag få påpeka, att i Älvsborgs län har på gårdarna, vilka samtliga i detta hänseende stått under min uppsikt och ledning, betalats 70, i enstaka fall 75 öre per timme för utifrån anskaffad arbetskraft och 60 öre per timme för gårdens eget arbetsfolk. Billigare har ej arbetskraften här kunnat anskaffas. Fordringarna på högre betalning ha mången gång varit avsevärt högre, ej minst från arbetsfolk, som erbjudits genom arbetsförmedling.

Med avseende på annonseringen rörande sjukdomens förekomst har jag intet att anföra, då jag ej tagit befattning därmed. Jag tror emellertid, att den beträffande Älvsborgs län ej kunnat göras billigare än skett.

Vänersborg den 31 december 1925.

Nils Frykholm.
Länsveterinär i Älvsborgs län.

Bil. 2.

Uppgift å annonskostnader i anledning av mul- och klövsjukan.

Vestgöten och Boås tidning

1925			1925			1925			1925			1925			1925			1925		
17/1	114	75	22/1	6	75	19/2	11	25	17/3	9	—	5/11	10	13	2/11	5	63	24/11	9	—
17/1	6	75	24/1	7	88	19/2	11	25	24/3	6	75	5/11	5	63	30/10	9	—	26/11	5	63
17/1	6	19	24/1	7	88	26/2	10	13	7/4	12	38	3/11	5	63	30/10	6	75	1/12	7	88
20/1	6	75	27/1	9	—	28/2	5	63	14/7	6	75	3/11	6	75	29/10	7	88	1/12	9	—
20/1	12	38	27/1	9	—	3/3	11	25	8/8	9	—	31/10	12	38	22/12	9	—	1/12	13	50
20/1	6	75	27/1	7	88	3/3	11	25	13/10	7	88	29/10	7	88	22/12	14	63	8/12	14	63
20/1	16	88	29/1	5	63	3/3	11	25	15/10	6	75	29/10	11	25	22/12	9	—	5/12	7	88
20/1	9	—	21/1	12	38	5/3	9	—	17/11	10	13	29/10	6	75	22/12	11	25	5/12	3	94
20/1	7	32	21/1	5	63	7/3	15	75	17/11	7	88	27/10	6	75	2/12	14	63			
22/1	12	38	3/2	6	75	10/3	15	75	12/11	5	63	24/10	10	13	8/12	14	63	S:a	**771**	**38**
22/1	5	63	3/2	6	75	12/3	10	13	7/11	5	63	11/11	5	63	24/11	7	88			

Åmålsposten			Alingsås tidning			Älvsborgs läns annonsblad			Älvsborgs läns tidning			Provinstidn. Dalslands, Åmål			Ulricehamns tidning			Trollhättans tidning		
1925			1925			1925			1925			1925			1925			1925		
28/1	9	60	21/1	26	40	24/1	23	22	19/1	12	60	21/1	8	40	22/1	6	—	10/11	14	40
23/1	6	—	30/6	12	—				21/1	19	60	21/1	4	80	22/1	10	50			
17/3	7	20							21/2	11	20	16/3	6	60	12/11	6	—			
7/3	7	80							28/2	18	90									
17/4	16	80							18/3	14	—									
S:a	**47**	**40**		**38**	**40**		**23**	**22**		**76**	**30**		**19**	**80**		**22**	**50**		**14**	**40**

eller sammanlagt 1,013 kronor 40 öre.

Vänersborg i landskansliet den 8 januari 1926.

På tjänstens vägnar:

Gustaf Lidströmer.

Lantbruksstyrelsens

yttrande i anledning av riksdagens revisorers uttalande del I, sid. 98, § 74.

Till Konungen.

Genom remiss har lantbruksstyrelsen anbefallts att till Kungl. Maj:t inkomma med utlåtande i anledning av vad riksdagens revisorer i sin berättelse angående granskning av statsverkets tillstånd, styrelse och förvaltning under tiden 1 juli 1924—30 juni 1925 samt för vissa fall kalenderåret 1924 anfört rörande kontrollen å hushållningssällskapens förvaltning av statsmedel.

Med anledning härav får lantbruksstyrelsen anföra följande.

I den av statsrevisorerna i ärendet åberopade tablå över medel, som vid utgången av budgetåret 1924—1925 förvaltats av hushållningssällskapen, upptagas dels statsbidrag till sällskapens verksamhet i allmänhet samt till speciella verksamhetsgrenar, ävensom förvaltningsbidrag och ersättning för låneförmedlingsförluster, dels ock hushållningssällskapens skulder den 30 juni 1925 för lån från statens utlåningsfonder samt för premielån åt egnahemslånetagare för nyodlings- och byggnadsarbeten m. m.

Endast de för speciella verksamhetsgrenar anvisade statsbidragen och vissa lån från statens utlåningsfonder torde vara underkastade egentlig kontroll från statens sida. Användandet av anslaget till sällskapens allmänna verksamhet ävensom sällskapens förmedling av lån från vissa av statens utlåningsfonder äro däremot icke föremål för statlig granskning i annan mån, än att lantbruksstyrelsen årligen föranstaltar om en sammanställning av sällskapens till styrelsen avgivna ekonomiska redogörelser.

Vad beträffar de speciella verksamhetsgrenar, till vilka Kungl. Maj:t eller i särskilda fall annan statsmyndighet anvisar anslag, utanordnas medlen — åtminstone ifråga om anslag som falla inom lantbruksstyrelsens verksamhetsområde — först efter en inom styrelsen verkställd ingående granskning och i den mån medlens användning befinnes stå i överensstämmelse med gällande bestämmelser på respektive område.

En tillfredsställande kontroll kan enligt lantbruksstyrelsens mening utövas jämväl över lån, som förmedlas av hushållningssällskapen i de fall, då den statliga myndigheten, såsom ifråga om gödselvårdslån, nyodlingslån m. fl. själv bestämmer storleken av det lånebelopp, som varje enskild lånetagare skall erhålla. Däremot synes — såvitt lantbruksstyrelsens verksamhetsområde angår — lämplig kontroll svårligen kunna utövas, där sällskapen, såsom i fråga om täckdikningslån, uppbära visst runt belopp att användas för låneverksamheten på området.

Av vad sålunda anförts, torde framgå, att enligt styrelsens förmenande de statsmedel, som till betydande belopp förvaltas av hushållningssällskapen, hittills endast delvis hava varit underkastade någon egentlig kontroll. För att i någon mån råda bot på detta missförhållande har i kungörelsen den 8 juni 1923 (nr 229) med allmänna grunder för hushållningssällskaps organisation, 24 §, stadgats, att en av vederbörande länsstyrelse förordnad revisor skall deltaga i granskningen av hushållningssällskaps räkenskaper och förvaltning. Dessa revisorer komma att första gången deltaga i dylik granskning i vad den avser år 1925.

För att emellertid nämnda revisorers verksamhet må bliva möjligast noggrann, effektiv och likformig, synes det lantbruksstyrelsen önskvärt att, såsom statsrevisorerna ifrågasatt, för dessa granskningsmän utarbetas en instruktion, som enligt lantbruksstyrelsens förmenande bör utfärdas av Kungl. Maj:t.

I detta ärendes slutliga handläggning hava deltagit generaldirektören Insulander samt byråcheferna Bjurstedt, von Zweigbergk och Fredholm.

Stockholm den 7 januari 1926.

Underdånigst:

ERIK INSULANDER.

GEORG VON ZWEIGBERGK.

Överståthållarämbetets

yttrande i anledning av riksdagens revisorers uttalande del I, sid. 98, § 74.

Överståthållareämbetet har icke något att erinra emot att en allmän instruktion utfärdas för statsverkets granskningsmän av hushållningssällskapens samt egnahemsnämndernas räkenskaper och förvaltning.

Stockholm i överståthållarämbetets kansli den 5 januari 1926.

Underdånigst:

CARL HEDERSTIERNA.

G. Grafström.

Länsstyrelsens i Stockholms län

yttrande i anledning av riksdagens revisorers uttalande del I, sid. 98, § 74.

Till Konungen.

Genom nådig remiss den 21 december 1925 har länsstyrelsen anbefallts att efter hörande av vederbörande hushållningssällskaps förvaltningsutskott inkomma med utlåtande i anledning av vad riksdagens revisorer i deras berättelse angående granskning av statsverkets tillstånd, styrelse och förvaltning under tiden 1 juli 1924—30 juni 1925 samt, för vissa fall, kalenderåret 1924 anfört beträffande hushållningssällskapens förvaltning av statsmedel.

Med anledning härav får länsstyrelsen överlämna och såsom eget utlåtande åberopa bifogade, från Stockholms läns och stads hushållningssällskap införskaffade yttrande i ärendet.

Stockholm å landskontoret den 11 januari 1926.

Underdånigst:

NILS EDÉN.

J. G. LÖWGREN.

Bil.

Stockholms läns hushållnings-sällskaps

yttrande.

Till Konungen.

Genom remiss den 23 december 1925 har länsstyrelsen anmodat hushållningssällskapets förvaltningsutskott att inkomma med underdånigt yttrande i anledning av vad riksdagens revisorer uti remisshandlingen bifogat utdrag av deras berättelse angående statsverkets tillstånd, styrelse och förvaltning under tiden 1 juli 1924—30 juni 1925 samt för vissa fall, kalenderåret 1924 anfört.

Revisorerna hava enligt ovannämnda utdrag uttalat önskvärdheten av, att, för åstadkommande av enhetlighet och största möjliga effektivitet vid den årligen förekommande granskningen av hushållningssällskapens ävensom egnahemsnämndernas räkenskaper och förvaltning, en allmän instruktion utfärdades för vederbörande granskningsmän.

Mot vad riksdagens revisorer sålunda anfört har förvaltningsutskottet intet att erinra utan får härmed tillstyrka att en allmän instruktion för ifrågavarande granskningsmän utfärdas.

Stockholm den 4 januari 1926.

Underdånigst:

På Stockholms läns och stads hushållningssällskaps förvaltningsutskotts vägnar:

John Scharp.

Magnus Carlson.

Länsstyrelsens i Uppsala län

yttrande i anledning av riksdagens revisorers uttalande del I, sid. 98, § 74.

Till Konungen.

Genom nådig remiss den 21 december 1925 anbefalld att, efter hörande av vederbörande hushållningssällskaps förvaltningsutskott, avgiva utlåtande i anledning av vad riksdagens revisorer, enligt remissen bilagt utdrag av deras berättelse angående granskning av statsverkets tillstånd, styrelse och förvaltning, anfört, får i underdånighet Eders Kungl. Maj:ts befallningshavande överlämna från länets hushållningssällskaps förvaltningsutskott infordrat yttrande i ärendet samt för egen del anföra, att befallningshavanden icke har något att erinra mot riksdagens revisorers förslag om utfärdande av en allmän instruktion för granskningsmän av hushållningssällskapens och egnahemsnämndernas räkenskaper och förvaltning.

Uppsala slott i landskansliet den 2 januari 1926.

Underdånigst:

K. H. HAMMARSKJÖLD.

RICHARD BRING.

Bil.

**Uppsala läns hushållnings-
sällskaps**

yttrande.

Till Konungens befallningshavande i Uppsala län.

Genom remissresolution den 23 december 1925 har Konungens befallningshavande anhållit att Uppsala läns hushållningssällskaps förvaltningsutskott ville avgiva yttrande över riksdagens revisorers berättelse angående granskningen av hushållningssällskapens förvaltning av statsmedel under tiden 1 juli 1924—30 juni 1925. Av berättelsen framgår bland annat, att revisorerna, under förmälan att bestämmelser numera utfärdats, varigenom statsverket beretts möjlighet att genom en representant i den årligen förekommande granskningen av hushållningssällskapens ävensom egnahemsnämndernas räkenskaper och förvaltning mera ingående kontrollera användningen av ifrågavarande statsmedel, finna önskvärt, att för åstadkommande av enhetlighet och största möjliga effektivitet vid berörda granskning en allmän instruktion utfärdas för vederbörande granskningsmän.

Med anledning härav får förvaltningsutskottet, med återställande av remissakten, för sin del förklara sig intet hava att erinra emot utfärdandet av sådan instruktion, som av riksdagens revisorer ifrågasatts.

Uppsala den 2 januari 1926.

Uppsala läns hushållningssällskaps förvaltningsutskott.

K. H. Hammarskjöld.
Ordförande.

Henrik Nystedt.
Sekreterare.

Länsstyrelsens i Södermanlands län

yttrande i anledning av riksdagens revisorers uttalande del I, sid. 98, § 74.

Underdånigt utlåtande.

Förslaget om utfärdande av en allmän instruktion för de granskningsmän, som hava att granska hushållningssällskapens och egnahemsnämndernas räkenskaper och förvaltning, finner länsstyrelsen välbetänkt. Denna instruktion torde då böra gälla icke blott den granskningsman, länsstyrelsen förordnat, utan även i annan ordning tillsatta granskningsmän. Instruktionen torde, i vad densamma kan komma att avse granskningsmän hos egnahemsnämnderna, böra givas sådan avfattning, att densamma må kunna i tillämpliga delar gälla även för granskningsmän hos andra egnahemslåneförmedlare.

Nyköping i landskontoret den 9 januari 1926.

Underdånigst:

L. REUTERSKIÖLD.

Edward Ahlner.

Bil.

Södermanlands läns hushållnings-sällskaps
yttrande.

Södermanlands läns hushållningssällskaps förvaltningsutskott har intet att erinra mot utfärdandet av en allmän instruktion för av statsmyndighet utsedd granskningsman för den årligen förekommande granskningen av hushållningssällskapens och dess nämnders räkenskaper och förvaltning.

Nyköping den 7 januari 1926.

På förvaltningsutskottets vägnar:

L. Reuterskiöld.

Robert Wennberg.

Länsstyrelsens i Östergötlands län
yttrande i anledning av riksdagens revisorers uttalande del I, sid. 98, § 74.

Till kungl. jordbruksdepartementet.

Med anledning av vad riksdagens revisorer år 1925 anfört i fråga om hushållningssällskapens förvaltning av statsmedel har länets hushållningssällskaps förvaltningsutskott denna dag hit inkommit med bilagda yttrande; och får länsstyrelsen under åberopande av nådig resolution i ärendet den 21 december 1925 meddela, att länsstyrelsen såsom eget utlåtande vill instämma i vad förvaltningsutskottet anfört i de två sista styckena i sin skrivelse.

Linköpings slott i landskontoret den 13 december 1925.

På länsstyrelsens vägnar:

OTTO LANDÉN. V. VON DER LANCKEN.

Bil.

Östergötlands läns hushållnings-sällskaps
yttrande.

Till Konungens befallningshavande i Östergötlands län.

Sedan Östergötlands läns hushållningssällskaps förvaltningsutskott genom resolution den 29 sistlidne december anmodats avgiva yttrande över vad riksdagens revisorer i deras berättelse angående granskning av statsverkets tillstånd, styrelse och förvaltning under tiden den 1 juli 1924—30 juni 1925 anfört, angående önskvärdheten av att för åstadkommande av enhetlighet och största möjliga effektivitet vid granskning av hushållningssällskapens, ävensom egnahemsnämndernas räkenskaper och förvaltning en allmän instruktion utfärdas för vederbörande granskningsmän, får utskottet anföra följande.

För att belysa omfattningen av såväl de under det senaste budgetåret utlämnade statsbidragen som ock de statsliga lånemedel, vilka vid utgången av samma budgetår förvaltas av hushållningssällskapen, hava riksdagens revisorer med ledning av statskontorets räkenskaper uppgjort en tablå, utvisande ovanberörda förhållanden. Av anförda tablå framgår, att de för Östergötlands läns hushållningssällskap för nämnda budgetår angivna statsbidragen och statsliga lånemedlen uppgå till nedanstående belopp, fördelade på följande sätt:

Från statsverket under budgetåret 1924—1925 anordnade ersättning och bidrag			Skuld till statsverket den 30 juni 1925	
Från riksstatsanslag bidrag för:		från statens utlåningsfonder: förvaltningsbidrag och ersättning för låneförluster	för lån: statens utlåningsfonder	för premielån åt egnahemslånetagare för nyodlings- och byggnadsarbeten m. m.
verksamheten i allmänhet	speciella verksamhetsgrenar			
135,160: 71	45,913: 27	18,464: 49	4,493,924: 85	23,000: —

Vad de nu anförda beloppen angår, torde bidraget till verksamheten i allmänhet, 135,160 kronor 71 öre, vara nära nog det enda, som sällskapet utan några detaljerade bestämmelser från statens sida äger att förfoga över.

I fråga om dispositionen av bidraget för speciella verksamhetsgrenar, 45,913 kronor 27 öre, gäller, att densamma regleras av särskilda Kungl. Maj:ts kungörelser eller reglementen. En rätt avsevärd del av detta belopp utgör bidrag till avlöning och ålderstillägg åt vissa sällskapets tjänstemän, vilket bidrag till sin storlek är författningsenligt fastställt, varjämte det på kungl. lantbruksstyrelsen ankommer att besluta angående utbetalning till hushållningssällskapet av detsamma. I övrigt äger sällskapet att av bidraget för speciella verksamhetsgrenar icke utbekomma någonting förrän kungl. lantbruksstyrelsen intygat, att sällskapet uppfyllt de villkor, som äro föreskrivna för bidragens utbetalning.

Det belopp, sällskapet från statens utlåningsfonder såsom förvaltningsbidrag och ersättning för låneförluster uppburit, i berörda tablå upptaget till 18,464 kronor 49 öre, bestämmes årligen till sitt belopp av vederbörande statsmyndigheter. Större delen av ifrågavarande belopp utgör förvaltningsbidrag för den av hushållningssällskapet omhänderhavda förmedlingen av lån ur statens egnahemslånefond. För ett bedömande av arten av omförmälda förvaltningsbidrag, anser sig utskottet böra bringa i erinran, att hushållningssällskapet i egenskap av låneförmedlare torde hava skyldighet att ikläda sig de förluster, som eventuellt kunna uppkomma genom anförda låneförmedling. På grund härav har också Östergötlands läns hushållningssällskap beslutat och även sedan flera år tillbaka genomfört, att viss del av de sålunda erhållna förvaltnings- och ersättningsbidragen avsättes till riskfonder för de olika slag av statslån sällskapet utlämnar.

Vad sedermera gäller sällskapets skuld till statsverket för lån, förmedlade ur statens utlåningsfonder, vilken skuld jämlikt anförda tablå den 30 juni 1925 uppgick till 4,493,924 kronor 85 öre, vill utskottet framhålla, att de ingående bestämmelser i form av kungl. kungörelser och reglementen, som gälla för denna låneförmedling, innehålla detaljerade föreskrifter rörande densamma, och att sagda låneförmedling dessutom är ställd under

noggrann kontroll av vederbörande statsmyndigheter. Härtill kommer, att i vissa fall, t. ex. i fråga om lån ur allmänna nyodlingslånefonden (för nyodlings- och betesförbättringslån), gödselvårdslånefonden och fonden för fiskerinäringens befrämjande, kungl. lantbruksstyrelsen äger besluta angående tilldelning av lån åt varje enskild lånesökande.

Som skuld till statsverket den 30 juni 1925 är även upptaget ett belopp å 23,000 kronor för premielån åt egnahemslånetagare till nyodlings- och byggnadsarbeten m. m. På grund av de bestämmelser, som gälla för utdelning av dessa premielån, torde kunna sättas i fråga, huruvida *hela* det anförda beloppet rätteligen är att anse som sällskapets skuld till statskontoret. Utskottet tillåter sig erinra därom, att omförmälda premielån, som utlämnas för visst arbete, skola, sedan ifrågavarande arbete blivit utfört, avsynat och godkänt, efterskänkas. Att sålunda som sällskapets skuld uppföra sammanlagda beloppet av de till en viss tid sällskapet tilldelade premielånebeloppen, synes därför knappast vara fullt riktigt.

Som av ovanstående torde hava framgått, hyser förvaltningsutskottet den uppfattningen, att för större delen av de statsmedel, som i form av bidrag tilldelas eller såsom lånemedel handhavas av hushållningssällskapen, de härför utfärdade detaljerade bestämmelserna, ävensom föreskrifterna angående intyg av statsmyndighet som villkor för utbekommande av berörda bidrag m. m., synes erbjuda tillfredsställande möjligheter för att tillgodose statens krav på effektiv kontroll över deras medelsförvaltning.

I vad mån det är möjligt att genom tillkomsten av en allmän instruktion för hushållningssällskapens och egnahemsnämndernas revisorer åvägabringa större effektivitet i berörda kontroll, vågar utskottet icke avgöra, men har å andra sidan för sin del självfallet ingenting att erinra mot, att en sådan allmän instruktion för vederbörande granskningsmän utfärdas.

Förvaltningsutskottet förutsätter givetvis dock, att berörda instruktion ej så avfattas, att den lägger hinder i vägen för det betydelsefulla tillgodoseendet av de olikartade behov och krav på ekonomiskt bistånd, som de skiftande lokala förhållandena inom de olika hushållningssällskapens område nödvändigtvis kräva.

Linköping den 9 januari 1926.

Å Östergötlands läns hushållningssällskaps förvaltningsutskotts vägnar:

Johan Beck-Friis.

Einar Engström.

Länsstyrelsens i Jönköpings län

yttrande i anledning av riksdagens revisorers uttalande del I, sid. 98, § 74.

Till Konungen.

Genom nådig remissresolution den 21 december 1925 har Eders Kungl. Maj:ts befallningshavande anbefallts att efter hörande av vederbörande hushållningssällskaps förvaltningsutskott avgiva utlåtande över ett av riksdagens revisorer uttalat önskemål, att för åstadkommande av enhetlighet och största möjliga effektivitet vid granskning av hushållningssällskapens ävensom egnahemsnämndernas räkenskaper och förvaltning en allmän in-

struktion utfärdas för de granskningsmän, som, enligt numera gällande bestämmelser, skola av Eders Kungl. Maj:ts befallningshavande utses att å statens vägnar deltaga i revisionen av hushållningssällskapens räkenskaper och förvaltning.

Med anledning härav får Eders Kungl. Maj:ts befallningshavande, med överlämnande av hushållningssällskapets förvaltningsutskotts yttrande, såsom eget utlåtande i ämnet åberopa vad förvaltningsutskottet i sitt yttrande anfört.

Jönköping i landskansliet den 9 januari 1926.

Underdånigst:

CARL MALMROTH.

J. W. SPENS.

Bil.

Jönköpings läns hushållningssällskaps

yttrande.

Till länsstyrelsen i Jönköpings län.

Genom resolution den 23 sistlidne december har länsstyrelsen anmodat förvaltningsutskottet yttra sig över ett av riksdagens revisorer uttalat önskemål, att en allmän instruktion utfärdas för de granskningsmän som, enligt numera gällande bestämmelser, skola av Kungl. Maj:ts befallningshavande utses att å statens vägnar deltaga uti revisionen av hushållningssällskapens räkenskaper och förvaltning.

Med hänsyn till de betydande belopp statsmedel, med vilka hushållningssällskapen röra sig, finner förvaltningsutskottet det vara fullt i sin ordning, att en statens representant deltager uti kontrollen över användningen av ifrågavarande medel. Utskottet har ej heller något att erinra emot, att en allmän instruktion utfärdas i syfte att åstadkomma såväl enhetlighet som effektivitet i berörda granskning. Skall en instruktion kunna åstadkomma detta, synes den antingen böra utarbetas av personer som äro fullt förtrogna med handhavandet av sällskapens ekonomi eller ock förslaget till instruktionen, före antagandet, underkastas prövning av hushållningssällskapens förvaltningsutskott.

Jönköping den 2 januari 1926.

Å förvaltningsutskottets vägnar:

Ernst L. Hartman.

Fabian Lilliecreutz.

Länsstyrelsens i Kronobergs län

yttrande i anledning av riksdagens revisorers uttalande del I, sid. 98, § 74.

Till Konungen.

I nådig remiss den 21 december 1925 har länsstyrelsen anbefallts, att efter hörande av vederbörande hushållningssällskaps förvaltningsutskott, i

anledning av vad riksdagens revisorer uti remissen bilagt utdrag av deras berättelse angående granskning av statsverkets tillstånd, styrelse och förvaltning under tiden 1 juli 1924—30 juni 1925 samt, för vissa fall, kalenderåret 1924 anfört i fråga om hushållningssällskapens förvaltning av statsmedel till jordbruksdepartementet inkomma med utlåtande.

I anledning härav får länsstyrelsen, med överlämnande av förvaltningsutskottets yttrande i ärendet, för egen del i underdånighet meddela, att länsstyrelsen icke har något att erinra däremot, att, på sätt riksdagens revisorer ifrågasatt, och i det uti revisorernas berättelse angivna syfte en allmän instruktion utfärdas för tillämpning vid den årligen förekommande granskningen av hushållningssällskapens ävensom egnahemsnämndernas räkenskaper och förvaltning. Med avseende å utformningen av en sådan instruktion synas de av förvaltningsutskottet därutinnan framförda synpunkter förtjäna beaktande.

Växjö i landskansliet den 9 januari 1926.

Underdånigst:

A. BESKOW.

STEN LILJA.

Bil.

Kronobergs läns hushållningssällskaps

yttrande.

Till länsstyrelsen i Kronobergs län.

Kronobergs läns hushållningssällskaps förvaltningsutskott får härmed, efter anmodan av länsstyrelsen, avgiva yttrande över § 74 i den av riksdagens revisorer avgivna berättelsen angående granskning av statsverkets förvaltning under tiden 1 juli 1924—30 juni 1925.

Då hushållningssällskapen för sin verksamhet förfoga över statsmedel till icke oväsentliga belopp, böra sällskapens räkenskaper och förvaltning givetvis vara underkastade en effektiv kontroll från statsverkets sida. I sådant syfte torde, såsom statsrevisorerna föreslå, en allmän instruktion lämpligen böra utfärdas för de granskningsmän, som skola utses av länsstyrelserna. Förvaltningsutskottet vill emellertid framhålla, att ifrågavarande kontroll huvudsakligen måste bli av formell art, d. v. s. avse kassaförvaltningens riktighet och överensstämmelse med gällande författningar. För en granskning av hushållningssällskapens medelsförvaltning ur rent sakliga synpunkter — alltså med avseende på de företagna åtgärdernas lämplighet för lanthushållningens befrämjande — lära de nämnda granskningsmännen, vilka väl i allmänhet komma att väljas bland länsstyrelsernas tjänstemän, icke kunna förutsättas äga erforderlig kompetens. Beträffande låneförmedlingen samt de åtgärder, för vilka särskilda statsbidrag erhållas, äro hushållningssällskapen dessutom redan underkastade en ingående och, enligt utskottets mening, tillräcklig kontroll från kungl. lantbruksstyrelsen och andra ämbetsverk. Om hushållningssällskapen skola kunna fylla sina viktiga uppgifter på ett efter de lokala förhållandena och behoven avpassat sätt, får deras frihet vid medelsförvaltningen icke ytterligare inskränkas.

Växjö den 2 januari 1926.

På förvaltningsutskottets vägnar:

August André.

Erik Lindblad.

Länsstyrelsens i Kalmar län

yttrande i anledning av riksdagens revisorers uttalande del I, sid. 98, § 74.

Till Konungen.

Sedan länsstyrelsen genom nådig remiss den 21 december 1925 anbefallts att, efter hörande av vederbörande hushållningssällskaps förvaltningsutskott, avgiva yttrande i anledning av vad riksdagens revisorer i deras berättelse angående granskning av statsverkets tillstånd, styrelse och förvaltning anfört rörande hushållningssällskapens förvaltning av statsmedel, får länsstyrelsen, med överlämnande av från länets båda hushållningssällskaps förvaltningsutskott infordrade yttranden i ärendet, för egen del i underdånighet anföra följande.

Revisorerna hava uti sin berättelse i denna del efter att hava erinrat, att bestämmelser numera utfärdats, varigenom statsverket beretts möjlighet att genom en representant i den årligen förekommande granskningen av hushållningssällskapens ävensom egnahemsnämndernas räkenskaper och förvaltning mera ingående kontrollera användningen av ifrågavarande statsmedel, uttalat önskvärdheten av, att för åstadkommande av enhetlighet och största möjliga effektivitet av berörda granskning en allmän instruktion utfärdades för vederbörande granskningsmän.

För sin del anser länsstyrelsen behov av sådan instruktion knappast förefinnas. Efter det att hushållningssällskapens räkenskaper och förvaltning tillförne granskats blott av de av sällskapen själva utsedda granskningsmännen, åligger det numera, såsom riksdagens revisorer påpekat, länsstyrelserna att utse en representant i revisionen; och lärer det vara att förvänta, att länsstyrelserna härtill förordna personer, som förutom erforderlig sakkunskap äga förmåga att behörigen tillvarataga det allmännas intressen. Härtill kommer att jämväl landstingen, därest dessa beviljat anslag till hushållningssällskapen, äga att välja en ledamot av revisionen, varigenom dennas objektivitet ytterligare befästs.

Länsstyrelsen anser sig dock icke böra motsätta sig förslaget om en allmän instruktions utfärdande dock under förutsättning, på sätt länets södra hushållningssällskaps förvaltningsutskott hemställt, att bestämmelserna i densamma ej göras så detaljerade och bindande, att de verka hindrande för, att revisorernas egen omdömesförmåga och möjlighet till initiativ må kunna göra sig gällande.

Kalmar i landskansliet den 9 januari 1926.

Underdånigst:

JOHN FALK.

E. T. LIDMAN.

Bil. 1.

Kalmar läns norra hushållningssällskaps

yttrande.

Till länsstyrelsen i Kalmar.

Såsom yttrande i anledning av Eder skrivelse den 24 nästlidne december får Kalmar läns norra hushållningssällskaps förvaltningsutskott härmed

anföra, att förvaltningsutskottet för sin del ej har någon erinran emot att, i enlighet med vad statsrevisorerna i § 74 av årsberättelsen föreslagit, en allmän instruktion utfärdas för vederbörande granskningsmän av hushållningssällskapens och egnahemsnämndernas räkenskaper och förvaltning.

Västervik den 2 januari 1926.

På förvaltningsutskottets vägnar:

Sven Spånberg.

Carl Lenke.

Bil. 2.

Kalmar läns södra hushållnings-sällskaps
yttrande.

Till länsstyrelsen i Kalmar.

I remiss den 24 sistlidne december har länsstyrelsen anmodat Kalmar läns södra hushållningssällskaps förvaltningsutskott att avgiva yttrande i anledning av vad utav statsrevisorerna i § 74 av senast avgiven revisionsberättelse föreslagits i fråga om hushållningssällskapens förvaltning av statsmedel, därvid uttalats önskvärdheten av att en allmän instruktion utfärdas för vederbörande granskningsmän.

Förvaltningsutskottet får härmed såsom yttrande i ärendet anföra, att utskottet för sin del ej har något att erinra emot att en dylik allmän instruktion utfärdas under förutsättning dock, att instruktionens bestämmelser avfattas så, att granskningsmännens initiativ och omdömen i olika avseenden må få göras gällande vid revisionens utförande.

Kalmar den 8 januari 1926.

Å förvaltningsutskottets vägnar:

O. Holmquist.

E. Wirell.

Länsstyrelsens i Gotlands län

yttrande i anledning av riksdagens revisorers uttalande del I, sid. 98, § 74.

Till Konungen.

I anledning av nådig remiss den 21 december 1925 å riksdagens revisorers berättelse angående granskning av statsverkets tillstånd, styrelse och förvaltning, i vad samma berättelse angår hushållningssällskapens förvaltning av statsmedel, får Eders Kungl. Maj:ts befallningshavande härmed överlämna från länets hushållningssällskaps förvaltningsutskott infordrat yttrande i ärendet; och får Eders Kungl. Maj:ts befallningshavande för egen del instämma i vad förvaltningsutskottet anfört.

Visby i landskansliet den 9 januari 1926.

Underdånigst:

G. W. A. ROOS.

K. P. LUNDBLAD.

Bil.

Gotlands läns hushållnings-sällskaps

yttrande.

Till Kungl. Maj:ts befallningshavande i Gotlands län.

På nådig befallning har Gotlands läns hushållningssällskaps förvaltningsutskott satts i tillfälle yttra sig med anledning av viss punkt i riksdagens revisorers berättelse angående granskning av statsverkets tillstånd, styrelse och förvaltning under tiden 1 juli 1924—30 juni 1925 berörande hushållningssällskapens förvaltning av statsmedel.

Revisorerna hava däri uttalat önskvärdheten av att för åstadkommande av enhetlighet och största möjliga effektivitet vid granskningen av sällskapens ävensom egnahemsnämndernas räkenskaper en allmän instruktion utfärdas för vederbörande granskningsmän, bland vilka numera statsverket enligt gällande bestämmelser beretts möjlighet insätta en representant.

Förvaltningsutskottet finner ingen anledning att mot nämnda förslag göra någon som helst invändning utan får tvärtom livligt tillstyrka detsamma. Mera överskådligt och enhetligt uppställda revisionsberättelser från sällskapen skulle nämligen kunna tänkas fästa statsmakternas uppmärksamhet på omfattningen av de olika sällskapens verksamhet och därigenom föranleda en ändrad, bättre avvägd fördelning av utgående statsbidrag till hushållningssällskapens verksamhet i allmänhet.

Visby den 4 januari 1926.

För förvaltningsutskottet:

G. W. A. Roos.

A. G. Olofsson.

Länsstyrelsens i Blekinge län

yttrande i anledning av riksdagens revisorers uttalande del I, sid. 98, § 74.

Till kungl. jordbruksdepartementet.

Uti avgiven berättelse angående granskning av statsverkets tillstånd, styrelse och förvaltning under tiden 1 juli 1924—30 juni 1925 samt, för vissa fall kalenderåret 1924 hava riksdagens revisorer uttalat önskvärdheten av att för åstadkommande av enhetlighet och största möjliga effektivitet vid granskningen av hushållningssällskapens ävensom egnahemsnämndernas räkenskaper och förvaltning vad angår användningen av de betydande statsmedel, som ställas till hushållningssällskapens förfogande, en allmän instruktion skulle utfärdas för vederbörande granskningsmän. I anledning härav har länsstyrelsens utlåtande infordrats efter hörande av hushållningssällskapets förvaltningsutskott.

Med överlämnande av förvaltningsutskottets yttrande i ärendet får länsstyrelsen för egen del anföra följande.

Då staten ställer så högst betydande belopp till hushållningssällskapens förfogande, är det givetvis av vikt att en effektiv kontroll finnes över dessa

medels riktiga användning. Den kontroll, som härutinnan redan är befintlig, synes emellertid vara fullt tillräcklig. Beträffande egnahemslånemedeln lämnas årligen redogörelse till jordbruksdepartementet, granskad och bestyrkt av den för statens räkning utsedde ledamoten i den nämnd, som handhar egnahemslånerörelsen, och i fråga om övriga medel framgår deras användning för olika ändamål av den revisionsberättelse, som årligen avgives av vederbörande revisorer, av vilka länsstyrelsen numera utser den ene. Det torde utan vidare få tagas för givet, att granskningsmännen noga tillse, att berättelserna överensstämma med de granskade räkenskaperna. Riksdagens revisorer hava icke ens antytt det närmare innehållet av den ifrågasatta allmänna instruktionen för granskningsmännen, och länsstyrelsen har jämväl av sådan anledning svårt att bedöma vilka fördelar, som skulle vinnas genom en dylik instruktion. Skulle emellertid förslag till instruktion uppgöras, torde länsstyrelsen lämpligen böra sättas i tillfälle att yttra sig över detsamma.

Karlskrona å landskansliet den 8 januari 1926.

AXEL HAGSTRÖMER.

JOSEF FRÖBERG.

Bil.

Blekinge läns hushållningssällskaps

yttrande.

Till Kungl. Maj:ts befallningshavande i Blekinge län.

Anmodat avgiva yttrande över statsrevisorernas förslag angående utfärdandet av en allmän instruktion för statens representanter i den årligen förekommande granskningen av hushållningssällskapens ävensom egnahemsnämndernas räkenskaper och förvaltning, får Blekinge läns hushållningssällskaps förvaltningsutskott härmed vördsamt anföra, att utskottet intet har att i princip erinra mot utfärdandet av en sådan instruktion. Utskottet kan dock icke underlåta att påpeka önskvärdheten av, att hushållningssällskapen måtte sättas i tillfälle yttra sig över eventuella förslag till dylik instruktion.

Karlskrona den 4 januari 1926.

För Blekinge läns hushållningssällskaps förvaltningsutskott:

Axel Hagströmer.

Gerhard Leijonhielm.

Länsstyrelsens i Kristianstads län

yttrande i anledning av riksdagens revisorers uttalande del I, sid. 98, § 74.

Med överlämnande av utav Kristianstads läns hushållningssällskaps förvaltningsutskott i ärendet avgivet yttrande får länsstyrelsen såsom eget

underdånigt utlåtande allenast förklara sig instämma uti vad hushållningssällskapets förvaltningsutskott anfört.

Kristianstad i landskontoret den 9 januari 1926.

Underdånigst:

På länsstyrelsens vägnar:

IVAN REGNER. JOSEF FISCHER.

Bil.

Kristianstads läns hushållningssällskaps

yttrande.

Till länsstyrelsen i Kristianstads län.

I eder resolution den 24 december 1925 har Kristianstads läns hushållningssällskaps förvaltningsutskott anmodats avgiva yttrande med anledning av riksdagens revisorers uttalade önskemål, att med anledning av de betydande belopp av statsanslag hushållningssällskapen åtnjuta och de likaledes betydande statslånebelopp hushållningssällskapen förvalta, en allmän instruktion måtte utfärdas för statsverkets representanter i den årligen förekommande revisionen av hushållningssällskapens och egnahemsnämndens räkenskaper och förvaltning i avsikt att åstadkomma största möjliga enhetlighet och effektivitet av revisorernas granskningsarbete.

Utskottet har intet att erinra mot utfärdandet av en dylik instruktion utan finner tvärtom det av riksdagens revisorer uttalade önskemålet synnerligen beaktansvärt, då måhända härigenom större enhetlighet i fråga om medelsförvaltningen och räkenskapernas förande kan ernås.

Remisshandlingarna biläggas.

Kristianstad den 4 januari 1926.

På utskottets vägnar:

Joh. Nilsson.

V. Ekerot.

Länsstyrelsens i Malmöhus län

yttrande i anledning av riksdagens revisorers uttalande del I, sid. 98, § 74.

Till Konungen.

Genom nådig remiss den 21 december 1925 har länsstyrelsen anbefallts att, efter hörande av länets hushållningssällskaps förvaltningsutskott, avgiva underdånigt utlåtande i anledning av ett av riksdagens revisorer vid granskning av statsverkets tillstånd gjort uttalande om önskvärdheten av att en allmän instruktion utfärdades för statens representant vid granskning av hushållningssällskapens ävensom egnahemsnämndernas räkenskaper; och får länsstyrelsen, med överlämnande av det från ovan omförmälda förvaltningsutskott inkomna yttrandet, för egen del i underdånig-

het tillkännagiva, att det med hänsyn till granskningens effektivitet och enhetlighet synes länsstyrelsen lämpligt att en dylik instruktion upprättas, därvid de av förvaltningsutskottet i dess yttrande framhållna synpunkterna torde vara förtjänta av beaktande.

De remitterade handlingarna återgå härjämte.

Malmö i landskontoret den 9 januari 1926.

Underdånigst:

F. RAMEL.

A. ADLER.

Bil.

Malmöhus läns hushållningssällskaps

yttrande.

Till Kungl. Maj:ts befallningshavande i Malmöhus län.

Genom remiss den 23 december 1925 har Malmöhus läns hushållningssällskaps förvaltningsutskott anmodats avgiva yttrande över här bifogade skrivelse från kungl jordbruksdepartementet rörande vad av riksdagens revisorer anförts angående instruktion för statens representant vid granskning av hushållningssällskapens och egnahemsnämndernas räkenskaper och förvaltning. Med anledning härav får utskottet anföra följande.

Utskottet finner det synnerligen lämpligt om en instruktion bleve upprättad för ifrågavarande granskningsmän. Vid utarbetandet av en dylik instruktion synes särskilt böra beaktas, att hushållningssällskapens huvudsakliga inkomster såväl vad avser deras allmänna rörelse som deras egnahemslånerörelse härflyta från statsverket. För en effektiv kontroll av dessa inkomster vore det utan tvivel av värde om granskningsmännen till sitt förfogande hade av statsmyndigheterna uppgjorda förteckningar dels å de anslag och lån, som av staten beviljats respektive hushållningssällskap, av beskaffenhet att kunna under räkenskapsåret lyftas, dels ock å de belopp, som av varje hushållningssällskap verkligen lyftats samt tiderna för dessa lyftningar.

Malmö den 4 januari 1926.

Å Malmöhus läns hushållningssällskaps förvaltningsutskotts vägnar:

Malte Ramel.

Bengt Lanke.

Länsstyrelsens i Hallands län

yttrande i anledning av riksdagens revisorers uttalande del I, sid. 98 § 74.

Till Konungen.

Jämlikt nådig remiss den 21 december 1925 åligger det länsstyrelsen att, efter hörande av länets hushållningssällskaps förvaltningsutskott, avgiva underdånigt utlåtande i anledning av riksdagens revisorers uti deras be-

rättelse angående granskning av statsverkets tillstånd, styrelse och förvaltning under tiden 1 juli 1924—30 juni 1925 samt, för vissa fall, kalenderåret 1924, uttalade önskan att, för åstadkommande av enhetlighet och största möjliga effektivitet vid granskning av hushållningssällskapens ävensom egnahemsnämndernas räkenskaper och förvaltning, en allmän instruktion måtte utfärdas för de personer, vilka hava att granska ifrågavarande räkenskaper; och får länsstyrelsen, med överlämnande av från förenämnda förvaltningsutskott i ärendet avgivet yttrande, för egen del tillstyrka bifall till vad riksdagens revisorer sålunda föreslagit.

Halmstads slott i landskontoret den 9 januari 1926.

Underdånigst:

AXEL MÖRNER.

L. AFZELIUS.

Bil.

Hallands läns hushållningssällskaps

yttrande.

Till Konungen.

Sedan Eders Kungl. Maj:ts befallningshavande i Hallands län anmodat länets hushållningssällskaps förvaltningsutskott avgiva underdånigt yttrande med anledning av vad riksdagens revisorer anfört rörande åstadkommande av enhetlighet och största möjliga effektivitet vid granskningen av hushållningssällskapens och dess egnahemsnämnders räkenskaper och förvaltning, får utskottet härigenom förklara sig icke hava något att erinra emot vad revisorerna sålunda i ämnet föreslagit, helst som det torde böra ligga i sällskapens intresse att få kontrollen i fråga ordnad på bästa möjliga sätt.

Halmstad den 7 januari 1926.

Å Hallands läns hushållningssällskaps förvaltningsutskotts vägnar:

Underdånigst:

Richard Hermelin.

E. Grundberg.

Länsstyrelsens i Göteborgs och Bohus län

yttrande i anledning av riksdagens revisorers uttalande del I, sid. 98, § 74.

Till Konungen.

Genom nådig remiss den 21 december 1925 har Eders Kungl. Maj:ts befallningshavande anbefallts att, efter hörande av Göteborgs och Bohus läns hushållningssällskaps förvaltningsutskott, avgiva utlåtande i anledning av vad riksdagens revisorer i § 74 av sin berättelse angående granskning av statsverkets tillstånd, styrelse och förvaltning under tiden 1 juli 1924—30

juni 1925 samt för vissa fall kalenderåret 1924 anfört angående önskvärdheten att för åstadkommande av enhetlighet och största möjliga effektivitet vid den årliga granskningen av hushållningssällskapens och egnahemsnämndernas räkenskaper och förvaltning, en allmän instruktion utfärdas för statens representanter vid berörda granskning.

I anledning härav får Eders Kungl. Maj:ts befallningshavande med överlämnande av yttrande från länets hushållningssällskaps förvaltningsutskott i underdånighet anföra följande.

Eders Kungl. Maj:ts befallningshavande har icke funnit anledning till erinran mot vad riksdagens revisorer sålunda uttalat. Då emellertid effektiviteten av varje revision mera beror av de särskilda granskningsmännens duglighet och omdöme, än av detaljerade instruktioner, vilkas följande väl kan i viss mån underlätta granskningsmannens arbete, men vilka å andra sidan också kunna för honom innebära en frestelse att på ett mer eller mindre mekaniskt sätt fullgöra sitt uppdrag, synes det vara av vikt, att de instruktioner, som må komma att utfärdas, snarare erhålla karaktären av allmänna uttalanden än av detaljföreskrifter, vilka ändock aldrig kunna göras så uttömmande, att de ersätta den personliga dugligheten hos vederbörande revisor. Vad instruktionen för egnahemsnämnders granskningsmän beträffar, torde emellertid i tillämpliga delar instruktionen den 21 december 1923 för allmänna ombud med uppdrag att övervaka sparbankers förvaltning kunna i åtskilliga avseenden tjäna som mönster, då egnahemsnämndernas lånerörelse i mycket liknar den, som plägar av sparbanker bedrivas.

Göteborg i landskansliet den 11 januari 1926.

Underdånigst:

OSCAR von SYDOW.

NILS BJÖRKMAN.

Bil.

Göteborgs och Bohus läns hushållningssällskaps
yttrande.

Till Kungl. Maj:ts befallningshavande inom Göteborgs och Bohus län.

I remisskrivelse den 23 december har Kungl. Maj:ts befallningshavande anhållit om hushållningssällskapets förvaltningsutskotts yttrande i anledning av utav riksdagens revisorer uttalad önskvärdhet av att för åstadkommande av största möjliga effektivitet vid användningen av statsmedel, som ställts till hushållningssällskapens och egnahemsnämndernas förvaltning, en allmän instruktion borde utfärdas för de av Kungl. Maj:ts befallningshavande utsedda revisorer och granskningsmän.

Förvaltningsutskottet får med bifogande av erhållna remisshandlingar uttala, att utskottet intet har att erinra mot detta förslag.

Göteborg den 3 januari 1926.

Göteborgs och Bohus läns hushållningssällskap:

Oscar N. Olsson.
v. ordförande.

Arvid Gränström.

Länsstyrelsens i Älvsborgs län
yttrande i anledning av riksdagens revisorers uttalande del I, sid. 98, § 74.

Till Konungen.

Genom nådig remiss den 21 december 1925 har till länsstyrelsen för avgivande av utlåtande överlämnats statsrevisorernas yttrande i anledning av hushållningssällskapens förvaltning av statsmedel. Från länets båda hushållningssällskaps förvaltningsutskott ha infordrade yttranden inkommit, vilka här bifogas. Med åberopande av vad i dessa yttranden anförts vill länsstyrelsen uttala att den givetvis ej har något att erinra mot att lämplig instruktion utfärdas för av länsstyrelserna förordnade revisorer, om än något behov härav ej gjort sig påmint inom länsstyrelsens verksamhetsområde.

Vänersborg i landskansliet den 9 januari 1926.

Underdånigst:

AXEL von SNEIDERN.

GUSTAF LIDSTRÖMER.

Bil. 1.

Älvsborgs läns norra hushållsällskaps
yttrande.

Till länsstyrelsen i Älvsborgs län.

På grund av kungl. jordbruksdepartementets skrivelse den 21 dennes och länsstyrelsens i anledning härav meddelade resolution av den 24 samma månad beträffande 1925 års statsrevisorers uttalande om önskvärdheten av att för åstadkommande av enhetlighet och största möjliga effektivitet vid granskning av hushållningssällskapens ävensom egnahemsnämndernas räkenskaper och förvaltning en allmän instruktion måtte utfärdas för vederbörande granskningsmän, får Älvsborgs läns norra hushållningssällskaps förvaltningsutskott härmed avgiva yttrande i detta ärende.

För erhållande av största möjliga effektivitet vid berörda granskning torde bästa garantien ligga i val av fullt kvalificerade granskningsmän, och vad beträffar bevakande av statsverkets intressen härvidlag, vilka för övrigt torde sammanfalla med sällskapens, ankommer det på vederbörande länsstyrelse tillse, att endast fullt kvalificerad person erhåller ifrågavarande uppdrag. Svårighet härvid är dock att i kungl. kungörelsen den 8 juni 1923 (nr 229) §§ 22 och 23 dagtraktamente för revisor är fixerat till 9 (12) kronor, och att mot denna ersättning erhålla fullt kvalificerade personer torde ofta möta svårigheter; denna ersättning täcker i varje fall icke kostnaderna för anlitande av auktoriserade revisorer.

Statsrevisorernas önskan åstadkomma större enhetlighet vid revisionen är svårförståelig, då brister i detta avseende under nuvarande förhållanden knappast böra förekomma. Största delen av de medel, hushållningssällskapen hava att förvalta, äro statsmedel för utlämnande av lån. För varje slag av denna rörelse har Kungl. Maj:t utfärdat synnerligen detalje-

rade bestämmelser, som samtliga hushållningssällskap hava att ställa sig till efterrättelse, och det torde utan instruktion åligga varje revisor icke blott att granska säkerhetshandlingar och verifikationer m. m. utan även sällskapets skötsel av låneförmedlingen med stöd av härför utfärdade bestämmelser — vid egnahemsnämndens sammanträden närvar dessutom för detta ändamål av vederbörande länsstyrelse förordnad ledamot. Av övriga statsmedel erhålla sällskapen direkt ett ordinarie och ett extra anslag. Över dessa har staten kontroll på så sätt, att de av sällskapen måste tagas i bruk, om ytterligare statsbidrag skola utgå till de olika grenar av lanthushållning m. m., vilka äro föremål för sällskapens verksamhet. För att utfå de ytterligare statsbidrag, varom senast nämnts, fordras nämligen, sällskapen visa, att de för olika ändamål av de direkta anslagen utbetalt visst minimibelopp, som av Kungl. Maj:t fixerats. För redovisning av sällskapens medel torde dessutom inom dessa följas lantbruksstyrelsens och jordbruksdepartementets egnahemsavdelnings formulär. Skulle bristande enhetlighet sålunda förekomma vid revision, trots att räkenskaperna inom sällskapen äro uppställda enligt samma grunder och att statsmedel icke utlämnas till sällskapen utan säkra garantier för dess rätta användning, torde detta sannolikt ofta bero mindre på frånvaro av en instruktion än på bristande förmåga hos vederbörande granskningsmän.

Ytterligare tillfällen att från statsverkets sida granska hushållningssällskapens räkenskaper och förvaltning föreligga dels hos kungl. lantbruksstyrelsen, dit redogörelser årligen lämnas såväl över olika slag av förmedlade lån som utdrag ur räkenskaperna i sin helhet, dels hos kungl. jordbruksdepartementets egnahemsavdelning, dit sällskapens egnahemsnämnder insända detaljerade redogörelser.

På grund av vad förvaltningsutskottet sålunda anfört, kan utskottet knappast finna något behov föreligga om utfärdande av en allmän instruktion för granskning av hushållningssällskapens och egnahemsnämndernas förvaltning, men har givetvis intet att erinra emot att en sådan kommer till stånd. Utskottet vill dock samtidigt uttala sig för, att denna i så fall måtte hållas i så allmänna ordalag, att man icke löper fara att avsikten med granskningen stundom förryckes, och det väsentliga vid denna undanskymmes, en fara, som icke får anses utesluten vid granskning av ett verks eller företags räkenskaper och förvaltning, om denna sker efter en mera detaljerad instruktion.

Remisshandlingen bifogade betänkande överlämnas härmed åter.

Vänersborg den 30 december 1925.

O. Silfverschiöld.
vice ordförande.

F. Silfverhielm.

Bil. 2.

Älvsborgs läns södra hushållningssällskaps
yttrande.

Till länsstyrelsen i Älvsborgs län.

Genom länsstyrelsens resolution den 24 sistlidne december anmodat avgiva yttrande angående vid ifrågavarande resolution fogad skrivelse den 21 december 1925 från kungl. jordbruksdepartementet, beträffande statsrevisorernas uttalade önskemål att en allmän instruktion utfärdas för

granskningsmännen av hushållningssällskapens och egnahemsnämndernas räkenskaper och förvaltning, får Älvsborgs läns södra hushållningssällskaps förvaltningsutskott anföra följande:

Förvaltningsutskottet har givetvis icke något att erinra däremot, att den ifrågasatta instruktionen för revisorerna av härvarande hushållningssällskaps och egnahemsnämnds räkenskaper och förvaltning utfärdas, men utskottet vill dock av nedan anförda skäl ifrågasätta, huruvida en dylik instruktion kan anses vara behövlig.

Beträffande härvarande hushållningssällskaps förmedling av statslån, är egnahemslåneförmedlingen den ojämförligt största. För ifrågavarande förmedling har Kungl. Maj:t utfärdat ganska detaljerade bestämmelser, och dessutom övervakas densamma av jordbruksdepartementets egnahemsavdelning dels på det sättet, att utförliga berättelser över egnahemslånerörelsen dit ingivas, dels genom personliga besök hos egnahemsnämnderna av chefen och statskonsulenten i egnahemsavdelningen.

Dessutom har ju staten tillfälle att vaka över medlens rätta användning genom såväl det av staten utsedda ombudet, som är närvarande vid egnahemsnämndens sammanträden som ock genom av staten utsedd revisor av egnahemslånerörelsens räkenskaper och förvaltning.

Angående övriga av hushållningssällskapet förmedlade statslån torde den kontroll, som av kungl. lantbruksstyrelsen utövas över medlens användning vara fullt tillräcklig.

Hushållningssällskapen åtnjuta statsbidrag dels i form av ett grundanslag, dels anslag för vissa speciella ändamål. Sistnämnda anslag utgår i regel först sedan hushållningssällskapet visar, att det av egna medel bestritt utgifter för vissa speciella ändamål, varefter en del av dessa utgifter i enlighet med av Kungl. Maj:t utfärdade bestämmelser, bestridas av statsmedel.

En ganska omfattande kontroll över härvarande hushållningssällskaps verksamhet utövas därigenom, att såväl sällskapets detaljerade budget för de olika åren som ock revisionsberättelse, upptagande utgifter och inkomster under samtliga konti, avtryckes i hushållningssällskapets kvartalsskrift, vilken tillställes dels kungl. lantbruksstyrelsen, dels största delen av härvarande hushållningssällskaps medlemmar.

På grund av det ovan anförda kan förvaltningsutskottet icke finna, att något behov av en allmän instruktion för granskningsmännen av hushållningssällskapens och dess egnahemsnämnders räkenskaper och förvaltning föreligger. Utskottet har dock icke, som här ovan anförts, något att erinra emot utfärdandet av en dylik instruktion.

Remisshandlingarna bifogas.

Borås den 7 januari 1926.

Fr. Brusewitz.
vice ordförande i Älvsborgs läns södra hushållningssällskap.

P. W. Lengquist.

Länsstyrelsens i Skaraborgs län

yttrande i anledning av riksdagens revisorers uttalande del I, sid. 98, § 74.

Till kungl. jordbruksdepartementet.

Genom nådig remiss den 21 december 1925 anmodad att till departementet inkomma med utlåtande i anledning av vad riksdagens revisorer uti deras

berättelse angående granskning av statsverkets tillstånd, styrelse och förvaltning under tiden 1 juli 1924—30 juni 1925 samt, för vissa fall, kalenderåret 1924, anfört i fråga om hushållningssällskapens förvaltning av statsmedel får länsstyrelsen, med överlämnande av från Skaraborgs läns hushållningssällskaps förvaltningsutskott infordrat yttrande i ärendet, vördsamt anföra.

Riksdagens revisorer hava, med framhållande att statsverket numera beretts möjlighet att genom en representant i den årligen förekommande granskningen av hushållningssällskapens ävensom egnahemsnämndernas räkenskaper och förvaltning mera ingående kontrollera användningen av till dess förfogande ställda statsmedel, uttalat önskvärdheten av att för åstadkommande av enhetlighet och största möjliga effektivitet vid berörda granskning en allmän instruktion utfärdades för vederbörande granskningsmän.

Uti ett den 4 november 1921 avgivet underdånigt utlåtande över betänkande angående omorganisation av hushållningssällskapen m. m. har länsstyrelsen bland annat anfört:

»Med hänsyn till de betydande statsmedel, över vilka hushållningssällskapen efter den föreslagna omorganisationens genomförande komma att förfoga, anser länsstyrelsen synnerligen önskvärt, att staten må representeras icke blott, såsom i betänkandet föreslagits, vid revisionen av varje hushållningssällskaps och förvaltningsutskotts räkenskaper och förvaltning genom en av vederbörande länsstyrelse utsedd revisor utan även genom en av Eders Kungl. Maj:t utsedd ledamot i förvaltningsutskottet. Föreskrift om ett sådant statens ombud i varje hushållningssällskaps förvaltning skulle enligt länsstyrelsens mening, utan att verka hämmande på hushållningssällskapens rörelsefrihet, vara ägnad att väl tillgodose statens berättigade intresse vid användningen av statens anslag till hushållningssällskapen för därmed avsedda ändamål.»

Den av länsstyrelsen föreslagna åtgärden i syfte att öka det statliga inflytandet inom hushållningssällskapen beaktades av Kungl. Maj:t, men vann icke riksdagens bifall. Då emellertid statens bidrag till hushållningssällskap och egnahemsföreningar under årens lopp alltmera ökats och dessa institutioners verksamhet avsevärt utvidgats, torde det för statsverket få anses än mera angeläget att utöva effektiv kontroll därå, att beviljade statsmedel användas för avsett ändamål.

Det av riksdagens revisorer väckta förslaget synes i viss mån vara ägnat att främja detta statsintresse. På grund härav får länsstyrelsen, i likhet med hushållningssällskapets förvaltningsutskott, tillstyrka detsamma.

I sammanhang härmed anser sig länsstyrelsen böra uttala, att länsstyrelsen fortfarande hyser den uppfattningen, att det, med hänsyn till såväl de betydande bidragen av statsmedel som angelägenheten av enhetlighet i hushållningssällskapens förvaltning, varit synnerligen önskvärt, att staten låtit sig representeras i varje förvaltningsutskott genom ett av Kungl. Maj:t förordnat ombud.

Mariestad i landskontoret den 8 januari 1925.

AXEL EKMAN.

NILS ÅHGREN.

Bil.

Skaraborgs läns hushållnings-sällskaps

yttrande.

Till länsstyrelsen i Skaraborgs län.

Skaraborgs läns hushållningssällskaps förvaltningsutskott, som av länsstyrelsen den 23 december 1925 anmodats inkomma med yttrande i närslutna ärende, får härmed vördsamt meddela, att utskottet för sin del ansluter sig till det av riksdagens revisorer uti § 74 av deras berättelse för år 1925 uttalade önskemålet om utfärdande av en allmän instruktion för de granskningsmän, som numera skola å statens vägnar deltaga i den årligen återkommande granskningen av hushållningssällskapens ävensom egnahemsnämndernas räkenskaper och förvaltning.

Remissakten återgår härjämte.

Skara den 2 januari 1926.

På förvaltningsutskottets vägnar:

Gilb. Hamilton.

Elis Enderstein.

Länsstyrelsens i Värmlands län

yttrande i anledning av riksdagens revisorers uttalande del I, sid. 98, § 74.

Till Konungen.

I anledning av nådig remiss den 21 nästlidna december beträffande av riksdagens revisorer väckt fråga om utfärdande av en allmän instruktion för vederbörande granskningsmän av hushållningssällskapens ävensom egnahemsnämndernas räkenskaper och förvaltning får Eders Kungl. Maj:ts befallningshavande i underdånighet överlämna i ärendet avgivet yttrande av länets hushållningssällskaps förvaltningsutskott samt för egen del ansluta sig till bemälda förvaltningsutskotts uttalande i frågan.

Karlstad i landskansliet den 9 januari 1926.

Underdånigst:

ABR. UNGER.

GEORG SAMUELSON.

Bil.

Värmlands läns hushållnings-sällskaps

yttrande.

Till Konungens befallningshavande i Värmlands län.

Sedan Konungens befallningshavande i resolution den 24 december 1925 enligt nådig remiss anmodat Värmlands läns hushållningssällskaps förvalt-

ningsutskott — i anledning av vad riksdagens revisorer uti bifogade utdrag av deras berättelse angående granskning av statsverkets tillstånd, styrelse och förvaltning under tiden den 1 juli 1924—30 juni 1925 samt för vissa fall, kalenderåret 1924 anfört — att däröver avgiva yttrande, så får förvaltningsutskottet meddela, att utskottet anser det synnerligen lämpligt och önskvärt, att en allmän instruktion utfärdas för de av staten utsedda granskningsmännen vid deltagande i revisionen av hushållningssällskapets och egnahemsnämndens räkenskaper och förvaltning, enär därigenom större enhetlighet och effektivitet torde vinnas vid ifrågavarande granskning.

Remisshandlingarna återgå härjämte.

Karlstad den 4 januari 1926.

Å Värmlands läns hushållningssällskaps förvaltningsutskotts vägnar:

Abr. Unger.
Ordförande.

Bertil Sahlin.
Sekreterare.

Länsstyrelsens i Örebro län

yttrande i anledning av riksdagens revisorers uttalande del I, sid. 98, § 74.

Till Konungen.

Genom nådig resolution den 21 december 1925 har Eders Kungl. Maj:ts befallningshavande anbefallts att efter hörande av vederbörande hushållningssällskaps förvaltningsutskott avgiva underdånigt yttrande med anlening av ett uttalande av 1925 års statsrevisorer om önskvärdheten av att för åstadkommande av enhetlighet och största möjliga effektivitet vid granskningen av hushållningssällskapens ävensom egnahemsnämndernas räkenskaper och förvaltning en allmän instruktion utfärdas för vederbörande granskningsmän.

Till åtlydnad därav får Eders Kungl. Maj:ts befallningshavande i underdånighet härmed överlämna av länets hushållningssällskaps förvaltningsutskott avgivet yttrande i ärendet samt för egen del anföra följande.

Sedan svenska revisorssamfundet i underdånig skrivelse den 28 mars 1925 hemställt att Eders Kungl. Maj:t ville föreskriva att, då revisor i allmännyttig sammanslutning eller företag skulle utses av offentlig förvaltning eller myndighet, sådan revisor skulle förordnas av en därtill av Eders Kungl. Maj:t särskilt utsedd myndighet, samt riksräkenskapsverket i skrivelse den 7 april 1925 anhållit, bland annat, att Eders Kungl. Maj:ts befallningshavande ville meddela ämbetsverket sin uppfattning om betydelsen för det allmänna av ett bifall till framställningen, avgav Eders Kungl. Maj:ts befallningshavande den 26 juni 1925 det begärda yttrandet. Efter det Eders Kungl. Maj:ts befallningshavande däri på angivna skäl uttalat, att det syntes svårt att finna någon fördel för det allmänna förenad därmed att dylika förordnanden meddelades av en enda, av Eders Kungl. Maj:t särskilt utsedd myndighet, anförde emellertid befallningshavanden vidare bland annat: »Det enda skulle vara de särskilda ensartade instruktioner, den centrala myndigheten skulle kunna tänkas kunna meddela. Skulle emellertid dylika anses vara av större värde, låter sig ju tänkas, att Kungl. Maj:t låter anbefalla någon i revisionsgöromål särskilt insatt

central myndighet att uppgöra enhetliga bestämmelser för revision av allmännyttig sammanslutning eller allmännyttigt företag.» Befallningshavanden, som ansåg sig hava grundad anledning uttala att för de grupper av företag, vilka inom detta län kunde antagas vara avsedda i revisorssamfundets skrivelse, icke funnes någon anledning frångå det sätt för granskningsuppdrags meddelande, som dittills varit brukligt, fann sig slutligen böra framhålla att det kunde vara av värde att, på sätt som antytts, enhetliga föreskrifter för dylika revisionsuppdrags verkställande i någon form meddelades.

Vad Eders Kungl. Maj:ts befallningshavande sålunda i berörda skrivelse anfört vill befallningshavanden jämväl åberopa med anledning av statsrevisorenas nu ifrågavarande uttalande. Därjämte må tillika erinras om att instruktion blivit utfärdad för de allmänna ombud, som hava att övervaka sparbankernas förvaltning, och att däri särskilt givits föreskrifter beträffande den granskning, som skall av ombudet själv eller under dess övervakande ske för den händelse undersökningen, såsom i regel bör vara fallet, verkställes genom ombudets deltagande i den lagstadgade revisionen. I överensstämmelse med vad som sålunda blivit stadgat för de allmänna ombuden i sparbankerna kan det jämväl anses lämpligt, att instruktion utfärdas för dem, som efter förordnande av offentlig myndighet skola deltaga i granskningen av hushållningssällskapens och egnahemsnämndernas räkenskaper och förvaltning. Och får Eders Kungl. Maj:ts befallningshavande på grund härav i underdånighet hemställa att åtgärder måtte vidtagas för utfärdande av sådan instruktion.

Örebro slott i landskontoret den 9 januari 1926.

Underdånigst:

På länsstyrelsens vägnar:

H. O. BERGELIN. KNUT NORSELL.

Bil.

Örebro läns hushållnings-sällskaps

yttrande.

Till Kungl. Maj:ts befallningshavande i Örebro län.

Genom remiss har Örebro läns hushållningssällskaps förvaltningsutskott anmodats avgiva yttrande över en av riksdagens revisorer gjord framställning angående vidtagande av åtgärder för åstadkommande av större enhetlighet och effektivitet vid granskning av hushållningssällskapens ävensom egnahemsnämndernas räkenskaper och förvaltning. Med anledning härav får förvaltningsutskottet anföra, att utskottet intet har att erinra däremot, att i förberörda syfte en allmän instruktion utfärdas för vederbörande granskningsmän. Förvaltningsutskottet förväntar emellertid att i sinom tid bliva satt i tillfälle avgiva yttrande över förslag till dylik instruktion, för den händelse sådan kommer att utfärdas.

Remissakten återställes härjämte.

Örebro den 8 januari 1926.

På Örebro läns hushållningssällskaps förvaltningsutskotts vägnar:

Henning Elmquist.

Thure Björkman.

Länsstyrelsens i Västmanlands län

yttrande i anledning av riksdagens revisorers uttalande del I, sid. 98, § 74.

Till kungl. jordbruksdepartementet.

Såsom infordrat utlåtande över uttalande av riksdagens revisorer rörande önskvärdheten av utfärdande av en allmän instruktion för revisorer, som utsetts att granska hushållningssällskapens och egnahemsnämndernas räkenskaper och förvaltning, får Konungens befallningshavande med överlämnande av infordrat yttrande i saken från Västmanlands läns hushållningssällskaps förvaltningsutskott förklara sig finna det ifrågavarande förslaget beaktansvärt.

Västerås slott i landskontoret den 9 januari 1926.

WALTER MURRAY.

AXEL RUDBERG.

Bil.

Västmanlands läns hushållningssällskaps

yttrande.

Utdrag av protokoll, hållet vid Västmanlands läns hushållningssällskaps förvaltningsutskotts sammanträde i Västerås den 7 januari 1926.

— — — — — — — — — — — — — — — — — — — —

§ 8.

Till svar å remissen från Konungens befallningshavande angående uttalande av riksdagens revisorer rörande allmän instruktion för de revisorer, som äro utsedda att granska hushållningssällskapens räkenskaper och förvaltning, beslöt utskottet uttala, att utskottet ej hade något att erinra mot riksdagens revisorers uttalande.

Rätt utdraget betygas:

Västerås den 8 januari 1926.

K. Sjöfält.
Hushållningssällskapets sekreterare.

Länsstyrelsens i Kopparbergs län

yttrande i anledning av riksdagens revisorers uttalande del I, sid. 98, § 74.

Till Konungen.

Genom nådig remiss den 21 december 1925 har länsstyrelsen anbefallts att efter hörande av vederbörande hushållningssällskaps förvaltningsutskott avgiva underdånigt utlåtande i anledning av vad riksdagens revisorer uti sin berättelse angående granskning av statsverkets tillstånd, styrelse och förvaltning under tiden 1 juli 1924—30 juni 1925 anfört med av-

seende å önskvärdheten av att för åstadkommande av enhetlighet och största möjliga effektivitet vid granskning rörande användningen av till hushållningssällskapens förfogande ställda statsmedel en allmän instruktion utfärdades för vederbörande granskningsmän.

I anledning härav får länsstyrelsen med överlämnandet av det från länets hushållningssällskaps förvaltningsutskott infordrade yttrande såsom eget underdånigt utlåtande åberopa vad utskottet i nämnda yttrande anfört.

Falun i landskontoret den 15 januari 1926.

Underdånigst:

På länsstyrelsens vägnar:

RENÉ AHRENBERG. R. SUNDELIUS.

Bil.

Kopparbergs läns hushållningssällskaps

yttrande.

Till länsstyrelsen i Kopparbergs län.

Genom resolution av den 23 december 1925 har länsstyrelsen anmodat Kopparbergs läns hushållningssällskaps förvaltningsutskott avgiva yttrande i anledning av riksdagens revisorers berättelse för tiden 1 juli 1924—30 juni 1925 uti vad denna avser hushållningssällskapets förvaltning av statsmedel.

Revisorerna hava därvid uttalat sig för önskvärdheten av att för åstadkommande av enhetlighet och största möjliga effektivitet vid granskningen av hushållningssällskapens och egnahemsnämndernas räkenskaper och förvaltning en allmän instruktion utfärdades för statens representant uti ifrågavarande revisionsnämnder.

Förvaltningsutskottet har givetvis intet att erinra emot utfärdande av ifrågasatt instruktion. Utskottet vill emellertid i samband härmed meddela att, vad beträffar sällskapens förmedling av lån från statens olika lånefonder, det sedan lång tid tillbaka och allt fortfarande avgives ytterst detaljerade redovisningar till statens förvaltande ämbetsverk och i vissa fall skall ansökan om lånemedel ingivas detaljerad. Statsanslagen för de speciella verksamhetsgrenarna utbekommas först i efterskott sedan redovisning ingått till behörigt statens ämbetsverk och uti dessa redovisningar ingår jämväl den större delen av anslaget för verksamheten i allmänhet.

Förvaltningsutskottet finner det därför önskvärt att vid eventuellt utfärdande av instruktion det tages under övervägande, huruvida icke densamma skulle kunna utformas så, att de för låneförmedlingarna nu erforderliga detaljerade redovisningarna och berättelserna kunde uteslutas och låneförmedlarna sålunda endast behövde lämna för statistiska sammanställningar erforderliga uppgifter.

Remisshandlingarna återgå härmed.

Falun den 2 januari 1926.

Kopparbergs läns hushållningssällskaps förvaltningsutskott:

S. H. Kvarnzelius.

Knut Augustinson.

Länsstyrelsens i Gävleborgs län

yttrande i anledning av riksdagens revisorers uttalande del I, sid. 98, § 74.

Genom nådig remiss av den 21 december 1925 har länsstyrelsen anbefallts att efter hörande av länets hushållningssällskaps förvaltningsutskott avgiva utlåtande i anledning av riksdagens revisorers berättelse i vad den samma rör hushållningssällskapens förvaltning av statsmedel och får länsstyrelsen till åtlydnad härav överlämna från hushållningssällskapet inkommet yttrande samt för egen del i underdånighet anföra.

Länsstyrelsen finner i likhet med hushållningssällskapet att statens representanter i revisionen av sällskapens och egnahemsnämndernas verksamhet främst och huvudsakligen böra inrikta sig på att tillse huruvida denna verksamhet i allmänhet och särskilt beträffande utnyttjandet av statliga anslags- och lånemedel bedrivits på ett tillfredsställande sätt och enligt gällande bestämmelser.

Det ligger i sakens natur att statens representanter därjämte böra i erforderlig omfattning följa revisionsarbetet i övrigt för att kunna biträda revisorernas yrkanden eller anmäla särskild mening. Vad särskilt angår egnahemslånerörelsen är det under nuvarande förhållanden av synnerlig vikt att statsrepresentanten söker från år till år bilda sig en uppfattning om storleken av de väsentligen från inflationsperioden härflytande förlustriskerna. Detsamma gäller ehuru i mindre grad en del andra till hushållningssällskapens förfogande ställda lånemedel.

I samband härmed kan möjligen förtjäna beaktas ordningen för lyftande av statens egenahemslånemedel, vilka årligen anslås för att av hushållningssällskapen förvaltas och utlämnas. Det torde ännu förekomma och har av tidigare gällande bestämmelser befrämjats att dylika medel lyftas i statskontoret långt, i genomsnitt kanske ett halvt år eller mera, innan motsvarande utbetalningar skola äga rum, därvid medlen under tiden placeras mot ränta i bankinrättning eller tillfälligt utlånas till kommuner etc. En bättre anpassning i stort efter tiden för utbetalningarna synes vara att förorda vid lånemedlens lyftande och böra i sådant fall statsrepresentanterna i revisionen enhetligt informeras i detta avseende.

Gävle slott å landskansliet den 11 januari 1926.

Underdånigst:

SVEN LÜBECK.

OSKAR RYDIN.

Bil.

Gävleborgs läns hushållningssällskaps

yttrande.

Till Kungl. Maj:ts befallningshavande i Gävleborgs län.

Genom resolution den 24 december 1925 har Kungl. Maj:ts befallningshavande anmodat Gävleborgs läns hushållningssällskaps förvaltningsut-

skott att avgiva yttrande i anledning av Kungl. Maj:ts remiss å utdrag av riksdagens revisorers berättelse angående granskning av statsverkets tillstånd, styrelse och förvaltning under tiden 1 juli 1924—30 juni 1925 samt, för vissa fall, kalenderåret 1924, i vad rör hushållningssällskapens förvaltning av statsmedel, och får med anledning härav förvaltningsutskottet anföra följande:

I de av riksdagens revisorer åberopade bestämmelser, varigenom statsverket beretts möjligheter att genom en representant deltaga i den årliga granskningen av hushållningssällskapens ävensom egnahemsnämndernas räkenskaper och förvaltning, finnes ej närmare angivet omfattningen av ifrågavarande representants granskningsskyldighet, varför förvaltningsutskottet ansluter sig till vad riksdagens revisorer i sin berättelse uttalat i fråga om instruktion för vederbörande granskningsmän.

Då det icke torde kunna ifrågasättas, att den av statsverkets representanter åstadkomna granskningen av hushållningssällskapens samt egnahemsnämndernas verksamhet och räkenskaper skall kunna givas sådan omfattning, att därigenom i avsevärdare utsträckning skulle kunna beredas lindring i hushållningssällskapen åliggande skyldighet att till olika ämbetsverk avgiva detaljerade redogörelser för olika verksamhetsgrenar, till vilka statsbidrag utgå, och sålunda även ämbetsverken befrias från den synnerligen omfattande detaljgranskning av hushållningssällskapens redogörelser, som nu åvila dem, synes det förvaltningsutskottet tillräckligt, att den granskningsskyldighet, som bör tillkomma statsverkets representanter i den årligen förekommande revisionen av hushållningssällskapens och egnahemsnämndernas räkenskaper och förvaltning, går ut på att konstatera, huruvida sällskapens och deras egnahemsnämnders allmänna verksamhet samt åt dem uppdragen förmedling av statsåtgärder genom anslag eller lån bedrives i enlighet med härför utfärdade bestämmelser.

Gävle den 8 januari 1926.

På Gävleborgs läns hushållningssällskaps förvaltningsutskotts vägnar:

Sven Lübeck.

A. T. Flytström.

Länsstyrelsens i Västernorrlands län

yttrande i anledning av riksdagens revisorers uttalande del I, sid. 98, § 74.

Till kungl. jordbruksdepartementet.

Genom nådig remiss den 21 nästlidne december har länsstyrelsen anbefallts att, efter hörande av vederbörande hushållningssällskaps förvaltningsutskott, till kungl. jordbruksdepartementet inkomma med utlåtande över av riksdagens revisorer gjort uttalande om önskvärdheten av att, för åstadkommande av enhetlighet och största möjliga effektivitet vid granskningen av till hushållningssällskapens förfogande ställda statsmedel, en allmän instruktion utfärdades för vederbörande granskningsmän.

Med anledning härav får länsstyrelsen härmed överlämna från Västernorrlands läns hushållningssällskaps förvaltningsutskott infordrat yttrande och för egen del andraga, att, ehuru länsstyrelsen har all anledning an-

taga, att ifrågavarande granskning, såsom den inom detta län hittills verkställts, måste anses fullt betryggande, länsstyrelsen dock finner sig böra instämma i revisorernas uttalande om utarbetandet av en instruktion för granskningsmännen, då därigenom skulle vinnas icke blott enhetlighet utan jämväl lättnad i granskningsarbetet.

Härnösand i landskontoret den 11 januari 1926.

På länsstyrelsens vägnar:

RAGNAR STATTIN. AXEL DAHLIN.

Bil.

Västernorrlands läns hushållningssällskaps

yttrande.

Till länsstyrelsen i Västernorrlands län.

I skrivelse den 29 december 1925 har länsstyrelsen infordrat yttrande från Västernorrlands läns hushållningssällskaps förvaltningsutskott i anledning av vad riksdagens revisorer under § 74 i berättelsen för budgetåret 1 juli 1924—30 juni 1925 anfört beträffande hushållningssällskapens förvaltning av statsmedel. I anledning härav får förvaltningsutskottet anföra följande.

Hushållningssällskapens och egnahemsnämndernas användning av till deras förfogande ställda statsmedel regleras genom cirka 50 olika kungl. kungörelser. Särdeles detaljerade bestämmelser äro utfärdade beträffande användningen av de från riksstatsanslag utgående bidragen för speciella verksamhetsgrenar. I allmänhet förhåller det sig härvid så, att anslaget till vissa verksamhetsgrenar utgår under förutsättning att respektive hushållningssällskap — eventuellt med understöd från respektive landsting — anslår ett visst belopp till respektive verksamhetsgren. På grund härav ha statsmakterna genom lantbruksstyrelsen, stuteriöverstyrelsen och jordbruksdepartementets egnahemsavdelning kontrollen över användningen av hela statsbidraget till speciella verksamhetsgrenar samt en väsentlig del av statsbidraget till verksamheten i allmänhet.

Lånen från statens utlåningsfonder samt premielånen till egnahemslåntagare utlämnas även i enlighet med givna bestämmelser. Beträffande egnahemslåneverksamheten upprätthålles en ganska stark statlig kontroll genom såväl statens ledamot i egnahemsnämnden som statens granskningsombud.

Härav framgår alltså, att hushållningssällskapen endast disponerar en del av riksstatsanslaget till verksamheten i allmänhet samt förvaltningsbidragen för lånerörelserna på sätt som av statsmakterna ej genom författningar i detalj reglerats. Härvid torde dock böra observeras, att vissa utgifter, som skola bestridas med sistnämnda statsbidrag, äro ofrånkomliga nämligen kostnaderna för respektive expeditioner samt för direkta förluster. Det är sålunda ganska små belopp, som hushållningssällskapen äga att mera fritt disponera.

Förvaltningsutskottet är av den åsikten, att upprättandet av en allmän instruktion för statens revisorer av hushållningssällskapens och egnahemsnämndernas räkenskaper och förvaltning är en välbetänkt åtgärd. I en

dylik instruktion torde emellertid böra särskiljas granskningen av i statligt avseende reglerade verksamhetsgrenar från granskningen av övriga verksamhets grenar. Det är givetvis de sistnämnda verksamhetsgrenarna som särskilt böra beaktas i en eventuell instruktion. Av de i statligt hänseende reglerade verksamhetsgrenarna synas endast egnahemslåneärendena till följd av olika tolkningar av gällande bestämmelser vara föremål för något olika behandling inom de särskilda hushållningssällskapen. På grund härav samt då egnahemslånerörelsen tagit stor omfattning torde särskild vikt böra läggas vid instruktionen på detta område.

Härnösand den 8 januari 1926.

Å Västernorrlands läns hushållningssällskaps förvaltningsutskotts vägnar:

J. O. Högberg.

R. Crona.

Länsstyrelsens i Jämtlands län

yttrande i anledning av riksdagens revisorers uttalande del I. sid. 98, § 74.

Till Konungen.

Genom beslut den 21 december 1925 har Eders Kungl. Maj:t anbefallt Eders Kungl. Maj:ts befallningshavande att avgiva utlåtande över en av riksdagens revisorer gjord framställning angående allmän instruktion för de för granskning av hushållningssällskapens förvaltning av statsmedel utsedda granskningsmän. I anledning härav får Eders Kungl. Maj:ts befallningshavande, med överlämnande av ett av Jämtlands läns hushållningssällskaps förvaltningsutskott avgivet yttrande samt med åberopande av vad i nämnda yttrande uttalats, för egen del i underdånighet därutöver anföra följande.

Det är obestridligt, att de statsmedel, som i olika avseenden ställas till hushållningssällskapens förfogande, sammanlagt uppgå till mycket betydande belopp. På sätt av förvaltningsutskottet närmare angivits, hava emellertid från statens sida redan vidtagits åtgärder för en detaljerad kontroll över dessa grenar av hushållningssällskapens verksamhet. Vid sådant förhållande är det antagligt, att en allmän instruktion i enlighet med det av statsrevisorerna givna uppslaget antingen skulle, såsom förvaltningsutskottet anmärkt, kunna leda till kringskärande av sällskapens mycket betydelsefulla frihet att handla efter eget omdöme och med hänsyn till de särskilda förhållandena och de praktiska behoven inom varje sällskaps verksamhetsområde, eller ock måste hållas i så allmänna ordalag, att den bleve en blott form utan reell betydelse för granskningens effektivitet. På grund härav anser Eders Kungl. Maj:ts befallningshavande, i likhet med förvaltningsutskottet, den ifrågasatta instruktionen icke vara erforderlig.

Östersund i landskontoret den 2 januari 1926.

Underdånigst:

S. LINNÉR.

AXEL ANDERSSON.

Bil.

Jämtlands läns hushållnings-sällskaps

yttrande.

Till Konungen.

Med anledning av vad riksdagens revisorer i avgiven berättelse angående granskning av statsverkets tillstånd, styrelse och förvaltning under tiden 1 juli 1924—30 juni 1925 samt för vissa fall, kalenderåret 1924 anfört, får Jämtland läns hushållningssällskaps förvaltningsutskott i underdånighet avgiva följande yttrande.

Sedan flera år tillbaka har statsverket i fråga om egnahemsnämndens räkenskaper och förvaltning genom av länsstyrelsen förordnat granskningsombud haft möjlighet närmare kontrollera denna del av hushållningssällskapets verksamhet. Ytterligare kontroll skall ju även utövas av den utav länsstyrelsen förordnade ledamoten i denna nämnd. Under förutsättning att dessa personer äro för sina uppdrag väl kvalificerade, självständiga och fullt opartiska i alla förkommande frågor torde knappast en mera verksam kontroll vinnas genom några allmänna instruktionsföreskrifter.

I fråga om hushållningssällskapens verksamhet kommer ju nu, såsom även riksdagens revisorer uttalat, statsintresset att vara representerat genom av länsstyrelsen utsedd revisor. Dessutom bör väl även den omständigheten att i de allra flesta fall respektive landshövdingar även äro ordförande i hushållningssällskapen och deras förvaltningsutskott utgöra en garanti för en ur det allmännas synpunkt omsorgsfull och noggrann behandling av förekommande ärenden samt sparsamhet i fråga om erhållna statsmedels användning.

Vidare torde böra erinras om sällskapens skyldighet att årligen avgiva berättelser över vidtagna åtgärder av olika slag, varvid detaljerade föreskrifter äro stipulerade för medelsanvändningen och redovisningen därav.

Berättelse över sällskapens verksamhet jämte räkenskapsutdrag i detalj specificerati fråga om såväl inkomster som utgifter skall årligen avgivas.

För varje särskild utlåningsfond skall även särskild redogörelse avlämnas.

Beträffande egnahemslånerörelsen, som ur kapitalsynpunkt är den viktigaste, bör även, påpekas, att staten inrättat särskild inspektion för lånerörelsens övervakande.

Någon åtgärd utöver den redan nu vidtagna och bestämda tillsynen i fråga om sällskapens medelsförvaltning synes sålunda ej behövlig. Hushållningssällskapens verksamhet är ju av så skiftande beskaffenhet på grund av jordbrukets olika utveckling och förutsättningar inom skilda delar av vårt land att bestämmelser, som möjligen kunna leda till ett ännu starkare kringskärande av dess handlingsfrihet, skulle medföra menliga följder.

Då det redan synes sörjt för erforderlig kontroll, torde någon allmän instruktion för sällskapens revisorer ej vara behövlig.

Östersund den 30 december 1925.

För Jämtlands läns hushållningssällskaps förvaltningsutskott:

Underdånigst:

S. Linnér.

P. S. Hedlund.

Länsstyrelsens i Västerbottens län

yttrande i anledning av riksdagens revisorers uttalande del I, sid. 98, § 74.

Till Konungen.

Genom nådig remiss den 21 nästlidne december har Eders Kungl. Maj:ts befallningshavande i Västerbottens län anbefallts att efter hörande av hushållningssällskapets förvaltningsutskott avgiva utlåtande i anledning av vad riksdagens revisorer i sin berättelse angående granskning av statsverkets tillstånd, styrelse och förvaltning under tiden 1 juni 1924—30 juni 1925 anfört rörande önskvärdheten av en allmän instruktion för de av Eders Kungl. Maj:ts befallningshavande utsedda revisorerna för granskning av hushållningssällskapens räkenskaper.

I anledning härav får Eders Kungl. Maj:ts befallningshavande överlämna yttrande i ärendet från hushållningssällskapets förvaltningsutskott samt för egen del i underdånighet giva tillkänna, att Eders Kungl. Maj:ts befallningshavande ansluter sig till vad förvaltningsutskottet i sitt berörda yttrande anfört.

Underdånigst:

NILS G. RINGSTRAND.

ELIS ALMGREN,

Bil.

Västerbottens läns hushållningssällskaps

yttrande.

Till länsstyrelsen i Västerbottens län.

Sedan hushållningssällskapets förvaltningsutskott genom remiss den 24 december 1925 anmodats avgiva yttrande angående riksdagens revisorers förslag om att en allmän instruktion måtte utfärdas för de av länsstyrelserna utsedda revisorerna för granskning av hushållningssällskapens förvaltning, har förvaltningsutskottet härigenom äran anföra följande.

Den ifrågasatta gemensamma instruktionen kan hava sin betydelse vad rör granskning av hushållningssällskapens låneförmedling från statens utlåningsfonder, för vilka samma bestämmelser gälla för rikets alla hushållningssällskap. Härvidlag torde författningarnas bestämmelser giva nödig grund för instruktionens uppställning. Att länsstyrelsens representant i revisionen skulle i fråga om låneförmedlingen ingå på någon detaljgranskning av säkerheterna för lånen torde emellertid icke kunna stadgas, då detta blir en alltför tidsödande och krävande uppgift med hänsyn till det mycket stora antal lån, som ett flertal hushållningssällskap förmedlat. En granskning av vid låneförmedlingen följda principer och förvaltningens ordnande torde fastmera böra ägnas uppmärksamhet.

I fråga om granskningen av förvaltningen av de medel, som hushållningssällskapen äga mera fritt disponera, synes den föreslagna instruktio-

nen icke böra avfattas så, att därigenom något tvång direkt eller indirekt påläggas hushållningssällskapen att följa en och samma princip vid ärendenas behandling eller att samma anordningar måste vidtagas beträffande bokföringens ordnande. En sådan uniformitet skulle nämligen skada sällskapens verksamhet, vilken endast blivit framgångsrik i den mån som den avpassats efter de olika länens förhållanden och behov. Hushållningssällskapens fria verksamhet är av sådan betydelse, att den icke får beskäras genom allt för långt gående statsingrepp i fråga om dess förvaltning. Då sällskapen redan härförut lämnat statens centrala verk berättelser och ekonomiska redogörelser över de flesta verksamhetsgrenar, har redan tidigare övats en ganska långt gående kontroll över hushållningssällskapens förvaltning, varför, då dessa bestämmelser alltfort kvarstå, det icke kan synas nödvändigt att det allmännas representant i årliga revisionen skall genom detaljerad instruktion tvingas att, såsom statsrevisorerna synas ifrågasätta, i detalj kontrollera hushållningssällskapens förvaltning av till deras förfogande ställda medel, en kontroll, som lätt blir stelt bunden till paragrafer utan hänsynstagande till omständigheterna från fall till fall.

Förvaltningsutskottet får därför uttala önskvärdheten av att, därest ifrågasatt instruktion anses böra utfärdas, den må avfattas i mera allmän form, så att icke hushållningssällskapens fria verksamhet må härigenom inskränkas.

Remissakten återgår härjämte.

Umeå den 2 januari 1926.

Västerbottens läns hushållningssällskaps förvaltningsutskott:

Nils G. Ringstrand.

Adolf Granström.

Länsstyrelsens i Norrbottens län

yttrande i anledning av riksdagens revisorers uttalande del 1, sid. 98, § 74.

Till Konungen.

Genom nådig remiss den 21 nästlidne december har länsstyrelsen anbefallts att efter hörande av vederbörande hushållningssällskaps förvaltningsutskott avgiva underdånigt utlåtande i anledning av vad riksdagens revisorer uti deras berättelse angående granskning av statsverkets tillstånd, styrelse och förvaltning under tiden 1 juli 1924—30 juni 1925 anfört i fråga om önskvärdheten, att en allmän instruktion utfärdas för statens representant för granskning av hushållningssällskapens räkenskaper och förvaltning, och får länsstyrelsen på grund därav med bifogande av infordrat yttrande från Norrbottens läns hushållningssällskaps förvaltningsutskott i ärendet för egen del underdånigst anföra följande.

Länsstyrelsen hyser den uppfattningen, att de funktionärer, som utses att för statens räkning utföra uppdrag av mera praktisk beskaffenhet, icke böra strängt bindas i sin verksamhet av detaljerade föreskrifter och instruktioner, vilka lätteligen kunna leda därtill, att vederbörande anse allan rättfärdighet uppfylld, om de blott bokstavligen följa dessa instruktioner.

Då statens deltagande genom en revisor i granskningen av hushållnings-

sällskapens förvaltning är en alldeles ny institution, anser länsstyrelsen för övrigt, att man bör avvakta några års erfarenhet, innan man ger sig in på att i detalj lagstifta om hur denna revision skall försiggå. De personer, som av staten utses att deltaga i denna revision, torde jämväl få anses äga de kvalifikationer, att man utan risk kan åtminstone under några år låta dem få själva avgöra, huru revisionen bör ordnas för att erhålla den största möjliga effektivitet. Skulle sedermera visa sig erforderligt att utfärda närmare instruktioner för dessa revisorer, har man ju några års erfarenhet att bygga på och kan då säkerligen ernå ett bättre resultat.

Luleå i landskontoret den 13 januari 1926.

Underdånigst:

G. MALM.

A. HOLM.

Bil.

Norrbottens läns hushållningssällskaps

yttrande.

Utdrag av protokoll fört vid förvaltningsutskottets sammanträde i Luleå den 31 december 1925.

§ 8.

— — — — — — — — — — — — — — — — — — — —

Kungl. Maj:ts befallningshavande hade i skrivelse den 28 december 1925 anmodat hushållningssällskapet om yttrande före 5 januari 1926 över statsrevisorernas önskemål att allmän instruktion utfärdas för statens representanter för granskning av hushållningssällskapets räkenskaper och förvaltning.

Med anledning därav beslöt förvaltningsutskottet göra det uttalandet att det för sin del icke anser det nödvändigt, att sådan instruktion utfärdas.

— — — — — — — — — — — — — — — — — — — —

In fidem:

A. Österman.

Rätt utdraget, betygar:

A. Österman.

Länsstyrelsens i Södermanlands län

yttrande i anledning av riksdagens revisorers uttalande del I, sid. 100, § 75.

Till Konungen.

Genom nådig remiss den 21 nästlidne december har länsstyrelsen anmodats att efter hörande av hushållningssällskapets egnahemsnämnd avgiva utlåtande, i anledning av vad riksdagens revisorer i ett remissen bilagt utdrag av deras senast avgivna berättelse anfört beträffande vissa kolonat vid Båsbo och Ärila inom detta län. (§ 75).

Till åtlydnad härav får länsstyrelsen härmed överlämna från egnahems-

nämnden införskaffat yttrande i ärendet samt för egen del underdånigst anföra följande.

Länsstyrelsen har icke haft tillfälle att, sedan lägenheterna i fråga blivit färdigställda, genom besök på platserna i fråga bilda sig en på egen iakttagelse grundad uppfattning om behörigheten av statsrevisorernas tämligen allmänt hållna klander av vissa förhållanden vid kolonaten. Att de brister, som möjligen kunna förefinnas, icke uteslutande äro att skriva på egnahemsnämndens konto, synes dock framgå redan av statsrevisorernas egen redogörelse med vad där yttras om kolonisternas medellöshet, deras bristande lämplighet för det vid koloniernas anläggande nödvändiga byggnadsarbetet och deras obenägenhet för en mera utsträckt arbetstid. Länsstyrelsen kan ej heller finna det vare sig överraskande eller obetingat klandervärt, om ett kolonisationsföretag av denna experimentella art icke kunnat i allo planläggas och utföras så, att icke någon anmärkning efteråt skulle kunna framställas eller så att icke någon eller några av kolonisterna finna sig mer eller mindre besvikna i sina förhoppningar.

Länsstyrelsen hyser för sin del den uppfattningen, att hushållningssällskapet och dess egnahemsnämnd förtjänar mera beröm än klander för sina strävanden i denna sak, och länsstyrelsen kan icke finna annat, än att statsrevisorernas påpekanden allenast ytterligare framhäva nödvändigheten av all möjlig varsamhet vid tillmötesgående av de tid efter annan framkommande anspråken på statsåtgärder för beredande av jordbrukslägenheter åt medellösa personer utan tillräcklig hänsyn till om dessa personer verkligen äga nödiga kunskaper för skötandet av sådan lägenhet eller i övrigt egenskaper, som göra dem hågade och skickade att underkasta sig det strävsamma liv, som en medellös nybyggare måste vara beredd på.

Åberopande vad sålunda yttrats och vad egnahemsnämnden i ärendet anfört, får länsstyrelsen förklara sig icke hava annan åtgärd att föreslå med anledning av statsrevisorernas uttalande i denna punkt, än att uttalandet måtte för beaktande överlämnas till länets hushållningssällskap.

Nyköping i landskontoret den 5 januari 1926.

Underdånigst:

L. REUTERSKIÖLD.

Edward Ahlner.

Bil. 1.

Egnahemsnämndens

yttrande.

Till Konungens befallningshavande
i Södermanlands län.

Sedan Södermanlands läns hushållningssällskaps egnahemsnämnd lämnats tillfälle at yttra sig över riksdagens revisorers uttalande ifråga om de genom hushållningssällskapet till arbetslösa f. d. industriarbetare upplåtna kolonat, får egnahemsnämnden härmed vördsamt anföra följande.

1. *Uppgörelsen mellan hushållningssällskapet och kolonisterna.*

a) *Båsbo.* Förslag till lägenheternas värdering uppgjordes i januari 1924 av egnahemsnämndens sekreterare och en av hushållningssällskapets kon-

sulenter i samförstånd med kolonisterna (de ursprungliga 10) och efter det skogsmarken värderats av länsskogvaktare. Vid sammanträde den 4 mars 1924 fastställdes värdena av egnahemsnämnden, varefter kolonisterna omedelbart erhöllo del av värderingen. Å dessa värden har sedermera för fem av lägenheterna gjorts jämkning till kolonisternas förmån med belopp, motsvarande kostnaden för av skogsvårdsstyrelsen påbjuden skogsplantering. Såsom framhållits i den till riksdagens revisorer lämnade redogörelsen hava sex av de ursprungliga kolonisterna avgått och ersatts med andra låntagare. Vid den personliga uppgörelse, som därvid träffats mellan låntagarna, hava i samtliga fall de ursprungliga kolonisterna erhållit ett kontant avträde av mellan 500 och 1,200 kronor, varav torde framgå, att de nytillträdande lägenhetshavarna ej ansett de av nämnden satta värdena vara för höga. Sedan lantmäterihandlingarna blivit klara, underskrevo samtliga låntagare i maj månad 1925 dem förelagda inteckningsreverser, omfattande ej blott skulden för fastigheten utan även för det särskilda lån, som lämnats av hushållningssällskapet för inventarieköpen.

Dessa reverser hava sedermera beträffande 8 av lägenheterna intecknats samtidigt med sökandet av lagfart. För de övriga 2 lägenheterna äro handlingarna överlämnade till en advokatfirma i Katrineholm, vilken åtagit sig att lagfara dem så snart vederbörande låntagare inbetalat lagfarts- och inteckningskostnaderna. Några andra kapitalfordringar än som motsvaras av de lämnade inteckningsreverserna har hushållningssällskapet icke av låntagarna men väl fordringar för oguldna räntor och utlägg för lagfarts- och inteckningskostnader.

b) *Ärila.* Sedan avskrivning ägt rum med cirka 19,000 kronor, gjordes ny värdering av respektive lägenheter i samråd med egnahemsinspektören, varvid jämkning till kolonisternas förmån iakttogs beträffande de kolonat, å vilka den öppna jorden låg i ogynnsam växtföljd eller var i mindre god hävd. Kolonisternas skuld till hushållningssällskapet för inventarier, utsäde och skatter fixerades och bekräftades skriftligen. Sålunda hava samtliga låntagare avlämnat för fastighetsskulden inteckningsreverser, för inventarieskulden skriftlig förbindelse med amorteringsplan och för foderskulden vanlig skuldsedel. Någon ovisshet om dessa skulders storlek bör sålunda icke förefinnas.

2. *Forssjöhusen.* Innan egnahemsnämnden bestämde sig för uppförande av dessa byggnader, förhörde sig nämnden hos bland andra ett större bruksbolag — som sedan några år tillbaka uppfört dylika åt sina arbetare — om lämpligheten av detta byggnadssätt. Därvid uttalades, att bostäderna voro varma och dragfria, att byggnadssystemet medgav en förkortning i tiden för färdigställandet och att byggnaderna ej blevo dyrare än vanliga av plank och bräder uppförda bostadshus. Det är också nämndens uppfattning, att »Ibo»-systemet vid ett omsorgsfullt utförande giver varma och dragfria bostäder, sannolikt bättre än s. k. plankhus, vilka oftast efter några år, sedan planken torkat fullständigt, bliva dragiga. Beträffande inredningen av typen Gläntan-Båsbo vill nämnden framhålla, att möjlighet finnes att inreda ett rum på vinden. Tvånget att bringa ned byggnadskostnaderna har gjort att endast nedra botten (rum och kök samt sovalkov) kunnat inredas. I någon väsentlig mån skiljer sig icke inredningen och rumsstorleken från vad som i allmänhet förekommer å jordbrukslägenheter av ifrågavarande storlek i länet. Den av riksdagens revisorer anförda siffran 10,000 kronor för byggnaderna per kolonat måste bero på något missförstånd och härrör sig sannolikt från en av nämnden gjord be-

räkning *under förutsättning av att nytt virke skulle kommit till användning vid uppförandet av ekonomibyggnaderna.* Till följd av tillgången på äldre virke ur rivna byggnader och vid Båsbo därjämte egen skog hava *de nyuppförda byggnaderna per kolonat kunnat åsättas ett vida lägre värde* eller

vid Båsbo		kronor 6,700: —
» Ärila före avskrivningen av ovannämnda	19,000 kronor	» 8,575: —
» » efter » » » » »		» 7,825: —

I saknad av möjlighet till direkt jämförelse med kostnaden för av enskilda egnahemslåntagare uppförda byggnader vill egnahemsnämnden icke uttala något omdöme om ovannämnda värden å byggnaderna. Belysande för frågan kan dock vara att taga del av de försäkringsvärden som enskilda låntagare — opåverkade av egnahemsnämnden — åsätta sina byggnader, och tillåter sig nämnden för sådant ändamål hänvisa till bilagda uppgift rörande 21 lägenheter, som ny- eller tillbyggts under de senaste tre åren.

3. *Jordens beskaffenhet å Ärila-kolonaten.* I den av tre sakkunniga, opartiska personer uppgjorda värderingen av den öppna jorden har

cirka	7.5	procent	åsatts	ett	hektarvärde	av	850	kronor
»	42.5	»	»	»	»	»	800	»
»	4.0	»	»	»	»	»	750	»
»	21.5	»	»	»	»	»	700	»
»	8.5	»	»	»	»	»	550	»
»	16.0	»	»	»	»	»	400	»

innebärande att hälften av åkerarealen ansetts vara av mycket god beskaffenhet, i runda tal en fjärdedel av god och en fjärdedel av svagare beskaffenhet. Av den jord som värderats till 400 kronor per hektar utgöres cirka 5 hektar av vattensjuk mark, fördelad på 3 kolonat. I ovannämnda värden hava sedermera gjorts jämkningar på grund av ogynnsam växtföljd eller mindre god hävd i ändamål att mellan de olika kolonisterna skipa största möjliga rättvisa.

4. *Skogstillgången å Båsbo-kolonaten.* I den av länsskogvaktare uppgjorda värderingen har icke skillnad gjorts mellan markvärde och skogsvärde utan har marken med därå växande skog åsatts ett värde av mellan 300 och 500 kronor per hektar eller i genomsnitt 415 kronor per hektar. Då den produktiva skogsmarken per kolonat i medeltal uppgår till 10 à 11 hektar, bör husbehovsbränsle kunna erhållas.

5. *Skogstillgången å Ärila-kolonaten* uppgår enligt länsskogvaktares beräkning till i medeltal 550 kronor per kolonat. Skogsvärdet är sålunda av mindre betydenhet, vilken omständighet dock i viss mån uppväges av riklig tillgång på billigt bränsle vid tre sågar i omedelbar närhet av kolonaten. Vid beviljandet av egnahemslån kan avverkningsbar (äldre) skog av lätt insedda skäl ej inräknas i värdet å lägenheten. Då lån utlämnas till medellösa personer, vilka ej kunna göra sedvanlig kontant insats i fastigheten, och kapitalutläggen få inskränkas till de oundgängligaste nyttigheterna — åkerjord och byggnader, inventarier, foder och utsäde — är det uppenbart, att lägenheterna icke kunnat tilldelas skogsmark med mera värdefull skogstillgång.

Skogstorp den 29 december 1925.

À egnahemsnämndens vägnar:

B. v. Stockenström.

Percy Ekman.

Bil. 2.

Uppgift rörande brandförsäkringsvärdet å bostadshus och ekonomibyggnad (bestående av ladugård och loge m. m.) enligt hos egnahemsnämnden förvarade brandförsäkringsbrev för 21 lägenheter, som bebyggts under tiden från 1 januari 1923 och äro i storlek närmast jämförbara med de s. k. kolonaten.

Lånets nr	Lägenhetens namn	Åkerareal har	Bostadshus		Ekonomibyggnad	
			Brandf.-värde kr.	Beskaffenhet	Brandf.-värde kr.	Beskaffenhet
19/1923	Mälby	6.00	8,000	nytt	6,000	ny
26/1923	Kattnäs	9.00	5,000	»	5,000	»
9/1924	Söräng	6.55	3,000	äldre	7,500	»
10/1924	Vretstugan	6.58	4,500	»	7,000	»
11/1924	Gransta	9.71	8,000	nytt	6,500	ombyggd
29/1924	Brotorp	5.76	3,000	äldre	5,000	ny
47/1924	Norrkälla	9.70	6,000	nytt	4,000	ej fullt färdig
48/1924	Simonstorp	9.00	10,000	»	6,000	äldre
49/1924	Närlunda	5.70	10,000	»	5,000	ny
50/1924	Vallby	10.60	10,000	»	5,000	»
1/1925	Ektorp	7.50	—	ej färdigt	7,000	»
7/1925	Dalby	9.15	6,000	nytt	4,500	ej fullt färdig
13/1925	Tolalund	11.00	5,000	»	6,000	äldre
15/1925	Segersta nr 5	7.14	6,500	»	6,000	ny
16/1925	» » 6	8.04	6,000	»	6,000	»
17/1925	» » 3	8.46	7,000	»	6,000	»
18/1925	» » 4	9.81	4,500	äldre	6,000	»
20/1925	» » 2	7.21	5,000	»	3,500	ombyggd
21/1925	Forskilen	12.50	7,000	nytt	5,000	äldre
32/1925	Segersta nr 1	9.40	—	ej färdigt	7,000	ny
52/1925	Skälsta	9.53	7,000	nytt	6,000	»
	medeltal	8.94	6,394		5,714	

Statens egnahemsinspektörs

yttrande i anledning av riksdagens revisorers uttalande del I, sid. 100, § 75.

Till herr statsrådet och chefen för kungl. jordbruksdepartementet.

Sedan länsstyrelsen i Södermanlands län, efter hörande av hushållningssällskapets i länet egnahemsnämnd, den 5 januari 1926 avgivit utlåtande i anledning av vad riksdagens revisorer i avgiven berättelse anfört om vissa s. k. kolonat vid Båsbo och Ärila i sagda län, har jag genom remiss den 7 dennes anmodats yttra mig i ärendet; och får jag härmed, med remissaktens återställande, anföra följande.

Den s. k. kolonatverksamheten i Södermanlands län har intet samband med den kolonisation, som enligt statsmakternas beslut bedrives i statens egen regi och på statens direkta ansvar, utan avser viss, på enskilt initiativ tillkommen, *frivillig företagsamhet*, som Södermanlands läns hushållningssällskap på egen risk och med sällskapets förvaltning genomfört i syfte att

tillmötesgå en särskild grupp jordsökandes osedvanligt enträgna men på samma gång, inom den nuvarande egnahemsrörelsens ram, svårrealiserbara åstundan att åtkomma egna jordbruk. Sällskapets berörda företag hava emellertid möjliggjorts genom ett fullständigt utnyttjande av de låne- och understödsmöjligheter, som staten öppnat för egnahemsverksamhetens främjande. Härigenom hava företagen kommit under *statlig uppsikt och kontroll.*

Om företagen i vad angår statens ställning till dem närmast kunna hänföras till övrig egnahemslånerörelse, föreligga dock två särskilda omständigheter, som ställa dem i en klass för sig och motivera, att de bland rikets 10,000-tals andra egnahemsföretag göras till föremål för särskilt studium. *För det första* har hushållningssällskapet här själv ordnat jordanskaffningsfrågan samt påtagit sig de bestyr och risker, som äro förbundna med ett i detalj lett arbete för de nya jordbrukens färdigställande. Medan egnahemslånerörelsen hos sällskapen i regel eljest inskränkes till en passiv kreditgivning åt personer, som själva utvälja, inköpa och iordningsställa sina lägenheter, har Södermanlands läns hushållningssällskap i de påtalade fallen genom egen företagsamhet inköpt, fördelat och bebyggt egnahemsjord samt ordnat anskaffning av jordbruksredskap, kreatur, utsäde m. m. åt lottköparna. *För det andra* har sällskapet vid valet av de första egnahemslåntagarna på ett synnerligen framträdande sätt gått utanför den krets av personer, som eljest av låneförmedlarna godtages såsom låntagare, samt upplåtit jord åt fullständigt medellösa och efter lång arbetslöshet utblottade familjer, vilka saknat varje möjlighet att i företaget insätta kapital och ej heller kunnat på annat sätt pröva sina förutsättningar att i hemtrakten förvärva ett av dem högt eftersträvat jordbruk.

Enligt min mening är sagda hushållningssällskap värt erkänsla för detta initiativ, och så vitt jag kunnat finna hava vederbörande inom sällskapet även sökt att — efter måttet av tillgängliga resurser — genomföra de vanskliga och riskfyllda företagen på ett i stort sett behjärtansvärt sätt. Tankens förverkligande har emellertid mött större svårigheter, än från början beräknats, och förnekas kan ej, att vissa erinringar efteråt kunna framställas. För egnahemssakens ytterligare utveckling är det av intresse, att detta försök nära studeras, och icke minst av denna anledning är det att hälsa med tillfredsställelse, att riksdagens revisorer undersökt företagen.

Gent emot revisorernas uttalande, att uppgörelse ej träffats mellan sällskapet och lottköparna samt att dessa levde i ovisshet om den skuldsumma, som komme att åvila lägenheterna, har sällskapets egnahemsnämnd i det infordrade yttrandet förklarat, att för varje lägenhet — till storlek och läge bestämd vid lantmäteriförrättning — köpeskillingen för själva fastigheten blivit icke blott mellan parterna överenskommen utan även av respektive lottköpare gulden genom vederbörligen undertecknad och avlämnad skuldförbindelse samt att köpeskillingen för det lösöre, sällskapet sålt, likaledes fixerats och guldits medelst skuldförbindelser. Andra skulder till sällskapet, än vad lottköparna sålunda påtagit sig, förefunnes ej. Egnahemsnämndens förklaring torde vara riktig; och vad angår statslån och statsbidrag äro dessa för varje lägenhet klart bestämda både till storlek och i fråga om förräntning, återbetalning och övriga villkor. Revisorernas erinran torde möjligen äga samband med den omständighet, att lottköparna *hysa en önskan att erhålla eftergifter* i avtalade köpe- och lånevill-

kor. Sällskapet har av egna medel i viss mån tillmötesgått dessa önskemål dels genom viss nedskrivning i sina fordringar och dels genom att bereda en del lottköpare uppskov med räntelikvid, allt under det sällskapet likväl vederbörligen inlevererat fastställda räntor å statslånen till statsverket, som icke lidit någon förlust å denna egnahemslånegivning. Vad angår övriga önskningar från köparnas sida i fråga om eftergifter, torde sällskapet avvakta det beslut, som riksdagen må komma att fatta i frågan om särskilt understöd åt vissa av högkonjunkturens egnahemslåntagare.

På tal om bostadshusen å kolonaten hava revisorerna uppgivit, att kostnaden för dessa byggnader uppgingo till i runt tal 10,000 kronor per kolonat. Egnahemsnämnden har gjort gällande, att denna uppgift måste bero på missförstånd, samt meddelat, att de nyuppförda byggnaderna — bostadshus *jämte* ekonomibyggnader — åsatts tillhopa blott 6,700 kronors värde per kolonat vid Båsbo samt 7,825 kronors värde vid Ärila. Motsättningen i uppgifter torde bero därpå, att revisorerna fäst sig vid, att sällskapets sammanlagda kostnader för uppförande av både bostadshus och ekonomibyggnad faktiskt uppgått till ungefär 10,000 kronor per kolonat, medan nämnden avser de värden, byggnaderna i fråga åsatts vid överlåtelsen från sällskapet till köparna, sedan den ursprungliga kostnadssumman nedbringats genom premielån, ett mindre arbetslöshetsunderstöd samt sällskapets egen avskrivningsåtgärd.

Beträffande revisorernas uttalande, att byggnadskostnaderna blivit höga, har länsstyrelsen erinrat om kolonisternas bristande lämplighet vid byggnadsarbete samt deras obenägenhet för en mera utsträckt arbetstid. Egnahemsnämnden torde dock, trots detta, i det längsta hava sökt anlita kolonisterna vid byggnadsarbetet i syfte att under den första tiden bereda dem löneinkomst till oundgängligt livsuppehälle. Av dessa anledningar och måhända även på grund av vissa svårigheter för nämnden att administrera en byggnadsverksamhet av detta experimentartade slag hava byggnadskostnaderna otvivelaktigt blivit höga. Emellertid har sällskapet på min hemställan medgivit en ej oväsentlig nedsättning av värdena, så att lottköparna fått övertaga lägenheterna till pris, varav ett belopp av i genomsnitt omkring 7,300 kronor hänför sig till nyuppförda bostadshus och ekonomibyggnader. Beträffande byggnadernas beskaffenhet må framhållas, att ekonomibyggnaderna äro 21 meter långa och drygt 9 meter breda med ladugårdsavdelningarna uppförda av gammalt och mycket gott timmer, cementerade samt ändamålsenligt inredda med plats för 2 hästar, 7 kor och smådjur. Jag vill understryka, att särskild uppmärksamhet här ägnats åt de för jordbruksdriften betydelsefulla ekonomibyggnaderna, något som även visat sig ändamålsenligt och medverkat till den goda utveckling ladugårdshanteringen, trots den korta tiden, redan tagit å dessa lägenheter. Mindre uppmärksamhet har kanske ägnats bostadshusen, men dessa äro i allt fall av en typ (å nedre botten kök, rum, sovalkov och förstuga samt å vinden möjlighet att inreda ytterligare ett rum), som är ganska vanlig för mindre bemedlade egnahemsbyggare och som torde innebära en väsentlig förbättring av t. ex. bostadsförhållandena för flertalet lantarbetare.

Revisorerna hava meddelat, att lägenheterna — innehållande i genomsnitt 32 ½ tunnland, varav cirka 16 tunnland åker — åsatts saluvärden i bebyggt skick, varierande från 11,825 till 15,239 kronor, samt hava funnit dessa värden höga. Jag för min del har tidigare sökt att, så långt möjligt

och rimligt varit, förmå sällskapet att nedpressa priserna, vilket sällskapet också med uppoffring av egna medel tillmötsgått. Även om de nyssnämnda, slutliga priserna förefalla något höga för kolonisterna, vilka måst ikläda sig skuld för allt vad de nu förvärvat, torde de dock vid jämförelse med fastighetspriserna i marknaden och prisen vid kronans egna försäljningar av lägenheter icke vara i och för sig anmärkningsvärda. Vid försäljningar i andra hand hava vid Båsbo och Ärila nytillkomna köpare betalt icke oväsentligt högre pris, vilket gjort, att de ursprungliga kolonisterna i dylika fall erhållit penningvinst med något 1,000-tal kronor, sedan de nya köparna påtagit sig de ursprungliga kolonisternas skyldigheter. Emellertid vore det önskvärt, om riksdagens beslut i frågan om understöd åt högkonjunkturens egnahemslåntagare öppnade möjlighet att i någon man ytterligare förhjälpa här avsedda låntagare.

För bedömande av företagens betydelse torde några ord böra meddelas om lägenheternas jordbruksförhållanden. Lägenheternas åkerareal är av den storlek och beskaffenhet, att de böra kunna bestå såsom självständiga jordbruk, födande en familj. Kolonisterna hava redan kommit förvånande långt med sina jordbruk. Efter besök den 9 januari 1926 vid samtliga 16 kolonat i Ärila vill jag på det kraftigaste giva uttryck åt erkänsla för det övervägande antalet kolonisters goda arbete för jordbrukets förkovran. Ladugårdarna hos kolonisterna äro i regel så gott som fullbesatta av kreatur, varigenom produktionen är i gång och inkomster inflyta. Så innehade en kolonist 2 hästar, 6 kor, en kalv, 1 modersugga, 2 gödsvin samt höns; en annan 1 häst, 5 kor, 2 ungnöt, gris och ett 20-tal höns; en tredje 2 hästar, 4 kor, 2 kvigor, 4 gödsvin, 27 höns etc. Tillhopa hade de 16 kolonisterna — efter föga mer än två års jordbruksinnehav, varunder lägenheterna dessutom nybyggts — 19 hästar, 61 kor, 23 ungnöt, ett 30-tal svin samt över 300 höns. Djuren voro i allmänhet bra, och i lador och magasin fanns i regel god tillgång på foder och andra åkerns produkter.

Betydelsen av att kolonisterna kommit så bra i gång med jordbruket och särskilt i kreatursskötseln bör ej underskattas, då det gäller att bedöma småbrukens möjligheter i fråga. Jämväl åkern torde vara betydligt bättre skött nu än vid kolonisternas tillträde och giver nu högre avkastning än tidigare. I revisorernas berättelse erinras, att någon mindre del av åkern utgöres av sandjord. Denna, som är lätt att bruka för småbrukaren, har nu tillförts rikligt med kreatursgödsel och lämpar sig särskilt för lönande potatisodling, i det att en del av kolonisterna i höstas kunde sälja bland annat potatis i det närbelägna Eskilstuna till 15 à 16 kronor för 100 kilogram och till en myckenhet av i vissa fall 60 à 80 tunnor, motsvarande sålunda en inkomst av omkring 1,000 kronor — ett ej föraktligt tillskott till vad som utvinnes ur en ladugård med sådan besättning, som nu finnes å flertalet kolonat.

Att kolonisterna ännu hava det strävsamt och kritiskt, är dock uppenbart, men det ligger i sakens natur, att den helt medellöse, intill yttersta gränsen skuldsatte nybyggaren särskilt till en början har att kämpa med svårigheter, som under stundom kunna synas oövervinnerliga. Så t. ex. finnes i Ärila en kolonist, vars hustru är sjuk och liggande på sanatorium. Mannen skaffar nu under vintern förstärkning i sin inkomst av jordbruket genom att tillfälligt arbeta även i sitt gamla yrke som stålpressare och två hemmavarande pojkar (11 och 13 år) hjälpa till att sköta ladugården (1 häst, 3 kor, 3 bra kvigor, 2 kalvar, 30 höns) samt mjölka, fara till mejeriet

m. m., vilket allt de synas göra bra och med liv och lust. Med sådan företagsamhet i motgången böra stora svårigheter kunna övervinnas.

Jag hyser den förhoppningen, att dessa och liknande egnahemsföretag må kunna giva sådant slutresultat att ifrågavarande arbete berättigar till fortsatta strävanden i syfte att möjliggöra för de mindre bemedlade, som härtill äga förutsättningar, att bilda självständiga jordbruk, och vågar jag i revisorernas uttalanden utläsa, icke en varning mot dylika strävanden över huvud, utan endast ett understrykande av vikten, att de planeras och utföras på ändamålsenligt sätt.

Stockholm den 10 januari 1926.

CARL MANNERFELT.
Statens egnahemsinspektör.

Statens kolonisationsnämnds

yttrande i anledning av riksdagens revisorers uttalande del I, sid. 104, § 76.

Till Konungen.

Anbefalld avgiva yttrande i anledning av ett av riksdagens revisorer gjort uttalande i fråga om beskaffenheten av det för byggnaderna på Hamra (Fågelsjö) kolonisationsområde använda byggnadsvirket får statens kolonisationsnämnd med återställande av remissakten i underdånighet avgiva följande förklaring.

Revisorerna, som vid besök å kolonisationsområdet observerat, att friskt virke av kolonisationsnämnden använts för uppförande av byggnaderna å kolonaten, påpeka, att ett dylikt förfarande icke synes vara förenligt med god hushållning, utan anse att vindfällt och torrt virke av god beskaffenhet i dess ställe bort komma till användning.

I anledning härav får statens kolonisationsnämnd meddela, att det virke, som av kolonisationsnämnden i varje särskilt fall disponerats för byggnadsändamål, anvisats nämnden genom vederbörande revirförvaltares försorg. Först sedan träden utav skogsstatspersonalen utstämplats, hava de fått disponeras av nämnden.

Kolonisationsnämnden har med anledning av revisorernas erinran inhämtat vederbörande jägmästares yttrande i ärendet, vilket här bifogas.

Stockholm den 11 januari 1926.

Underdånigst:
För statens kolonisationsnämnd:

KARL FREDENBERG.

KARL GRUBBSTRÖM. ERNST HOLMGREN.

Bil.

Jägmästareexpeditionen i Hamra revir.

Till statens kolonisationsnämnd.

Åberopande nämndens skrivelse nr 1169 den 28 december 1925 har jag härmed äran meddela följande.

Vid utstämpling av virke till kolonatbyggnaderna å Hamra kronopark saknades tillgång på och för ändamålet duglig vindfälld skog med sådan belägenhet, att den med hänsyn till drivningskostnaden kunnat komma ifråga.

Av torrskog gäller, ifråga om sådan under senare tid torkad skog, där även splinten ännu kunde användas för byggnadsändamål, detsamma som om vindfälld skog.

Övrig torrskog, bestående av torr-rakar av tall med multnande splint men fast kärna, fanns på närmaste medelavstånd av 3—4 kilometer till lämpligaste försågningsplatserna, varvid i ett fall av tre måst räknas med rätt betydande motlut. Torrträden förekomma dock, som i regel är fallet, avsevärt spridda, och än mer skulle denna olägenhet ökats därigenom, att ett betydligt antal torrträd på grund av förr eller senare framträdande skador samt olämpliga dimensioner måst kasseras. Den råskog däremot, som kom till användning, togs så gott som omedelbart intill de platser där virket först bearbetades med motorsåg. På grund av dessa förhållanden beräknas kostnaden för det drivna råvirket till 6 öre per kubikfot, medan för torrskogen till 10 öre, varvid icke räknats med barkning av råskogen liksom icke heller med bortskalningen av den odugliga splinten hos torrskogen. Torrskog i tillräcklig mängd fanns inom angivna avstånd. Dock förtjänar framhållas, att vid timrets försågning sidbräder uttogos för golv, tak och diverse snickeriarbeten, vartill det alltid med sprickor behäftade torra furuvirket torde varit föga lämpligt. En del råskog uttogs vidare på kolonatområdena, där den ändå måst borttagas.

Slutligen bemärkes, att torrskogen å kronoparken ingalunda får betraktas som för andra ändamål värdelös. Ingående i avverkning samtidigt med kringstående råskog, varvid den fördyrande drivningskostnaden på grund av stor gleshet bortfaller, betalas torrskogen i förhållande till råskogen med ett pris av 60 procent och däröver. Vid ett uttag av byggnadsvirke ur torrskogen skulle givetvis de bästa stammarna utvalts, vilka alltså kunna beräknas hava ett saluvärde av minst 70 procent av råskogens.

På grund härav ansåg man, att det ej var förenat med några fördelar att använda torrskog framför rå skog till kolonatbyggnaderna.

Orsa den 4 januari 1926.

J. E. Nilsson.

Länsstyrelsens i Örebro län

yttrande i anledning av riksdagens revisorers anmärkning del I, sid. 104, § 77.

Till Konungen.

Genom nådig resolution den 21 december 1925 anbefalld att inkomma med utlåtande över en av riksdagens revisorer framställd anmärkning mot viss av länsstyrelsen verkställd utbetalning från anslaget till rättshjälp åt åbor, får länsstyrelsen i underdånighet anföra följande.

Utbetalningen ifråga har skett enligt anordning den 13 december 1924 till advokaten, juris doktor Nils Söderqvist på grund av räkning, beträffande vilken revisorerna förklarat sig vilja särskilt fästa uppmärksamheten å de belopp, som debiterats för inställelser, ävensom å några, visserligen i och för sig obetydliga belopp, nämligen ett å 11 kronor för brev till länsstyrelsen med begäran om förskott samt de åtskilliga gånger förekommande beloppen å 3 kronor för besvär med inlösen av postförskott. Revisorerna anse, att räkningen icke bort av länsstyrelsen godkännas.

Länsstyrelsen, som utgår från att denna utanordning, lika med alla andra av länsstyrelsen beslutade är underkastad revision av riksräkenskapsverket och att utbetalningens behörighet eller obehörighet — helt eller delvis — kommer att prövas i samma ordning, som länsstyrelsens övriga, riksräkenskapsverkets revision underkastade anordningsbeslut, finner dess yttrande knappast kunna avse annat än ett mera allmänt hållet uttalande. I sådant avseende finner sig länsstyrelsen böra erinra därom, att det väl icke låter sig göra att bedöma de olika posterna i advokaten Söderqvists räkning på samma sätt, som varit påkallat för räkning av i statstjänst anställd person. Söderqvist är advokat och måste vara berättigad att bedöma och taxera det arbete, som utföres å hans kontor efter de normer, som äro vedertagna bland utövare av advokatverksamhet, och torde vid sådant bedömande ingenting vara att erinra mot de anmärkta posterna å 11 respektive 3 kronor. Icke heller lärer de debiterade beloppen för inställelser vid häradsrätten vara orimliga. Rörande de debiterade beloppens storlek vill länsstyrelsen emellertid erinra därom, att dessa inställelser skett å tingsställe i Askersund och att tågförbindelserna mellan denna stad och Stockholm äro sådana, att om tingsuppvaktning skall medhinnas, det i regel åtgår två till tre dagar för en dylik resa.

Länsstyrelsen finner sig härutöver böra erinra därom, att i räkningen icke finnes upptaget något särskilt belopp såsom rättegångsarvode. Det lärer väl dock förhålla sig på det sättet, att förande av rättegång kräver arbete icke blott vid själva rättegångstillfällena, utan även däremellan och förmodligen ligger det viktigare arbetet mellan rättegångstillfällena, då utredningen verkställes och inlagorna till domstolen utarbetas.

Enligt länsstyrelsens uppfattning finnes, om behörig hänsyn tages till att Söderqvist icke är statens befattningshavare utan enskild företagare, knappast något anmärkningsvärt i räkningen.

Örebro slott i landskontoret den 5 januari 1926.

Underdånigst:

HENNING ELMQUIST.

A. WIJKMAN.

Lotsstyrelsens

yttrande i anledning av riksdagens revisorers anmärkningar del I. sid. 108, §§ 79—82.

Till herr statsrådet och chefen för kungl. handelsdepartementet.

Genom remiss den 21 december 1925 har lotsstyrelsen anbefallts att till handelsdepartementet inkomma med utlåtande över bilagt utdrag av riksdagens revisorers år 1925 avgivna berättelse, i vad det rör lotsstyrelsens ämbetsförvaltning.

I anledning härav får lotsstyrelsen, med återställande av remissakten, anföra följande.

§ 79.

Förslagsanslaget till lots- och fyrinrättningen.

Riksdagens revisorer hava framhållit, att summan av bristerna å de olika underanslagen till förslagsanslaget till lots- och fyrinrättningen för budgetåret 1924—1925 uppgått till icke mindre än 572,070 kronor 19 öre. Denna uppgift är visserligen bokföringstekniskt sett riktig, men torde likväl böra något närmare belysas. Bland bristerna märkes nämligen en, som uppkommit å anslaget till lotspersonalens andel i lotspenningar och som belöper sig till icke mindre än 191,094 kronor 78 öre. I fråga om denna anslagstitel är att märka, att anslagets belopp skall till följd av innehållet i 11′ § av avlöningsreglementet för befattningshavare vid lots- och fyrstaten den 9 juni 1922 (nr 379) utgöra 40 procent av den för vederbörande budgetperiod å riksstatens inkomstsida beräknade uppbörden av lotspenningar. Då lotspenningarna för budgetåret 1924—1925 i riksstaten beräknades till 2,100,000 kronor, upptogs alltså i enlighet härmed anslaget till lotspersonalens andel i lotspenningar till 840,000 kronor. Enär emellertid inkomsten av lotspenningarna under samma budgetår uppgick till närmare 2,575,000 kronor, har från anslaget utgått det av revisorerna angivna beloppet och bokföringsmässigt sett den omförmälda bristen uppkommit. Samtidigt har likväl statsverkets beräknade inkomst å denna titel ökats med ett belopp motsvarande två och en halv gånger den uppkomna bristen eller i runt tal 475,000 kronor.

I det av revisorena angivna »överskottet å andra poster» 561,497 kronor 24 öre ingår med oavkortat belopp det av riksdagen till förstärkning av omkostnadsstatens förslagsanslag anvisade anslaget å 399,965 kronor.

Följande sammandrag angiver närmare huru utgifterna fördelats å förslagsanslaget till lots- och fyrinrättningen:

	Anslagets belopp	Utgifter	Överskott å anslaget	Anslaget överskridet med
Avlöningsstat för lotsstyrelsen	179,500 —	183,065 57	— —	3,565 57
Avlöningsstat för lots- och fyrstaten	4,124,000 —	4,485,310 77	— —	[1] 361,310 77
Övergångs- och indragningsstat för lots- och fyrstaten	5,895 —	5,352 40	* 542 60	— —
Pensionsstat för lotsstyrelsen samt lots- och fyrstaten	302,000 —	322,076 48	— —	20,076 48
Omkostnadsstat för lots- och fyrinrättningen	1,133,105 —	1,320,764 97	— —	187,659 97
				572,612 79
				— * 542 60
				572,070 19

Revisorerna hava särskilt fäst uppmärksamheten vid, att överskridandena av omkostnadsstatens anslag till skrivmaterialier och expenser, ved m. m. för lotsstyrelsen samt till rese- och traktamentskostnader m. m. varit av anmärkningsvärd art.

Under åberopande av att omkostnadsstatens förslagsanslag för varje budgetperiod från och med år 1921 förstärkts med särskilda, högst avsevärda anslag, vilket för budgetåret 1924—1925 uppgick till såsom ovan nämnts 399,965 kronor, får lotsstyrelsen i anledning härav till en början hänvisa till följande sammanställning:

Skrivmaterialier och expenser, ved m. m. för lotsstyrelsen.

Å r	Anslag	Utgifter	Anslaget överskridet med
1918	10,000 —	23,937 37	13,937 37
1919	10,000 —	38,326 68	28,326 68
1920	10,000 —	41,450 49	31,450 49
1921	10,000 —	38,632 46	28,632 46
1922	10,000 —	33,460 30	23,460 30
1923 jan.—juni	5,000 —	16,380 01	11,380 01
1923—1924	10,000 —	23,871 13	13,871 13
1924—1925	10,000 —	57,704 84	47,704 84

Rese- och traktamentskostnader m. m.

Å r	Anslag	Utgifter	Anslaget överskridet med
1918	30,000 —	41,425 03	11,425 03
1919	30,000 —	44,080 51	14,080 51
1920	30,000 —	54,884 62	24.884 62
1921	30,000 —	56,707 68	26,707 68
1922	30,000 —	68,324 79	38,324 79
1923 jan.—juni	15,000 —	24,107 52	9,107 52
1923—1924	30,000 —	88,562 23	58,562 23
1924—1925	30,000 —	77,232 80	47,232 80

[1] Därav 191,094 kronor 78 öre lotspersonalens andel i lotspenningar.

Av denna sammanställning framgår, att under samtliga de år, för vilka uppgifter anförts, överskridanden ägt rum med avsevärda belopp samt att vad beträffar budgetåret 1924—1925 och anslaget till skrivmaterialier och expenser, ved m. m. för lotsstyrelsen detsamma högst väsentligt överskridits i förhållande till överskridandet för budgetåret 1923—1924, under det att överskridandet av anslaget till rese- och traktamentskostnader för budgetåret 1924—1925 utvisar en minskning i förhållande till budgetåret 1923—1924.

Vad det förstnämnda anslaget beträffar är anledningen till det stora överskridandet att söka i de av lotsstyrelsens flyttning under mars 1925 till styrelsens nya lokaler i det södra av de gamla bankohusen vid Järntorget i Stockholm föranledda extra kostnaderna för anskaffning av vissa möbler, korkmattor, armatur, gardiner m. m. samt för vissa inredningsarbeten. Dessa kostnader, som icke ett annat år återkomma, hava uppgått till i runt tal 27,000 kronor. Vidare har loststyrelsens förflyttning medfört större utgifter för städning och uppvärmning av styrelsens lokaler, varjämte från anslaget i fråga för månaderna april—juni 1925 måst förskotteras uppvärmningskostnaden, omkring 700 kronor, för även det norra av de båda bankohusen, vilkets uppvärmning äger rum förmedelst lotsstyrelsens värmecentral. Vidare hava vissa till ett belopp av omkring 2,300 kronor uppgående utgifter, vilka under föregående år oriktigt belastat anslaget till extra utgifter, från och med budgetåret 1924—1925 avförts från anslaget till skrivmaterialier och expenser.

Att utgifterna å anslaget till rese- och traktamentskostnader utvisa en kraftig stegring i förhållande till samma utgifter under åren 1920 och 1921 hänför sig bland annat till det förhållandet, att från och med år 1922 samtliga rese- och traktamentskostnader för såväl styrelsens som lots- och fyrstatens tjänstemän avföras å ifrågavarande anslag. Före sistnämnda tidpunkt bestredos kostnaderna för fyringenjörernas och verkmästarnas resor från omkostnadsstatens anslag till reparation och underhåll av byggnader vid lots- och fyrplatser etc. Genom att samla kostnaderna för alla resor inom verket under anslaget till rese- och traktamentskostnader, vilket ock torde vara det riktiga, hava givetvis utgifterna å reparationsanslaget i motsvarande grad kunnat minskas.

§ 80.

Angående vissa nyanläggningar å Bredskärs lotsstation.

Riksdagens revisorer hava uttalat, att anläggningen å Bredskär av såväl lotskaptenen i övre norra lotsdistriktet som t. f. lotskaptenen ansetts obehövlig, åtminstone så länge nu förhyrda magasin och tomt i Holmsund av lotsverket disponerades. Det enda arbete, som enligt lotskaptenens mening bort ifrågakomma å Bredskär, vore en förbättring av den befintliga äldre bryggan, vilket arbete beräknades kosta 4,000 kronor. Det oaktat hade lotsstyrelsen, ehuru styrelsen själv syntes hava funnit anläggningen obehövlig och för den skull haft för avsikt att hos Kungl. Maj:t göra anmälan därom, låtit anlägga ytterligare en brygga med kaj samt uppföra ett förrådsskjul, vilken byggnad enligt revisorernas åsikt uppenbarligen icke kunde ersätta det förhyrda magasinet. Till följd av dessa åtgärder hade större delen av ovannämnda anslag förbrukats. Det syntes revisorerna, att lotsverket genom detta förfarande ådagalagt bristande omtanke och sparsamhet med statens medel.

Lotsstyrelsen får till en början anföra, att frågan om förråd för övre norra lotsdistriktet länge väntat på en tillfredsställande lösning. Innan

lotsdistriktsexpeditionen den 1 oktober 1913 flyttade från Luleå till Umeå, hade distriktet ett förråd i Luleå och ett i Holmsund, vilka båda voro bristfälliga och otillräckliga. Upplagsplatser för bojar och prickar i Holmsund växlade, tills Holmsunds aktiebolag upplät plats å den s. k. Sibiriekajen, vilken plats lotsverket emellertid nödgades lämna i sammanhang med byggandet av Umeå stads djuphamn vid Holmsund åren 1919—1921. Vid förflyttningen av distriktsexpeditionen från Luleå till Umeå erhöll lotsverket genom Luleå stad för en kort tid ett nytt förråd vid hamnen i Luleå, men detta förråd fick lotsverket ganska snart avstå, vilket nödvändiggjorde uppläggning av en del inventarier i Holmsund. I sammanhang med distriktsexpeditionens förflyttning till Umeå uppläts enligt beslut av stadens fullmäktige till förrådslokal för lotsverket två rum, vilket förrådsutrymme på senare tid ifrågasatts att förminskas. Skulle så mot förmodan bliva händelsen, måste till ersättning härför motsvarande nya förrådslokaler för distriktet anskaffas.

För lotsverket torde emellertid alltid visst upplagsutrymme i Holmsund vara behövligt. För distriktets kol har lotsverket under en del år haft upplag i Holmsund, varigenom kostnaderna för kolanskaffningen kunnat nedbringas och koltillgången bättre säkerställas. Att förlägga kolupplaget till Bredskär vore mindre ändamålsenligt med hänsyn till, bland annat, att kolinköpen lämpligare göras per Holmsund än per Bredskär.

Beträffande uppsägningstiden för det av lotsverket i Holmsund förhyrda förrådet och upplagstomten, ifrågasatte överfyringenjören i sin skrivelse till lotskaptenen den 9 januari 1924, huruvida det ej vore lämpligt, att lotskaptenen sökte träffa överenskommelse angående föreliggande hyreskontrakt, så att upppsägningstiden förlängdes från sex månader till ett och ett halvt eller två år. Härigenom avsågs vinnande av erforderlig tid för att efter eventuell uppsägning kunna hinna utverka vederbörligt anvisande av medel för förrådsfrågans ordnande. Ehuru lotskaptenen haft anledning antaga, att dylik förlängning av uppsägningstiden av ägarna till förråd och tomt, Lövö delägare, skulle medgivas, har dylikt medgivande trots upprepade påminnelser ej kunnat erhållas. Enligt meddelande från lotskaptenen hava Lövö delägare nu förklarat sig obenägna att förlänga uppsägningstiden, enär förhandlingar om markens försäljning pågingе.

Därest de nyss omnämnda förhandlingarna om markförsäljning i Holmsund skulle leda till resultat, kan det tänkas, att Lövö delägare redan före hyrestidens utgång önska kontraktens hävande. För denna händelse torde enligt lotskaptenen möjlighet förefinnas till förhyrande av erforderligt område i Holmsund.

I anledning av revisorernas uttalande, att tomtutrymme för upplag av bojar och prickar ej kan erhållas invid bryggan å Bredskär utan betydande schaktningsarbeten, får loststyrelsen meddela, att kostnaden för anordnande av ytterligare ett förråd å Bredskär av ungefär samma storlek som det nuvarande, om ett sådant framdeles skulle visa sig vara erforderligt, har beräknats till ungefär 2,400 kronor, varjämte planering av 200 kvadratmeter för upplag beräknats draga en kostnad av ungefär 1,000 kronor, varav framgår, att det för anläggningen å Bredskär i dess helhet anvisade beloppet skulle vara mer än tillräckligt.

Att lotsstyrelsen ej samtidigt med nu utförda arbeten å Bredskär anordnade ytterligare förråds- och upplagsutrymmen, berodde på att dylika, så länge lotsverket disponerade förråd och upplagstomt i Holmsund, ej voro behövliga. För lotsstyrelsen var vid anordnandet av anläggningen å Bred-

skär det väsentliga att få möjlighet att upplägga lysbojar å Bredskär med därav föranledda fördelar.

Innan lotsstyrelsen vidare ingår på motiveringen till att anläggningen å Bredskär utfördes, får styrelsen, i anledning av revisorernas yttrande att något lotsstyrelsens beslut om att anläggningarna å Bredskär skulle komma till stånd, icke förelåge, meddela, att styrelsens beslut angående anläggningen å Bredskär har blivit fattat den 28 mars 1924 i samband med prövningen av infordrade anbud å för Rödkallens lotsbåthamn och Bredskärs brygga avsedda kasuner, ehuru protokollet i ärendet tyvärr erhållit en otillfredsställande avfattning. Frågan hade den 7 mars 1924 varit föremål för lotsstyrelsens behandling, varvid beslöts vissa förberedande åtgärder.

Anordnandet å Bredskär av en lätt angörbar brygga med fullt djup för fartyg intill 4 à 4.5 meters djupgående och ett innanför densamma uppfört bojförråd, i vilket lysbojar kunna uppläggas, medför många fördelar.

Visserligen finnes i fyrlistan ungefärlig tid för lysbojarnas intagning angiven, men vind- och väderleksförhållanden eller hänsyn till pågående sjöfart kunna förorsaka, att bojarna ej kunna intagas vid den bestämda tiden, utan först senare. Ju senare bojarna intagas, desto kortare blir i regel den tid, under vilken för bojintagning lämpligt väder råder och desto större blir risken för hindrande isbildning, varför det är av vikt, att bojarna kunna hastigt intagas. Genom isbildning mellan Bredskär och Holmsund kan tjänstefartyget, som ej är isbrytande i egentlig mening, fullständigt hindras att utgå från eller inlöpa till Holmsund eller åtminstone dess gångtid mellan nämnda platser avsevärt förlängas. Genom utflyttning av bojförrådet från Holmsund till Bredskär har vunnits en förkortning av den väg, som bojarna måste transporteras vid intagningen, vilken vägförminskning möjligen kan synas ringa, men som enligt lotsstyrelsens förmenande dock kan vara av stor betydelse med hänsyn till den brådska och de ovissa väderleksförhållanden, som i regel förekomma vid bojarnas intagande. Vid tiden härför är solen å Bredskärs breddgrad över horisonten endast ungefär sex timmar på dygnet.

Bredskär som utgångspunkt för bojintagning erbjuder vidare den fördel framför Holmsund, att befälhavaren å det fartyg, med vilket bojarna skola intagas, själv kan göra sina iakttagelser beträffande väderleksförhållandena till havs och omedelbart utgå till bojarna, då förhållandena så medgiva. I Holmsund är befälhavaren hänvisad till de upplysningar, som han telefonledes eller annorledes kan inhämta och vilka kunna bliva olikartade, beroende på observatören. Enär Bredskär har rikstelefonförbindelse med nattkoppling, kan från platsen rapport om bojintagning omedelbart efter dess verkställande ingivas samt för övrigt behövliga meddelanden lämnas och erforderliga upplysningar inhämtas.

Genom anordnandet av brygga vid Bredskär har ytterligare vunnits en synnerligen välbehövlig förbättring av lotsbåthamnen vid Bredskärs lotsuppassningsställe, varom lotskaptenen gjort framställning i skrivelse den 23 september 1920.

Att lotsstyrelsen, ehuru tillkomsten av brygga och bojförråd å Bredskär var mycket önskvärt, det oaktat ej omedelbart efter medlens anvisande igångsatte ifrågavarande byggnadsarbete, sammanhängde med förhoppningen om att genom uppskjutande tillsvidare av arbetets igångsättande kunna erhålla lägre byggnadskostnader. Härtill bidrog även, att lotsstyrelsen från och med den 1 januari 1922 lyckats träffa hyresavtal om lämpligt förråd och upplagstomt vid Djupvik i Holmsund. Sedan emellertid Kungl.

Maj:t den 21 mars 1924 till följd av riksdagens beslut den 14 i samma månad beslutat ställa till lotsstyrelsens förfogande 60,000 kronor till förbättrande av hamnförhållandena vid Rödkallens synnerligen viktiga lotsuppassningsställe utanför Luleå, varom lotsstyrelsen i underdånig skrivelse den 28 augusti 1923 gjort framställning, blev frågan om byggandet av brygga m. m. å Bredskär åter aktuell.

På grund av de allvarliga klagomål beträffande Rödkallens hamnförhållanden, som inkommit, hade lotsstyrelsen funnit synnerligen önskvärt att snarast möjligt låta förbättra desamma. På grund därav hade anbud å för hamnen erforderliga kasuner infordrats, varjämte andra förberedelser vidtagits, för att, i händelse medel av riksdagen beviljades, arbetet omedelbart skulle kunna igångsättas. Härigenom skulle vinnas dels att hamnförbättringen kunde bliva färdigställd ett år tidigare än eljes bleve fallet, dels att man kunde utnyttja de möjligheter till stentransporter m. m. å isen, som den rådande hårda isvintern medgav. Därjämte disponerade lotsstyrelsen vid tillfället för ifrågavarande arbeten mycket lämpade arbetslag.

I sammanhang med förberedelserna till arbetet å Rödkallens hamn upptog lotsstyrelsen ånyo frågan om anordnande av brygga och bojupplag å Bredskär. Lotsstyrelsen ansåg därvid lämpligt att samtidigt låta utföra de två arbetena ifråga. Härigenom skulle arbetskostnaderna bliva lägre, än om vardera arbetet utfördes under olika tidsperioder. Genom ett samtidigt bedrivande av arbetena å de båda arbetsplatserna beräknades priset för de erforderliga kasunerna bliva lägre per kasun räknat, än om arbetet å Rödkallen först utfördes och sedermera arbetet å Bredskär kom till verkställighet. Arbetsledningen vid de båda för lotsverkets förhållanden jämförelsevis närbelägna arbetsplatserna kunde vid arbetenas samtidiga bedrivande även handhavas av samma tjänsteman, varigenom tid och resekostnader för denne skulle bättre utnyttjas. Sistnämnda synpunkt är av stor betydelse vid lotsverkets hus- och vattenbyggnadsarbeten, enär lotsstyrelsen för dylika arbetens ledande endast förfogar över två tjänstemän. Dessa hava i regel sig ålagt handhavandet av sådana lotsverkets arbeten vid rikets hela kust samt i sjöarna Mälaren och Vättern. Deras tid är därför under den del av året, då arbetena lämpligen kunna bedrivas, strängt upptagen.

Enär lotsverkets byggnadsarbeten med deras i regel avskilda och för stormar ofta utsatta läge draga höga transport- och arbetskostnader, har lotsstyrelsen funnit ändamålsenligt att vid utförande av dylika byggnader och särskilt av vattenbyggnader giva desamma solid konstruktion. Härigenom betryggas byggnadernas bestånd och nedbringas underhållskostnaderna samt lättas den fåtaliga arbetsledningens arbetsbörda.

Nyssnämnda omständigheter föranledde även, att lotsstyrelsen icke ansåg sig kunna antaga det av riksdagens revisorer refererade och av lotskaptenen i övre norra lotsdistriktet i skrivelse den 14 januari 1924 omnämnda erbjudande beträffande byggande av en stenkista vid Bredskär, vilket erbjudande avsåg att för en kostnad av 4,000 kronor utsätta en 15 meter lång, 4 meter bred stenkista invid Bredskärs rätt bristfälliga lotsbåtbrygga, så att en T-formad brygga med ett utvändigt vattendjup av 3.7 meter erhölles. En för en sådan kostnad åstadkommen stenkista av de uppgivna dimensionerna torde icke kunna göras tillräckligt hållbar, utan skulle vid isgång sannolikt komma att raseras, varigenom det å densamma nedlagda beloppet ej endast vore bortkastat, utan tillkomme även ett rätt kostsamt stenupprensningsarbete, innan ny brygga kunde anordnas. En för ilandtagning av den

tunga lysbojsmaterialen avsedd brygga måste nämligen givas mycket solid konstruktion. Med det konstruktionssätt, som givits bryggan, anser lotsstyrelsen, att underhållskostnaderna skola bliva jämförelsevis obetydliga.

Det begärda och anvisade anslaget, vari även ingick kostnaden för telefonledning ut till Bredskär, vilken anordnats redan år 1921, var 60,000 kronor, varav förbrukats ej fullt fem sjättedelar. Att kostnaden för bryggan ställde sig hög, berodde, bland annat, på de ogynnsamma bottenförhållandena, som nödvändiggjorde dyrbara undervattensarbeten, och på ofördelaktiga väderleksförhållanden.

I anledning av revisorernas uttalande, att lotsstyrelsen synes hava funnit nyanläggningen å Bredskär obehövlig och för den skull haft för avsikt att hos Kungl. Maj:t göra anmälan härom, får lotstyrelsen meddela, att *styrelsen* givetvis aldrig ansett anläggningen ifråga obehövlig, men att under ärendets förberedande behandling föredraganden visserligen, såsom framgår av hans skrivelse till lotskaptenen den 9 januari 1924, ifrågasatt, huruvida icke med anläggningen borde anstå. Under ärendets fortsatta beredning och av därunder framkomna omständigheter har emellertid föredraganden kommit till den övertygelse, som tagit sig uttryck i lotsstyrelsens beslut i frågan.

På grund av vad sålunda anförts, kan lotsstyrelsen, som genom sin åtgärd att samtidigt låta utföra arbetena å Bredskär och Rödkallen nedbringat anläggningskostnaderna för desamma, icke medgiva, att styrelsen i det förevarande fallet »ådagalagt bristande omtanke och sparsamhet med statens medel».

Riksdagens revisorer hava vidare under denna paragraf uttalat, att deras uppmärksamhet väckts av att lotsstyrelsen infordrat anbud å erforderliga kasuner av armerad betong för arbetena vid Bredskär och Rödkallen allenast från firmor i Stockholm och Nyköping och att kasunerna levererats i Nyköping och därifrån bogserats till respektive arbetsplatser, varigenom statsverket syntes hava åsamkats större kostnad för arbetet, än om kasunerna tillverkats vid byggnadsplatserna eller åtminstone å ort närmare dessa.

Med anledning härav får lotsstyrelsen meddela, att vattentäta kasuner av armerad betong med stor hållfasthet är en specialtillverkning, vars utförande fordrar särskilt utbildat arbetsmanskap, erfaren arbetsledning och god kontroll, att särskilt sjösättningen av dylika tunga kasuner är förenad med betydande svårigheter och fordrar kraftiga, dyrbara slipanordningar samt vana vid dylikt arbete, att anläggandet av en provisorisk slip jämte övriga erforderliga arbeten för sjösättning av kasunerna vid Bredskär — den större kasunen vägde cirka 130 ton — skulle dragit en kostnad flere gånger högre än transportkostnaden från Nyköping till Bredskär, att av de fyra anbudsgivande firmorna åtminstone två avsett att utföra kasunerna å eller invid arbetsplatsen, att en av firmorna avsett att vid eventuell beställning utföra arbetet genom sin filial i Sundsvall, att samtliga de firmor, som lämnat anbud, utfört arbeten på stora avstånd från Stockholm, att anbudssumman från den firma, som erhöll leveransen, måste anses låg, att lotsstyrelsen av sagda firmas tidigare leverans av kasuner till Hävringe lotsbåthamn hade en mycket gynnsam erfarenhet, att upptransporterandet av kasunerna till respektive arbetsplatser delvis skedde i samband med andra tjänsteuppdrag för det till transporten använda tjänstefartyget och att, om kasunerna skulle hava tillverkats å respektive arbetsplatser, härför

skulle hava erfordrats förutom ovannämnda dyrbara slipanordningar m. m. antingen avsevärt längre tid till arbetenas färdigställande eller betydligt större arbetsstyrka å platserna med därav föranledda stora inkvarteringssvårigheter, rese- och transportkostnader. Genom användandet av betongkasuner i stället för kistor av trä har lotsstyrelsen, bland annat, avsett att i möjligaste grad nedbringa det framtida underhållet, varjämte byggnadsarbetet å platserna blivit mindre omfattande. Kostnadsökningen genom att betongkasuner kommit till användning i stället för undervattensträkistor är jämförelsevis ringa, och torde belöpa sig till ungefär 15 procent av totala byggnadskostnaden.

Vattenarbeten draga i regel höga kostnader. Pågående fiskehamnsanläggning vid Byviken å Holmön beräknas exempelvis komma att kosta cirka 225,000 kronor eller per löpmeter vågbrytare ungefär 1,870 kronor.

Kostnaden för Bredskärs brygga har uppgått till ungefär 1,470 kronor per löpmeter. Med hänsyn till för handen varande omständigheter, såsom beträffande grundförhållanden, arbetsplatsens belägenhet och arbetets jämförelsevis ringa omfattning, varigenom användandet av maskinella anordningar ej kunnat nämnvärt ifrågakomma, kan byggnadskostnaden för anläggningen å Bredskär ej anses oskälig.

I anledning av statsrevisorernas uttalande, att kostnaden för ifrågavarande nyanläggningar å Bredskär, särskilt med tanke på vad genom desamma vunnits, förefallit revisorerna mycket hög, får lotsstyrelsen slutligen endast åberopa vad styrelsen ovan anfört.

§ 81.

Anskaffande av nya möbler för lotsstyrelsens sessionssal.

Lotsstyrelsens nuvarande lokaler äro belägna i den södra av riksbankens förra byggnader vid Järntoget och Skeppsbron i Stockholm. Byggnaden, som uppfördes under senare hälften av 1600-talet, betraktas såsom ett av den svenska arkitekturhistoriens mera värdefulla minnesmärken. Då lotsstyrelsen före inflyttandet i byggnaden, vilket ägde rum i mars månad 1925, hade att i följd av lokalutvidgning anskaffa nya möbler för den nya sessionssalen, fann sig styrelsen vid övervägandet av frågan om möblernas karaktär böra taga hänsyn dels till de krav ur arkitektonisk och konstnärlig synpunkt, som särskilt denna sal, vars längd är 11.40 meter, bredd 7 meter och höjd 3.57 meter, ställde, dels ock därtill att möblerna, som skulle fylla sitt ändamål under långliga tider, erhölle ett i allo gediget utförande.

Efter samråd mellan lotsstyrelsen och vederbörande i byggnadsstyrelsen uppdrogs åt arkitekten hos nämnda styrelse C. O. Hallström att utföra ritningar till ny möbel för sessionssalen. Sedan Hallström fullgjort sitt uppdrag, anhöll lotsstyrelsen i skrivelse den 10 oktober 1924 till fångvårdsstyrelsens arbetskontor om anbud å möblerna i enlighet med Hallströms förslag. Efter det kontoret i skrivelse den 18 i samma månad meddelat, att fångvården icke såge sig i stånd att stå lotsstyrelsen till tjänst, infordrades anbud dels från aktiebolaget Nordiska kompaniet och firman David Blomberg i Stockholm, dels ock, ehuru arbetet med möblerna ansågs vara av mera krävande art, från två mindre firmor i landsorten, nämligen A. Widén i Vittsjö och Tranås snickerifabriks aktiebolag. Enligt vad Hallström uppgivit, hade en kollega till honom omförmält sig hava haft affärsförbindelse med en möbelfirma i Tranås, som utfört ett gott arbete. Kollegan hade emellertid icke med säkerhet kunnat erinra sig firmans namn,

men efter studium av vederbörande telefonkatalog trott det vara Tranås snickerifabriks aktiebolag. I anledning av den till nämnda firma avlåtna anbudsförfrågan, hade anbud inkommit från Tranås möbelfabriks aktiebolag. Denna firma var emellertid icke den av Hallströms kollega avsedda firman.

Samtliga inkomna anbud remitterades till Hallström för yttrande. Sedan Tranås möbelfabriks aktiebolag i anledning av under hand framställd förfrågan angående referenser hänvisat till en arkitekt i Stockholm, gjorde Hallström hos denne förfrågan angående bolaget och erhöll därvid det besked, att bolaget åt arkitekten i fråga till belåtenhet tillverkat en del relativt enkla möbler men att bolagets förmåga knappast kunde sträcka sig till möbler av högre kvalitet. Under hänvisning till 28 § 2 mom. e) upphandlingsförordningen föreslog Hallström till en början att Tranås möbelfabriks aktiebolag, vars anbud syntes Hallström alltför lågt för ett arbete av förevarande slag, skulle tillfrågas angående orsaken till det låga priset. I anledning härav avläts den av revisorerna återgivna skrivelsen av den 24 november 1924, å vilken bolaget den 27 november lämnade det likaledes av revisorerna återgivna svaret, i vilket bolaget bland annat förklarade sig hava beräknat använda s. k. amerikansk polering av möblerna. I det av revisorerna återgivna yttrandet i anbudsfrågan den 30 november 1924 föreslog Hallström därefter — på grund av att s. k. amerikansk polering, som av Tranås möbelfabriks aktiebolag ifrågasatts, icke kunde godtagas såsom varande mindre slitstark samt att nämnda bolags förmåga att på ett klanderfritt sätt fullgöra en leverans av denna krävande art ej kunde anses fullt dokumenterad — att bolagets anbud skulle förkastas och i stället det näst lägsta anbudet antagas. Under hand uppgav Hallström därjämte, att enligt hans uppfattning det utav Tranås möbelfabriks aktiebolag avgivna låga anbudet säkerligen till huvudsaklig del grundade sig å, att bolaget icke förstått ritningarna till möblerna.

I detta sammanhang må även framhållas, att anbudet från Tranås möbelfabriks aktiebolag innefattade leverans fritt banvagn Tranås, under det att aktiebolaget Nordiska kompaniets anbud gällde leverans av möblerna, uppställda i styrelsens sessionssal.

Vid sålunda angivna förhållanden fann sig styrelsen kunna, utan vidare underhandlingar, upptaga de inkomna anbuden till slutlig prövning, därvid styrelsen beslöt i enlighet med Hallströms förslag.

Vad sålunda nu anförts har lotsstyrelsen icke ansett nödigt att i sin helhet intaga i det protokoll rörande anbudsprövningen, vilket till huvudsaklig del torde hava legat till grund för revisorernas uttalande under förevarande paragraf.

Med vad lotsstyrelsen härovan anfört har styrelsen redogjort för anledningen till att styrelsen icke fortsatte underhandlingarna med den lägsta anbudsgivaren.

Lotsstyrelsen kan icke dela den av revisorerna uttalade uppfattningen i ärendet utan håller före, att de av styrelsen vidtagna åtgärderna varit av beskaffenhet att på bästa sätt tillgodose statsverkets intresse.

§ 82.

Ersättning för visst för lotsstyrelsens räkning utfört arkitektarbete.

Rörande beräkningen av den ersättning, som tillerkänts arkitekten Hallström, får lotsstyrelsen åberopa en utav Hallström avgiven, vid den i revisionsberättelsen omförmälda förklaringen fogad promemoria. Denna är av följande lydelse:

»I avvaktan på, att den särskilda taxa för möbelritningar, vilken är under utarbetande genom Svenska slöjdföreningen, skall utkomma, har den praxis utbildats bland utövande möbelarkitekter, att vid beräkning av arvode för möbelritningar Svenska teknologföreningens arkitekttaxa, klass V, tillämpas. Denna klass innefattar: 'Inre och yttre dekorativa arbeten. Rumsinredningar samt inre och yttre detaljer vid redan uppförda byggnader eller vid byggnadsföretag, för vilket arkitekten åtnjuter arvode, men vilka icke tillhöra den klass, enligt vilken arvodet i övrigt beräknats, eller vilka icke ingått i första arbetsplanen utan tillkommit på byggherrens anmodan under arbetets gång'. Den stipulerar för arbeten av en kostnad upp till 4,000 kronor ett arvode av 25 procent och upp till 6,000 kronor av 22.7 procent. Arvodet för arbeten, vilkas kostnad ligger mellan dessa gränser, beräknas så, att den högre procentsatsen tillämpas då kostnaden ligger under medelproportionalen, och den lägre då kostnaden ligger över. Med denna beräkningsgrund ställer sig arvodet för ifrågavarande möbler sålunda:

Möbel för sessionsrummet,	arbetskostnad	kr.	4,920: —
	arvode $\frac{25 \times 4{,}920}{100}$ =	»	1,230: —
D:o d:o gen. dir:s rum,	arbetskostnad	»	3,379: —
	arvode $\frac{25 \times 3{,}379}{100}$ =	»	845: —

Från den sammanlagda arvodessumman har jag dragit 10 procent, ett avdrag, som visserligen saknar hemul i gällande praxis vid beställningar av ifrågavarande slag, men som jag ansåg mig kunna och böra göra på grund av att mitt arbete väsentligt underlättats genom vederbörandes inom lotsstyrelsen klara och konsekventa uppfattning om vad som åsyftades med denna möbelanskaffning för lokaler inom ett av den svenska arkitekturhistoriens värdefullaste minnesmärken, nämligen ett gediget tekniskt utförande och en i möjligaste mån schablonfri formgivning och detta till ett pris, som enligt vad all erfarenhet visar, endast kan erhållas genom fri konkurrens mellan olika anbudsgivare.»

Den av Hallström härovan uppgivna arbetskostnaden inbegriper utöver kostnaden för de i denna paragraf avsedda möblerna även kostnader för ytterligare trenne möbler för styrelsens räkning, till vilka Hallström uppgjort ritningar.

Såsom revisorerna framhållit, har Hallströms ersättning beräknats efter 25 procent på kostnaderna för möbelanskaffningen. Därvid har såsom av promemorian framgår Svenska teknologföreningens taxa enligt gängse praxis lagts till grund. Av Hallström har emellertid, vilket icke synes hava av revisorerna beaktats, å den enligt berörda grunder beräknade ersättningen frånbragits 10 procent.

För egen del har lotsstyrelsen, på grund av den uppfattning styrelsen bildat sig om arten och omfattningen av det arbete, Hallström nedlagt å ifrågavarande möbelanskaffningar, funnit den av Hallström begärda ersättningen skälig. Lotsstyrelsen vill härvid i anslutning till innehållet i omförmälda förklaring framhålla, att, därest anskaffning av möbler av ifrågavarande kvalitet skett utan anlitande från styrelsens sida av arkitekt, i priset å möblerna givetvis skulle hava inberäknats ersättning åt utav vederbörande firma i dylikt fall anlitad arkitekt ävensom att priset

i sådant fall ej kunnat, såsom nu skett, bestämmas genom konkurrens. För sin del är styrelsen övertygad om att, därest möbler av motsvarande slag anskaffats, utan att arkitekt av styrelsen anlitats, kostnaderna för möblerna skulle ställt sig högre än som nu blivit fallet.

Beträffande den av revisorerna påtalade posten å 117 kronor 30 öre, utgörande ersättning till Hallström för företagna resor i och för kontroll vid möblernas utförande, får lotsstyrelsen framhålla, att i nämnda belopp ingår ersättning för två resor till Nyköping och en resa till Hedemora, å vilka orter det var för styrelsen vid anbudsprövningarna bekant, att ifrågavarande möbler skulle tillverkas. Därest det utav Tranås möbelfabriksaktiebolag avgivna anbudet å möbler för sessionssalen antagits, skulle nämnda belopp kommit att ställa sig betydligt högre.

Slutligen får lotsstyrelsen erinra, att riksdagens i skrivelse till Kungl. Maj:t den 23 maj 1923 nr 192, gjorda framställning angående vidtagande av sådana åtgärder, som kunde bidraga till nedbringande av arkitektarvodena vid statens byggnadsföretag, av Kungl. Maj:t överlämnats till sakkunniga, vilka, enligt vad lotsstyrelsen inhämtat, inom den närmaste tiden ämna avgiva betänkande i ämnet, däri jämväl frågan om ersättning till möbelarkitekter lärer komma att beröras.

I handläggningen av detta ärende hava deltagit byråchefen Curman, överfyringenjören Lundeberg, föredragande beträffande § 80, samt byråchefen Wirström, föredragande beträffande §§ 79, 81 och 82.

Stockholm den 9 januari 1926.

ERIK HÄGG.

Axel Hillfors.

Patent- och registreringsverkets

utlåtande i anledning av riksdagens revisorers anmärkning del I. sid. 119. § 83.

Utlåtande.

Den årliga ersättning av 500 kronor, som kommissionären Åstrand enligt meddelande i kungl. patent- och registreringsverkets skrivelse till riksdagens revisorer den 4 december 1925 uppbär i ämbetsverket och som i samma skrivelse betecknats såsom arvode, utgår i form av halvårsvis utbetald gratifikation utan dyrtidstillägg. Åstrands direkta arbete för ämbetsverket är av vida större värde än som motsvarar nämnda ersättning.

Åstrands arbete, så vitt angår *granskning* av bolagshandlingar, faller helt och hållet utanför kommissionärsskapet; det är fullständigt privat.

Patent- och registreringsverket har lämnat Åstrand tillfälle att yttra sig i ärendet; och har Åstrand till ämbetsverket inkommit med här bifogade skrivelse jämte bilagor, utgörande svar å framställda förfrågningar, huruvida vederbörande kunder ansåge, att statsrevisorernas uttalande i

fråga om de debiterade ersättningarna såsom i åtskilliga hänseenden oskäligt höga hade fog för sig.

Med anledning av revisorernas uttalande, att det förefölle revisorerna anmärkningsvärt, att patent- och registreringsverket, vilket icke torde få anses hava saknat kännedom om de av kommissionären tillämpade grunderna för arvodesdebiteringarna, icke vidtagit några åtgärder för rättande av ifrågavarande missförhållanden, får patent- och registreringsverket meddela, att enligt ämbetsverkets mening de grunder, efter vilka Åstrand beräknat arvode för arbetet med granskning av handlingar, äro mycket moderata och att några missförhållanden ej förelegat. Detta torde även kraftigt bestyrkas av de intyg, som bifogats kommissionärens skrivelse.

Patent- och registreringsverket har stor nytta av Åstrands privata arbete; det besparar i hög grad tid och arbetskraft för ämbetsverket. Det vore otvivelaktigt till men ej blott för allmänheten utan även för patent- och registreringsverket, om den nuvarande ordningen skulle upphävas.

Stockholm den 8 januari 1926.

E. O. J. BJÖRKLUND.

Rudolf Hellberg.

Bil. 1.

Till kungl. patent- och registreringsverket.

Undertecknad, innehavare av befattningen såsom kungl. patent- och registreringsverkets kommissionär för aktiebolagsregistrering, får, med anledning av de i statsrevisorernas berättelse mot min verksamhet framställda anmärkningar, härmed vördsamt avgiva följande förklaring.

Utöver vad som åligger mig enligt kommissionärsförfattningen plägar jag mot särskild ersättning tillhandagå dem, som så önska, med granskning av handlingar före deras inlämnande till registreringsverket samt med bevakning av ärenden därstädes. Allmänheten har genom vunnen erfarenhet allt mer och mer funnit det fördelaktigt att i nämnda avseende begära mitt biträde för att därigenom söka undvika anmärkningar mot handlingarna från registreringsverkets sida.

Nu hava statsrevisorerna, utan att dessförinnan tillfälle beretts mig till yttrande, uttalat, att enligt deras bestämda uppfattning de för ovannämnda uppdrag debiterade ersättningsbeloppen i åtskilliga hänseenden måste anses oskäligt höga. Mot detta uttalande, vilket nog ej skulle hava vidhållits, om det förunnats mig att yttra mig, måste jag inlägga min bestämda gensaga.

Först och främst torde det med skäl kunna ifrågasättas, huruvida statsrevisorerna haft att yttra sig över dessa arvodesbelopp. Utförandet av de uppdrag, varom här är fråga, kan nämligen omöjligen mot förordningens tydliga bestämmelser om kommissionärs åligganden, rubriceras såsom tjänsteåtgärd, utan utgör en privat sak mellan mig och mina kunder. Statsrevisorerna erkänna själva detta indirekt, då de icke göra gällande, att jag varit skyldig utföra uppdragen mot ersättning enligt den i förordningen stadgade taxan. Statsrevisorernas tillvägagångssätt synes

mig därför vara i princip detsamma, som om de t. ex. skulle mot en statsanställd läkare uttala sin uppfattning, att denne i sin, vid sidan av statstjänsten, drivna enskilda praktik toge oskäligt betalt.

Jag vill icke förneka, att min inkomst under den tid, 1 juli 1924—30 juni 1925, som statsrevisorerna åsyfta, varit god. Den av statsrevisorerna gjorda beräkningen är ock mycket för hög. Att inkomsten blivit god — något som väl icke i och för sig kan anses klandervärt — har emellertid icke berott på att oskäligt hög debitering i något hänseende ägt rum, utan i stället på ärendenas stora mängd. Om man funnit ersättningarna för höga, hade säkerligen anmärkningar framställts, men sådana hava under de elva år, varunder jag innehaft befattningen, icke avhörts, utom i några ytterst få, i en så stor rörelse oundvikliga undantagsfall. Däremot har det många gånger inträffat, att vederbörande uttryckt sin mening, att jag begärt för lågt arvode i förhållande till den lämnade hjälpen. Jag har även i stor utsträckning stått till tjänst med råd och upplysningar utan ersättning.

För att söka leda i bevis, att statsrevisorernas uppfattning saknar fog, har jag till dem av mina kunder, som mera regelbundet anlita mig, riktat följande skriftliga förfrågan: »I sin nu avgivna berättelse hava statsrevisorerna uttalat, att de funnit de av mig debiterade ersättningar vara 'i åtskilliga hänseenden oskäligt höga'. Med anledning härav ber jag att få hemställa till Eder, att Ni godhetsfullt ville meddela mig, huruvida Ni för Er del anser, att nämnda uttalande har fog för sig. Om Ni tillmötesgår denna min begäran, ber jag även, att Edert uttalande måtte göras fullt uppriktigt, även om det skulle gå mig emot.»

Alla svar, som hittills ingått, till antalet 164, bifogas härmed i bestyrkt avskrift. (Se bil. 2.) Såsom av dessa svar inhämtas, hava de nästan alla gått i motsatt riktning mot statsrevisorernas uttalande. Jag tvivlar ej på, att om jag skulle begära besked även från övriga kunder, vilka jag ej velat besvära, enär de mera sällan anlita mig, även svaren från dem skulle bliva för mig gynnsamma, men det inkomna materialet måste väl anses tillfyllest bevisa, att statsrevisorernas uppfattning icke delas av dem, som betalat arvodena, och deras mening måste väl, ej annat än jag kan förstå, vara av avgörande betydelse för frågans bedömande.

Statsrevisorerna föreställa sig måhända, att mina göromål uteslutande bestå i mera mekaniskt arbete, medan rätta förhållandet är att göromålen till stor del äro av den art, att grundlig insikt i bolagstiftningen och mångårig erfarenhet äro av nöden för ett rätt utförande av mottagna uppdrag.

På grund av vad jag sålunda anfört och visat, anser jag mig fullt berättigad att bestrida att, såsom statsrevisorerna förmena, några missförhållanden genom mitt förvållande uppstått.

Om det slutligen tillåtes mig att yttra något med anledning av att statsrevisorerna ifrågasatt, om icke en sådan omläggning av kommissionärsskapet borde äga rum, att de funktioner, som för närvarande författningsenligt åligga kommissionärerna inom vederbörande verk, pålades någon eller några befattningshavare inom verket såsom en del av deras ordinarie tjänsteåligganden, utan rätt för dem att härför uppbära någon gottgörelse av parterna, vilka dock borde erlägga efter ärendenas beskaffenhet avpassade avgifter till statsverket, får jag vördsamt såsom min åsikt uttala, att en sådan omläggning beträffande bolagsärenden hos kungl. patent- och registreringsverket icke skulle vara till gagn ur allmänhetens

synpunkt. Det är just kombinationen av innehavarens av kommissionärsbefattningen författningsenliga åligganden och hans fria verksamhet, som är till synnerligt gagn för allmänheten, vars intresse väl främst här bör tillgodoses. I varje fall borde, synes det mig, för utrönande av allmänhetens ståndpunkt i frågan, Sveriges advokatsamfund höras, innan någon ändring vidtages.

Stockholm den 7 januari 1925.

Gust. Åstrand.

Bil. 2.

Ernst Treffenberg.

Ledamot av Sveriges Advokatsamfund.

Stockholm den 4 januari 1926.

Herr häradshövding Gustaf Åstrand, kungl. patent- och registreringsverket, Stockholm.

Ni har begärt mitt uttalande, huruvida jag för min del anser, att fog finnes för statsrevisorernas omdöme, att de av Eder debiterade ersättningar voro »i åtskilliga hänseenden oskäligt höga».

Det är mig ett nöje att kunna försäkra Eder, att jag under den långa följd av år, som jag anlitat Edra tjänster, vid intet tillfälle funnit de av Eder debiterade ersättningsbelopp för höga.

Jag tillfogar följande.

Statsrevisorernas aktion mot Eder beror på en uppenbar missuppfattning å deras sida.

Den ersättning Ni uppbär utöver den för Eder såsom kommissionär gällande taxa utgör ersättning för granskning av handlingar, som Ni verkställer på grund av särskilda uppdrag, kanske mest från oss advokater. Denna granskning ingår icke i Eder tjänsteplikt såsom kommissionär.

Att dessa granskningsuppdrag fått en så stor omfattning och bereder Eder så avsevärda inkomster, beror på Eder duglighet och Eder flit, och på det förtroende Ni tack vare dessa egenskaper förvärvat, främst hos oss advokater.

Edert sysslande med sådant granskningsarbete skulle kunnat av statsrevisorerna med fog påtalas under förutsättning, att dessa göromål övade skadlig inverkan på Edert handhavande av kommissionärssysslan. Men detta har icke ens påståtts och kan väl icke heller med skäl påstås.

Det skulle föra mig alltför långt att påvisa, hurusom grunden till behovet av en sådan förberedande granskning, som den Ni verkställer, ligger uti själva det normativsystem, som år 1897 efterträdde det dittills gällande sanktionssystemet, då det icke var så noga med vare sig ansökningshandlingarnas innehåll eller med formalia. Kungl. Maj:t hade ju fri prövningsrätt och kunde rätta till vad som brast. Nu däremot fordras ju en stricte genomförd överensstämmelse mellan registreringshandlingarna och lagen, jämte stor formell påpasslighet. Det fordras en experts granskande öga för att tillse, att registreringshandlingar äro i behörigt skick, när de ingivas till patentverket. Och det är med sådan expertis Ni står oss advokater och allmänheten till tjänst, mot skälig ersättning.

Därest Ni i sinom tid efterträdes av en kommissionär, som icke besitter Eder kunnighet och energi, så komma granskningsuppdragen och inkomsterna därav att söka sig till annat håll, och statsrevisorernas bekymmer att skingras. Men jag tror, att vi advokater ha anledning vara belåtna så länge den nuvarande ordningen kan upprätthållas.

Högaktningsfullt
Ernst Treffenberg.

I besittning av Edert ärade av gårdagen bedja vi härmed få meddela, att vi anse, att de ersättningar, som Ni debiterat oss för våra uppdrag till Eder, äro fullt skäliga. Särskilt vilja vi framhålla, att vi äro tacksamma för de muntliga råd och upplysningar, som vi vid flerfaldiga tillfällen erhållit av Eder, utan att därvid hava debiterats någon ersättning.

Högaktningsfullt
Aktiebolaget Göteborgs Bank. Ombudsmannaexpeditionen.
A. M. Nerman.

Carl Trygger.

Stockholm den 22 december 1925.

Till svar å Eder skrivelse av den 16 dennes få vi meddela, att vi för vår del icke vid något tillfälle funnit de av Eder debiterade arvoden för höga, utan tvärt om avsevärt understigande de arvoden, som för motsvarande arbete debiteras av advokater.

På grund av de minutiösa bestämmelserna i fråga om formalia för registreringshandlingar, hava vi alltid betraktat det såsom en fördel att kunna få granskningen av handlingar verkställd genom Eder.

Högaktningsfullt
Aktiebolaget Mälarebanken. Ombudsmannaexpeditionen.
Clas Östberg.

Stockholm den 22 december 1925.

Till svar å Eder cirkulärskrivelse av den 17 dennes bedja vi få meddela, att vi för vår del ej vid något tillfälle funnit av Eder oss debiterade arvoden oskäliga.

Högaktningsfullt
Skandinaviska Kreditaktiebolaget.
Gustav Rabe.

N. Triestedt.

Stockholm den 17 december 1925.

Med anledning av Edert ärade av den 16 dennes få vi meddela, att vi icke haft några anmärkningar att göra mot de arvoden Ni debiterat oss, utan att vi funnit desamma skäliga.

Högaktningsfullt
Stockholms Enskilda Bank.
Arfwedson.

Kj. Karlsson.

A.-B. Svenska Handelsbanken.

Stockholm den 19 december 1925.

Till svar å Edert ärade av den 17 dennes ber jag få meddela, att de arvoden Ni debiterat för från mig mottagna ärenden enligt mitt förmenande varit synnerligen moderata, i några fall så blygsamma att jag — som Ni kanske torde erinra Eder — framställt förfrågan huruvida icke möjligen något skrivfel kunde föreligga.

Högaktningsfullt
Fritz Belfrage.

Sven Aronssons Advokatkontor.

Stockholm den 18 december 1925.

I anledning av den från statsrevisorernas sida uttalade anmärkningen om »i åtskilliga hänseenden oskäligt höga» debiteringar för av Eder tillgodoräknade ersättningar för biträde med ärenden hos kungl. patent- och registreringsverket få vi härmed såsom vår på mer än tioårig erfarenhet grundade mening uttala, att vi i det mycket avsevärda antal fall, i vilka vi haft nöjet att begagna Eder assistance, aldrig haft anledning till någon dylik iakttagelse.

Högaktningsfullt
Sven Aronsson.

Advokaten Simon Axelsson.
Ledamot av Sveriges Advokatsamfund.

Stockholm den 17 december 1925.

I besittning av Edert ärade av den 16 dennes får jag meddela, att jag förut genom tidningspressen tagit del av statsrevisorernas uttalande rörande Edra debiteringar. Jag får säga, att jag därvid blev uppriktigt förvånad. Sedan tio år tillbaka har jag haft nöjet och förmånen att få vända mig till Eder i ärenden rörande aktiebolag, där min egen kunskap och erfarenhet icke räckt. Därvid har jag alltid haft den känsla av trygghet, som man har, då man vänder sig till en fullt kompetent person, och en person, som dessutom i sitt bemötande mot allmänheten städse visat en humanitet och frigjordhet från varje byråkratiskt uppträdande, som icke alltid är till finnandes. Såsom Ni kanske torde erinra Eder, har jag flera gånger påpekat, att det ringa arvode, som Ni debiterat, icke stått i rimligt förhållande till den nytta, som jag haft av Eder hjälp och Edra råd. Jag har bland annat i en rättegång konsulterat Eder i en mycket viktig fråga. Jag följde Edra råd och anvisningar, och resultatet blev det önskade. För detta har Ni absolut vägrat att taga någon betalning. Jag har vid flerfaldiga tillfällen varit uppe i patent- och registreringsverket och besökt Eder med vissa förfrågningar såsom t. ex. angående utsikterna att få ett visst bolagsnamn registrerat. För dylika förfrågningar har jag aldrig fått lämna någon valuta.

De debiteringar, som Ni gjort för granskning av registreringshandlingar m. m., har jag alltid ansett vara *synnerligen* låga.

De jurister bland mina bekanta, som jag talat vid i denna sak, instämma till fullo med mig.

Detta mitt uttalande är »fullt uppriktigt» och må visas för vem det vara månde.

Med utmärkt högaktning
Simon Axelsson.

Stockholm den 19 december 1925.

I besittning av Eder skrivelse den 16 dennes bedja vi få meddela, att vi, som nu i flera år regelbundet anlitat Eder för de många registreringsärenden, varmed vi haft att taga befattning, alltid funnit Edra arvoden synnerligen rimliga. Vi anse, att det är en utomordentligt värdefull hjälp Ni lämnar allmänheten, som därigenom på ett snabbt och billigt sätt blir uppmärksamgjord på förekommande anmärkningar i registreringsanmälningarna. Att detta är synnerligen angeläget framgår redan därav att det torde vara få dylika anmälningar, som äro utan anmärkning i ena eller andra avseendet. Med hänsyn till de obehag, dröjsmål och kostnader, som registreringens förhalande för att ej nämna underkännande kan medföra och med hänsyn till att i allmänhet eljest särskilt ombud måste anlitas för att avhjälpa anmärkningarna, är det så mycket mera angeläget att i Eder äga en pålitlig hjälp härmed. Det arbete, Ni givetvis måste ägna häråt hava vi, som nämnt, aldrig funnit annat än fullt skäligt debiterat.

Med utmärkt högaktning

H. Dahlins Advokatbyrå.

Harald Dahlin.

Ivar Engellau.

Ledamot av Sveriges Advokatsamfund.

Stockholm den 17 december 1925.

Härmed får jag erkänna ingången av Edert brev av gårdagen.

Rörande min åsikt, huruvida de av Eder debiterade arvoden kunna betraktas såsom oskäliga eller ej, får jag, som under de senare åren mångfaldiga gånger anlitat Eder beträffande det fyratio-tal bolag, vars juridiska angelägenheter jag sköter, härmed meddela, att jag anser Edra arvoden synnerligen moderata med hänsyn till det förtjänstfulla och noggranna arbete, Ni nedlägger vid behandlingen och bevakningen av de ärenden, som av mig lämnas till Eder. Jag har förut muntligen för Eder påpekat, att Ni i åtskilliga fall, där det rört sig om stora ekonomiska intressen, debiterat allt för lågt arvode med hänsyn till ärendenas vikt och omfattning.

Högaktningsfullt

Ivar Engellau.

Professor Martin Fehr.

Ledamot av Sveriges Advokatsamfund.

Stockholm den 18 december 1925.

I skrivelse av den 16 dennes har Ni anhållit om meddelande, huruvida jag för min del anser att de av Eder debiterade ersättningar med fog kunna betecknas såsom »i åtskilliga hänseenden oskäligt höga». Ni har samtidigt anmodat mig att uttala mig fullt uppriktigt, även om uttalandet skulle gå Eder emot.

Med anledning av denna hemställan har jag genomgått de debiteringar, som av Eder påförts min advokatbyrå sedan dess startande år 1920. Det är åtskilliga uppdrag, som Ni för min räkning utfört med handlingars ingivande i olika aktiebolagsärenden, varjämte jag även vid några tillfällen konsulterat Eder angående aktiebolagslagens tolkning och tillämpning.

De debiterade ersättningarna växla med 5 kronor och 40 kronor. Sistnämnda belopp, som återfunnits vid ett par tillfällen under år 1922, synes emellertid att döma av debiteringarna under åren 1923 och 1924 numera av Eder ha för motsvarande ärenden sänkts till 25 kronor.

Enligt min erfarenhet är det som regel i mina klienters intresse att låta deras handlingar ingivas till patentverket genom Eder, oavsett den därmed förenade kostnaden. Även med den största uppmärksamhet från en advokats sida kännes det alltid tryggt att få dylika handlingar i förväg granskade av Eder. Anmälningar, som skola registreras i patent- och registreringsverket, äro, som Ni bäst vet, underkastade en mängd formella föreskrifter även beträffande detaljer. En liten felskrivning eller något förbiseende skulle vid ämbetets prövning kunna föranleda föreläggande eller rent av avslag, varav skulle följa tidsutdräkt i ett ärende, där kanske även ett obetydligt dröjsmål kan vålla stor olägenhet. Den uppmärksamhet, snabbhet och sakkunskap, varmed Ni granskar de genom Eder ingivna handlingarna, ger en värdefull garanti mot dylik menlig tidsutdräkt. Även av andra praktiska skäl är det enligt min erfarenhet lämpligt att anlita Edra tjänster.

De av Eder debiterade ersättningarnas belopp finner jag, såvitt jag har kännedom därom, vara, med hänsyn till det av Eder å ärendena nedlagda arbete, synnerligen skäliga.

Högaktningsfullt

Martin Fehr.

Emil Heijnes Advokatbyrå.

Stockholm den 20 december 1925.

I anledning av Eder cirkulärskrivelse av den 16 innevarande december med förfrågan, huruvida vi för vår del anse, att av Eder debiterade ersättningar varit oskäligt höga, få vi härmed meddela, att vi icke funnit anledning att framställa någon som helst anmärkning mot de ersättningar, som Ni i olika fall debiterat oss. Enligt vårt förmenande hava dessa nämligen varit fullt skäliga, varjämte vi tillägga, att vi städse varit synnerligen tillfreds med det sätt, varpå Ni i olika avseenden biträtt oss.

Högaktningsfullt

Emil Heijnes Advokatbyrå.

Emil Heijne.

Advokatfirman
Hultman & Rockström.
Ledamöter av Sveriges Advokatsamfund.

Stockholm den 22 december 1925.

I anledning av Eder skrivelse den 16 dennes få vi, rörande Edra debiteringar för besvär med registrering av aktiebolagsärenden, som vi för benäget biträde till Eder överlämnat, härmed förklara, att varken vi eller våra uppdragsgivare i något fall haft anledning till anmärkning mot desamma och bliva vi Eder förbunden att för framtiden såsom hittills få anlita Eder i berörda hänseende.

Högaktningsfullt

Hultman & Rockström.

John Ad. Hultman. *Arthur Rockström.*

Advokat Karl Håkansson.
Juris utriusque Kand.
Ledamot av Sveriges Advokatsamfund.

Stockholm den 17 december 1925.

I anledning av Edert ärade den 16 innevarande december med begäran om uttalande i anledning av statsrevisorernas mot Eder framställda anmärkning angående debitering av arvoden, får jag härmed såsom min uppfattning uttala, att jag funnit dessa synnerligen moderata, särskilt i betraktande av den värdefulla och snabba hjälp, som alltid lämnas av Eder vid påfallande behov.

Högaktningsfullt
Karl Håkansson.

Mauritz Carlson.
Juris Kandidat.

Stockholm den 22 december 1925.

Har att erkänna mottagandet på sin tid av Edert ärade av den 16 dennes, däri Ni begär ett uttalande från min sida beträffande befogenheten av det utav årets statsrevisorer gjorda uttalandet i fråga om storleken av de ersättningar Ni i bolagsärenden plägar debitera. På grund av en mängd brådskande arbeten har besvarandet av Edert brev blivit några dagar fördröjt.

Jag tar nu fasta på Eder önskan, att mitt uttalande måtte göras fullt uppriktigt även om det skulle gå Eder emot. Jag vill då säga, att enligt min uppfattning de debiterade arvodena nog varit högre, än som kan anses motsvara kommissionärens arbete i de olika ärendena, och avsevärt högre än som av kommissionärer i andra verk och hos andra myndigheter, med vilka jag har beröring, pläga uttagas.

Jag har genomgått ett hundratal räkningar från Eder, som under de senare åren (fr. o. m. år 1920) blivit av mig likviderade. Ingen av dessa räkningar — frånsett dem, som avse enbart anskaffande av registreringsbevis, i vilka arvodet utgjort 75 öre per bevis — upptager ett lägre arvode än 10 kronor. Det stora flertalet av de ärenden, som dragit en kostnad hos Eder av 10 kronor, torde hava avsett vanliga anmälningar om ändringar i respektive styrelsers sammansättning, beslut om trädande i likvidation och annat därmed jämförligt, allt ytterst enkla ärenden, i vilka den granskning, som erfordrats, varit av rent mekanisk art och verkställd på ett ögonblick. Har det gällt nyregistrering av bolag, ändring av bolagsordning, öknings- eller nedsättningsbeslut, har arvodet varit högre: ofta 15 kronor, flera gånger 35, 40 à 50 kronor, en gång 75 kronor. I betraktande därav, att registreringshandlingarna i mina bolagsärenden alltid utarbetats med synnerligen stor omsorg, torde den genom kommissionären verkställda granskningen hava även i ärenden av mera vidlyftig beskaffenhet varit ett skäligen lätt arbete. Härom vittnar ock den omständigheten, att det rent av hört till undantagsfallen, att någon rättelse eller komplettering i mina ärenden behövt göras.

Att jag funnit arvodena väl så höga, torde ock framgå därav, att jag i *många* fall icke ansett mig kunna belasta respektive bolag med något arvode för mina personliga besvär i ärendet (med handlingens uppsättande m. m.), enär det hela icke synts mig värt mera än den kostnad, som debiterats för granskningen i patentverket.

Detta oaktat har jag under alla dessa år oavlåtligt anlitat kommissionären, och man kan med skäl fråga vad anledningen härtill varit. Jag vill härtill svara, att ehuru jag icke haft något egentligt behov av handlingarnas eftergranskning genom kommissionären, så har jag dock funnit mig i att betala ersättning för sådan granskning icke blott för att vara mera trygg emot risken av anmärkningar utan även *och huvudsakligen* för att få kommissionärens medverkan till ärendets snabba framförande i verket och alldeles särskilt för att få omedelbar underrättelse såväl om eventuella anmärkningar som ock därom, att ärendet nu vore klart och att bevis kunde hämtas. Detta har varit så stor fördel för mig, att jag ej brytt mig om att anmärka på de debiterade arvodena, men då jag nu ombetts att uttala min uppriktiga mening om saken, har jag ansett mig böra meddela vad jag ovan sagt.

Jag skulle finna det lyckligt om normen för arvodena bleve på något sätt fastslagen. Som det nu är, synes alltför stort spelrum vara lämnat åt godtycket, och kanske har ock någon gång en viss hänsyn vid arvodesberäkningen tagits till bolagets storlek och betalningsförmåga. Dylika hänsyn kunna tagas av en praktiserande advokat, men knappast enligt min mening av kommissionären i ett ämbetsverk. En nära liggande risk förefinnes då alltid: den nämligen, att den som kan betala bra, får en gynnad ställning. Jag vill härmed icke hava sagt, att denna risk blivit på något sätt aktualiserad vare sig hos Eder eller hos det verk, vars kommissionär Ni är. Men risken finnes, och den *bör* icke finnas.

Jag hoppas nu blott att Ni icke tager illa upp att jag uttalat mig så pass öppenhjärtigt, som jag gjort. Det har skett för att tillmötesgå Eder egen önskan.

Med utmärkt högaktning

M. Carlson.

Wilhelm Kjellströms
Advokatbyrå.

Stockholm den 17 december 1925.

Jag har att erkänna emottagandet av Edert gårdagsbrev i rubricerade angelägenhet. I anledning av detsamma får jag anföra följande. Jag har synnerligen hög tanke om statsrevisorernas i många hänseenden ytterst gagneliga verksamhet. Redan när jag ur tidningarna tog del av de anmärkningar, som statsrevisorerna riktat mot Eder, slog det mig emellertid, att deras uppfattning angående Edra debiteringar alldeles avvek från min egen erfarenhet av desamma. Jag har alltid ansett Edra debiteringar snarast billiga. Då aktiebolagslagen är så skriven, att även viktiga transaktioner måste genomföras utan att uttalande från myndigheterna förrän efteråt erhållas, huruvida de formella betingelserna för transaktionernas genomförande äro uppfyllda, är det synnerligen lyckligt, att advokaterna kunna hänvända sig till Eder för granskning av handlingarna. Med de stränga fordringar, som kungl. patent- och registreringsverket har i fråga om formen skulle man utan den förberedande granskning, som Ni med Eder stora erfarenhet i aktiebolagsfrågor ägnar åtskilliga ärenden, i många fall känna sig ytterst osäker.

Jag har äran teckna.

Med utmärkt högaktning

Wilh. Kjellström.

Stockholm den 19 december 1925.

Med anledning av statsrevisorernas anmärkning mot de av Eder beräknade arvodena hava vi äran framhålla, att vi icke kunna finna de ersättningar, som Ni debiterat oss för granskning av handlingar i registreringsärenden, annat än mycket moderata.

Högaktningsfullt

Advokatfirman Lagerlöf.

Olle Ohlsén.

Med anledning av Edert ärade av den 16 dennes få vi förklara, att vi alltid funnit det vara för oss synnerligen fördelaktigt att i tveksamma fall kunna få hänvända oss till Eder i bolagsärenden, och att vi aldrig funnit, att någon som helst berättigad anmärkning kunnat framställas mot de av Eder debiterade arvodena.

Högaktningsfullt

Advokatfirman Lagercrantz & Dalén.

Hjalmar Dalén.

Advokaterna Lidforss och Levy.

Stockholm den 19 december 1925.

På begäran få undertecknade, som under flera år vid mångfaldiga tillfällen anlitat Eder för granskning av bolagshandlingar och dylikt med nöje intyga, att vi alltid funnit Edert arvode för utfört arbete synnerligen moderat.

Högaktningsfullt

Leodor Levy.

Alf Lindahls Advokatbyrå.

Till svar å Eder gårdagsskrivelse får jag meddela, att jag icke i något fall under de 10 år, som jag anlitat Edert biträde i bolagsregistreringsärenden, funnit de av Eder debiterade arvodena för högt tilltagna. Jag har i stället — särskilt under de senaste åren — kunnat konstatera, att Ni beräknat ytterst blygsamma ersättningar och jag begagnar tillfället att framföra mitt tack till Eder för alla de upplysningar och råd, som Ni under årens lopp givit oss telefonledes och för vilka Ni icke velat betinga Eder något arvode.

Högaktningsfullt

Alf Lindahl.

Gerhard Lindgrens Advokatbyrå.

Stockholm den 18 december 1925.

Med anledning av Edert brev den 16 dennes får jag härmed äran meddela, att jag, som anlitat Eder som kommissionär vid registrering av aktiebolagsärenden och dylikt sedan 20 år tillbaka, funnit Edra debiteringar mycket skäliga, och har jag vid upprepade tillfällen för kolleger omnämnt detta förhållande. Icke blott jag utan alla mina kolleger, som jag talat med om Eder, kunna intyga, att Ni ej mindre varit skälig i Edra arvoden.

utan även synnerligen omsorgsfull vid uppdragens utförande, och att en hel del kvistiga bolagsärenden, där mycket stora ekonomiska intressen stått på spel, ej kunnat arrangeras utan Edert välvilliga och värdefulla bistånd.

Med utmärkt högaktning

Gerhard Lindgren.

Stockholm den 21 december 1925.

Med anledning av Eder skrivelse den 16 dennes få vi härmed bekräfta, att vi i ett flertal fall anlitat Edert biträde i aktiebolagsärenden och att vi icke någon gång haft skäl att anmärka på Edra debiteringar.

Högaktningsfullt

Ljungholm och Lundqvist, Advokatkontor.

Carl Ljungholm. *Carl Lundqvist.*

Stockholm den 4 januari 1926.

Härmed få vi med anledning av statsrevisorernas uttalande att av Eder debiterade ersättningar skulle vara i åtskilliga hänseenden oskäligt höga med största nöje betyga, att vi på grund av vår erfarenhet i detta hänseende hava en alldeles motsatt åsikt. Redan den omständigheten, att vi låta alla ärenden av någon betydenhet gå genom Eder, tyder ju på, att det ej finns någon anledning att klaga över de debiterade arvodena; och förhållandet är också, att vi alltid hyst den åsikten, att de av Eder debiterade ersättningarna med hänsyn till det arbete, som uppdraget i varje fall betingat, varit synnerligen moderat tilltagna.

Högaktningsfullt

John Lodéns Advokatbyrå.

Sven Runnqvist.

Stockholm C. den 19 december 1925.

I skrivelse den 17 dennes har Ni bett oss meddela Eder, huruvida vi för vår del anse, att ett av statsrevisorerna gjort uttalande därom, att de funnit de av Eder debiterade ersättningar i åtskilliga hänseenden oskäligt höga, har fog för sig. Tillika har Ni särskilt begärt, att vårt uttalande måtte göras fullt uppriktigt, även om detsamma skulle gå Eder emot.

I anledning härav få vi, med beaktande av Eder sålunda givna föreskrift, såsom vår i allo uppriktiga åsikt uttala, att vi i samtliga de fall, då vi haft förmånen att taga Eder sakkunniga hjälp i anspråk, för erhållande av råd och anvisningar eller för granskning av handlingar, avsedda för registreringsansökan, städse funnit Eder arvodesberäkning moderat, samt att vi i intet fall kunnat beteckna densamma såsom dyr eller, ännu mindre, oskälig.

Med utmärkt högaktning

Erik Lundins Juridiska byrå.

Erik Lundin.

Yngve Lyttkens' Advokatbyrå.

Stockholm den 19 december 1925.

Med anledning av i Eder skrivelse den 16 dennes begärt utlåtande, huruvida jag anser Edra arvodesdebiteringar oskäligt höga, ber jag få meddela, att jag, med hänsyn till den värdefulla hjälp, jag av Eder erhållit vid bolagsbildningar, funnit Edra därvid gjorda debiteringar synnerligen skäliga.

Högaktningsfullt

Yngve Lyttkens.

Stockholm den 19 december 1925.

Till besvarande av Eder fråga i brev den 16 dennes, huruvida vi funnit de av Eder debiterade ersättningarna vara i något fall »oskäligt höga» är det oss ett nöje att härmed förklara att vi, särskilt med hänsyn till den synnerliga vikten och brådskan av, samt omfattningen av Edra besvär i de ärenden, vari vi anlitat Eder, i varje särskilt fall funnit Edra ersättningsanspråk fullt motiverade och skäliga.

Högaktningsfullt

Eliel Löfgrens Advokatbyrå.

Eliel Löfgren.

Axel Nilssons Advokatkontor.
Axel T. Nilsson. Folke Gripe.
Ledamöter av Sveriges Advokatsamfund.

Stockholm den 17 december 1925.

Till svar å Eder skrivelse av gårdagen bekräftar jag gärna, att jag städse funnit av Eder såsom kommissionär i kungl. patent- och registreringsverket debiterade arvoden synnerligen skäliga.

Att det för advokaterna i allmänhet är mycket värdefullt att hava tillgång till Eder sakkunskap, då det gäller mera invecklade ärenden, lärer vara ostridigt. Lagen om aktiebolag är full av detaljbestämmelser, vilka man lätteligen förbiser, och om vilka man ofta är tveksam. En telefonpåringning till Eder eller i verkligt besvärliga frågor ett besök hos Eder sparar både tid och penningar. Det lärer icke kunna sättas i fråga att den personal, som sysslar med ärendenas föredragning skall på dylikt sätt tillhandagå. Också i de mest enkla ärenden har jag ansett det bäst och billigast att anlita Eder. Verkets lokaler äro så hänsynslöst förlagda att besök där kostar betydligt mera än postporto + arvode till Eder. Även om det gäller exempelvis anmälan om ny styrelse i ett bolag är det utmärkt att på förhand få det konstaterat att handlingarna äro riktiga; man har glömt skriva ut att firmatecknaren är svensk undersåte, man har icke haft reda på huru styrelsen förut varit sammansatt och dylikt, — rena formsaker, som icke äro värda två à tre besök i en utkant av staden.

Med största högaktning

Axel Nilsson.

Harry Nissen.
Notarius Publicus och Advokat.

Stockholm den 5 januari 1926.

Till svar å Edert ärade den 16 december 1925 har jag härmed äran intyga, att jag alltsedan Edert tillträde till befattningen såsom kommissionär hos kungl. patent- och registreringsverket anlitat Edert biträde i så gott som alla mig anförtrodda bolagsärenden, och att jag städse funnit de av Eder debiterade arvodena synnerligen måttfulla, skäliga och väl avvägda med hänsyn till ärendenas olika beskaffenhet.

Högaktningsfullt

Harry Nissen.

Carl Norströms Advokatbyrå.
Carl Norström.
Juris Kandidat.

Stockholm den 4 januari 1926.

I dagspressen har jag med förvåning erfarit de anmärkningar, statsrevisorerna skulle hava framställt rörande av Eder debiterade ersättningar för utfört arbete i bolagsregistreringsärenden.

Det är mig därför en plikt och ett nöje att betyga, att de mig av Eder, alltsedan jag år 1917 haft förmånen att få vända mig till Eder i berörda slags ärenden, debiterade arvodena icke varit i något hänseende oskäliga.

Tillika vill jag härmed begagna tillfället ånyo betyga min redan många gånger upprepade tacksamhet för de otaliga gånger Ni, utan att begära någon ersättning, tillhandagått mig med värdefulla upplysningar och råd såväl vid mina personliga besök å Edert ämbetsrum som vid samtal per telefon.

Med utmärkt högaktning

C. Norström.

Helge Richter.
Ledamot av Sveriges Advokatsamfund.

Stockholm den 18 december 1925.

I besittning av Eder ärade skrivelse av den 17 dennes, vill jag meddela, att då jag av pressen fick kännedom om citerade uttalande, detta väckte min förvåning. För min del har jag städse funnit de debiterade avgifterna för besvär så billiga, att jag ofta föredragit att anlita Eder bemedling framför att sända sakkunnigt bud eller själv sätta till tid, för vilken jag haft mera lönande användning på annat håll.

Jag begagnar tillfället uttala mitt tack för städse visad tjänstvillighet och värdefullt stöd med avseende å olika ärenden i verket.

Högaktningsfullt

Helge Richter.

Gottfr. Ströms Advokatbyrå.
Jur. Kand.

Stockholm den 21 december 1925.

I skrivelse av 16 dennes har Ni med anledning av vissa statsrevisorernas anmärkningar begärt mitt uttalande om huruvida jag, vid anlitande av

Edra tjänster som kommissionär för aktiebolagsärenden, funnit de av Eder i detta avseende debiterade arvoden vara oskäligt höga.

Jag får äran meddela Eder som svar härå, att jag med hänsyn till den grundlighet och samvetsgrannhet, som den för min räkning av Eder utförda eftergranskningen och överarbetningen av för registrering insända handlingar alltid burit vittne om, funnit Edra arvoden måttfulla och skäliga.

Högaktningsfullt
Gottfr. Ström.

Advokaten K. E. Wawrinsky.

Stockholm den 22 december 1925.

I brev av den 16 dennes har Ni i anledning av utav statsrevisorerna gjort uttalande, att de funnit av Eder debiterade ersättningar vara »i åtskilliga hänseenden oskäligt höga», begärt ett uttalande av mig, huruvida jag för min del ansåge att statsrevisorernas uttalande hade fog för sig, varjämte Ni anhållit att jag skulle yttra mig fullt uppriktigt, även om mitt uttalande skulle gå Eder emot.

I anledning härav är det mig ett nöje att kunna uttala att jag för min del aldrig funnit de av Eder debiterade ersättningarna vara annat än mycket skäliga; de ärenden, i vilka jag mestadels tagit Edert benägna biträde i anspråk ha varit aktiebolagsregistreringar och vill jag icke underlåta att framhålla att Edert vänliga intresse alltid varit en stor hjälp, särskilt för att under hand få kompletterade de då och då vid sådana tillfällen lätt uppkommande smärre felaktigheter eller brister, vilkas avhjälpande varit en förutsättning för registreringens beviljande.

Högaktningsfullt
K. E. Wawrinsky.

Uti ärade skrivelsen av den 17 innevarande december har herr kommissionären anhållit om ett uppriktigt meddelande, om jag finner statsrevisorernas uttalande, att de av herr kommissionären debiterade ersättningar vore i åtskilliga hänseenden oskäligt höga, äga fog för sig; och får i anledning härav jag göra följande uttalande.

Allt sedan år 1898 har jag varit verkställande direktör uti två aktiebolag och har såsom privatjurist jämväl i övrigt sysselsatt mig med sådana bolag samt därunder trätt i förbindelse med kommissionären.

Därvid har jag kommit att beakta en väsentlig skillnad emellan den uppgift, som vilar å kommissionären hos patent- och registreringsverket samt den uppgift, som åligger kommissionären hos en del andra ämbetsverk.

I början av 1890-talet var jag, som då tjänstgjorde såsom amanuens hos registratorn i kungl. kammarrätten, själv kommissionär hos sistnämnda ämbetsverk. Då besvärsmålen så gott som utan undantag inkommo i sista stunden, kunde jag ej åt dessa ägna annan handläggning än att bryta kuvertet och flytta akten tvärs över bordet till registratorn. För detta obetydliga arbete var en ringa ersättning skälig.

Men kommissionären hos patent- och registreringsverket har alltid fattat sin uppgift på annat sätt. Till gagn för aktiebolagen och för dem, som ingiva eller insända registreringshandlingarna, granskar kommissionären dessa med den effektivitet, som en lång övning skänker. Detta är

ett kvalitetsarbete, som kräver annan betalning än den statsbudsliga, som måhända för kommissionärer i en del ämbetsverk kan vara skälig.

Enligt mitt vördsamma förmenande härrör statsrevisorernas uttalande från en bristande kännedom om nu nämnda förhållande.

Helt nyligen ingav jag, för registrering, till herr kommissionären anmälanden från två olika bolag. Herr kommissionären infordrade därvid från arkivet akterna angående dessa bolag, jämförde uppgifterna i anmälningsskrifterna med uppgifterna i akterna och påkallade därefter en rättelse.

Med avseende å det högst nyttiga arbete herr kommissionären utför, har jag alltid funnit de av Eder debiterade arvoden låga.

Stockholm den 20 december 1925.

Med utmärkt högaktning
Hugo Wennerholm.
Auditör.

Stockholm den 18 december 1925.

Med anledning av Eder förfrågan i skrivelse av den 16 dennes beträffande av Eder debiterade ersättningar få vi, sedan vi för kontrollens skull genomgått en mängd ärenden, som vi under årens lopp låtit passera genom Eder, uttala som vår mening, att Edert arvode icke i något fall överskridit gränsen för vad som kan anses skäligt, och att vi dessutom satt synnerligen stort värde, på, att vi vid skilda tillfällen kunnat hos Eder erhålla vägledning rörande förfarandet i en del besvärligare ärenden.

Högaktningsfullt
Nils Wirgins Advokatbyrå.
Nils Wirgin.

Jur. Kand. **Olof Wærn.**
Ledamot av Sveriges Advokatsamfund.

Stockholm den 18 december 1925.

Med anledning av häradshövdingens skrivelse av den 16 dennes beder jag få meddela, att jag icke i något fall funnit av Eder debiterade arvoden ens höga, utan anser jag mig tvärtom stå i stor tacksamhetsskuld till Eder för värdefulla råd och hjälp.

Med utmärkt högaktning
Olof Waern.

Till svar å Eder skrivelse får jag härmed meddela, att jag för min del icke har något som helst att erinra mot de arvoden, som av Eder såsom kommissionär debiterats i ärenden, som av mig överlämnats till Eder och ingalunda anser dem för höga.

Högaktningsfullt
Per Yngströms Advokatbyrå.
Per Yngström.

Stockholm den 21 december 1925.

Vi erkänna mottagandet av Eder cirkulärskrivelse den 16 dennes med begäran om vårt uttalande angående skäligheten av de av Eder beräknade ersättningarna och få härmed till svar meddela, att vi icke haft anledning till anmärkning däremot.

Högaktningsfullt
Trafikaktiebolaget Grängesberg—Oxelösund.
Gunnar Willner.

P. Bäcklin.

Stockholm 2 den 29 december 1925.

Med anledning av Edert ärade av den 16 dennes få vi nöjet meddela, att vi och våra dotterbolag alltid funnit de av Eder begärda arvodena för granskning och inlämnande av registreringsärenden synnerligen humana, samt att de enligt vårt förmenande hållit sig snarare i underkant. Vi kunna sålunda ej dela statsrevisorernas uppfattning.

Högaktningsfullt
Stockholms Superfosfat Fabriks Aktiebolag. Ombudsmannaexpeditionen.
Hjalmar Nyman.

Stockholm den 21 december 1925.

Vi äro i besittning av Edert cirkulärbrev av den 16 dennes, och tillåta oss med anledning därav meddela, att vi icke se oss i tillfälle att göra något uttalande i den av Eder berörda frågan.

Högaktningsfullt
Aktiebolaget Vin- & Spritcentralen
Ivan Bratt.

Göteborg den 17 december 1925.

Vi ha emottagit Edert ärade av den 16 dennes.

Vid de tillfällen då vi uppdragit åt Eder att granska översända registreringshandlingar, ha vi naturligtvis förutsatt att Ni härför skulle beräkna särskilt arvode. Vi ha aldrig gjort någon anmärkning gentemot de arvoden, Ni därvid beräknat, då vi ansett det vara av stort värde för oss att få handlingarna noggrant granskade av Eder före ingivandet.

Högaktningsfullt
Alméns Advokatbyrå, Lindesjöö & Bergvall.
Ragnar Bergvall.

Almstrand & Wennerberg
Advokatbyrå.

Göteborg den 18 december 1925.

Till svar å Edert ärade av den 16 dennes få vi härmed meddela, att vi under den följd av år, som vi haft förmånen använda Eder såsom ombud i aktiebolagsärenden, aldrig någon gång haft någon anmärkning att göra mot Edra arvodesdebiteringar utan städse funnit dem skäliga.

Högaktningsfullt
Almstrand & Wennerberg.
Fred. Holmgren.

Gunnar Berghs Advokatbyrå.
Inneh. **Gunnar Bergh,** Jur. Kand.
Ledamot av Sveriges Advokatsamfund.

Göteborg den 17 december 1925.

I anledning av Eder värda gårdagsskrivelse vill jag härmed meddela, att i den stora mängd ärenden, berörande aktiebolagsregistrering, som av min byrå till Eder överlämnats, jag ingen gång funnit någon som helst anledning till anmärkning mot de av Eder debiterade ersättningarna, utan har jag städse funnit anledning till belåtenhet över det arbete med granskning och korrigering, som av Eder företagits, efter en från min sida en gång för alla gjord hemställan härom. Jag har därför städse funnit den ersättning, som Ni i sådant avseende tillgodofört Eder, vara ytterst rimlig i förhållande till de tjänster, som Ni sålunda på min speciella hemställan gjort mig.

Jag begagnar tillfället att uttrycka min tacksamhet för Edert tillmötesgående under gångna tiden och tecknar

Högaktningsfullt

Gunnar Bergh.

Gustaf Fitgers Advokatbyrå.
Innehavare:
e. o. Hovrättsnotarien **Gustaf Fitger.**
Ledamot av Sveriges Advokatsamfund.

Göteborg den 18 december 1925.

Med anledning av Eder skrivelse den 16 dennes är det mig ett nöje att meddela, att såväl jag som mina klienter funnit av Eder debiterade arvoden synnerligen billiga för den ofta mycket värdefulla hjälp, Ni lämnat. Det enda arvode, någon klient anmärkt mot, är för ingivande av styrelseberättelse, jag vill minnas cirka 2 kronor. Skulle någon vidare anmärkning framställas, skulle detta vara mot kostnaden för ett vanligt registreringsbevis 5 kronor 40 öre, därav Edert arvode utgör 1 krona 20 öre, men kan det ju här endast handla sig om en eller två tioöringar. I övrigt har jag som nämnt funnit Edra arvoden mycket moderata och jag tror billigare än genomsnittsarvode för kommissionärer.

Högaktningsfullt

G. Fitger.

Advokaten
Bertil Fredelius.
Jur. Utr. Kand.

Göteborg den 17 december 1925.

Till besvarande av förfrågan i Eder ärade skrivelse av den 16 dennes får jag meddela, att jag för mitt vidkommande icke funnit av Eder debiterade ersättningar oskäliga, utan tvärtom väl motiverade av havda besvär. Jag föreställer mig, att den minutiösa granskningen, varom insända handlingar vid återbekommandet bära vittnesbörd, icke kan vara något hastverk, utan kräver sin rundliga tid, som givetvis bör ersättas, vartill kommer den obestridliga nyttan därav för klienten genom undvikandet av handlingarnas sändande fram och tillbaka, och därav för-

anledd, ofta synnerligen betydelsefull, tidsvinst. Såvitt jag kan erinra mig, har ännu icke i något fall någon av mina klienter, som ju i sista hand få vidkännas ersättningens betalande, funnit anledning att klaga över dess storlek.

Högaktningsfullt
B. Fredelius.

Göteborg den 21 december 1925.

Till svar å Eder ärade skrivelse av den 16 dennes få vi meddela, att vi, som sedan många år tillbaka anlitat Edert biträde vid registreringar av aktiebolagsärenden i patent- och registreringsverket, och vilka ärenden årligen torde uppgå till ett antal av några tiotal, icke funnit de av Eder därvid gjorda debiteringarna oskäligt höga.

Högaktningsfullt
Advokatfirman Friman & Carlander.
Birger Melin.

Einar Glimstedt.
Jur. Kand., Göteborg.
Ombudsman vid Aktiebolaget
Svenska Kullagerfabriken.

Göteborg den 17 december 1925.

I anledning av Eder ärade skrivelse av den 16 innevarande månad, däri Ni förfrågar Eder, huruvida jag för min del anser, att de av Eder debiterade ersättningarna för utfört kommissionärsarbete skulle vara oskäligt höga, har jag härmed äran meddela, att jag icke finner detta vara fallet. Därutöver vill jag tillägga, att jag alltid satt synnerligt värde på den snabba expedition av föreliggande ärenden, som man vid anlitande av Eder städse kunnat påräkna.

Högaktningsfullt
Einar Glimstedt.

Göteborg den 18 december 1925.

Med anledning av Edert ärade den 16 dennes rörande den av statsrevisorerna gjorda anmärkningen mot av Eder som kommissionär debiterade ersättningar, få vi meddela, att varken vi själva eller våra klienter under den långa tid vi anlitat Eder som ombud i patent- och registreringsverket någonsin funnit anledning till anmärkning emot av Eder debiterade arvoden.

Högaktningsfullt
Handelsbyrån, Göteborg.
Gustaf Sundberg.

Torsten Hasselrots Advokatbyrå.

Göteborg den 18 december 1925.

Med anledning av Eder skrivelse den 16 dennes med förfrågan, huruvida jag anser de av Eder debiterade ersättningar »oskäligt höga», får jag meddela, att i de fall, då jag anlitat Eder, jag funnit de av Eder debi-

terade ersättningarna fullt skäliga, särskilt med hänsyn till värdet av det arbete, som av Eder utförts.

Detta kan ofta ej av utomstående bedömas.

Därest man ej hade Eder att tillgå, finge personer boende utom Stockholm ofta anlita någon advokatfirma i Stockholm för utförande av liknande uppdrag och detta bleve säkerligen ej billigare, men resultatet kanske sämre, då Ni med Eder rika erfarenhet givetvis kan bättre bedöma och sköta göromål av ifrågavarande slag än en aldrig så skicklig advokat.

Jag för min del finner alltså de mot Eder riktade anmärkningarna obefogade.

Dessutom kan jag meddela, att vid ett den 15 dennes — således dagen före ankomsten av Edert brev — hållet sammanträde med Göteborgsavdelningen av Sveriges advokatsamfund, statsrevisorernas mot Eder riktade anmärkningar diskuterades man och man emellan och hörde jag icke någon, som hade några anmärkningar att framställa mot Eder i berörda avseende.

Högaktningsfullt
Torsten Hasselrot.

Advokaterna Hessle & Olsén.
Ledamöter av Sveriges Advokatsamfund.

Göteborg den 22 december 1925.

I anledning av Edert ärade av den 16 dennes med förfrågan, huruvida av statsrevisorerna gjort uttalande, att av Eder debiterade ersättningar varit i åtskilliga hänseenden oskäligt höga, få vi som vår åsikt uttala, att detta deras uttalande icke har fog för sig.

Högaktningsfullt
Advokaterna Hessle & Olsén.
Bengt Hessle.

Till svar å Eder skrivelse av den 16 dennes hava vi äran meddela, att vi aldrig kunnat finna det Edra arvoden varit höga, än mindre oskäligt höga. Efter vår erfarenhet har statsrevisorernas uttalande om oskäligt höga arvoden icke något som helst fog för sig

Högaktningsfullt
Gust. Holms Inkasso Byrå. Juridiska Avdelningen.
T. Frykholm.

Göteborg den 21 december 1925.

I anledning av att Ni i skrivelse av den 16 dennes begärt ett uttalande av mig i anledning av statsrevisorernas anmärkning, att de av Eder debiterade ersättningarna skulle vara »i åtskilliga hänseenden oskäligt höga», har jag äran uttala såsom min uppfattning, att jag icke blott funnit Edra debiteringar skäliga, utan rent av billiga. Med särskilt nöje ersätter jag dessutom Edra besvär, då Edra expeditioner utmärka sig för en snabbhet som är ovanlig inom statsverket.

Högaktningsfullt
Gustaf Håkansons Advokatbyrå.
Gustaf Håkanson.

Harald Josephson.
Vice häradshövding.

Göteborg den 17 december 1925.

Härmed får jag meddela, att jag, som i många år anlitat Eder i och för registreringsärenden, aldrig funnit annat än att de av Eder debiterade ersättningsbelopp varit fullt skäliga.

Högaktningsfullt
Harald Josephson.

Göteborg den 30 december 1925.

Som svar å Eder ärade skrivelse av den 16 dennes, vari Ni anhåller om vårt uppriktiga uttalande angående av Eder debiterade arvoden, få vi härmed meddela, att vi icke haft något att anmärka mot sagda arvoden i andra fall än vid registrering av nybildade bolag, då vi ibland ansett posten »Granskning, bevakning» väl hög.

Med utmärkt högaktning
Juridiska byrån i Göteborg Aktiebolag
E. Hultengren.

Köpmansbyrån i Göteborg Aktiebolag, Göteborg.

Särskilt med hänsyn till det snabba expedierande, som är av behovet påkallat i aktiebolagsregistrering, samt de kunskapskrävande, omsorgsfulla och tidsödande granskningar, som måste av kommissionären hos patentverket göras, finna vi de av kommissionären hos nämnda verk debiterade arvoden synnerligen rimliga.

Av oss utbetalda arvoden, finna vi sålunda icke i något fall höga utan äro vi tacksamma för att för ett obetydligt arvode ha fått ett alltid synnerligen värdefullt arbete utfört.

Göteborg den 18 december 1925.

Köpmansbyrån i Göteborg Aktiebolag.
Arne Wiberg.
e. o. Hovrättsnotarie, Advokat.

Dr Philip Lemans Advokatbyrå.

Göteborg den 24 december 1925.

Till svar å Eder cirkulärskrivelse av den 16 dennes bedja vi få intyga, att vi icke haft något som helst att erinra mot den ersättning Ni debiterat i det stora antal ärenden Ni från vår byrå årligen under Eder tjänstetid emottagit, och vilka samtliga Ni på ett fullt tillfredsställande sätt utfört.

Omfattning av det biträde Ni lämnat oss torde framgå därav att vi enbart under innevarande år till Eder avlåtit 149 brev.

Högaktningsfullt
Erik Leman.

Göteborg den 19 december 1925.

Med anledning av edert ärade av den 16 dennes få vi meddela, att vi icke anse av Eder debiterade ersättningar vara för höga. Vi hava alltid ansett och anse fortfarande det vara synnerligen fördelaktigt att vid behandlingen av aktiebolagsärenden hava Edert bistånd att tillgå utöver vad Eder såsom kommissionär kan åligga.

Högaktningsfullt

Juristbyrån De Maré-Düring.

Rolf Lindström.

Karl Reinholdsons Advokatbyrå.
Inneh.: Jur. Kand. **Rolf Ygberg,**
e. o. Hovrättsnotarie.

På begäran få vi härmed såsom vår uppfattning anföra, att kungl. patent- och registreringsverkets kommissionär för aktiebolagsregistrering i de fall, då vår firma anlitat hans medverkan i registreringsärenden icke debiterat oss oskäliga arvoden härför.

Göteborg den 18 december 1925.

Karl Reinholdsons Advokatbyrå.

Rolf Ygberg.

Karl Rydins Advokatbyrå.
Jur. Utr. Kand. **Karl Rydin.**
Ledamot av Sveriges Advokatsamfund.

Göteborg den 18 december 1925.

I anledning av ärade den 15 dennes beder jag få meddela, att jag tidigare ej närmare övertänkt skäligheten av de arvoden, som av Eder debiterats, och att det givetvis icke är mig lätt att alldeles bestämt yttra mig i frågan, då jag ej fullt är inne i det arbete, som av Eder utföres. Med hänsyn till den trygghet, som Eder granskning erbjuder och den tidsvinst, som uppenbarligen ernås i de mycket ofta förekommande fall, då ingivna handlingar behöva rättas eller kompletteras, kan jag dock ej finna annat än att Edert arbete är väl förtjänt av debiterade ersättningar. Själv har jag aldrig tänkt på att göra någon anmärkning mot av Eder fordrade arvoden, ej heller har jag hört någon klient eller kollega göra detta.

Högaktningsfullt

Karl Rydin.

Undertecknad har såsom advokat i Göteborg under en mångfald år använt till kommissionär i kungl. patent- och registreringsverket, aktiebolagsregistret, herr Gust. Åstrand, men jag har alltid ansett att de mig debiterade ersättningarna för kommissionärsskapet varit fullt skäliga i alla avseenden, i all synnerhet som jag måste högt värdera det arbete han nedlägger i och för registreringarnas bästa framgång.

Göteborg den 17 december 1925.

Adolf Strandberg.

Göteborg den 21 december 1925.

Med anledning av Eder skrivelse den 17 dennes får jag såsom min åsikt uttala att de arvoden Ni debiterat i av mig insända registreringsärenden icke kunna anses oskäligt höga och understiga de arvoden advokatbyråerna debitera för enahanda ärenden.

Högaktningsfullt
S. Welin.
Bankkamrer.

J. Wennerberg.
Ledamot av Sveriges Advokatsamfund.

Göteborg den 19 december 1925.

Med anledning av Edert ärade den 17 dennes ber jag få meddela, att jag under den tid, jag haft förmånen att i aktiebolagsärenden vända mig till Eder, fått så goda råd och så pålitlig hjälp, att jag föga reflekterat över Edra debiteringar. Mig veterligen har jag icke någonsin framställt anmärkning mot någon Eder debitering.

Jag begagnar tillfället tacka för all god hjälp under år 1925.

Högaktningsfullt
J. Wennerberg.

Göteborg den 24 december 1925.

I anledning av Eder cirkulärskrivelse den 15 dennes angående de ersättningar, som Ni brukar debitera i registreringsärenden, få vi anföra följande.

Vi anse, att de ersättningar, som Ni bruka debitera, i regel äro fullt skäliga.

Den granskning och bevakning, som Ni ägnar de till Eder ankommande anmälningarna, tillförsäkrar den allmänhet, som anlitar Eder, trygghet att handlingarna äro i full överensstämmmelse med lag och registreringsverkets praxis, samt att ärendet vederbörligen bevakas. Ett belopp, som användes att betala en sådan granskning och bevakning, måste därför anses vara i princip väl använt, enär om ett registreringsärende skulle vara behäftat med fel och felet icke i tid rättas, därigenom uppkommande skada och kostnader kunna väsentligt överstiga vad en förhandsgranskning kostar.

Icke heller anse vi som sagt att själva beloppen i och för sig varit annat än skäliga.

Dock hava vi observerat, att Ni vid registreringar av enklare natur, såsom exempelvis ändring i styrelsens sammansättning, någon styrelseledamots boningsort eller dylikt, brukar debitera 10 kronor vare sig handlingarna äro från början fullt i sin ordning eller icke. Ett dylikt belopp är i sådant fall givetvis fullt skäligt, därest Eder granskning föranleder rättelse av eventuell felaktighet i handlingarna och Ni sålunda förorsakas särskilt besvär med skriftväxling, men hava vi gjort den reflexionen, att i det fall att handlingen från början varit riktig och granskningen sålunda endast består i ett genomläsande av denna i regel kortfattade handling, ett lägre granskningsarvode måhända kunde vara motiverat.

Högaktningsfullt
Advokatfirman Wikström & Sjögren.
Hugo Wikström. *Folke Sjögren.*

Advokatfirman Allmér & Oldin.

Malmö den 18 december 1925.

Med anledning av Eder skrivelse den 16 dennes med begäran om uttalande i anledning av statsrevisorernas anmärkning mot de av Eder debiterade ersättningar bedja vi få meddela, att vi icke i något av de talrika fall, då vi anlitat Eder, funnit av Eder beräknad ersättning för hög.

Högaktningsfullt
Alvar Oldin.

Malmö den 18 december 1925.

Härmed ber jag få uttala, att jag intet har att erinra mot de arvoden, som Ni i egenskap av verkets kommissionär debiterat mig i de registrerings- och övriga ärenden, varmed jag sedan en lång följd av år och till ett rätt så betydande antal hänvänt mig till Eder. Oskäliga kan jag desto mindre benämna dessa arvoden, som ärendena handhafts med synnerlig omsorg och till gagn och nytta för saken.

Malmö den 18 december 1925.

Wilhelm Andersson.
Ledamot av Sveriges advokatsamfund.

Stadsfiskal **N. Aschan.**

Malmö den 17 december 1925.

Med största nöje vill jag härmed betyga, att de av Eder såsom mitt mångåriga ombud i kungl. patent- och registreringsverket mig därför debiterade arvoden varit så låga, som man rimligen kan begära för ett punktligt och samvetsgrant utfört uppdrag och skulle jag ansett det opassande, att däremot framställa anmärkning.

Med utmärkt högaktning
N. Aschan.

Sven Ekedahl.
Ledamot av Sveriges Advokatsamfund.

Malmö den 29 december 1925.

Till svar å ärade skrivelsen den 17 dennes — jag ber om överseende med det alltför långa dröjsmålet — har jag nöjet meddela, att jag för min del möjligen finner det arvode å 1 krona 50 öre, som Ni tar för *vanliga* registreringsbevis något för högt. De kosta nämligen 5 kronor 40 öre, varav så vitt jag kan se 1 krona 50 öre utgör lösen, 2 kronor utgör stämpel, 40 öre porto och återstoden arvode. Om det endast vore tal om ett eller annat dylikt bevis, skulle kanske omdömet bliva något annorlunda, men jag kan knappast antaga annat, än att det här måste vara fråga om en högst ansenlig mängd. Med vanliga menar jag dem, som gå på en 8—10 rader. Jag går nämligen ut från, att Edert besvär icke inskränker sig till att blott göra det rent s. a. s. postala arbetet — lägga in beviset, skriva ut postförskottet, frankera och befordra försändelsen till posten.

Vad Edra övriga debiteringar åter angår, så har jag ingen som helst anmärkning, utan anser dem skäliga.

Jag vill slutligen icke underlåta att tillägga, att Ni alltid är tillmötesgående och ferm i expeditionen, och att jag för min del sätter stort värde på detta.

Med utmärkt högaktning

Sven Ekedahl.

Uno Grens Advokatbyrå.

Malmö den 19 december 1925.

Jag har mottagit Eder till byrån ställda skrivelse av den 17 dennes, däri Ni med anledning av statsrevisorernas gjorda uttalande anhåller om meddelande, huruvida jag anser, att av Eder debiterade ersättningar kunna betecknas såsom oskäligt höga. Med anledning av denna förfrågan får jag meddela, att jag visserligen aldrig i detalj underkastat Edra debiteringar någon granskning, men att mitt allmänna intryck av Edra debiteringar är att desamma icke kunna anses såsom oskäligt höga. Jag har med hänsyn till den behandling åt Eder anförtrodda ärenden röna snarare fått den uppfattningen, att Edra debiteringar äro fullt måttliga.

Högaktningsfullt

Uno Gren.

E. Halbert.
Ombudsman hos Aktiebolaget
Sydsvenska banken.

Malmö den 18 december 1925.

På förekommen anledning får undertecknad, som under de sistförflutna 6 åren i avsevärd omfattning anlitat Eder med uppdrag rörande granskning av de handlingar, som av mig för registrering överlämnats till kungl. patent- och registreringsverket, härigenom framhålla, att jag icke i något fall haft anledning beklaga mig över av Eder för verkställd granskning respektive för ingivande och uttagande av handlingar debiterade arvoden. I synnerhet i sådana fall, där granskningen avsett aktiebolagsärenden av mera invecklad beskaffenhet, — såsom rörande ändring av bolagsordningar, nedsättning av aktiekapital m. m. — ha av Eder debiterade ersättningar synts mig synnerligen måttfulla.

Vid avgivandet av ovanstående uttalande har jag tagit hänsyn till, att den Eder av mig anförtrodda granskningen föranlett till eventuellt erforderliga kompletteringar av ansökningshandlingarna, och att dessa sålunda undantagslöst kunnat hos patent- och registreringsverket föranleda önskat resultat.

Högaktningsfullt

E. Halbert.

I anledning av förestående får jag härmed med nöje vitsorda att icke någon gång under hela Eder kommissionärstid jag funnit mig debiterat arvode högt.

Malmö den 17 december 1925.

G. Hegardt.
Led. Sveriges adv. samfund.

Från Landskanslisten **E. Krumlinde.**
Kommissionär hos länsstyrelsen.

Malmö den 21 december 1925.

I anledning av Edert brev den 17 i denna månad, ifråga om statsrevisorernas anmärkning mot av Eder debiterade ersättningar i registreringsärenden, har jag äran meddela, att då jag själv är kommissionär hos ämbetsverk, jag torde anses vara jävig att uttala mig angående befogenheten av de arvoden, Ni debiterat mig i de få ärenden, Ni för mig omhänderhaft.

Högaktningsfullt
E. Krumlinde.

Malmö den 22 december 1925.

I anledning av Eder skrivelse av den 16 dennes med förfrågan, huruvida de av Eder debiterade ersättningar varit »i åtskilliga hänseenden oskäligt höga», kan jag meddela, att icke någon av de personer, som genom mig bildat aktiebolag, funnit den post i mina räkningar, som angiver utlägg till kungl. patent- och registreringsverkets kommissionär för aktiebolagsregistrering, vara för hög eller eljest gjort anmärkning däremot, ävensom att jag för egen del är synnerligen tacksam för den granskning Ni underkastat ingivna handlingar, icke minst från den synpunkten, att mycken tid härigenom vunnits, då det gällt att få ett bolag registrerat snarast möjligt, något som merendels alltid är fallet.

Högaktningsfullt
C. L. Lidgards Advokatbyrå.
C. L. Lidgard.

Malmö den 18 december 1925.

Med anledning av Edert gårdagsbrev, däri Ni begär vårt utlåtande, huruvida vi för vår del ansåge, att statsrevisorernas uttalande att av Eder debiterade ersättning i åtskilliga hänseenden voro oskäligt höga, få vi, som i stor utsträckning under en längre följd av år anlitat Eder för utförande av uppdrag hos registreringsverket, härmed meddela, att vi aldrig funnit, att Ni för våra uppdrag betingat Eder annat än skälig ersättning. Vi vilja icke underlåta att framhålla, att Ni upprepade gånger vid våra förfrågningar i vissa avseenden, som kunde förefalla ovissa, icke tagit något arvode alls.

Högaktningsfullt
juris dr Carl Livijns Advokataffär.
Thorsten Frostell.

Malmö den 19 december 1925.

Besvarande Eder ärade skrivelse av den 17 dennes, bedja vi få meddela, att vi icke hava någonting att erinra mot de av Eder debiterade arvoden för handlingar, vilka av oss tillställts Eder för behandling i kungl. patent- och registreringsverket.

Högaktningsfullt
Merkantila Kontrollbyrån.
E. Hilner.

Malmö den 17 december 1925.

Till svar å Edert brev av gårdagen vill jag härmed meddela, att jag ej funnit, att Ni för de uppdrag Ni åt mig utfört, debiterat oskäliga arvoden, utan har jag städse funnit dem moderata.

Högaktningsfullt

e. o. hovrättsnotarien Elisabeth Nilssons Advokatbyrå.

Elisabeth Nilsson.

Advokaten Rolf Nordenstedt.
Ledamot av Sveriges Advokatsamfund.

Malmö den 18 december 1925.

Till svar å Eder ärade skrivelse av gårdagen har jag nöjet meddela, att det av Eder omförmälda uttalandet av statsrevisorerna icke enligt mitt förmenande är befogat.

Beträffande rena kommissionärsarvoden skulle jag dock vilja erinra, att nu utgående ersättning för expedierande av registreringsbevis synes mig väl hög, och tror jag, att det skulle tacksamt mottagas av den stora allmänhet, som behöver dessa bevis, om expeditionen kunde göras billigare.

Med utmärkt högaktning

Rolf Nordenstedt.

E. o. Hovrättsnotarien
Victor Palmgrens Advokatbyrå.
Innehavaren ledamot av Sveriges
Advokatsamfund.

Malmö den 18 december 1925.

Till svar å Eder ärade skrivelse av gårdagen har jag nöjet meddela, att jag beträffande de av Eder för min räkning under en följd av år utförda kommissionsuppdrag aldrig funnit mig hava anledning till anmärkning mot de av Eder debiterade ersättningar.

Högaktningsfullt

Victor Palmgren.

F. Rappes Advokataffär.
Malmö.
Föreståndare: Legationsrådet
Fredrik Rappe.
Jur. Utrisque Kandidat.

Malmö den 19 december 1925.

Härmed få vi på begäran intyga, att vi, som vid en mångfald tillfällen anlitat Eder för utförande inom kungl. patent- och registreringsverket av uppdrag, *icke i ett enda fall* funnit Edra arvodesdebiteringar hava varit annat än skäliga och måttliga.

Malmö den 19 december 1925.

F. Rappes Advokataffär, a.-b.

Fredrik Rappe.

Undertecknad, som personligen vid ett otal tillfällen anlitat kungl. patent- och registreringsverkets kommissionärs för aktiebolagsärenden, herr Gustaf Åstrands medverkan, instämmer till alla delar i förestående intyg.

Malmö som ovan.

Fredrik Rappe.
Legationsråd.

Malmö den 17 december 1925.

Med anledning av Edert brev av gårdagen rörande uttalande om, huruvida de av Eder debiterade ersättningarna äro oskäligt höga, få vi meddela, att i de många ärenden, som vi överlämnat till Eder, hava vi icke i något fall funnit, att Ni debiterat för högt arvode, och tillåta vi oss särskilt framhålla, att Eder debitering i jämförelse med andra kommissionärers måste betraktas såsom synnerligen moderat.

Högaktningsfullt
Axel Roos' Advokatbyrå.
Axel Roos.

På begäran får undertecknad, som under många år anlitat v. häradshövdingen Gust. Åstrand i en mängd registreringsärenden, härmed intyga, att jag aldrig haft någon anmärkning mot de av honom debiterade ersättningarna, utan alltid funnit desamma skäliga.

Malmö den 21 december 1925.

A. Rüder.
Bankdirektör
Ledamot av Sveriges advokatsamfund

G. Strandberg.
Ledamot av Sveriges Advokatsamfund.

Malmö den 18 december 1925.

Med anledning av skrivelse den 17 dennes med förfrågan huruvida jag anser att de av Eder debiterade ersättningar för kommissionsuppdrag i verket varit för höga, har jag äran meddela, att jag *icke* hyser denna mening, och begagnar tillfället att framföra mitt tack för mångårig rask och precis expedition.

Högaktningsfullt
G. Strandberg.

Malmö den 17 december 1925.

Med anledning av Eder begäran om uttalande från vår sida beträffande av Eder debiterade arvoden såsom kommissionär hos patent- och registreringsverket hava vi härmed nöjet meddela, att vi icke i något fall funnit de av Eder debiterade arvodena för höga. Samtidigt bedja vi få uttrycka vår tillfredsställelse beträffande det sätt, på vilket Ni utfört av oss lämnade uppdrag.

Högaktningsfullt
Martin Waldenströms Advokatbyrå.
Nils Egardt.

H. Renée.

Boden den 19 december 1925.

Med anledning av Eder begäran om vårt yttrande över statsrevisorernas uttalande beträffande av Eder debiterade ersättningar, att de »i åtskilliga hänseenden (voro) oskäligt höga», få vi, för vår del förklara, att vi icke i något fall funnit anledning anmärka mot av Eder debiterade kommissionärsersättningar; däremot vid ett tillfälle, då Ni för genomseende och rättelse av en bolagsordning betingade Eder 25 kronor, ansågo vi detta belopp ligga i »överkant». Vår klient gjorde emellertid ingen anmärkning å beloppet, varför uppfattningen härovan får stå för oss.

Högaktningsfullt

Bodens Juridiska Byrå.

Erik Berglund.

Borås den 17 december 1925.

Med anledning därav att statsrevisorerna i sin nyligen avgivna berättelse förklarat sig hava funnit att de av Eder såsom kommissionär hos kungl. patent- och registreringsverket debiterade ersättningarna vara »i åtskilliga hänseenden oskäligt höga», anse vi oss, som under åtskilliga år anlitat Eder för granskning av anmälningshandlingar samt bevakning av ärenden hos nämnda verk, därav under åren 1924 och 1925 i ett flertal fall, böra meddela, att vi icke någonsin funnit de av Eder debiterade beloppen oskäliga. Skäligheten av debiterade arvoden synes oss icke kunna bedömas med mindre den, som avgiver yttrandet, äger ingående kännedom om arbetets art och omfattning. I detta fall kräves därtill särskild insikt i de föreliggande frågorna för att icke omdömet om arvodets skälighet skall helt och hållet hänga i luften.

Högaktningsfullt

Advokatfirman Borås Handelsbyrå.

C. A. Tillner.

Fägerström & Spens Advokatbyrå.
E. o. Hovrättsnotarien
Karl Fägerström.
Ledamot av Sveriges Advokatsamfund.
Vice Auditören **Folke Odqvist.**
Jur. Kand.

Borås den 17 december 1925.

Med anledning av Edert brev av den 16 dennes med begäran om att få del av vår åsikt med anledning av statsrevisorernas uttalande att de av Eder debiterade ersättningar voro »i åtskilliga hänseenden oskäligt höga», få vi meddela.

Vi anse oss icke kunna yttra oss i saken. Vi kunna icke veta, hur mycket arbete, som nedlägges, omkostnaderna, mängden av ärenden eller huruvida några underordnade tjänstemän eller andra utföra större eller mindre del av arbetet.

Högaktningsfullt

K. Fägerström.

Borås den 17 december 1925.

Med anledning av Eder ärade skrivelse av den 17 dennes angående av Eder debiterade arvoden vid utförande av uppdrag för mig, vill jag meddela, att jag under den tid av cirka femton år jag anlitat Eder, *dels* i egenskap av advokat här i staden under åtta år, *dels* därefter som verkställande direktör för a.-b. Borås bank under sju år, under vilken tid ett synnerligen stort antal uppdrag till Eder överlämnats, ej funnit, att de mig debiterade ersättningarna varit oskäligt höga.

Högaktningsfullt

T. Sjöholm.

Auditör. Bankdirektör.

Jacobson och Månsson, advokat- och egendomsbyrå, Falkenberg.

Under mer än tjugu (20) år har jag anlitat kommissionären hos kungl. patent- och registreringsverket; och har jag icke i något fall funnit debiterade ersättningar höga, och ännu mindre oskäligt höga.

Falkenberg den 19 december 1925.

G. Jacobson.

Advokat. Landsfiskal.

Falun den 21 december 1925.

I anledning av Eder begäran i värda skrivelsen den 16 dennes få vi härmed som vår åsikt uttala, att de av Eder debiterade ersättningarna i kommissionsärenden, vari vi hänvänt oss till Eder, *icke* kunna anses oskäligt höga med hänsyn till vikten av ett fullt tillförlitligt utförande av det granskningsarbete, som i regel ingår i kommissionsuppdraget.

Högaktningsfullt

Söderlunds Advokatbyrå, Falun.

Th. Landberg.

Berggren & Åbergs Juridiska byrå.
Innehavare: **David Åberg** och **C. B. Berggren.**
Ledamöter av Sveriges Advokatsamfund.

Gävle den 17 december 1925.

I skrivelse av gårdagen har Ni meddelat att statsrevisorerna i sin nu avgivna berättelse uttalat, att de funnit de av Eder debiterade ersättningarna vara i åtskilliga hänseenden oskäligt höga. I skrivelsen har Ni med anledning därav hemställt, att vi ville meddela Eder, huruvida vi för vår del ansåge, att nämnda uttalande hade fog för sig. Ni anhöll även, att vårt uttalande måtte göras fullt uppriktigt även om det skulle gå Eder emot.

Det är oss då ett nöje att förklara, att vi icke i något enda fall funnit av Eder debiterade ersättningar annat än mycket moderata. Vi skulle kunna gå ännu längre och framhålla, att vi ej skulle funnit anledning till anmärkning även om en hel del debiteringar varit åtskilligt högre.

Vi tro oss kompetenta att bedöma arten och betydelsen av Edert arbete,

och hava vi alltid uppskattat dels den sakliga och värdefulla hjälp, vi i förekommande fall fått av Eder, dels ock den snabbhet, med vilken uppdragen utförts.

För vår del förklara vi med bestämdhet att statsrevisorernas ifrågavarande anmärkning för vårt vidkommande saknar varje spår av fog.

Med utmärkt högaktning

David Åberg. *C. B. Berggren.*

Gävle den 22 december 1925.

I anledning Eder skrivelse av 16 dennes få vi meddela, att vi icke hava haft någon anledning till missnöje med av Eder debiterat arvode för granskning av registreringshandlingar, särskilt då det gäller registrering av nya bolag eller anmälningar av större omfattning, men att vi funnit Edra debiteringar för granskning av särskilt anmälan om ändring i styrelsens sammansättning något höga.

Högaktningsfullt

Gävleborgs Advokatbyrå.

Albin Widerbäck.

Gävle den 22 december 1925.

I brev av den 15 december har Ni, i anledning av statsrevisorernas uttalande, att de funnit de av Eder såsom kommissionär debiterade ersättningar vara »i åtskilliga hänseenden oskäligt höga», begärt ett utlåtande av mig, huruvida jag för min del anser, att nämnda uttalande har fog för sig.

Mina förbindelser med Eder hava fortgått, allt sedan Ni för något över 10 år sedan tillträdde kommissionärskapet, och antalet gånger jag såsom innehavare av en av de största juridiska byråar norr om Stockholm under de gångna åren anlitat Eder är mycket stort, vare sig det gällt registrering av nya aktiebolag, senare anmälningar av inträffade ändring eller rena förfrågningar i bolagsordningen. I intet fall har jag funnit någon av Eder gjord debitering oskälig. Tvärtom har jag alltid funnit Edra debiteringar moderata, särskilt med hänsyn till den stora sakkunskap och snabbhet, som karaktäriserat Edert arbete.

Av det ovan sagda framgår, att jag, i den mån jag varit i tillfälle att bedöma saken, finner statsrevisorernas uttalande sakna varje grund.

Högaktningsfullt

Arthur Rydins Juridiska byrå

Arthur Rydin.

Direktör P. Bengtsson.
Rättegångs- och Inkassobyrå.

Halmstad den 30 december 1925.

I anledning av Eder ärade den 17 i denna månad med hemställan om mitt yttrande huruvida jag för min del anser, att statsrevisorernas uttalande att de funnit de av Eder debiterade ersättningar vara »i åtskilliga

hänseenden oskäligt höga» hava fog för sig, får jag meddela, att jag för min del icke funnit skäl till anmärkning mot de av Eder debiterade ersättningar.

Högaktningsfullt
P. Bengtsson.

På begäran får jag härmed intyga, att jag under de senaste tio åren mångfaldiga gånger anlitat kommissionären hos kungl. patent- och registreringsverket, herr Gust. Åstrand, för utförande av registrering av anmälningar till aktiebolagsregistret; *att* uppdragen alltid utförts till min fullständiga belåtenhet; *samt att* jag aldrig funnit de av honom debiterade arvoden för uppdragens utförande särskilt höga, än mindre oskäliga.

Halmstad den 18 december 1925.

E. Fogelklou.
Rådman.

Advokat Olof Hammarskjöld.
Jur. Utr. Kand.

Halmstad den 31 december 1925.

Med anledning av Eder värda skrivelse av den 17 dennes ber jag få som min mening uttala, att jag ingalunda funnit de av Eder debiterade ersättningarna för de många uppdrag rörande registreringsärenden, vari jag under åren anlitat Eder, oskäliga.

Jag ber få begagna tillfället att framföra mitt tack för den beredvilighet ifråga om råd och uplysningar vid ärendenas behandling, varmed jag städse blivit bemött.

Högaktningsfullt
Olof Hammarskjöld.

Halmstad den 24 december 1925.

I anledning av Eder skrivelse den 17 dennes angående av Eder debiterade ersättningar få vi meddela.

Vi hava vid ärenden hos kungl. patent- och registreringsverket under en lång följd av år använt oss av Edert biträde och hava därvid endast debiterats vanliga kommissionärsarvoden. Då mindre fel eller förbiseenden lätteligen kunde i handlingarna förekomma, hava vi under senare åren funnit med vår fördel förenligt att anmoda Eder att underkasta handlingarna, såvitt ärendet varit av någon betydenhet, en förberedande granskning och lämna oss meddelande, om handlingarna i något hänseende behövde kompletteras eller ändras. Det arvode Ni därför debiterat oss har varit mycket moderat och av oss gärna erlagts. Ty genom denna granskning ha onödiga dröjsmål undvikits. Eljest skulle kompletteringen och ändringen skett efter beslut av vederbörande ämbetsverk och förorsakat både besvär och kostnad för att icke tala om tidsutdräkten.

För vår del hava vi således endast att med tacksamhet framhålla att Edra debiteringar ingalunda varit oskäliga, och då Ni särskilt anhållit att vi skola göra vårt uttalande fullt uppriktigt, även om det skulle gå Eder emot, vilja vi tillägga att vårt uttalande skett med fullaste övertygelse.

Högaktningsfullt
Bernh. Jönssons Advokatbyrå.
Bernh. Jönsson.

Hovrättsnotarie **Valfrid Granqvist.**

På förekommen anledning får jag, som i egenskap av advokat i eu mångfald ärenden angående aktiebolag anlitat kommissionären vid kungl. patent- och registreringsverket, Gust. Åstrand, härmed uttala, att jag alltid funnit de av honom debiterade ersättningarna moderata och vill jag samtidigt uttala mitt tack för det tillmötesgående, som han städse visat mig.

Halmstad den 18 december 1925.

Högaktningsfullt
Valfrid Granqvist.

Hudiksvalls Juridiska byrå.
Hudiksvall.

Hudiksvall den 18 december 1925.

Att kommissionären för aktiebolagsregistrering vid kungl. patent- och registreringsverket, vice häradshövdingen Gust. Åstrand i Stockholm, vilken vi ofta anlitat för granskning av registreringshandlingar, konsultationer i aktiebolagsärenden samt för handlingars ingivande och bevakning, till vår stora belåtenhet utfört alla uppdrag, samt att herr Åstrand vid debitering av sina ersättningar härför gottgjort sig med synnerligen moderata belopp i förhållande till det arbete, som utförts; det varder härmed intygat av

Hudiksvall som ovan.

Hudiksvall Juridiska byrå aktiebolag.
Axel Holmström.

Hudiksvall den 18 december 1925.

Med anledning Edert ärade den 16 dennes vill jag lämna följande uttalande:

Jag kan ej inse att de belopp Ni debiterat mig för ombesörjandet av handlingar hos kungl. patent- och registreringsverket varit »oskäligt höga», ehuru då mina papper plägat vara i skäligen god ordning, och då Ni begär att jag skall uttala mig fullt uppriktigt, kan jag nämna, att jag många gånger tyckt priset vara något drygt.

Högaktningsfullt
P. Nilsson.

v. Auditör **Karl Adolphson,**
Advokatbyrå.

Hälsingborg den 18 december 1925.

Med anledning av Eder skrivelse av den 16 dennes är det mig ett nöje att kunna intyga, att jag allt sedan januari månad 1916 anlitat Edert bistånd i stor utsträckning i en mångfald registreringsärenden angående aktiebolagsbildningar, ökning av aktiekapital, ändring av bolagsordningar samt en mångfald andra anmälningar och ärenden. Jag har därvid funnit att de arvoden Ni debiterat varit synnerligen skäliga, vilket jag anser vara min plikt att intyga.

Högaktningsfullt
K. Adolphson.

Hälsingborg den 31 december 1925.

I skrivelse av den 16 dennes har Ni hemställt om ett uttalande angående av Eder debiterade arvoden såsom kommissionär i den mån vi äro i tillfälle att bedöma sådana arvoden. Eder begäran är enligt skrivelsen föranledd av ett statsrevisorernas uttalande om dessa arvoden. Vi tillmötesgå gärna denna Eder begäran, så mycket mer som det är oss ett nöje att kunna konstatera, att det arvode, Ni debiterat för på vår anmodan utförda uppdrag, tillfullo motsvarar det av Eder å uppdragen nedlagda arbetet. Enligt vår erfarenhet saknar således det av statsrevisorerna gjorda uttalandet varje fog. Någon anmärkning har ej heller försports från våra klienters sida mot Edra debiteringar.

Efter det vi med det ovan sagda gjort ett uttalande angående av Eder debiterade arvoden vilja vi ej underlåta att å klienters och egna vägnar uttala vårt tack till Eder för det förtjänstfulla sätt, på vilket Ni städse utfört av oss till Eder överlämnade uppdrag, och för därvid visat tillmötesgående av olika slag.

Detta uttalande avgives av undertecknad i samråd med min kompanjon och med dennes fulla gillande, men är denne på grund av vistelse under någon tid å annan ort förhindrad att underteckna detsamma. Skulle Ni önska hans underskrift därå emotse vi Edert meddelande.

Med högaktning

Bunth & Ljunggren Advokatbyrå.

Henry Ljunggren.

Sam Södergren.

Hälsingborg den 19 december 1925.

Uti skrivelse av den 16 dennes har Ni hemställt om ett uttalande från min sida, huruvida jag funnit, att av Eder debiterade ersättningar för uppdrag, som Ni handlagt i egenskap av kommissionär hos kungl. patent- och registreringsverket, varit oskäligt höga.

På grund härav är det mig ett nöje meddela, att jag i intet av alla de många fall, då Ni under loppet av mera än tio års tid av mig anlitats i och för registreringsärenden, funnit Eder hava debiterat för hög ersättning, utan att jag alltid ansett Edra debiteringar moderata.

Med utmärkt högaktning

Sam Södergren.

v. Häradshövding

Carl Westers Juridiska byrå.

Hälsingborg den 19 december 1925.

Till svar å Edert brev av den 16 dennes med anledning av statsrevisorernas yttrande angående av kommissionären debiterade ersättningar kan jag icke underlåta framhålla, att den i kommissonärens alla räkningar förekommande med varierande belopp upptagna posten »granskning och bevakning» väckt min förvåning och i vissa fall, där granskning näppeligen krävts, tvivel å dess berättigande.

Då det emellertid haft till värde att insända ärenden blivit expedierade

med så stor ordning och skyndsamhet, som hos Eder varit fallet, och det därjämte rört sig om mindre belopp i vart ärende, har jag icke funnit lämpligt göra anmärkning.

Högaktningsfullt
Carl Wester.

Gustaf Tengwall.
vice Häradshövding.

Härnösand den 26 december 1925.

På begäran av vice häradshövdingen Gustaf Åstrand får jag härigenom meddela, att jag som i många fall anlitat honom såsom kommissionär i kungl. patent- och registreringsverket för de många sågverksbolag och andra bolag, vilkas juridiska ombud jag varit här uppe i mer än 30 år. funnit, att han i sina debiteringar av arvoden för sina besvär alltid synts mig mycket billig, varför det varit mig ett särskilt nöje att rekommendera honom såväl till mina kolleger som till andra bolags representanter i ärenden, som angå bolagsfrågor, vilket det med anledning av det humana behandlingssätt, jag alltid åtrönt, är mig ett nöje att härmed få uttala.

Högaktningsfullt
Gustaf Tengwall.

Oskar Stjerndahl.
Landsfiskal.

Hässleholm den 22 december 1925.

Till svar å Edert ärade den 16 dennes får jag gärna meddela att jag aldrig funnit de av Eder debiterade ersättningarna för Eder behandling av registreringsärende och i samband härmed lämnade råd och upplysningar dyra. Tvärtom har jag funnit dem ytterst humana. De råd och upplysningar, som Ni i tvistiga fall meddelat skulle kostat mångdubbelt mera om desamma begärts av advokat.

Högaktningsfullt
Oskar Stjerndahl.

Hörby den 18 december 1925.

Med anledning av Eder skrivelse av den 17 dennes med anhållan om vårt uttalande rörande skäligheten av de av Eder såsom kommissionär i kungl. patent- och registreringsverkets aktiebolagsavdelning debiterade ersättningar får vi härmed anföra följande:

Vi hava *dels* under den jämförelsevis korta tid vi innehaft egen advokatbyrå och *dels* under åtskilliga år såsom anställd å den numera upphörda Hörby Juridiska Byrå ombesörjt mångfaldiga registreringsanmälningar, vilka alltid gått genom Eder såsom kommissionär. Efter allt att döma har Ni före handlingarnas ingivande granskat desamma och omedelbart meddelat, därest någon rättelse eller komplettering erfordrats samt i övrigt bevakat ärendet. I betraktande av den stora erfarenhet, Ni förvärvat i registreringssaker, ha Edra anvisningar städse varit av ovärderlig nytta för oss och i hög grad underlättat vårt arbete. Med hänsyn taget härtill

hava vi aldrig funnit Edra arvoden för högt debiterade och hava vi heller aldrig hört någon anmärkning uttalas i denna riktning vare sig av innehavaren av Hörby Juridiska Byrå eller annan jurist.

Högaktningsfullt

Advokatfirman Sterner & Nordholm.

Lilly Sterner. *Carl Nordholm.*

Jönköping den 17 december 1925.

Eder ärade skrivelse av den 16 december förmäler, att statsrevisorerna uttalat, att de funnit de av Eder debiterade ersättningar vara i åtskilliga hänseenden oskäligt höga; och anhåller Ni fördenskull, att vi ville meddela Eder, huruvida vi för vår del ansåge, att nämnda uttalande hade fog för sig.

I anledning härav få vi uttala såsom vår mening, att under den långa tid av 28 år, som Ni hjälpt oss ifråga om våra ärenden i patentverket, alltid rått gott samförstånd mellan Eder och oss ifråga om Eder debitering för det arbete Ni utfört åt oss.

En sak är det, att visst arvode bestämts i lag för handlingars ingivande och uttagande samt översändande, en annan sak är det, att Ni på vår särskilda begäran alltid verkställt granskning av handlingar, innan desamma ingivits, och därför tagit med oss överenskommet arvode, vilket vi aldrig ansett oskäligt. Från allmänhetens sida har heller oss veterligen icke förekommit klagomål på Edra arvoden, vilka emellertid måste i våra räkningar bedömas i sammanhang med det arvode vi själva tagit.

Vi tro, att statsrevisorerna icke vederbörligen beaktat den stora förmånen som det för advokater och rättssökare i landsorten ligger däruti, att inom ämbetsverken finnas personer, som äro skickliga att i *sak* granska sådana handlingar, som måste vara kompletta i formellt hänseende för vederbörligt mottagande och gynnsam behandling. Tid är alltid pengar. Varav följer, att iakttagandet av »nådig tågordning» vid behandling av eventuella brister i ingivna handlingar för advokatvärlden och allmänheten, speciellt näringslivet, över hela landet är förkastligt och gärna ersättes ifråga om arbete, om tågordningen därigenom kan undvikas.

Vi tänka på skillnaden i de arvoden, som förr kunde debiteras av kommissionärer i hovrätten och andra jämnställda ämbetsverk, då åtskilligt tyngre former än nu vore förenade med måls upptagande. Den modärna kommissionärsvärlden ser annorlunda ut nu än då. Enligt vår mening böra statsrevisorerna lämna dessa frågor i fred liksom det fria näringslivet i övrigt. Om kommissionärerna taga för mycket betalt regleras detta genom den fria konkurrensen, icke genom någon statsrevision.

Högaktningsfullt

Axel Fahlströms Advokatkontor.

G. Hägerström. *Axel M. Fahlström.*

Jönköping den 21 december 1925.

I anledning av Edert ärade av den 16 dennes få vi meddela, att våra klienter aldrig uttryckt något missnöje med de arvoden, vi till Eder utgi-

vit, vilket väl får anses borga för att desamma ej varit oskäligt höga, varjämte det är oss ett nöje att vitsorda, att de uppdrag, som av oss anförtrotts åt Eder, alltid utförts på ett synnerligen förtjänstfullt sätt.

Högaktningsfullt
Gustaf Holms Juridiska Byrå.
Rickard Schéle.

Vice häradshövdingarna
Lemchen & Nordström.
Ledamöter av Sveriges Advokatsamfund.

Med anledning av uttalande angående de av kommissionären hos kungl. patent- och registreringsverkets aktiebolagsavdelning v. häradshövdingen Gustaf Åstrand debiterade ersättningar få vi, som sedan flera år anlitat Åstrand såsom kommissionär i en mängd aktiebolagsregistreringsärenden, härmed meddela, att vi med hänsyn till den synnerliga noggrannhet och omsorg häradshövding Åstrand nedlagt på skötseln av dessa uppdrag, samt de besvär han därför haft, funnit de av honom debiterade ersättningar särdeles moderata.

Jönköping den 17 december 1925.

Lemchen & Nordström.
A. Wilh. Lemchen.

Häradsskrivare **Thor Hanqvist.**
Kalmar.

I anledning av ovanstående skrivelse har jag äran meddela, att jag icke har funnit de av Eder debiterade ersättningarna för höga. Vid behandlingen av de uppdrag jag lämnat Eder har jag fått ett flertal skrivelser med råd om handlingars komplettering, och har jag flera gånger ringt upp Eder i telefon för erhållande av råd och upplysningar, och har jag funnit att arvodena alltid varit ovanligt blygsamma, samt att därest praktiserande jurist skulle anlitats, för motsvarande arbete, utgifterna säkerligen blivit mångdubbelt större. Min uppfattning är att allmänheten i Edert kommissionärsskap har en billig och god hjälp för sina angelägenheter i patent- och registreringsverket. Edra arvoden för enbart handlingars inlämnande och uttagande hava icke överskridit de lagenliga, de gånger jag anlitat Eder hjälp.

Högaktningsfullt
Thor Hanqvist.

Med anledning av Eder skrivelse den 16 dennes få vi äran meddela, att vi icke under vår elvaåriga verksamhetstid haft någon som helst anmärkning mot av Eder debiterade ersättningar.

Högaktningsfullt
Kalmar Juridiska Byrå.
J. W. Cederblad.

Rådman N. Sjöbring,
Kalmar.

Till svar härå får jag meddela, att mig påförda avgifter för handlingars in- och utlämnande varit i överensstämmelse med gällande taxa.

Så vitt jag förstår falla arvoden för sakkunnighetsuttalanden inom aktiebolagsinstitutet utanför riksdagens revisorers granskningsrätt. Sådana uttalanden mot de synnerligen modesta avgifter, som av Eder påföras, påstår jag icke kunna fås på annat håll, åtminstone icke användbara och pålitliga.

Till sådana sakkunnighetsuttalanden anser jag vara att hänföra uppdrag, som pläga debiteras under rubrik »granskning och bevakning».

En dylik granskning är med avseende å ärendenas snabba avveckling värd sina pengar.

Kalmar den 18 december 1925.

N. Sjöbring,
Rådman.

Johan Tengbom.
Rådman.

Karlshamn den 18 december 1925.

I anledning av Edert ärade av gårdagen rörande statsrevisorernas uttalande, att av Eder debiterade ersättningar i vissa fall skulle vara höga, får jag, som ju under flera år i rätt många ärenden haft förmånen begagna Edert biträde vid aktiebolagsregistrering, förklara, att detta icke i något fall varit min erfarenhet. Tvärtom erkänner jag gärna värdet av de anvisningar Ni vid olika tillfällen muntligen och skriftligen lämnat, och anser jag mig till Eder stå i tacksamhetsskuld. Intet av de olika bolag, i vilkas intresse jag vänt mig till Eder, ha haft någon anmärkning mot debiteringarna.

Med utmärkt högaktning
Johan Tengbom.

Advokaterna
Pontus Blomberg och
O. H. Granqvist.
Jur. utr. Kandidater, e. o. Hovrättsnotarier.
Ledamöter av Sveriges Advokatsamfund.

Karlstad den 18 december 1925.

I skrivelse den 16 dennes har Ni begärt vårt uttalande i anledning av statsrevisorernas anmärkning att av Eder debiterade ersättningar »i åtskilliga hänseenden skulle vara oskäligt höga». Vi hava huvudsakligen anlitat Eder i ärenden rörande bolagsregistreringar och få härmed med nöje vitsorda, att vi aldrig funnit anledning till anmärkning mot Edra debiteringar, som, såvitt vi kunnat finna, skett allt eftersom de olika ärendena vållat mer eller mindre besvär. De arvoden Ni påfört oss hava utom ersättningar för skrivelser och expedition enligt vanlig taxa varit motiverade av vår begäran om granskning av registreringshandlingarna före deras ingivande.

Högaktningsfullt
Pontus Blomberg.

Trävaruaktiebolaget **N. Chr. Jensen.**

Karlstad den 18 december 1925.

Till svar å gårdagens ärade skrivelse får meddela, att jag aldrig funnit de arvoden, Ni debiterat vid handläggning av de uppdrag jag lämnat Eder, oskäliga, utan fullt berättigade.

Högaktningsfullt
för N. Chr. Jensen.
P. Tuwesson.

Wermlands Enskilda bank.
Ombudsmannen.

Karlstad den 19 december 1925.

I anledning av Eder ärade skrivelse den 16 dennes har jag med stöd av mångårig erfarenhet nöjet försäkra, att jag med hänsyn till det sakkunniga och för sökandena synnerligen viktiga arbetet icke funnit den ersättning, som Ni för granskning av aktiebolags registreringshandlingar, bevakning av registreringsärenden eller eljest debiterat, för hög vare sig i och för sig eller i jämförelse med de ersättningar, som kommissionärer hos andra myndigheter beräkna.

Högaktningsfullt
Otto Ågren.

Lindströms Advokatbyrå.

Katrineholm den 19 december 1925.

Med anledning av Eder rundskrivelse av den 16 december 1925 rörande statsrevisorernas anmärkning att Ni eventuellt skulle debiterat ersättningar, som i vissa åtskilliga hänseenden varit oskäligt höga, får jag anföra, att jag aldrig under min snart 10-åriga advokatverksamhet haft anledning klaga på Edra arvoden, utan haft motsvarande fördel i Eder granskning av insända handlingar.

Rent principiellt måste man ju likväl ställa sig mycket tveksam inför arvoden till statstjänstemän, alldenstund på vissa andra områden det visat sig att därigenom ej alltid full opartiskhet varit rådande.

Jag vill dock ånyo betona att jag aldrig haft någon som helst anledning till anmärkning mot Eder.

Högaktningsfullt
Julius Lindström.

Kristianstad den 17 december 1925.

Sedan Ni med anledning av anmärkning, framställd av årets statsrevisorer, begärt ett uttalande av oss rörande skäligheten av de arvoden Ni av oss betingat Eder, få vi härigenom meddela, att vi, särskilt med hänsyn till det utmärkta sätt, varpå Ni skött Edert kommissionärsskap, funnit de av Eder debiterade arvoden måttliga.

Högaktningsfullt
J. Listanders Advokataffär.
J. Listander.

Kristinehamn den 31 december 1925.

Till svar å Eder värda skrivelse av den 16 dennes få vi meddela, att vi i de jämförelsevis få fall, vi haft äran anlita Edert biträde i registreringsärenden hos kungl. patent- och registreringsverket, icke haft anledning till missnöje emot de av Eder därför debiterade ersättningarna.

Högaktningsfullt

Advokatfirman Åkesson & Nyström.

I. Nyström.

A. Munck af Rosenschöld.
Borgmästare i Landskrona.

Landskrona den 18 december 1925.

Med anledning av Eder begäran, att jag måtte göra ett uttalande, huruvida av Eder gjorda debiteringar i några fall kunna anses vara för höga, och att detta uttalande måtte göras fullt uppriktigt och utan hänsyn till, om det skulle gå Eder emot, skall jag icke underlåta att meddela följande:

Jag har under de senare åren anlitat Eder i en mängd olika ärenden och har aldrig funnit ringaste anledning till anmärkning, varken mot Edra debiteringar, som enligt mitt förmenande varit mycket skäliga, eller mot expeditionen i övrigt. Lika litet har jag hört någon annan hava något att klaga över i sådant hänseende. Däremot känner jag till att andra ibland anlitat advokater i liknande frågor och att detta ställt sig betydligt dyrare, än om de vänt sig till kommissionären, hos vilken de dessutom vanligen fått både bättre och snabbare besked.

Jag anser att det sätt, varpå kommissionärsskapet i fråga sedan många år tillbaka handhafts varit till näringslivets nytta och icke lämnat rum för någon anmärkning.

Högaktningsfullt

A. Munck af Rosenschöld.

Sture Perssons Advokatbyrå.

Landskrona den 18 december 1925.

I anledning av Eder skrivelse den 16 dennes med begäran om yttrande över huruvida de av Eder debiterade arvodena kunna anses oskäliga samt därvid hemställts att yttrandet måtte göras fullt uppriktigt även om det skulle gå Eder emot får jag meddela:

Mot de av Eder debiterade arvodena har jag ingen som helst anmärkning att göra utan anser att de upptagna arvodena äro fullt skäliga med hänsyn till det arbete Ni har haft med respektive ärenden. Jag ber samtidigt få framhålla, att alla förfrågningar besvarats omgående samt alla uppdrag utförts fort och korrekt, vilket är att sätta synnerligt stort värde på. Därest jag såsom ombud i patentverket anlitat advokatfirma i Stockholm hade jag fått vidkännas avsevärt högre kommissionärsarvoden. För min del finner jag icke fog föreligga för anmärkning mot de av Eder debiterade arvodena.

Högaktningsfullt

Sture Persson.

G. Wihlborgs Advokatbyrå.
Gunnar Wihlborg.
Ledamot av Sveriges Advokatsamfund.

Landskrona den 17 december 1925.

Med anledning av Edert ärade av den 16 dennes får jag meddela, att jag i intet fall, då jag begärt Eder granskning av handlingar, avsedda att ingivas till kungl. patent- och registreringsverket, funnit därför debiterade arvoden vara för höga. Ej heller har någon av mina uppdragsgivare framställt sådan anmärkning. Det är mig ett nöje att intyga, att Ni alltid med största beredvillighet ställt Eder sakkunskap till förfogande, och genom de anmärkningar, som av Eder framställts mot insända handlingar, hava rättelser åstadkommits, varigenom borteleminerats sådana felaktigheter, som i många fall säkerligen medfört avslag å den begärda registreringen. Att detta är till förmån för allmänheten är självklart.

Högaktningsfullt
Gunnar Wihlborg.

Stadsfiskalen
Anton Fogelbergs Advokatbyrå.

Linköping den 18 december 1925.

I anledning av Eder skrivelse till mig av den 17 dennes, rörande av Eder debiterade arvoden vid utförande av uppdrag åt mig vid verket, får jag uttala, att jag icke funnit dessa arvoden för höga, särskilt med hänsyn därtill att uppdragen alltid av Eder utförts med synnerlig omsorg och snabbhet.

Högaktningsfullt
Anton Fogelberg.

Lindesbergs Juridiska Byrå.

Lindesberg den 19 december 1925.

I anledning Edra ärade skrivelser av den 16 och 17 dennes till min byrå och mig personligen, har jag endast att uttala, att den framställda frågan ger mig ett osökt tillfälle frambära mitt uppriktiga tack för det i alla avseenden tillmötesgående och för mina uppdragsgivare lyckliga sätt, varpå Ni handhaft Eder befattning såsom kommissionär på aktiebolagsavdelningen.

De enligt min åsikt synnerligen moderata arvoden Ni tillgodogjort Eder för granskningar av bolagsordningar och dylikt, hava aldrig föranlett minsta anmärkning från mina klienters sida, då därigenom ju visshet vunnits, att den officiella proceduren kunnat klaras utan tidsödande återremisser; och i dylika ärenden gäller merendels i högre grad än annars den gamla satsen, att tid är pengar.

Jag tillåter mig uttala den förhoppningen, att Ni ännu länge måtte med obrutna krafter få utöva Edert för våra affärssammanslutningar så betydelsefulla värv, samt att jag allt fortfarande får räkna att, som hittills, i kinkigare fall få anlita Eder beprövade erfarenhet.

I full förvissning om, att alla ansvarskännande klienters svar komma att gå i samma anda som mitt, samt alltså statsrevisorerna i denna sak varit ute i ogjort väder, tillåter jag mig tillönska Eder en god jul.

Med utmärkt högaktning
J. H. Beskow.

Advokatbyrån i Linköping.
v. Häradshövdingen **P. Arnander.**

Linköping den 18 december 1925.

Med anledning av Edert värda den 16 dennes får jag äran uttala, att jag, som under flere år haft förmånen att erhålla biträde av Eder såsom kommissionär hos kungl. patent- och registreringsverket för aktiebolagsregistrering, därvid Ni även biträtt med att granska översända anmälningshandlingar, alltid funnit av Eder debiterade arvoden vara skäliga, samt att jag, även med hänsyn till det värdefulla biträde, som Ni lämnat för granskning av handlingarna, räknat såsom en stor förmån, att få åtnjuta Edert sakkunniga och välvilliga biträde.

Med utmärkt högaktning

P. Arnander.

Linköping den 19 december 1925.

Till svar å Eder ärade skrivelse av den 16 innevarande december i anledning av statsrevisorernas uttalande, att de funnit av Eder debiterade ersättningar vara i »åtskilliga hänseenden oskäligt höga», ber jag härigenom få meddela, att det är mig en sann tillfredsställelse att kunna konstatera, att jag icke någon gång under den tid av mer än 23 år, jag i ett eller annat avseende varit i behov av hjälp i registreringsärenden, funnit vare sig Eder eller någon av Edra företrädare, hava vid något tillfälle debiterat oskäligt hög ersättning.

Samtidigt ber jag få som min uppfattning framhålla, att allmänheten har all anledning vara Eder såsom »patentverkets» kommissionär tacksam för att mot de moderata arvoden, som av Eder debiterats och fortfarande debiteras, få komma i åtnjutande av snabbt meddelade goda råd och upplysningar. Det har särskilt under de sista tio åren varit icke minst för icke juridiskt bildade klienter synnerligen värdefullt att i registreringsärenden kunnat direkt vända sig till Eder utan att därvid behöva anlita advokater, av vilka många — sorgligt nog för övrigt — allenast tjänstgjort som förmedlare mellan allmänheten och Eder samt efter att i sin tur ha rådfrågat Eder presenterat sin arvodesräkning, däri som »kostnad i Stockholm» upptagits av Eder debiterat arvode.

Mycken tidsspillan och stora penningesummor hava genom direkt anlitande av Eder besparats svenska folket.

Jag kan förty icke finna, att herrar statsrevisorers uttalande har något som helst fog för sig.

Högaktningsfullt

Tage Lindquist.
vice Auditör.

G. Möllers Juriska Byrå.

Linköping den 22 december 1925.

Med anledning av Edert ärade av den 16 dennes får jag härmed meddela, att jag alltid funnit Eder debitering skälig och Eder expedition snabb och omsorgsfull.

Högaktningsfullt

Gustaf Möller.

Ljusdal den 18 december 1925.

Med anledning av Eder skrivelse av den 17 dennes med begäran, att vi ville yttra oss över av statsrevisorerna i sin avgivna berättelse gjorda uttalande, att de av Eder debiterade ersättningarna äro i åtskilliga hänseenden oskäligt höga, få vi härmed äran framhålla som vår åsikt att vi, särskilt med hänsyn till noggrannheten och det goda resultat av Eder för vår räkning utförda uppdrag lämnat, finna de debiterade ersättningarna hava varit fullt skäliga.

Högaktningsfullt

Advokatfirman Lundberg & Ljungholm.

Henrik Jansson.

Oscar Fåhrés Advokatbyrå.

Ludvika den 20 december 1925.

Med anledning av Eder begäran om ett uttalande i anledning av statsrevisorernas anmärkning om oskäligt höga arvoden får jag meddela, att jag icke haft någon som helst anledning att anmärka härpå. Jag sätter värde på snabb och säker expedition, varför jag städse haft att tacka Eder, och för den skull har jag så mycket hellre funnit Edra debiteringar skäliga.

Högaktningsfullt

Oscar Fåhré.

Ernst Fahleson, Luleå.
Ombud för Stockholms, Göteborg, Malmö, Norrköpings, Sundsvalls, Gävle, Örebro och Västmanlands köpmannaföreningar.

På begäran får jag härmed intyga att kungl. patent- och registreringsverkets kommissionär för aktiebolagsregistrering herr Gust. Åstrand, som jag alltid vänt mig till för mina ärenden hos nämnda verk, utfört uppdragen till min synnerliga belåtenhet och därför icke debiterat några oskäliga ersättningar.

Luleå den 19 december 1925.

Ernst Fahleson.

Borgmästare Axel Sundberg,
Lysekil.

Till svar å denna skrivelse får jag härmed meddela, att jag under den tid av cirka 15 år, jag anlitat Eder såsom aktiebolagskommissionär för ett stort antal bolags räkning, icke någonsin funnit Edra arvoden höga, utan tvärt om synnerligen moderata såväl när det gällt ingivande av handlingar som meddelande av upplysningar och uppsättande av handlingar, avsedda att ingivas till verket.

Lysekil den 19 december 1925.

Axel Sundberg.

Kraftaktiebolaget Gullspång-Munkfors.

Mariestad den 21 december 1925.

I anledning av Eder skrivelse av den 17 dennes intyga vi gärna på grund av mångårig erfarenhet, att Edra arvoden för granskning och hjälp vid registreringar varit mycket moderata, på samma gång som alla anvisningar och råd lämnats mycket skyndsamt och präglats av största sakkunskap och erfarenhet.

Högaktningsfullt

Kraftaktiebolaget Gullspång—Munkfors.

John Hedin.

Advokatfirman Selander & Karlholm.

Motala den 17 december 1925.

Till svar å Edert ärade den 16 dennes få vi meddela, att vi städse under det femtontal år, vi haft förmånen få anlita Eder i en mångfald registreringsfrågor, städse funnit Edra arvodesdebiteringar måttfulla och skäliga.

Högaktningsfullt

Georg Selander.

Fredrik Törner.
Häradshövding i Aska m. fl. härads domsaga.

På begäran får jag härmed till bevis meddela, att jag i ett rätt betydande antal fall använt mig av v. häradshövding Gustaf Åstrand såsom kommissionär i kungl. patent- och registreringsverket för registrering av bolagsordningar, ändringar däri samt bolagsstämmobeslut av olika slag; samt att jag icke kunnat finna annat än att de belopp som häradshövding Åstrand betingat sig för sitt besvär med registreringar och annat i samband därmed vara synnerligen humant beräknade, vadan jag icke kunnat finna anledning att anlita något annat ombud för berörda uppdrag.

Motala den 22 december 1925.

Fredrik Törner.

Dr Carl H. Pripp.
Ledamot av Sveriges Advokatsamfund.

Norrköping den 22 december 1925.

Till svar å ärade skrivelsen av den 16 dennes får jag härmed meddela, att jag icke kan erinra mig mer än ett fall, då anledning till anmärkning mot verkställd debitering förekommit och i detta fall vidtogs genast på framställning jämkning, varför jag icke under de många år jag haft nöjet anlita Eder haft några som helst klagomål att framställa, vilket jag härmed har nöjet bekräfta.

Högaktningsfullt

Carl H. Pripp.

Med anledning av statsrevisorernas uttalande att de funnit de ersättningar, som kommissionären i kungl. patent- och registreringsverket debiterat, vara i åtskilliga fall oskäligt höga, anser jag mig böra meddela följande.

Jag, som i Norrköping driver advokatverksamhet, har under varje år allt sedan 1898 haft en hel del uppdrag att ombesörja registrering av anmälningar till aktiebolagsregistret. I alla dessa ärenden har jag i min ordning anlitat kommissionären i kungl. patent- och registreringsverket för granskning av handlingarna och deras ingivande till registreringsverket. Vidare har jag under samma tid ofta anlitat kommissionären för erhållande av registreringsbevis i aktiebolagsärenden.

På samma gång jag betygar att alla de uppdrag jag sålunda lämnat kommissionären utan undantag utförts raskt och väl uttalar jag den meningen att kommissionären i intet av uppdragen debiterat större ersättning än sådan som varit skälig och måttlig. I vissa fall, då kommissionärens uppmärksamhet och skicklighet särskilt påkallats, har jag uppmanat honom att debitera högre ersättning än den vanliga. Detta oaktat har han ej alltid ens i sådana fall debiterat högre ersättning än den eljest vanliga, och i de få fall, då till följd av min uppmaning en förhöjd ersättning begärts, har ökningen varit blygsam och ringa. I intet enda fall under alla de gångna åren har jag haft anledning anmärka på ersättningsdebiteringen.

För så vitt statsrevisorernas ovan berörda uttalande avser något av de uppdrag som jag lämnat kommissionären måste jag därför beteckna detsamma såsom icke befogat.

Norrköping den 23 december 1925.

Ernst Söderqvist.
vice Häradshövding.

Östergötlands Juridiska byrå.
Innehavare: Jur. Kand. **G. Hökerberg.**
Ledamot av Sveriges Advokatsamfund.

Norrköping den 18 december 1925.

I anledning Edert ärade av den 16 dennes med förfrågan, huruvida jag funnit av Eder debiterade ersättningar för granskning m. m. av handlingar i aktiebolagsärenden oskäligt höga, får jag härmed meddela, att under alla de år, jag haft nöjet anlita Edra tjänster uti ärenden angående registrering av aktiebolag, ändringar m. m., jag ingen gång funnit, att Ni uti av mig lämnade uppdrag debiterat annat än skäliga arvoden, och har jag för min del aldrig varit annat än synnerligen tillfredsställd med det utmärkta sätt, på vilket Ni omhänderhaft de uppdrag, Ni åtagit Eder från mig.

Högaktningsfullt

G. Hökerberg.

Nyköping den 17 december 1925.

I anledning av Edert ärade den 16 dennes är det oss ett nöje att härigenom kunna bekräfta, att de ersättningar Ni debiterat oss städse varit synnerligen moderata. I all synnerhet gäller detta om man tager i betraktande de extra besvär vi förorsakat Eder genom granskning och komplet-

tering av insända anmälningar. Vi vilja i detta samband icke underlåta att meddela, att Ni för telefonförfrågningar i ärenden hos patentverket icke plägat debitera oss arvode.

Med utmärkt högaktning
Södermanlands Enskilda Bank.
Ingemar Widebeck.

P. Andersson.

Advokatfirman
G. Malmros Juridiska Byrå.

Med anledning av Eder skrivelse den 16 dennes får jag meddela Eder, att jag i intet av de många fall, jag fått anlita Eder i Eder egenskap av kommissionär för aktiebolagsregistrering, kan anse av Eder gjorda ersättningsdebiteringar vara för höga.

Jag får särskilt påpeka ett fall, då det gällde att påskynda registreringen och då vissa rättelser måst vidtagas; i detta fall har Ni med för ämbetsverk i allmänhet ovanligt stort tillmötesgående påskyndat saken samt åtagit Eder både besvär och kostnader, utan att härför debitera något särskilt ersättningsbelopp utöver det vanliga, skäliga kommissionärsarvodet. Jag avser här registreringen för aktiebolaget Väg och Vatten, Forsberg & Larsson, Nässjö, vilket bolags juridiska ombudsman jag är.

Jag betonar slutligen, att de av Eder i mina fall debiterade ersättningarna varit i alla avseenden skäliga samt att de jämförelsevis hållit sig under det taxastånd, som av andra kommissionärer eller dylika tjänstemän ansetts vara skäliga. Det är med tacksam glädje, jag intygar detta.

Nässjö den 21 december 1925.

Högaktningsfullt
Arno F. Engelberg.
Advokat.

Svallingsons Advokatbyrå.

Sollefteå den 27 december 1925.

Med anledning av Eder skrivelse den 16 innevarande december, vari Ni av mig begär ett uttalande om min uppfattning av skäligheten i de arvoden Ni debiterat för de uppdrag, som Ni för min räkning utfört i kungl. patent- och registreringsverket, får jag meddela, att jag icke i ett enda fall haft något att erinra mot debiteringen.

Särskilt med hänsyn till den noggrannhet och den snabba expedition, som jag från Eder sida fått röna, finner jag Edra arvoden, vad mina uppdrag beträffar, fullt skäliga.

Högaktningsfullt
Ragnar Svallingson.

Skövde den 18 december 1925.

Med anledning av statsrevisorernas uttalande att Ni skulle i åtskilliga hänseenden hava debiterat oskäligt höga ersättningar för Edert granskningsarbete i fråga om registreringsansökningar få vi härmed intyga, att vi sedan åtskilliga år genom vår notariatavdelning anlitat Eder såväl för

egen som för ett flertal andra bolags räkning, varvid vi städse anhållit att Ni ville underkasta ansökningshandlingarna en förberedande granskning samt lämna oss tillfälle till komplettering i fall där så erfordrats.

De av Eder för sådan granskning och efterföljande korrespondens i förekommande fall debiterade arvoden, vilka i allmänhet varierat mellan 5 och 35 kronor, hava i intet fall av oss ansetts för höga, utan hava vi städse ansett det av Eder presterade arbetet fullt motsvara begärda arvodet.

Vi vilja icke underlåta att nämna, att vi alltid ansett det vara till vår fördel att anlita Edert sakkunniga biträde.

Högaktningsfullt

Skaraborgs Enskilda Bank.
Fritz Andersson

A. V. Bergqvist.

Arendt Berggrens advokatbyrå.

Sundsvall den 19 december 1925.

Med anledning av Eder skrivelse av den 16 dennes angående statsrevisorernas anmärkning emot av Eder debiterade ersättningar, får jag, som under en lång följd av år genom Eder ingivit ansökningar och anmälningar för registrering till aktiebolagsregistret härigenom meddela, att jag aldrig någon gång haft anledning till anmärkning emot Edra debiteringar, vilka jag alltid funnit måttliga. Ett intryck har fäst sig i minnet, och det är, att då det gällt »svårare» fall och jag begärt hos Eder att särskilt granska handlingarna, Ni, som alltid stått till tjänst därmed och påvisat felaktigheter, vilkas rättelse vållat Eder avsevärda extra besvär, gjort debiteringar, som ådragit sig min uppmärksamhet i följd av deras måttlighet.

Högaktningsfullt
Arendt Berggren.

Sundsvalls Enskilda bank.

Sundsvall den 19 december 1925.

Till svar å Eder skrivelse av den 16 innevarande december i anledning av statsrevisorernas uttalande rörande debiterade ersättningar är det mig ett nöje att härigenom meddela, att jag såsom representant respektive ombud för ett större antal av Sundsvallsdistriktets industriella och andra ekonomiska företag under de sista tio åren haft att hos kungl. patent- och registreringsverket ombesörja ett synnerligen stort antal registreringsärenden, delvis av rätt komplicerad natur, att dessa ärenden, såvitt jag nu kan erinra mig, undantagslöst passerat eller anförtrotts Eder samt att jag icke i något fall funnit av Eder debiterade ersättningar vara för höga utan att jag tvärtom ofta gjort den reflexionen, att Edra debiteringar varit synnerligen blygsamma. Min erfarenhet bestyrker sålunda på intet sätt statsrevisorernas ifrågavarande uttalande.

Jag tecknar

Högaktningsfullt
Gustaf Velander.

Joh. Karlén. Landsfiskal.

Trollhättan den 21 december 1925.

I besittning av ärade den 17 dennes är det mig ett nöje att såsom svar meddela, att av Eder debiterade ersättningar i de mångahanda ärenden,

som under gångna åren omhänderhafts för min räkning icke i något fall varit oskäliga och att i skrivelsen berörda uttalande i motsatt riktning vad mig beträffar saknar fog för sig.

Högaktningsfullt
Joh. Karlén.

Trälleborg den 21 december 1925.

Emottagit Eder skrivelse den 16 dennes, vari jag ombedes att, med anledning av statsrevisorernas uttalande rörande av Eder såsom kommissionär hos kungl. patent- och registreringsverket debiterade ersättningar, lämna meddelande, huruvida jag för min del anser, att debiterade ersättningar varit »i åtskilliga hänseenden oskäligt höga».

Under den följd av år jag haft nöjet anlita Eder uti det, relativt sett, rätt stora antal registreringsfall, som varit uppdragna åt mig, har jag icke en enda gång funnit debiterade ersättningen vara för hög. Jag kan däremot icke underlåta bestämt framhålla, att av Eder debiterade arvodet uti mitt senaste uppdrag, angående »Aktiebolaget Phylaterion» i Trälleborg, enligt min åsikt, var för lågt tilltagit, med hänsyn till det besvär jag vållat Eder i den saken. För en var uti aktiebolagsärenden än så förfaren jurist torde det likväl finnas vissa tillfällen beträffande registrering, då man behöver råd och anvisningar. Det torde i dylika fall vara betryggande att äga tillfälle få skriftligen konferera med kommissionären mot skälig ersättning, så att ens uppdrag må bliva fullt nöjaktigt utfört.

Ehuru jag efter mångårigt sysslande med aktiebolagsärenden anser mig vara väl förfaren, har Ni, liksom Eder föregångare, i många fall varit mig till ovärderligt gagn i tvistiga fall. Därvid har Ni synnerligen förtjänstfullt och med stort tillmötesgående ställt Eder till mitt förfogande mot, som jag förut sagt, ett arvode, som icke uti ett enda fall varit för högt utan tvärtom.

Med utmärkt högaktning
Axel Westman.
Stadssekreterare.

Advokat Gustaf Hammar.
Ledamot av Sveriges Advokatsamfund.

Uddevalla den 18 december 1925.

Med anledning av ärade skrivelsen av den 16 dennes får jag meddela, att jag icke kan erinra mig något fall, där jag funnit Eder debitering oskälig.

Högaktningsfullt
Gustaf Hammar.

Advokaten Robert Thorburn.
Jur. kand. e. o. Hovrättsnotarie.

Uddevalla den 18 december 1925.

I anledning Edert ärade av den 16 dennes beder jag få förklara, att jag aldrig funnit Edra arvoden höga, utan anser mig hava fått mycket god valuta genom den värdefulla hjälp Ni genom Eder stora erfarenhet och ingående kännedom om praxis ofta lämnat i den ofta krångliga »pappersexercisen» i aktiebolagsfrågor.

Med utmärkt högaktning
Robert Thorburn.

Carl Vilh. Spens.
Borgmästare.

Ulricehamn den 21 december 1925.

Till svar å ärade av den 17 dennes får jag meddela, att jag, som sedan mer än 10 år tillbaka anlitat Eder såsom kommissionär, icke kan erinra mig att jag någon gång haft anledning att beklaga mig över för hög debitering.

Högaktningsfullt

Carl Vilh. Spens.

Hallströms Advokatbyrå.

Umeå den 18 december 1925.

Edert ärade av den 16 dennes har jag mottagit.

Om statsrevisorerna uttalat, att de funnit av Eder debiterade ersättningar vara »i åtskilliga hänseenden oskäligt höga», beror detta förmodligen på, att statsrevisorerna sakna alla förutsättningar att bedöma värdet av Edert arbete.

Jag insänder årligen flere hundra ärenden till olika ämbetsverk i Stockholm. I regeln anlitar jag härför någon advokatbyrå, och endast undantagsvis ämbetsverkens kommissionärer, nämligen om ärendet blott gäller ingivande av en handling och erkännande av dess mottagande. I alla de ärenden, där jag har att göra med kungl. patent- och registreringsverkets avdelning för aktiebolagsärenden har jag anlitat Eder. Jag skulle naturligtvis snart hava upphört därmed, om jag icke funnit det billigare än att anlita annat utomstående ombud. Härvid har jag främst beaktat, att man vid aktiebolagsärenden behöver stöd av någon, som väl känner verkets praxis och kan granska handlingarna till förekommande av onödiga anmärkningar och tidsutdräkt. I sådant hänseende har jag synnerligen angenäm erfarenhet av samarbetet med Eder och anser, att jag besparat mina huvudmän många hundratal kronor i onödiga utlägg genom att jag anlitat Eder skickliga medverkan i mina mellanhavanden med verket.

Som Ni vet, är jag ingalunda någon beundrare av byråkratisk slentrian, och skulle jag hava den avlägsnaste anledning att uttala någon kritik, skulle jag utan tvekan sjunga ut.

Högaktningsfullt

Sven Hallström.

Magnéts Advokatbyrå.

Umeå den 30 december 1925.

Med anledning av Eder skrivelse den 16 innevarande december hava vi härmed äran meddela, att vi i de fall vi haft nöjet taga Edra tjänster i anspråk icke haft någon som helst anmärkning att göra emot av Eder debiterade ersättningar.

Högaktningsfullt

Magnéts Advokatbyrå.

Hans Böhme.

Uppsala den 21 december 1925.

Till svar å Edert ärade av den 16 i denna månad, i vilket Ni hemställer, att vi ville meddela Eder, huruvida vi för vår del anse, att de av Eder debiterade ersättningarna vore, såsom statsrevisorerna uttalat sig »i åtskilliga hänseenden oskäligt höga», få vi härmed förklara, att vi icke vid något tillfälle under den långa följd av år, under vilken vi anlitat Eder såsom kommissionär, funnit att de av Eder debiterade ersättningarna varit oskäligt höga.

Högaktningsfullt
för Uppsala Advokatbyrå.
Joel Sandberg.

Rådman **Oskar Mellin.**
e. o. Hovrättsnotarie.

Varberg den 17 december 1925.

Jag har under en lång följd av år använt Eder såsom kommissionär vid bolagsregistrering och -anmälningar. Jag har städse vid anmälningar av mera omfattande art uppdragit åt Eder att granska till anmälningen hörande handlingar före ingivandet, och har Ni därvid varit till god hjälp vid påpekandet av smärre formella fel. Ni har alltid i god tid påmint om anmälningsskyldighet, och Ni har alltid punktligt och raskt utfört de uppdrag jag givit Eder. Jag vill härmed säga, att Ni, vad mina ärenden ankommer, skött Edra uppdrag på ett utmärkt sätt, och har jag med fästat avseende å vad jag ovan anfört *aldrig* funnit de av Eder debiterade kommissionärsersättningar oskäligt höga.

Högaktningsfullt
Oskar Mellin.

Enskilda Banken i Vänersborg.
Ombudsmannaexpeditionen.

Vänersborg den 4 januari 1926.

Med anledning av statsrevisorernas i under år 1925 avgiven berättelse gjorda uttalande, att de funnit av Eder debiterade ersättningar vara »i åtskilliga hänseenden oskäligt höga» få vi, som vid alla tillfällen då vi haft ärenden rörande aktiebolagsregistrering, begagnat oss av Edert biträde, härmed intyga, att vi icke i något fall funnit av Eder debiterade ersättningar »oskäligt höga», detta desto mera som vi dessutom ofta vid sidan av ärendenas formella behandling genom brev och telefonsamtal besvärat Eder utan särskild ersättning, varvid Ni alltid visat Eder förekommande hjälpsam.

Högaktningsfullt
Enskilda Banken i Vänersborg. Ombudsmannaexpeditionen.
Gösta Lindelöw.

Auditören
Alarik Lindskogs Advokatbyrå.
Innehavare: **Alarik Lindskog.**
Ledamot av Sveriges Advokatsamfund.

Västervik den 18 december 1925.

I anledning av Eder skrivelse av den 16 i denna månad med begäran om yttrande angående de arvoden, som av Eder debiterats mig, vill jag

passa på tillfället att uttala mitt uppriktiga tack till Eder för det utomordentligt humana sätt, som under alla år, allt från det Ni tillträdde kommissionärsbefattningen, från Eder sida visats mig vid behandling av aktiebolagsärenden hos kungl. patentverket.

Anledning till anmärkning mot de arvoden, som Ni debiterat, har aldrig förekommit.

Med utmärkt högaktning
Alarik Lindskog.

Västerås Juridiska byrå.
Karl-Johan Boström.
Ledamot av Sveriges Advokatsamfund.
Frithiof Hydbom.
Hovrätts- e. o. Notarie.

Västerås den 31 december 1925.

I anledning av Eder skrivelse av den 16 december 1925, däri Ni anhållit, att vi skulle meddela, huruvida vi ansåge, att statsrevisorernas uttalande, att de av Eder debiterade ersättningarna vore »i åtskilliga hänseenden oskäligt höga», hade fog för sig, få vi härmed som vår mening uttala, att vi för vår del finna uttalandet oberättigat och att de arvoden, Ni debiterat oss, ej varit i någon mån obilliga i betraktande av den trygghet, som legat däri att ansökningar och övriga handlingar, som skolat ingivas till kungl. patent- och registreringsverket, före ingivandet granskats av en person, som känner verkets praxis, och av de kostnader, som skulle uppkomma därest handlingarna befunnos i felaktigt eller ofullständigt skick och eventuellt ledde till avslag å ansökningar.

Högaktningsfullt
Västerås Juridiska byrå.
Boström & Hydbom.

Undertecknad, som vid handlingars ingivande i aktiebolagsärenden till kungl. patent- och registreringsverket städse anlitat kommissionären för aktiebolagsregistrering och därvid anmodat denne att före ingivandet granska de översända handlingarna, får, i anledning av uttalande i statsrevisorernas berättelse, att de av sagda kommissionär debiterade ersättningar skulle vara »i åtskilliga hänseenden oskäligt höga», härmed förklara, att så icke synes mig hava varit fallet i de icke så få fall, då jag anlitat kommissionärens biträde, och vill jag särskilt uttala, att för oss jurister, bosatta utom Stockholm, vilka syssla med aktiebolagsärenden, det är nödvändigt för handlingarnas ingivande anlita kommissionär samt att avsevärd förmån, särskilt *tidsvinst*, beredes i dessa ofta brådskande ärenden, därest granskning av handlingarna i förväg sker, och synes det mig i följd härav att ett förbud för kommissionären att åtaga sig dylikt arbete, för dem å landet, som behöva ingiva handlingar i kungl. patent- och registreringsverket, kan komma att medföra särskilda svårigheter och att det i varje fall är naturligare och även för parterna billigare att därför anlita kommissionären i verket än annan person i Stockholm.

Västerås den 19 december 1925.

Victor Åsberg.
Juris utriusque kandidat. Rådman.

Advokat Erik Dahlberg.

Med anledning av Edert ärade av gårdagen får jag meddela, att i det avsevärda antal fall jag anlitat Eder medverkan för ingivande till kungl. patent- och registreringsverket av registreringshandlingar, jag alltid funnit de granskningsarvoden Ni debiterat särskilt moderata.

Högaktningsfullt
Erik Dahlberg.

Örebro den 18 december 1925.

Med anledning av Eder begäran i brev till mig den 17 dennes om ett fullt uppriktigt uttalande huruvida jag för min del funnit att de av Eder debiterade ersättningar såsom kommissionär för aktiebolagsavdelningen i kungl. patent- och registreringsverket varit oskäligt höga har jag härmed äran meddela, att jag icke i något fall funnit anledning till anmärkning i fråga om de av Eder begärda ersättningar för utförda uppdrag såsom kommissionär i nyssnämnda verk.

Högaktningsfullt
Dryselius Juridiska byrå.
V. Dryselius.

Örebro den 22 december 1925.

Med anledning av Edert ärade av den 17 dennes, få vi härmed meddela, att vi icke i något fall som berör oss eller våra klienter funnit Edra arvoden vara för höga, än mindre oskäligt höga. Arvodena äro enligt vår uppfattning normala och skäliga.

Vi anse därför att statsrevisorernas uttalande i den mån det kan avse oss berörande ärenden saknar varje fog.

Högaktningsfullt
Forssblads Advokatbyrå.
Sten Forssblad.

Örebro den 18 december 1925.

Med anledning av statsrevisorernas uttalande att de av Eder debiterade ersättningarna skulle vara »i åtskilliga hänseenden oskäligt höga», få vi, såsom vår mening uttala det vi under alla de år Ni åt oss uträttat registreringsuppdrag, icke funnit någon anledning till anmärkning mot de av Eder debiterade arvodena, utan i stället ansett dem vara mycket humana, i all synnerhet, som vi alltid genom Eder blivit väl betjänade.

Högaktningsfullt
Aktiebolaget Stiernström & Wikström Inkasso och rättegångsbyrå.
Karl Wikström.

Örebro den 31 december 1925.

I anledning av Eder v. skrivelse den 16 dennes med hemställan om yttrande, huruvida jag för min del ansåge att statsrevisorernas uttalande om av Eder debiterade ersättningar såsom varande i åtskilliga hänseenden

oskäligt höga hade fog för sig, får jag äran meddela att, så vitt min erfarenhet giver vid handen, uttalandet i fråga saknar varje fog för sig. Jag har under omkring tjugufem år ett flertal gånger årligen, i vissa fall upp till 15 à 20 gånger om året, anlitat verkets kommissionär och städse funnit debiterade arvoden synnerligen billiga så mycket mer som lämnat biträde av naturliga skäl varit grundat på den bäst tillgängliga sakkunskap som varit att tillgå.

Mina klienter skulle säkerligen hava, utom ökat besvär, måst vidkännas väsentligt högre utgifter om de varit nödsakade vända sig till utom verket stående jurister och den sakkunskap, de i så fall haft att tillgå, hade säkerligen mången gång ej motsvarat den sakkunskap, som förefunnits hos kommissionären.

Ni har oinskränkt rätt att använda Eder av detta mitt uttalande.

Högaktningsfullt
Gustaf Tisell.

Rådman, f. v. ledamot av Riksdagens första kammare.

Örebro den 19 december 1925.

I skrivelse av 17 innevarande månad har Ni begärt, att vi i anledning därav att statsrevisorerna skulle hava uttalat, att de funnit de av Eder debiterade ersättningar vara »i åtskilliga hänseenden oskäligt höga», ville meddela Eder, huruvida vi för vår del anse att nämnda uttalanden ha fog för sig.

Vi vilja som svar på Eder skrivelse med nöje meddela, att vid alla de tillfällen, då vi anlitat Eder såsom kommissionär, vi funnit, att Ni med största tillmötesgående samt med stor skicklighet och omsorgsfullhet fullgjort Edra uppdrag och att den av Eder begärda ersättningen i stället för att vara oskäligt hög, tvärtom stundom varit för lågt tilltagen, särskilt i betraktande av den värdefulla och snara hjälp, som Ni med Edra råd och anvisningar lämnat.

Högaktningsfullt
Örebro elektriska aktiebolag.
Hugo Karlsson.

J. E. Domeij. Stadsfogde.

Härmed får jag intyga, att jag, som uti en mångfald ärenden anlitat kommissionären hos kungl. patent- och registreringsverket herr Gust. Åstrand, icke funnit av honom debiterade ersättningar oskäligt höga.

Örnsköldsvik den 18 december 1925.

J. E. Domeij.

Östersund den 18 december 1925.

Sedan Ni begärt vårt uttalande angående av Eder debiterade ersättningar, få vi meddela, att vi icke ha någon anledning att anmärka på Eder debitering. De arvoden, Ni debiterar, anse vi vara skäliga och på intet sätt stå i missförhållande till den tidsspillan, som kan vara förenad med ärendenas ombesörjande.

Högaktningsfullt
Alströms Advokatbyrå Aktiebolag.
G. Heilborn.

Advokat Hugo Hammargren.

Östersund den 19 december 1925.

På Er förfrågan, huruvida jag anser de av Er debiterade ersättningarna för granskning av registreringshandlingar för aktiebolag hava i något avseende varit för höga, får jag vänligen meddela, att jag under de år, jag anlita Ert biträde i dessa angelägenheter, icke kunnat finna, att så varit fallit, utan hava ersättningsanspråken varit väl motiverade.

Högaktningsfullt

Hugo Hammargren.

Östersund den 18 december 1925.

Jag har mottagit Eder gårdagsskrivelse, vari Ni begär mitt utlåtande över de av Eder vid ombesörjande av bolagsregistreringar debiterade ersättningar.

De flesta av de bolagsbildningar, som ägt rum i Jämtland under åren 1908—1920 torde hava ombesörjts av mig och efter 1923 torde jag hava för registrering till Eder överlämnat åtskilliga liknande ärenden.

Jag har alltid vänt mig till Eder för ombesörjande av registrering av den anledningen att ärendena blivit sakkunnigt och därtill raskt expedierade.

I många fall har jag även anhållit om Edert särskilda biträde för granskning av handlingar.

De ersättningar Ni därvid debiterat hava alltid varit moderata och icke i något fall oskäliga.

I det jag tror mig vara en av Edra mest återkommande uppdragsgivare tillåter jag mig förklara, att jag har för avsikt att fortfarande anlita Eder, icke minst därför, att jag funnit detta vara för mig och mina huvudmän ändamålsenligt och billigast.

Högaktningsfullt

Fredr. Wallin.

Direktör, Verk.-dir. i Östersunds Handelsbyrå, A. B. Köpmannaföreningarnas ombud 1908—1920 och sedan 1923.

Generalpoststyrelsens

yttrande i anledning av riksdagens revisorers uttalande del I, sid. 120, § 85, 87, 89 och 91.

Till kungl. kommunikationsdepartementet.

Genom remiss den 22 december 1925 har generalpoststyrelsen anbefallts att till kungl kommunikationsdepartementet inkomma med utlåtande i anledning av vad riksdagens revisorer anfört beträffande vissa anordningar vid postverket.

I anledning härav får generalpoststyrelsen vördsamt anföra följande.

§ 85.

Centralposthuset i Göteborg.

Beträffande nya centralposthuset i Göteborg hava revisorerna, utan att framställa någon erinran, uttalat, att, då den årligen inflytande hyresinkomsten för uthyrda lokaler i byggnaden beräknas uppgå till i runt tal

255,000 kronor och årskostnaden för centralposthuset kan uppskattas till 600,000 kronor, hyresbeloppet för postkontorets lokaler blir omkring 345,000 kronor.

Såsom revisorerna meddela, har ifrågavarande centralposthus tidigare varit föremål för uttalande från revisorernas sida. I anledning därav har generalpoststyrelsen i skrivelse den 24 december 1923 framhållit, att statsmakterna godkänt den första byggnadsplanen för huset. I denna byggnadsplan hava, framhöll generalpoststyrelsen, sedermera icke vidtagits andra ändringar än sådana, som avsett att bringa statsverket ekonomisk fördel. Sålunda hava, i all den mån så ansetts möjligt, genom korridorer eller på annat sätt utrymmen avskilts från de ursprungligen planerade postlokalerna för att kunna uthyras till butiker eller kontorslägenheter. Även andra inskränkningar i de för postverkets eget bruk avsedda utrymmen hava vidtagits och sammanlagt har, genom sålunda företagna åtgärder, för uthyrningsändamål vunnits lokaler med en golvyta av ej mindre än cirka 2,200 kvadratmeter.

Generalpoststyrelsen vill nu lika litet som tidigare förneka, att det omhandlade byggnadsföretaget dragit kostnader, som i och för sig måste anses höga. Men centralposthusets tillblivelse och färdigställande har varit oundgängligen nödvändigt för posttrafikens avvecklande i Göteborg på ett för såväl den korresponderande allmänheten som postverket tillfredsställande sätt. De ursprungliga kostnadsberäkningarna för huset slutade på en summa, inklusive tomtkostnad, av i runt tal 3.4 miljoner kronor. Efter vissa förenklingar beräknades totalkostnaden kunna nedsättas till omkring 3.1 miljoner kronor. Då, såsom revisorerna framhålla, kostnaderna uppgått till cirka 8.5 miljoner kronor, har sålunda en ökning av 175 procent inträtt. Om emellertid, såsom generalpoststyrelsen ursprungligen ifrågasatte, det för byggnadens uppförande erforderliga anslaget beviljats i sådan ordning, att sista delen av anslagssumman anvisats å 1918 års stat, skulle byggnadsarbetena med all sannolikhet hunnit i så avsevärd utsträckning utföras, innan de stora prisstegringarna på allvar började, att byggnadskostnaderna icke på långt när stigit till det belopp, vartill de nu uppgått.

Revisorerna hava beräknat de årliga kostnaderna för bygget till cirka 600,000 kronor, därvid utgående från en erforderlig avkastning för huset av 7 procent å det verkligen i byggnadsföretaget nedlagda kapitalet. Mot denna beräkningsgrunds användande har generalpoststyrelsen i sin förenämnda skrivelse den 24 december 1923 anfört följande, som generalpoststyrelsen icke har anledning att nu frångå.

»Revisorerna hava uppskattat de årliga kostnaderna för centralposthuset till cirka 600,000 kronor och därvid utgått från en beräknad avkomst av 7 procent å anläggningskapitalet. Huruvida rimligtvis en så hög avkastning bör beräknas för ett hus, vilket, såsom tidigare framhållits, genom omständigheternas makt måst byggas under exceptionellt dyra byggnadstider, torde kunna dragas i tvivelsmål. Erfarenheter från byggnadsföretag i såväl statlig som enskild byggnadsverksamhet under den gångna kristiden giva ingalunda stöd för en dylik uppfattning.

I Göteborg torde man, i fråga om under kristiden uppförda byggnader, i flera fall sett sig nödsakad att omedelbart nedskriva fastighetens värde med cirka 25 à 30 procent av byggnadens anläggningskostnad. En nedskrivning med, om icke denna procent, så exempelvis 15 procent å anläggningskapitalet, torde icke få anses orimlig. Härigenom skulle fastig-

hetens värde komma att stå i 7,333,000 kronor. Efter 7 procent avkomstberäkning skulle totalhyrorna då böra beräknas till cirka 513,000 kronor för år eller 87,000 kronor mindre, än vad revisorerna beräknat.»

Om från den sålunda erhållna avkastningen drages den summa, cirka 255,000 kronor, som beräknas inflyta i hyror för de för postverket icke till en början erforderliga lokalerna, återstår en på postverkets lokaler — utrymmen för postkontoret och postdirektionen — belöpande hyressumma av cirka 258,000 kronor.

Den av revisorerna angivna hyressumman för postkontorslokalen — liksom även det lägre belopp, som generalpoststyrelsen ovan angivit — utgör emellertid ingalunda postverkets merutgift vid det nya centralposthusets tagande i bruk. Disponerandet av de nya, för sitt ändamål väl lämpade lokalerna lämnar nämligen möjlighet till besparingar i postverkets övriga driftkostnader, vilka gynnsamt motverka den högre lokalhyran. Sålunda torde, enligt ett nu föreliggande förslag, kunna vid postkontoren i Göteborg — *dels* genom den i samband med inflyttningen i nya centralposthuset företagna sammanslagningen av postkontoren Göteborg 1 och Göteborg 2, *dels och* genom brevbäringens och sorteringens centralisering samt förekomsten av arbetsbesparande mekaniska hjälpmedel — i personalkostnader inbesparas ett belopp av cirka 80,000 kronor per år. Undersökningar pågå, huruvida icke ytterligare personalindragningar kunna vidtagas, vilket är långt ifrån uteslutet. Vidare inbesparas hyran för postkontoret Göteborg 2, för särskild förhyrd paketexpeditionslokal och för garage samt för brevbärareexpeditioner vid postkontor, där förut brevbärare voro anställda. Sammanlagda årsbeloppet av sistnämnda besparingar utgör cirka 24,000 kronor. För att komma fram till merkostnaden bör vidare frånbragas den beräknade hyran för lokalen i gamla centralposthuset, vilken hyra efter den av revisorerna använda beräkningsgrunden, 7 procent å bokförda värdet, skulle bliva cirka 42,000 kronor, samt hyran för postdirektionens förutvarande lokaler, vilken sistnämnda hyra utgjorde 8,000 kronor per år.

Kostnadsökningen skulle således bliva, om revisorernas beräkningssätt tages, cirka 191,000 kronor, och om den ovan av generalpoststyrelsen använda beräkningsgrunden begagnas cirka 104,000 kronor. I verkligheten komma dock ytterligare besparingar att kunna åstadkommas, då genom centralposthusets närhet till statens järnvägars station transportkostnaderna ovillkorligen måste komma att minskas. Vidare vinnes en indirekt besparing på så sätt, att den detaljerade sortering av avgående post på fasta och ambulanta postanstalter, som numera möjliggöres inom nya centralposthuset, underlättar arbetet för de från Göteborg utgående postkupéerna, varigenom om än icke personalbesparing kan omedelbart åstadkommas så dock förstärkningar undvikas. Den tidigare för behandling av till Göteborg ankommande post å linjen Laxå—Göteborg inrättade särskilda Göteborgsavdelningen har kunnat indragas. Härigenom har visserligen icke för närvarande vunnits någon minskning av järnvägspost-transportkostnaderna, men genom åtgärden undvikas i sin mån eljest blivande kostnader för ökat postkupéutrymme å förenämnda järnvägssträcka. De mekaniska anordningarna i centralposthuset verka i enahanda riktning. Härav följer, att det ekonomiskt fördelaktiga resultatet kommer att mera framträda först vid senare datum och vid en ökad trafik.

Å andra sidan komma ju de större postkontorslokalerna att medföra någon ökning i uppvärmnings- och belysningskostnader, varjämte till-

komma vissa kostnader för brevbärarnas transport från postkontoret till respektive brevbärardistrikt.

Emellertid kan man icke rättvisligen verkställa endast en sifferjämförelse mellan kostnaderna nu och före nya centralposthusets tagande i bruk. Såsom ovan framhållits, har nämligen detsammas tillkomst nödvändiggjorts av de föregående lokalernas i högsta grad otillfredsställande beskaffenhet och otillräcklighet, som helt enkelt gjorde ett kvarstannande i de tidigare lokalerna uteslutet ur såväl trafikens som ett flertal andra synpunkter. Den hyra, som ovan beräknats för lokalerna i gamla centralposthuset, är för övrigt på grund av husets ålder så ringa, att den icke står i proportion till lokalernas storlek. En lämplig postkontorslokal med det för centralpostkontoret i Göteborg alltför otillräckliga golvutrymme, som gamla centralposthuset lämnade — därest en sådan lokal över huvud stått att uppbringa — skulle givetvis hava dragit en ojämförligt större hyreskostnad än 42,000 kronor.

§ 87.

Postkontoret i Västerås.

Beträffande postkontorslokalen i Västerås hava revisorerna funnit förbindelsen mellan paketexpeditionen och övriga expeditioner liksom ock anordningen för paketpostens in- och utforsling mindre tillfredsställande.

Paketexpeditionen vid postkontoret i Västerås var tidigare förlagd till husets bottenvåning liksom postkontoret i övrigt, men till följd av den trängsel, som därigenom uppstod i postkontorets expeditionshall, måste postverket under år 1918 se sig om efter särskild lokal för paketposten. Det visade sig då, att genom utnyttjande av befintligt källareutrymme inom fastigheten postverket kunde erhålla en förhållandevis tillfredsställande lokal. Postverket lät mot en kostnad av 2,750 kronor iordningställa källaren för ändamålet. Det ligger i sakens natur, att lokalen icke kunde bliva så tillfredsställande som önskligt hade varit, men åtminstone hitintills hava olägenheterna icke, enligt vederbörande postdirektions åsikt, varit så framträdande, att åtgärder ansetts böra vidtagas för någon förändring.

Frågan om anskaffande av förbättrade lokaler för paketposten vid postkontoret i fråga är emellertid för närvarande föremål för utredning av vederbörande postmästare och postdirektör.

§ 89.

Postkontoret i Vetlanda.

På grund av uppsägning från gårdsägarens sida måste postverket med utgången av mars månad 1920 frånträda den dåvarande postkontorslokalen i Vetlanda. Den ekonomiska krisen vållade vid denna tid i Vetlanda som annorstädes stor brist på lägenheter, och då postverket förhandlade om förhyrande av den nuvarande lokalen, begärdes den då som orimlig ansedda hyran av 4,000 kronor för år med skyldighet för postverket att ikläda sig alla utgifter för lokalens inredning till postkontor samt för dess återställande i vid tillträdet befintligt skick, när postverket eventuellt komme att flytta, skyldigheter, som skulle draga avsevärda kostnader utan några bestående fördelar för verket.

Under sådana omständigheter ansågs enda möjliga utvägen vara att inköpa fastigheten. Inköpspriset föreföll då ej högt, och ortspressen beteckna de också fastighetsköpet som en för postverket onekligen god affär. Priset, 70,000 kronor, framgick ur ett tvångsläge och förefaller givetvis efter nuvarande prisläge nog så högt, men postverkets kostnad för egna

lokaler inom fastigheten lärer därför icke, enligt vad generalpoststyrelsen kan finna, stiga till den avsevärda summa, som statsrevisorerna uppgivit. Visserligen har för de första år, postverket innehaft fastigheten, ifrågavarande kostnad uppgått till 5,000 kronor och till och med mera, men de senaste åren uppvisa för postverket långt gynnsammare kostnadssiffror, och intet talar mot, att dessa bliva för framtiden bestående. Mot de första årens höga omkostnader svara givetvis reparationer och förbättringar, varigenom fastigheten satts i gott stånd.

Därest man, som torde vara affärsmässigt riktigt, till fastighetens kapitalvärde överför sådana utgifter, som äro engångskostnader och av natur att öka fastighetens värde, och låter räntan å det sålunda nyinvesterade kapitalet i vederbörlig ordning inräknas bland de utgifter, vilka äro att upptaga som årliga omkostnader, visar det sig, att postverket för postlokal i Vetlanda haft att vidkännas den hyreskostnad, som framgår av följande tablå.

Postverkets fastighet i Vetlanda.

År	Skillnad mellan inkomster och utgifter	Ränta efter 5 % å investerat kapital	Beräknad hyra för av postverket disponerade lokaler	
			per år	per kvm.
	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.
1920	— 4,017	3,500	7,517	39: 95
1921	— 1,268	3,779	5,047	26: 85
1922	+ 535	3,779	3,244	17: 26
1923	— 519	3,853	4,372	23: 26
1924	+ 967	3.853	2,886	15: 35
1925	+ 1,080	3,853	2,773	14: 75

Då medelhyran för i privathus förhyrda lokaler åt postkontor av den storleksklass (den 3:e), till vilken postkontoret i Vetlanda hör, för närvarande är 20 kronor 29 öre per kvadratmeter golvutrymme, vill det förefalla, som om postverket lyckats att trots det kristidsköp, vartill verket tvingats, nedbringa sina hyreskostnader i Vetlanda till en nivå, som icke rimligtvis kan bliva föremål för anmärkning.

Generalpoststyrelsen har såsom lämpligt relationstal valt hyreskostnaden per kvadratmeter golvutrymme i stället för, på sätt revisorerna gjort, hyreskostnaden per rum. Förstnämnda beräkningssätt lärer nämligen innefatta en riktigare norm för bedömande av hyresbeloppets skälighet.

Vad slutligen angår frånvaron av kassavalv, skulle generalpoststyrelsen ej hava tvekat att redan från början inom fastigheten inreda kassavalv, därest icke utgifterna i övrigt för fastigheten stigit till så avsevärt belopp. I stället har postkontoret tilldelats kassaskåp av sådan beskaffenhet, att alla rimliga anspråk på utrymme och säkerhet blivit tillgodosedda. Dock kommer generalpoststyrelsen givetvis att vidtaga ändring i kassarumsanordningen vid postkontoret i Vetlanda, så snart förhållandena göra sådan ändring erforderlig.

§ 91.

Återförsäkring av inrikes värdeförsändelser.

Redan innan revisorerna upptogo spörsmålet om återförsäkring av inrikes värdeförsändelser, hade generalpoststyrelsen igångsatt utredning angående omreglering av assuransavgifterna; och kommer generalpoststyrelsen att, så snart denna utredning föreligger färdig, taga ställning till

frågan, huruvida förslag till dylik omreglering bör från styrelsens sida framläggas i samband med avgivande till Kungl. Maj:t av de andra förslag i fråga om postavgifterna, som äro avsedda att underställas 1926 års riksdag.

Stockholm den 8 januari 1926.

Kungl. generalpoststyrelsen.

ANDERS ÖRNE.

GUSTAF KIHLMARK.

Åke Eliaeson.

Telegrafstyrelsens

yttrande i anledning av riksdagens revisorers uttalande del I, sid. 126, § 92 m. fl.

Till Konungen.

Genom remiss den 22 december 1925 anbefalld att inkomma med utlåtande i anledning av vad riksdagens revisorer i remissen bilagda handlingar anfört, får telegrafstyrelsen anföra följande.

§ 92.

Telegrafverkets lokaler i centralposthuset i Göteborg.

När en understation för telefonnätet i Göteborg blev behövlig i den trakt, där det nya posthuset var under uppförande, syntes det självklart, att stationen skulle förläggas just till detta, staten tillhöriga hus, varför förhandlingar öppnades med generalpoststyrelsen om beredande av lokal därstädes åt telegrafverket. Sedan enighet vunnits om den lokal, som kunde ställas till förfogande för ändamålet, fastställdes hyresbeloppet i enlighet med ett mellan de båda verken (samt riksbanken) förefintligt allmänt hyresavtal. Enligt detta skall varje fastighet beräknas avkasta 7 procent per år å det bokförda värdet, och varje förhyrd lokal betala belöpande del av denna avkastning.

I enlighet med berörda grunder har hyran för ifrågavarande, av telegrafverket disponerade lokaler beräknats sålunda:

Fastighetens bokförda värde: 8,501,058 kronor 51 öre
7 % härå: 595,074 » 10 » .
Beräknat nyttigt kubikinnehåll

	Kubikinnehåll	Hyra
Hela huset	58,138 kbm.	—
Telegrafverkets lokaler	2,454 »	kr. 25,100: — (25,118: —) per år.

§§ 97 och 98.

Telefonstationen i Vimmerby.

Telegrafstationen i Hultsfred.

Revisorerna hava anfört, att den för telefonstationen i Vimmerby använda lokalen synts dem otillfredsställande och att enligt deras mening starka skäl synas tala för inrättandet av en telegrafstation i Vimmerby.

Lokalen består av ett allmänhetens rum (3.6 × 3.6 meter) och ett expeditionsrum (6.2 × 4 meter). För den nuvarande stationen bör detta utrymme vara tillräckligt. Styrelsen stödjer sig härvid på ett yttrande från trafik- och linjedirektörerna i distriktet, vilka även ansett lokalen vara tillfredsställande i övrigt. Skulle stationen åter förändras till en fullständig telegrafstation, ställas andra fordringar på lokalen och blir den nuvarande lokalen i så fall otillräcklig.

Beträffande den av revisorerna väckta frågan om inrättande av en telegrafstation i Vimmerby får styrelsen anföra följande.

Det kan icke förnekas, att om man endast tar hänsyn till de rent lokala förhållandena, Vimmerby med avseende på såväl abonnentantal som uppbörd är den större orten. Men varken Vimmerby eller Hultsfred äro i och för sig så stora orter, att en fullständig telegraf- och centraltelefonstation kan anses behövlig för att tillgodose deras lokala trafikbehov. En sådan station betingas uteslutande av behovet att få en trafikcentral för hela det komplex av stationer, som utgör Hultsfreds redovisningsområde. Vid sådant förhållande kan Vimmerbys överlägsenhet över Hultsfred i avseende på lokaltrafiken icke tillmätas någon avgörande betydelse, utan den ort bör givas företräde, som bäst lämpar sig till trafik- och underhållscentrum för området i dess helhet. Ur denna synpunkt måste otvivelaktigt Hultsfred sättas framför Vimmerby.

Vid en jämförelse i trafikhänseende mellan Hultsfreds och Vimmerbys taxeområden finner man, att vid slutet av år 1924, vartdera av dessa områden omfattade 11 stationer. Vid samma tidpunkt utgjorde antalet abonnenter inom Hultsfreds taxeområde 524 och inom Vimmerby taxeområde 395. Vad angår rikssamtalstrafiken, så visar den senaste, i oktober och november 1925 tagna rikssamtalsstatistiken, att från stationerna inom Hultsfreds taxeområde utväxlats 9,444 och från stationerna inom Vimmerby taxeområde 5,976 samtal per månad.

Dessa siffror visa tydligt nog, att om man ser ej blott på den rent lokala rörelsen vid ifrågavarande två stationer, utan tar i betraktande rörelsen vid hela den grupp av stationer, för vilka Vimmerby respektive Hultsfred är centrum, Hultsfredsgruppen blir den obestridligt större.

Skulle den nuvarande centralstationen i Hultsfred flyttas till Vimmerby, har man att välja mellan att antingen låta Hultsfreds station fortfarande sköta sitt taxeområdes rikssamtalstrafik i samma utsträckning som förut eller ock att centralisera trafiken till Vimmerby. I förra fallet skulle emellertid det oegentliga och ur arbetsledningssynpunkt förkastliga förhållandet uppstå, att den större och viktigare delen av centralstationsområdets trafik undandroges föreståndarens dagliga personliga övervakning. Skulle åter trafiken centraliseras till Vimmerby, så förutsätter detta, att de till Hultsfreds taxeområde hörande stationerna skulle utrustas med ledningar till Vimmerby i avsevärt större utsträckning än nu är fallet. Det förutsätter vidare, att samtliga Hultsfreds riksförbindelser söder-, väster- och österut måste förlängas med sträckan Hultsfred—Vimmerby, varemot givetvis motsvarande förkortning vunnes beträffande Hultsfreds förbindelser norrut. Då emellertid av de inalles 16 riksledningar, Hultsfreds station disponerar för sin trafik, endast en går norrut, blir resultatet att även för riksledningarnas del betydande nyanläggningar bleve behövliga å sträckan Hultsfred—Vimmerby. En flyttning av områdets trafikcentrum till Vimmerby måste med andra ord medföra, att för den största delen av Hultsfreds redovisningsområdes samtal trafikvägen i

onödan ökas med sträckan Hultsfred—Vimmerby—Hultsfred, vilket givetvis varken ekonomiskt sett eller ur ljudöverföringssynpunkt är önskvärt.

Vad därefter angår frågan om centralstationens lämpligaste förläggning ur underhållssynpunkt, är Hultsfred som bekant knutpunkt för en mängd järnvägslinjer. Då riksledningsnätet är framdraget längs järnvägarna, är det i följd härav helt enkelt nödvändigt, att den för underhållet inom ifrågavarande område avsedda linjepersonalen är placerad i Hultsfred. I betraktande av att det åligger förestandare för telegrafstation att dirigera arbetet med ledningsunderhållet, vore det även ur denna synpunkt synnerligen olämpligt, om telegrafstationen bleve förlagd till Vimmerby i stället för Hultsfred.

Telegrafverket disponerar slutligen telegrafstationslokal i Hultsfred enligt hyreskontrakt, som gäller till den 1 oktober 1942, ett förhållande som även inverkar på denna fråga.

Vad till sist beträffar revisorernas påstående, att endast lokala samtal kunna utväxlas i Vimmerby efter klockan 9 e. m., får styrelsen upplysa, att stationen nattetid står i förbindelse med Nässjö, Kalmar och Västervik och att därigenom tillfälle är berett för abonnenterna i Vimmerby att utväxla rikssamtal med alla andra nattetid öppna stationer.

§ 100.

Nybyggnad för telegrafstationen i Halmstad.

Den nya stationsbyggnaden i Halmstad har i avseende på byggnadens storlek och utförande i övrigt synts revisorerna vara av den beskaffenhet, att revisorerna funnit sig böra framhålla angelägenheten av att vid utarbetandet av planer för nybyggnader kraven på utrymmen och lokalernas bekvämlighet och utstyrsel måtte begränsas.

Såsom utgångspunkt för detta omdöme anföra revisorerna att de funnit anmärkningsvärt, att byggnaden erhållit en omfattning, som icke tillnärmelsevis vore betingad av stationens nuvarande lokalbehov, och att utrymmet i densamma vore omkring 4 gånger större än den gamla lokalen.

Stationen i Halmstad har varit och är ännu, tills stationen hinner inflytta i den nya byggnaden, inrymd i riksbankens hus därstädes. Denna lokal har länge varit alldeles för trång. Detta har redan år 1918 konstaterats jämväl av delegerade från bankoutskottet, vilka nämnda år besökte Halmstad och då funno en utvidgning av stationslokalen vara oundgängligen nödig. År 1921 påtalade förste provinsialläkaren i Halmstad de på grund av lokalens trånghet otillfredsställande hygieniska förhållandena i lokalen. Jämväl revisorerna hava, då de år 1925 besökte Halmstad, bemärkt, att lokalen i vissa avseenden och särskilt beträffande telefonsalen icke är tillräckligt rymlig.

Att utgå från en sådan alldeles för liten lokal vid bedömande av lokalbehovet för den nya stationen i Halmstad kan icke vara lämpligt. Även den gamla stationen har på sin tid tilltagits med reservutrymme; annars skulle den redan för mycket länge sedan måst utvidgas eller flyttas. De lokalutrymmen, med vilka en sådan station som den gamla (klaffstation med lokalbatteri) kan reda sig äro också betydligt mera anspråkslösa än än de som erfordras för en modern centralbatteristation, vilken utom växelbord även måste innehålla reläsal, maskineri och accumulatorbatteri. För att ekonomisera med utrymmen äro telefonsalen och salarna för reläer m. m. förlagda i skilda våningar med olika höjder, avpassade efter de olika

behoven. Kostnaden för det ökade utrymme, som erfordras för centralbatteristationer, får man emellertid igen med god ränta genom den arbetsbesparing, som är möjlig med dessa växlar samt genom minskad underhållskostnad i näten.

Vid planläggande av en ny station måste man se till att utrymmena bliva tillräckliga för en avsevärd utveckling. Genom mångårig erfarenhet har man funnit, att den största hänsyn måste tagas härtill, enär varje större arbete, som berör den känsliga kombination av tusentals ledningar, vilka tillsammans med ömtåliga apparater utgöra en telefonstation, är förenat med oerhörda kostnader. Ännu större kostnader drager en flyttning. En sådan kan ur kostnadssynpunkt ställas i samma storleksordning som en husbyggnad, men, om flyttningen föranletts endast av brist på plats för utvidgning i den gamla lokalen, erhålles ej någon verklig valuta för dessa kostnader. Såsom exempel på storleken av en dylik kostnad kan anföras, att den blivande flyttningen av Halmstadsstationen, inklusive den nya stationsinredningen, är beräknad att kosta bortåt 400,000 kronor.

Den livslängd, som man nu kan räkna med vid en modern telefonstation är omkring 25 år. Det är då ekonomiskt att ordna så för sig, att den nya uppsättningen växelbord kan få stå orubbad lika lång tid.

Den första uppsättningen växelbord med tillhörande apparater göres dock ej så stor. Den beräknas så att någon utvidgning ej skall behöva företagas på 8 à 10 år. Telefonsalen får på så vis till en början endast ungefär halva utrymmet fyllt med växlar.

För att telefonsalen under sin första tid icke skall verka så stor, har i några fall den del av salen, som under de första 10 åren icke skulle behöva tagas i anspråk, avskilts medels uppsättande av provisoriska väggar, men såvida man icke har någon särskild användning för det reserverade utrymmet, förorsakar en sådan anordning mer eller mindre onödiga kostnader, vilka ej alltid kunna motsvaras av besparing genom minskad uppvärmning och belysning. I Halmstad har det varit olämpligt att avskilja en reservsal även på den grund att telefonsalen upptager hela bredden av byggnaden med en trappa vid vardera gaveln.

Från berörda synpunkter har den nya stationen i Halmstad planerats, och de nya lokalerna beräknas räcka omkring 25 år, vilket som ovan sagts är lämpligt. Med tanke på tiden därefter har styrelsen varit angelägen om att ordna bygnadens inredning så, att en tillbyggnad framdeles kan göras, utan att det gamla huset då behöver undergå några avsevärda förändringar.

Det bör vid en jämförelse med den gamla lokalen även ihågkommas, att i den nya byggnaden så gott som hela källarvåningen kunnat upplåtas åt linjeavdelningen, som förut saknat ett ordentligt förråd och därför fått vidkännas många annars onödiga kostnader och olägenheter.

Härefter får styrelsen övergå till att bemöta revisorernas anmärkning mot byggnaden i dennas särskilda detaljer.

Revisorerna hava anfört, att den ojämförligt största ökningen upptages av trappor, korridorer, tamburer, kapprum och toalettrum samt reservutrymmen. Häremot må till en början invändas, att om man skall jämföra en lägenhet i ett plan med ett nytt hus i 4 plan borde man åtminstone ej för det nya huset medtaga trappor och förstugor. Vidare äro de båda trappor, som finnas och som måste finnas, endast 1.5 meter breda och hava således det minimimått, som är föreskrivet för trappa i till och med boningshus. De kunna vid sådant förhållande ej sägas vara för breda

och upptaga således ej något onödigt utrymme. Några korridorer finnas ej. De ytor, som användas till genomgångsrum äro helt obetydliga. De utgöra 32 kvadratmeter i källaren, 16 kvadratmeter å nedre botten, 13 kvadratmeter 1 trappa upp och 15 kvadratmeter 2 trappor upp.

Vad beträffar tamburer och kapprum hava revisorerna särskilt uppmärksammat det för telefonisterna avsedda kapprummet.

Att detta rum föreföll revisorerna stort, när de kommo in och fingo se denna ännu alldeles tomma sal utan att ha någon vetskap om, hur den skall användas, är icke förvånande. En blick på ritningen, som visar huru salen kommer att se ut, full med klädskåp som den blir vid full utbyggnad av stationen till cirka 80 expeditionsplatser, giver dock en helt annan uppfattning. Att salen från början tilltagits i full storlek, beror på anordningen av byggnaden i övrigt, som på grund av tillträdesmöjligheterna icke medgav avskiljande för provisorisk användning för annat ändamål av större del av ifrågavarande våning än som skett.

Det anmärkes att i telefonsalen, som enligt revisorerna har en golvyta av 240 kvadratmeter, allenast halva salen upptages av telefonbord. Telefonsalens golvyta uppgår emellertid till ej fullt 200 kvadratmeter mot 115 kvadratmeter i den gamla lokalen. Att endast halva ytan ännu är upptagen av växelbord förklaras genom vad ovan nämnts om planering av telefonstationer.

De påtalade 7 toalettrum och 15 w. c. som finnas i de 4 våningarna, skola stå till tjänst för en stab av tjänstemän, som så småningom kommer att uppgå till över 100 samtidigt tjänstgörande personer av skilda kön, ävensom för innehavarna av 3 uthyrda lägenheter.

Revisorerna hava anmärkt, att kassarummet har ett djup av 8 meter, varav 2 meter ansetts tillräckligt för allmänheten, under det att det enbart för allmänheten avsedda rummet erhållit en storlek av 7 × 7 meter.

De två meter, som nu äro ämnade att avdelas för den betalande allmänheten, äro fullt tillräckliga för ändamålet, åtminstone för lång tid framat. Skulle så en gång anses behövligt, kan man utan större svårighet flytta disken längre in i kassarummet, varvid en del av de därstädes då tjänstgörande få flyttas till andra lokaler. Emellertid är det meningen att det egentliga allmänhetsrummet skall få vara annex till allmänhetens avdelning av kassarummet. I regel reder sig, som nyss sagts, denna avdelning mycket bra med det utrymme, som tillmätts densamma. Men under några få dagar i varje månad och särskilt i första månaden av varje kvartal, då abonnemangsavgifterna skola erläggas, kommer utrymmet att bliva otillräckligt. Den kö, som vid dessa tillfällen brukar uppstå, kan då lämpligen ordnas i allmänhetens rum, varifrån den sedan undan för undan får tillträde till kassarummet. För att underlätta cirkulationen hava dubbla dörrar, gående åt olika håll, blivit insatta mellan de båda rummen, och vid särskilt stor tillströmning kunna vederbörande efter förrättat ärende taga vägen ut genom porten åt Källgatan.

I fråga om badrum i telegrafverkets stationsbyggnader är icke någon fast princip rådande. Av kostnadsskäl hava under de senare åren badrum i allmänhet uteslutits å sådana platser, där allmänheten äger tillgång till bad till moderata priser, under det att i smärre samhällen, exempelvis i Strömsund och Vilhelmina, där sådan möjlighet till bad ej finnes, badrum inrättats i de nya stationshusen.

Att revisorerna funnit anledning göra anmärkning mot tornbyggnaden, är icke annat än vad man kunnat vänta. Tornets tillkomst har emellertid

sin särskilda historia, för vilken redogörelse nu må lämnas. De ritningar, som inlämnades till Kungl. Maj:t för godkännande, då byggnadslov begärdes, avsågo ett 3 våningars hus utan torn eller andra utväxter. Byggnadsstyrelsen, till vilken ärendet remitterades för yttrande, kunde icke godkänna förslaget, dels emedan huset bleve för högt — endast tvåvåningshus borde för övrigt få uppföras vid Lilla Torg — dels emedan sammanhang med granntomten icke kunde vinnas vid den konstruktion, som den föreslagna byggnaden erhållit. Arkitekten måste därför omarbeta ritningarna, och så tillkommo de ritningar, som godkändes av Kungl. Maj:t, efter en kompromiss mellan byggnadsstyrelsen och telegrafstyrelsen, varvid telegrafstyrelsen fick godtaga tornet för att komma till något resultat och få påbörja det trängande byggnadsarbetet.

Så dåligt utnyttjat som revisorerna föreställt sig, är dock icke tornutrymmet. Det är taget i anspråk i alla våningarna.

Tornbyggnaden har sålunda icke tillkommit i enbart syfte att giva stationsbyggnaden en monumental prägel. Omständigheterna hava emellertid gjort, att tornet torde komma att fylla en ganska nödig uppgift. Samtidigt med stationsbyggnaden har nämligen vid Lilla Torg uppförts ett privathus i 4 våningar. I vilket dessutom vinden inretts till bostadsvåning. Då man härav kan sluta, att i allmänhet höga hus komma att uppföras vid Lilla Torg, skulle omgivningen i framtiden komma att pressa ned stationsbyggnaden, om icke tornet funnes.

Vad revisorerna yttra om hyreskostnaden äger sin riktighet.. Det kan naturligtvis ej undvikas, att hyreskostnaden utsättes för en plötslig stegring, när man med ett i stark utveckling statt kommunikationsmedel flyttar till en lokal, som är avsedd att räcka i årtionden.

En synpunkt, som emellertid icke bör förbises, är att hyresberäkningarna för både den gamla och den nya lokalen äro gjorda med 7 procent på husens värde. Detta värde ställer sig naturligtvis helt olika per kubikmeter för ett hus byggt vid sekelskiftet och för ett hus, uppfört åren 1924—1925. Under det att kostnaden per kubikmeter för riksbankshuset var 36 kronor 20 öre, är samma kostnad för telegrafhuset omkring 55 kronor. Emellertid kompenseras denna kostnadsökning i någon man därigenom, att anordningarna i den nya lokalen äro mera arbetsbesparande än de förutvarande. Vid överflyttningen till den nya lokalen kommer sålunda betjäningen å lokalstationen att minskas med 4 telefonister, vilket innebär en årlig besparing av omkring 9,000 kronor. Denna besparing ökas naturligtvis procentuellt vartefter stationen växer. Härtill kommer minskad underhållskostnad i telefonnätet. Hyreskostnaden kommer likväl att tynga stationens ekonomi under ett antal år, till dess stationen så att säga växt i den nya lokalen. Den enda trösten är, att man genom uppförande av den nya fastigheten sådan den är garderat sig mot ännu större utgifter i framtiden.

Revisorerna hava vidare riktat sina anmärkningar mot den för stora bekvämligheten i lokalerna. Vari den överflödiga bekvämligheten består kan telegrafstyrelsen icke fatta. Utrymmet i växelbordsraden är för varje telefonist begränsat till 60 centimeter eller det minsta som är nödvändigt, för att arbetet skall kunna försiggå obehindrat. Luftmängden per telefonist i telefonsalen blir vid full utbyggnad något över 10 kubikmeter. Kapprummet rymmer *en* klädbur per expeditionsplats med nödiga gångar mellan burarna. Relästativen stå icke på längre avstånd från varandra. än som är alldeles oundgängligt, för att reparatörerna skola kunna där utföra sitt arbete. Telegrafrummet har blivit snarare trångt än alltför be-

kvämligt och övriga rum, vilka ej hava fast inredning, komma i framtiden också att bliva helt fyllda med arbetande.

Vad slutligen utstyrseln beträffar torde anmärkningen därå avse, utom möjligen den förut avhandlade tornbyggnaden, det förhållandet att i flertalet lokaler dekorativ målning utförts å väggar och tak. Härom får styrelsen anföra följande.

Enligt den ursprungliga arbetsbeskrivningen skulle de nu i kalkfärg dekorerade väggarna behandlas med oljefärg. Innan kontrakt med entreprenören underskrevs, gjordes emellertid av sparsamhetsskäl den ändringen i beskrivningen, att nämnda väggdelar i stället skulle målas med kalkfärg och dekoreras på enklaste sätt. Så har det gjorts i telegrafverkets byggnad i Uppsala och målningen där, som utfördes år 1917, har stått sig utmärkt. Då målning med enbart kalkfärg i *en* ton å för beröring utsatta väggytor är opraktisk, enär fläckar lätt uppstå, måste ytan behandlas på ett eller annat sätt, genom marmorering eller uppdragning av enklare ornament eller linjer eller punktering eller dylikt i olika toner, vilket givetvis också medför större prydlighet. Då nu så skett i Halmstad har samtidigt en besparing i kostnaden av omkring 1,300 kronor härigenom åstadkommits.

Vad revisorerna anfört angående sina besök å stationerna i Södertälje, Dalarö, Nyköping, Vetlanda och Vaxholm (radio) torde icke påkalla något yttrande från telegrafstyrelsen.

Vid avgörande av detta ärende hava styrelsens samtliga byråchefer närvarit.

Stockholm den 7 januari 1926.

Underdånigst:

HERMAN RYDIN.

K. E. LANDSTRÖM.

F. W. Funch.

Järnvägsstyrelsens

yttrande i anledning av riksdagens revisorers uttalanden del I. sid. 132. §§ 102, 106—110, 112, 115—116.

Till Konungen.

Genom remiss den 22 december 1925 har järnvägsstyrelsen anbefallts att avgiva utlåtande i anledning av vad riksdagens revisorer i remissen bilagda, här återgående handlingar, anfört och får järnvägsstyrelsen till åtlydnad härav anföra följande.

Statens järnvägar.

§ 102.

Infordrande av anbud genom inbjudan till vissa firmor.

Revisorerna erinra under denna paragraf därom, att järnvägsstyrelsen den 6 april 1925 beslutat infordra anbud å grundläggning för undervattenspelare vid bron över Årsta holmar från sex namngivna firmor, men att sedermera framställningar inkommit från fyra andra firmor om rätt att även avgiva anbud, vilka framställningar bifallits av järnvägsstyrelsen.

Ett av dessa senare anbud hade därefter blivit antaget såsom det förmånligaste.

Med anledning av att således det förmånligaste anbudet avgivits av en av de firmor, som icke i första hand av styrelsen anmodats avgiva anbud, hava revisorerna såsom sin åsikt uttalat, att i detta fall sådana förhållanden icke synas hava förelegat, som enligt § 18 av upphandlingsförordningen förutsättas för att anbud bör infordras endast från vissa leverantörer. Införskaffande av anbud genom inbjudan till vissa företag kunde för statsverket i många fall bliva ur ekonomisk synpunkt mindre fördelaktigt och borde därför med sparsamhet komma till användning.

Med anledning härav vill järnvägsstyrelsen anföra följande.

I motsats till revisorernas uttalade åsikt håller styrelsen före, att bestämmelserna i upphandlingsförordningens § 18 avse bland andra just sådana fall, som det nu avhandlade. I mom. d av berörda paragraf heter det, att anbud må i stället för genom offentlig kungörelse infordras genom särskilda skrivelser, när endast ett begränsat antal leverantörer eller entreprenörer anses förfoga över den insikt eller yrkesskicklighet eller de hjälpmedel, som erfordras för avtalets behöriga fullgörande, eller finnas äga den pålitlighet, som lämnar garanti för ett sådant fullgörande.

De ifrågavarande grundläggningsarbetena av denna säregna art fordra uppenbarligen stor yrkesskicklighet och erfarenhet i dylika arbetens utförande ävensom tillgång på speciellt tekniska hjälpmedel, om de skola kunna utföras på ett tillfredsställande sätt. De äro dessutom av sådan grannlaga natur och svåra att ständigt övervaka, att de måste utföras av en företagare, som man kan lita på och som har sådan erfarenhet och i övrigt sådana resurser, att garanti erhålles för ett gott utförande.

Enligt styrelsens förmenande är det endast ett mindre antal företagare inom berörda arbetsområde, som kunna anförtros ett arbete av den speciella beskaffenhet som det nu ifrågavarande, och att det därför varit felaktigt att i detta fall infordra anbud genom offentlig kungörelse. Av dessa skäl ansåg sig därför arbetsledningen också böra infordra anbud endast genom särskilda skrivelser till vissa kända företagare.

Då det därvid gällde att avgöra vilka företagare, som borde ifrågakomma, ansåg sig arbetsledningen i enlighet med de grunder, som gjort sig gällande angående ökat företräde för svenska varor vid upphandling för statens behov, böra för anbuds avgivande inbjuda endast de rent svenska firmor, som ansågos kompetenta att utföra arbetena ifråga. Därvid åsyftades även att erhålla en entreprenör, van vid svenska arbetsförhållanden, väl meriterad genom tidigare utförda arbeten och om vilken man kunde hysa grundad förhoppning om, att arbetena skulle bliva utförda på ett gott sätt. Det ansågs också önskligt, att kunna giva de rent svenska entreprenörerna inom väg- och vattenbyggnadsfacket ett tillfälle att erhålla uppdrag, trots den svåra konkurrens överhuvud taget inom landet från utländska företagare, som särskilt under senare år gjort sig kännbar.

Anbud infordrades således från följande svenska företagare, nämligen:

Tekniska Byggnadsbyrån;
Civilingenjör Ax. Björkman, Arcus;
Byggnadsaktiebolaget Contractor;
» Kreuger & Toll;
Aktiebolaget Skånska Cementgjuteriet; samt
» Armerad Betong.

Emellertid begärde senare fyra andra firmor att jämväl få ingiva anbud, nämligen:
Aktiebolaget Fundament;
Elektriska Aktiebolaget Siemens-Schuckert;
Nordiska Byggnadsaktiebolaget och
Svenska Aktiebolaget Christiani & Nielsen.

Dessa firmor representera dock i verkligheten utländska företagare, konkurrerande med de svenska. Då de emellertid till namnet äro svenska firmor och även voro att betrakta som kompetenta, ansågs vägran att mottaga och upptaga till prövning även anbud från sistnämnda fyra firmor icke böra ske. Dylikt utvidgande av den ursprungliga anbudsinfordran har också vid flerfaldiga tillfällen förekommit förut med anledning av hemställanden från andra — både inhemska och utländska — firmor, än de som i första hand tillfrågats, och styrelsens erfarenhet visar, att i det hela taget föreligger mindre risk för att ej i den skarpa konkurrensen få fram det fördelaktigaste anbudet än att få med till prövning anbud från företagare utan nödig teknisk kompetens eller ekonomisk kapacitet, vilka det sedan av formella och grannlagenhetsskäl ofta kan vara svårt att vägra antaga.

Styrelsen har emellertid som anförts icke i förevarande fall nekat att mottaga och till prövning upptaga anbud även från andra företagare. Utfallet har därvid visserligen också blivit, att ett av dessa visade sig vara det billigaste, vilket medförde, att arbetet måste gå till en i realiteten utländsk firma. Styrelsen vill dock framhålla, att detta icke behöver betyda, att det tillvägagångssätt, som styrelsen i allmänhet använder, är olämpligt och bör övergivas. Styrelsen vill nämligen fortfarande bestämt hävda angelägenheten av, att, där särskild kompetens hos entreprenör eller leverantör är av nöden, endast betrodda firmor beredas tillfälle att tävla vid upphandlingar och vid utförande på entreprenad av statens järnvägars arbeten.

§ 106.

Södertälje södra järnvägsstation.

Under denna paragraf hava revisorerna anmärkt mot stationshusets anordnande, att detsamma förlagts med sin bottenvåning, inrymmande bland annat väntsal och resgodsrum, i ett lägre plan än bangården, under det att dess övre våning med tågexpeditionen ligger i jämnhöjd med bangården, samt att det på grund härav varit nödvändigt inrätta hiss för il- och resgodstransporten mellan godslokalen i bottenvåningen och bangården. Härigenom hade behandlingen av il- och resgods onödigt fördyrats. Delvis hade också mark behövt bortschaktas, för att stationshuset skulle kunna givas detta låga läge.

I denna fråga vill styrelsen anföra följande. Såväl lutningsförhållandena från bron över Södertälje kanal som den genomsnittliga höjden å terrängen, där bangården skulle byggas, betingade, att densamma förlades på höjden + 26.9 mitt för stationshuset räknat. Stationshuset kom då att ligga på plats, där marken lutade mot öster, det vill säga från bangården mot det framför stationshuset liggande stadsplaneområdet. Enligt den för området omkring stationen upprättade stadsplanen, som förutsätter en framtida bebyggelse av betydande omfång, skall på ett avstånd från stationshuset av omkring 20 meter framgå en huvudgata, liggande på höjden + 22.6 eller således 4.3 meter lägre än bangårdsplanet. På grund av det stora antalet spår å bangården och den jämförelsevis livliga tågtrafiken å densamma ansågs

det nödvändigt, att tillträdet till de olika plattformerna i enlighet med moderna krav anordnades utan passerande av spåren i plan och kunde passagen då lämpligen förmedlas genom en tunnel med golvet förlagt på höjden + 23.4 och med trappor upp till plattformerna. Det har under sådana omständigheter alltid ansetts och anses fortfarande vara den mest fördelaktiga anordningen, att planet framför stationshuset och tillträdet från detsamma genom väntsalarna till tunneln förläggas till ungefär samma nivå som tunnelgolvet, så att de resande icke skola behöva först gå en trappa ned till tunneln och därefter en trappa upp igen till plattformen. Vid Södertälje södra station voro terrängförhållandena sådana, att allt inbjöd till en sådan anordning, som ovan antytts. Visserligen måste för ändamålet en del jord bortschaktas för stationshuset och planet mellan detsamma och gatan, men denna jord har kommit till användning för utfyllningar, där eljest sidoschakt skulle behövt tillgripas.

Om stationshuset skulle hava förlagts med undre våningen i ungefär samma plan som bangården, hade planet mellan detsamma och gatan måst åstadkommas delvis genom utfyllning på ungefär 3.3 meters höjd över gatan och tillträde till detta plan beretts antingen genom en trappa eller genom uppfartsramper, i båda fallen till stor olägenhet för den resande allmänheten, som därefter, på sätt ovan sagts, haft att gå en trappa ned för att komma ner i den tunnel, som ändock för undvikande av spårens passerande i plan och därmed tillgodoseende av trafiksäkerheten måste anordnas. Härtill kommer att i så fall också stationshusets undre våning måst göras omkring 100 kvadratmeter större för att kunna inrymma även stationsinspektors- och tågexpedition, varvid kostnaderna för huset ökats icke obetydligt.

Vad res- och ilgodsbehandlingen beträffar tager densamma på grund av anordningen ifråga givetvis något längre tid i anspråk, än vad som varit fallet, om resgodsmagasinet legat i samma plan som spåren. Den olägenheten är emellertid mindre än de vunna fördelarna och då därtill kommer, att personalbehovet icke skulle varit mindre, därest stationshuset anordnats enligt det av revisorerna tänkta sättet, så torde man icke med något fog kunna påstå, att godsbehandlingen onödigtvis fördyrats. Upplysningsvis vill styrelsen meddela, att den direkta driftkostnaden för hissen uppgår till endast omkring 40 öre om dagen.

§ 107.

Centralstationen i Nyköping.

Revisorerna hava i fråga om det vid Nyköpings central utförda ilgodsmagasinet uttalat, att kostnaderna därför enligt deras mening måste anses avsevärda i förhållande till de lokalutrymmen, som därmed vunnits, varjämte mot byggnadens placering riktats den anmärkningen, att tegeltaket å nämnda byggnad förstört utsikten från stationsinspektorens bostadslägenhet i stationshusets övervåning.

Med anledning härav får styrelsen meddela följande.

Vid Nyköpings central hava utrymmena i själva stationshuset för il- och resgods länge varit otillräckliga. Redan för åtskilliga år sedan blev nödvändigt att därstädes såsom ett provisorium uppföra ett skjul, vari ilgodslokalerna nödtorfteligen kunde inrymmas. Sedan vederbörande distriktsförvaltning hemställt, att detta skjul med hänsyn till dess otillräcklighet och olämplighet samt dessutom missprydande utseende måtte få ersättas med en permanent byggnad, som bättre skulle kunna fylla behoven och sin

plats å en station av den betydelse, varom det här är fråga, har en dylik byggnad under förlidet år kommit till utförande.

Kostnaderna för denna permanenta ilgodsbyggnad hava uppgått till 20,300 kronor. Byggnaden i fråga, som är utförd i stil med stationshuset i övrigt av tegel i en våning, är, såsom revisorerna påpekat, 20.5 meter lång och 8.5 meter bred. Densamma innehåller ilgodsmagasin med avbalkning för allmänheten, tillsammans 67 kvadratmeter, manskapsrum om 17 kvadratmeter, postförvaringsrum om 17 kvadratmeter, ett mindre redskapsrum samt särskilt utrymme för resgodskärror m. m. — För den till postverket uthyrda lokalen erhålla statens järnvägar en årlig hyra av 200 kronor. Den av revisorerna omnämnda passagen utmed stationshuset är anordnad för att res- och ilgods bekvämt skola kunna transporteras till och från Oxelösundsbanans spår, ävensom för tjäntepersonalens färdande samma väg.

Ifrågavarande byggnad innehåller en volym av 627 kubikmeter och icke mindre än 130 kvadratmeter fri golvyta för tjänstelokaler. — Kostnaden per kubikmeter uppgår sålunda till allenast 32 kronor. Styrelsen anser sig därför för sin del böra hävda, att kostnaderna måste anses vara synnerligen låga och detta har kunnat bliva fallet, trots det att särskild hänsyn måst tagas till nödvändigheten att giva byggnaden ensartad karaktär med det arkitektoniskt på ett rätt framstående sätt behandlade stationshuset.

Vad beträffar revisorernas uttalande, att den utförda tillbyggnaden förstört utsikten från stationsinspektorens lägenhet, får styrelsen framhålla, att byggnaden med hänsyn till de lokala förhållandena och fordringarna beträffande stationstjänsten icke kunde förläggas på annan plats. En sådan som den av revisorerna anförda synpunkten kan ju för övrigt i varje fall icke få tillmätas någon avgörande betydelse, när det gäller att i verkets intresse vidtaga en av omständigheterna påkallad åtgärd, men därtill kommer i förevarande fall att den utförda tillbyggnaden i själva verket icke heller försämrat utsikten för ifrågavarande bostadsinnehavare, utan fastmer förbättrat densamma. Det förhåller sig nämligen så, att det förut befintliga missprydande provisoriska ilgodsskjulet var beläget på precis samma plats, som den permanenta och prydliga nybyggnaden nu upptager, och detta skjul hade ungefärligen samma storlek som den permanenta byggnaden, om man bortser från förutnämnda passage. Ytterligare torde i denna del av frågan endast vara att tillägga, att man endast kan se ilgodsbyggnaden från två av ifrågavarande lägenhets fem rum och kök.

§ 108.

Sävsjö järnvägsstation.

Under denna paragraf erinra revisorerna, att den av 1918 års riksdag beslutade anläggningen av dubbelspåret Tranås—Sävsjö betingat sadana förändringar av spårsystemet vid Sävsjö station, att stationshuset måst förläggas till annan plats omkring 12 meter från den förutvarande samt att järnvägsstyrelsen beslutat, att ett nytt stationshus därvid skulle uppföras, enär det ej ansetts lönande att flytta det gamla huset på grund av dess bristfälliga beskaffenhet. Vidare anföres, hurusom i kostnadsplanen varit upptaget ett belopp av 100,000 kronor för nytt stationshus ävensom att kostnaderna för den redan uppförda nya stationsbyggnaden efter vissa inskränkningar i planen nu beräknades komma att stanna vid omkring 55,000 kronor.

Revisorerna ansågo för sin del, att det borde varit möjligt att, i stället för

att uppföra nytt stationshus, flytta det gamla, vilket efter reparation torde hava blivit fullt användbart för avsevärd tid framåt.

Järnvägsstyrelsen vill i frågan anföra följande.

Den ursprungliga plan, som framlades för 1918 års riksdag för dubbelspåret Tranås—Aneby och Sandsjö—Sävsjö, vilket dubbelspår då beslutades såsom direkt fortsättning på dubbelspårsbyggnaden Aneby—Sandsjö, varom redan 1916 års riksdag fattat beslut, var grundad på kostnadsförslag, upprättat år 1916 med 1915 års priser, således med i det närmaste förkrigspriser. I detta kostnadsförslag var upptaget ett belopp av 18,000 kronor för flyttning av gamla stationshuset i Sävsjö inklusive avträdesbyggnad. Då emellertid på grund av de inträffade prisstegringarna nytt kostnadsförslag över återstående arbeten å dubbelspåret upprättades under år 1923, hade arbetschefen från en byggnadsfirma i Nässjö infordrat kostnadsförslag för flyttning av det gamla stationshuset. Det gamla huset ansågs emellertid därvid på grund av de under årens lopp däri gjorda många söndertagningar för ändringar och tillbyggnader icke kunna flyttas utan rivning och total ombyggnad och nämnda firma beräknade därför, att husets flyttning skulle draga en kostnad av i runt tal 45,000 kronor. Arbetschefen tillrådde därför uppförande av ett nytt stationshus, varmed på en gång skulle vinnas en fullgod och beståndande anordning, och upptog i sina kostnadsberäkningar för detta ett approximativt belopp av 100,000 kronor. Sedan emellertid ritningar till huset blivit upprättade inom järnvägsstyrelsen efter en inskränkt plan, dock så att huset fortfarande kunde anses bliva fullt tillfredsställande för lång tid framåt, och arbetschefen uppgivit, att ett sådant hus skulle kunna uppföras för omkring 50,000 kronor, oberäknat avträdesbyggnad, beslöt styrelsen, att nytt stationshus skulle uppföras. Då flyttningen av gamla stationshuset, som nämnts, beräknades kosta omkring 45,000 kronor och därtill skulle komma kostnader för provisoriska expeditionslokaler och väntrum under flyttningstiden m. m., talade tydligen alla skäl för att uppföra nytt stationshus. Kostnaderna för det nya nu färdiga stationshuset — vari dock ingår kostnaden även för en under uppförande varande avträdesbyggnad — komma nämligen icke att överstiga 55,000 kronor, varav högst 50,000 kronor för själva stationshuset.

§ 109.

Nya bangårdsanläggningar i Sundsvall.

Beträffande revisorernas anmärkning mot att icke särskild arbetsledning anordnats för byggnadsarbetena i Sundsvall får styrelsen anföra följande.

Ledningen av byggnadsarbetena vid statens trafikerade banor förlägges i regeln under närmaste befäl av vederbörande bansektionsföreståndare. Ifråga om särskilt stora ny- och ombyggnadsarbeten finnes emellertid i instruktion och arbetsordning förutsatt möjligheten att i stället antingen förordna särskild arbetschef, vilken då samtidigt är medlem av distriktsförvaltningen och där föredrager honom underställda byggnadsärenden, eller ock utse en särskild byggnadsföreståndare för att under distriktsförvaltningen med befogenhet som bansektionsföreståndare leda arbetet.

Under de förflutna åren har också arbetschefsskap inrättats för flera stora arbetsföretag som dubbelspårsanläggningarna Göteborg—Alingsås, Norrköping—Mjölby, Örebro—Hallsberg—Laxå och Tranås—Sävsjö samt bangårdsombyggnaderna i Stockholm och Malmö. Byggnadsföreståndare ha varit förordnade exempelvis vid sådana något mindre arbeten som Hässleholms bangårdsombyggnad, bron över Öre älv och linjebyggnaden för elektrifieringen av bandelen Gällivare—Svartön.

Utan anlitande av någon av förenämnda tva former för särskild byggnadsledning har samtidigt en mångfald betydande arbeten förekommit till utförande under närmaste ledning av sektionsföreståndare. Så har exempelvis ägt rum beträffande ombyggnaden av Göteborgs stationshus och bangård, anläggningen av lokomotivstation vid Sävenäs ävensom bangårdsombyggnaden i Lund. Detta har ock ansetts vara nog vid de nu ifrågavarande byggnadsarbetena i Sundsvall, där fallet är närmast jämförligt med omförmälda byggnadsföretag i Lund, vilka båda företag ej kunna sägas vara av särskilt hög storleksordning. Vid Sundsvall har därjämte spelat in, att vissa arbetsledningen underlättande faktorer förelägo.

Vid planläggningen av arbetena för bangårdsombyggnaden i Sundsvall hade man sålunda att taga hänsyn till möjligheten att, enligt § 2 i överenskommelsen mellan kungl. järnvägsstyrelsen och Ostkustbanans aktiebolag den 20—27 oktober 1917, medgiva nämnda bolag rätt att under vissa förutsättningar utföra arbeten, som eljest enligt överenskommelsen skulle påvila statens järnvägar. Det befanns också vara förmånligt för en ekonomisk drift av arbetena att i viss utsträckning utnyttja de resurser, som det på platsen befintliga byggnadsföretaget (Ostkustbanan) redan där ägde till sitt förfogande. Så har därför skett och har med Ostkustbanan uppgjorts att utföra största delen av terrasseringsarbetena å bangården helt i Ostkustbanans egen regi samt att utföra spårläggnings- och ballasteringsarbeten efter statens järnvägars utsättningar och anvisningar. De kostnader, som dessa arbeten jämte erforderlig materiel betingat, hava utgjort i runt tal 500,000 kronor.

Övriga arbeten utgjordes till stor del av dels omfattande husbyggnadsarbeten, dels tvenne större kulvertledningar för vattengenomlopp, dels slutligen en betongviadukt för skenfri korsning med gata. Samtliga dessa arbeten ansågos lämpligen kunna bortsättas på entreprenad, varigenom statsbanebefälets uppgift främst skulle omfatta kontrollen. Kostnaden för dessa arbeten, väsentligen utförda på entreprenad, uppgår enligt verkställda beräkningar till drygt 1,000,000 kronor.

Slutligen ingick i anslaget till bangårdsombyggnaden ett belopp av 670,000 kronor för markförvärv och i samband därmed uppkommande skada och olägenheter, vilket belopp bör undantagas vid bedömandet av behovet av arbetsbefäl för bangårdsombyggnaden.

Man ansåg sig alltså behöva för arbetsledningen anställa endast sådana mera underordnade arbetskrafter, varigenom arbetsledaren kunde befrias från det tidsödande detaljarbete, som eljest medföljer ett byggnadsföretag av sådan omfattning som det ifrågavarande. Därför anställdes som husbyggnadskontrollant en inom detta fack beprövad kraft, van vid självständigt arbete, och för utsättningar, massberäkningar, avlöningsuppgifter och platskontroll två schaktmästare, av vilka den ene ägde väl vitsordad praktik från annan bangårdsombyggnad. A baningenjörsexpeditionen ansågs någon permanent förstärkning ej erforderlig, men erhöll baningenjören bemyndigande att vid behov inkalla tillfällig hjälp, varpå tillgång fanns inom sektionen att avstå utan menlig inverkan på dess arbete i övrigt.

Givetvis har arbetsledningens förläggande direkt under baningenjören här som så ofta annorstädes utgjort ett ej ringa tillägg till hans normala arbetsfunktioner, särskilt i beaktande av de i Sundsvall rådande arbetarförhållandena, men byggnadsarbetena ifråga ha dock hittills förlupit programenligt och förväntas allt fortfarande utvecklas enligt uppgjorda planer och de ha, såvitt styrelsen har sig bekant, även kunnat ledas på ett fullt till-

fredsställande sätt såväl i tekniskt som ekonomiskt hänseende utan något men för bansektionens skötsel i övrigt. Styrelsen har också förstått revisorernas anförande i frågan så, som vore någon anmärkning härvidlag ej att göra.

§ 110.

Stationsbyggnaden och godsmagasinsbyggnaden i Sundsvall.

Beträffande stationsbyggnaden och godsmagasinsbyggnaden i Sundsvall säga sig revisorerna icke kunnat undgå att finna kostnaderna för ifrågavarande byggnader, särskilt den förstnämnda, anmärkningsvärt höga. Beträffande stationshuset hava revisorerna uttalat, att det med hänsyn till grundförhållandena varit påkallat att i största möjliga grad begränsa byggnadsytan och utnyttja densamma på ett ändamålsenligt och ekonomiskt sätt, vilket enligt revisorernas mening icke skett, då på ifrågavarande grund utförts en långsträckt byggnad i allenast en våning. Revisorerna hava på grund härav ansett sig böra framhålla angelägenheten av, att statens järnvägars husbyggnader planläggas och utföras på sådant sätt, att kostnaderna hållas inom mera rimliga gränser.

Med anledning härav får styrelsen anföra följande.

A den plats, där Sundsvalls nya stationshus måst uppföras, äro grundförhållandena synnerligen dåliga, och gäller detta, ehuru i mindre grad, även för godsmagasinet. Styrelsen var därför, redan innan närmare kostnadssiffror voro kända, medveten om, att kostnaderna för grundarbetena skulle bliva förhållandevis höga. Djupet till fast botten uppgår sålunda vid stationshuset till icke mindre än 13 meter. Den noggranna undersökningen av grundförhållandena gav emellertid vid handen, att på ett djup av 3 à 3.5 meter förefanns ett jordlager av sådan beskaffenhet, att detsamma kunde tillåta en belastning av 1 kilogram per kvadratcentimeter. Härigenom yppade sig en möjlighet att undgå de dyrbara grundförstärkningsarbeten, som skulle bliva en följd av eljest nödvändig palning till fast botten. Förutsättningen härför var emellertid, att grundmurarnas tryck på det bärande lagret icke bleve större än det ovan angivits, och har detta syftemål nåtts genom byggnadens uppförande i allenast *en* våning. Styrelsen måste därför, i motsats till vad revisorerna som sin mening uttalat, bestämt vidhålla, att det, vid grundförhållanden av här föreliggande art, ur byggnadsteknisk och ekonomisk synpunkt varit fullt riktigt och lämpligt att göra byggnaden lägre och sålunda utsträcka densamma över en större yta än att bygga i höjden.

Emellertid kan icke ensamt en sådan synpunkt få vara avgörande vid planerandet av ett stationshus såsom det ifrågavarande i allenast en våning. Såsom revisorerna framhållit, innehåller byggnaden inga bostadslägenheter utan endast erforderliga lokaler för trafikens skötsel och allmänhetens betjänande, nämligen vänthall, kombinerad vänt- och matsal jämte tillhörande köksavdelning, toalettavdelning, lokaler för de olika expeditionerna, manskapsrum, res- och ilgodsmagasin samt en fristående magasinsbyggnad för postverkets räkning. Dessa lokaler kunde, med hänsyn till driftens rationella skötande och den resande allmänhetens berättigade krav på bekvämlighet, icke lämpligen förläggas i en högre belägen våning än i bottenvåningen. Från det i kostnaderna deltagande Ostkustbanebolagets sida har också några erinringar mot stationshusets plananordning icke blivit gjorda.

I enlighet med vad här ovan anförts torde framgå, att stationshusets planerande och uppförande i endast en våning måste anses hava varit fullt

riktig och ändamålsenlig, ej endast som ovan nämnts ur byggnadsteknisk utan även ur driftteknisk synpunkt samt för det rätta tillgodoseendet av trafikanternas bekvämlighet.

I fråga om stationshusets gestaltning i övrigt och inredning får styrelsen framhålla, att styrelsen med iakttagande av sund sparsamhet och uteslutande av all lyx dock sökt åstadkomma en i arkitektoniskt avseende tilltalande och värdig byggnad. En stad av Sundsvalls storlek och betydelse samt storleken av den över stadens huvudstation framgående trafiken torde hava rätt att kräva detta.

Kostnaderna för stationshuset, vilka år 1924 beräknades komma att uppgå till 440,000 kronor, hava genom upprepade gånger vid de ursprungliga förslagens diskuterande företagna inskränkningar och förenklingar kunnat nedbringas till av revisorerna angiven summa 377,000 kronor. I denna summa ingår kostnad för anordnande av själva grunden med 92,000 kronor, vilken summa visserligen utgör en relativt stor del av totalkostnaden, men, såsom styrelsen förut framhållit, icke kunnat bliva lägre med hänsyn till förhandenvarande ogynnsamma grundförhållanden.

Kostnaden för godsmagasinet med tillhörande expeditions- och personalbyggnad, år 1924 beräknad till 235,000 kronor, har, likaledes genom synnerligen kraftiga beskärningar och förenklingar vid en ingående diskussion av projekten, kunnat nedbringas till 165,000 kronor, vartill kommer en kostnad av 15,500 kronor för anordnande av en 84 meter lång omlastningsbrygga med tillhörande skyddstak, eller sammanlagt 180,500 kronor.

Vid bedömande av, huruvida ifrågavarande i sig själv visserligen stora kostnadssummor äro anmärkningsvärt höga eller icke, måste man taga hänsyn till anläggningarnas storleksordning och till de svåra grundförhållandena. En undersökning i fråga om kostnaden per kubikmeter byggnadsvolym för stationshuset, mot vars förment höga kostnad revisorerna särskilt riktat sina anmärkningar, utvisar, att sammanlagda kostnaderna per kubikmeter byggnadsvolym dock icke uppgår till mer än 47 kronor, en siffra, som under nuvarande byggnadskonjunkturer ingalunda är ovanlig i och för sig och som särskilt med hänsyn till de svårartade grundförhållandena och byggnadens karaktär av offentlig byggnad i en stad av Sundsvalls storhetsordning, i förevarande fall icke bör kunna betecknas annat än som mycket rimlig.

§ 112.

Statsbanan Orsa—Sveg.

Revisorerna hava under denna paragraf erinrat om, att Orsa-Svegbanan enligt beslut av 1918 års riksdag inköptes för ett belopp av 7,712,000 kronor samt att därefter 1920 års riksdag beviljat ett reservationsanslag av 480,000 kronor för kompletteringsarbeten å banan, av vilket belopp dock endast 319,390 kronor tagits i anspråk. Sèdermera hade emellertid därutöver måst nedläggas betydande belopp på banan dels på grund av att den sedan länge varit dåligt underhållen, dels ock för att förebygga uppfrysningar av järnvägsspåret. Sålunda hade i de av Kungl. Maj:t fastställda kostnadsstaterna på järnvägsstyrelsens förslag upptagits för åren 1923—1925 respektive 300,000, 413,400 och 330,050 kronor, av vilka beloppen för 1923 och 1924 helt förbrukats och detsamma väntades bliva fallet med det för 1925 beräknade beloppet.

Med anledning härav erinrade revisorerna vidare, att det belopp, som av staten erlades för banan, 7,712,000 kronor, förordats av tre av de för ändamålet särskilt tillkallade värderingsmännen samt av järnvägsstyrelsen,

under det att övriga två värderingsmän, däribland ordföranden, hade ansett inköpssumman böra sättas till endast 6,710,000 kronor, vartill emellertid borde komma värdet av de nyanläggningar, bolaget kunde visa sig hava utfört under åren 1917 och 1918.

Revisorerna uttalade såsom sin åsikt, att de stora kostnader, som sålunda måst nedläggas på banan, syntes giva vid handen, att den erlagda köpeskillingen varit oskäligt hög i förhållande till det mindre goda tillstånd, i vilket banan vid inköpet tydligen befunnit sig. Härjämte anmärktes, att några upplysningar om att banan var svagt byggd och bristfälligt underhållen icke syntes hava lämnats riksdagen, då denna prövade frågan om statsinköpet.

Järnvägsstyrelsen vill i denna fråga anföra följande.

För att tjäna till ledning för styrelsen vid bedömande av det pris, som skäligen borde betalas för banan, tillsattes, som revisorerna också hava erinrat om, en värderingsnämnd av fem opartiska värderingsmän, som skulle föreslå skäligt inköpspris.

Enligt de ursprungliga koncessionsvillkoren hade järnvägsbolaget rätt att få inköpspriset bestämt efter olika alternativa grunder, nämligen:

alt. a, om inlösen komme att ske inom 10 år efter det järnvägen i sin helhet eller till någon del öppnats för allmän trafik,

med ett penningebelopp, motsvarande vad järnvägen kostat koncessionshavarna med tillägg av ränta efter 5 procent men med avdrag av den nettoinkomst, banan under tiden lämnat; och

alt. b, om inlösen skedde vid en senare tidpunkt än i alt. a förutsatts,

med ett penningebelopp, som *antingen* skulle beräknas så, att detsamma motsvarade två gånger summan av hela den under de tio år, som förflutit närmast före det år, varunder lösningsanspråket blivit väckt, uppkomna nettobehållningen av trafiken, vilken nettobehållning skulle beräknas på visst angivet sätt, *eller ock* bestämmas av fem gode män, utav vilka Kungl. Maj:t skulle utse två, koncessionshavarna två och dessa fyra tillkalla den femte.

Enär det ansågs, att vid eventuellt statsinköp bolaget skulle kunna fordra lösesumman bestämd efter för statsverket ogynnsamt alternativ, bestämdes såsom villkor för bifall till en av bolaget år 1905 framställd begäran om förhöjt statslån, att, därest från statsverkets sida påyrkades inlösen av järnvägen inom 10 år efter det någon del av järnvägen öppnats för allmän trafik, staten skulle äga påfordra, att lösningsvärdet bestämdes av gode män.

Utan detta villkor för det nya lånet hade järnvägsbolaget kunnat fordra lösesummans bestämmande enligt a-villkoret, varvid lösesumman exempelvis vid utgången av år 1916 skulle uppgått till 9,435,382 kronor.

Då det ansågs fördelaktigare att om möjligt träffa uppgörelse om lösesummans storlek under hand än att direkt hänskjuta den till avgörande av gode män, vid vilkas beslut parterna skulle vara bundna, huru detta än utfölle, tillsattes av järnvägsstyrelsen ovan omnämnda rådgivande värderingsnämnd.

Inom värderingsnämnden gjorde sig, som förut anförts, olika åsikter gällande angående lösesummans storlek, beroende på olika åsikter om de principer, efter vilka värderingen borde ske.

Tre av värderingsnämnden ansågo nämligen, att som utgångspunkt vid bestämmandet av anläggningens inlösningsvärde borde tagas den beräknade kostnaden för anläggningen, om den skolat utföras omkring den

tidpunkt, då banan avsågs skola övergå i statens ägo, eller den 1 januari 1919, dock med bortseende från de av det pågående kriget betingade särskilt höga byggnadskostnaderna. Härifrån borde sedan dragas ett belopp, motsvarande skälig avskrivning å vissa delar av anläggningen för värdeminskning genom slitning under den tid, banan varit trafikerad. Det belopp, dessa tre värderingsmän, utgörande majoriteten inom värderigsnämnden, kommo till, var 7,712,000 kronor.

Värderingsnämndens återstående två ledamöter ansågo däremot, att de ursprungliga anläggningskostnaderna borde läggas till grund, varvid dock av vissa angivna skäl avskrivningen för den värdeminskning, anläggningen undergått under trafikeringstiden, borde sättas väsentligt lägre än under normala fall. Då järnvägsanläggningen i bolagets balansnotering för den 31 december 1916 var upptagen till 6,769,945 kronor och avskrivningen ej borde sättas högre än till 59,945 kronor, höllo dessa två värderingsmän före, att inlösningsbeloppet borde sättas till 6,710,000 kronor, vartill dock skulle komma värdet av de nyanläggningar, som bolaget eventuellt kunde visa sig hava utfört under åren 1917 och 1918.

Då järnvägsstyrelsen framlade frågan om banans inlösen för Kungl. Maj:t, uttalade styrelsen angående inköpsprisets storlek, att styrelsen icke hade skäl frångå den åsikt, styrelsen gjort gällande i samband med det tidigare beslutade förvärvet av linjen Mora Noret—Orsa, nämligen att koncessionsvillkoren borde tolkas så, att, då vid ifrågasatt inlösen av järnvägen löseskillingen skulle bestämmas av gode män, därvid borde läggas till grund järnvägens sakvärde, det vill säga vad järnvägen kostat i anläggning utan ränteberäkning å anläggningskostnaderna och med avdrag av skäligt belopp för värdeminskningen. Styrelsen ansåg således, att den princip, som legat till grund för den lösesumma, vilken nu förordats av minoriteten inom värderingsnämnden, nämligen 6,710,000 kronor med angivna tillägg, vore den i allmänhet riktigare. För då förevarande speciella fall ansåg sig dock styrelsen, ehuru med tvekan, icke vilja för sin del motsätta sig, att lösenbeloppet bestämdes till 7,712,000 kronor, såsom majoriteten inom värderingsnämnden påyrkat. De belopp, som statsverket redan hade bundna i banan i form av lån, förfallna räntor, överränta och anståndsränta jämte bidrag till bron över Ljusne älv, utgjorde sammanlagt 6,992,456 kronor och styrelsen fann det med billigheten överensstämmande, att järnvägsbolaget därutöver erhölle något överskott för betäckande av bolagets övriga skulder. Härtill kom även, att, för den händelse uppgörelse om banans förvärv då icke kunde träffas i godo, utan saken skulle hänskjutas till avgörande genom skiljemän, all anledning fanns antaga, att i så fall skiljemännen vid lösesummans bestämmande skulle gått på samma principer, som tillämpats vid bestämmande av köpeskillingen för Mora Noret—Orsa, vilka överensstämde med de principer, som, enligt vad ovan sagts, lagts till grund för de belopp av 7,712,000 kronor, vartill lösesumman för Orsa—Sveg-banan av majoriteten inom värderingsnämnden ansetts böra bestämmas. Styrelsen hade sålunda grundad anledning antaga, att, om lösesumman skulle bestämts av skiljemän, beloppet icke skulle komma att understiga sist angivna summa.

I detta sammanhang vill styrelsen erinra om den situation, som förelåg vid tiden, då beslut om köpet av banan skulle fattas. Denna var nämligen sådan, att statsmakterna i själva verket stodo ganska tvingade att övertaga banan. Järnvägen hade en gång kommit till utförande genom enskildas försorg men dessa kunde endast med stora och tilltagande eko-

nomiska svårigheter upprätthålla driften och underhålla banan. Ett nedläggande av järnvägen kunde av vanliga skäl, främst hänsyn till de av densamma beroende orterna, uppenbarligen icke ifrågakomma, utan gällde det att trygga kommunikationsledens beståndande funktion. Vid samma tid hade hos statsmakterna mognat den med inlandsbaneplanen förbundna tanken och den principiella uppfattningen, att banan var behövlig för staten såsom en sammanbindande och avslutande länk mellan de då nyligen inköpta linjerna från Orsa söderut till Kristinehamn och den under byggnad varande statsbanelinjen från Sveg norrut till Brunflo (Östersund). Det var under sådana förhållanden väl knappast tänkbart annat än att staten, som också var järnvägsföretagets största fordringsägare, måste vid företagets tilltagande ekonomiska svårigheter skrida till att inlösa detsamma.

Det syntes järnvägsstyrelsen alltså, att det i själva verket gällde endast att söka få statsförvärvet av banan till stånd på sätt, som ej medförde risk att få betala densamma med än högre belopp än som av värderingsnämndens majoritet angivits, och det synes järnvägsstyrelsen ej troligt, att inlösensbeloppet skulle ha blivit lägre, även om inför riksdagen än starkare än vad som skett understrukits banans otillfredsställande tillstånd. Styrelsen vill erinra om, att den företagna värderingen ju avsåg att fastslå banans värde i befintligt skick och oavsett om den var byggd på ett mer eller mindre omsorgsfullt sätt. Hade underhållet varit bättre eller hade ett kraftigare byggnadssätt tillämpats, hade väl därför också med all sannolikhet inlösensumman värderats högre. Vad så angår frågan i sak, om banan verkligen var värd det belopp, som betalades för densamma, vill styrelsen till slut framhålla, att detta belopp, 7,712,000 kronor, dock icke motsvarar mera än i runt tal 62,700 kronor per kilometer, vilket ingalunda kan anses som något högt pris i betraktande av tidens byggnadskonjunktur och den besvärliga terräng, banan genomlöper.

Vad slutligen behovet av efterarbeten beträffar, vill styrelsen framhålla, att vid en besiktning, som företages för utrönande av en banas tillstånd, det trots all noggrannhet naturligen ofta nog måste visa sig, att en del brister icke genast kommit till synes utan att sådana först senare under erfarenheterna från driften framträda. Särskilt är så fallet gällande anläggningar i dessa nordliga trakter med svårigheter för dränage, uppfrysningar av järnvägsspåret m. m.

De belopp, som senare utlagts för banans komplettering och för inhämtande av länge eftersatt normalt underhåll därå, utgöra, såsom revisorerna framhållit, i runt tal 319,000 respektive 1,043,000 kronor, men härvid är dock då att märka, att i dessa siffror inkluderas det underhåll av banvall, ballast m. m., som i varje fall måst årligen utföras. Men även om dessa kostnader i sin helhet samt även de beräknade kostnaderna för de ytterligare arbeten av sistnämnda slag, som återstå att utföra — för cirka 150,000 kronor — skulle kalkylatoriskt tilläggas inköpssumman, bleve totalkostnaden per kilometer ej högre än 75,000 kronor, vilket under nuvarande konjunkturer ingalunda torde kunna betraktas såsom något särskilt högt pris för en väl iordningställd bana, vilken det varit behövligt att förvärva mera oberoende av dess värde ur vanlig affärssynpunkt, tagen som en affär för sig.

Ändringsarbetena vid Emådalens station.

Revisorerna säga sig hava kommit till den uppfattningen, att de ändringsarbeten, som i samband med utförande av erforderliga komplette-

ringsarbeten å bandelen Orsa—Sveg vidtagits vid Emådalen, icke varit av omständigheterna påkallade. Sålunda uttala revisorerna, att det synes böra ifrågasättas, om inrättandet av mötesspår även vid Emådalen varit erforderligt samt att stationshusets om- och tillbyggnad varit omotiverad, varjämte revisorerna förmena, att kostnaden för ändringen av stationshuset, 33,027 kronor, vore att anse såsom synnerligen hög.

Innan styrelsen går att närmare belysa de gjorda anmärkningarna, vill styrelsen erinra om vad styrelsen i sin den 29 september 1919 avgivna framställning till Konungen angående behovet av nya byggnader och anläggningar för år 1921 anfört rörande erforderliga kompletteringsarbeten å bandelen Orsa—Sveg för avhjälpande av bristerna i banans tekniska utrustning. Sålunda anför styrelsen där, bland annat, följande.

»Förenämnda bandel Orsa—Sveg byggdes från början för att tillfredsställa huvudsakligen ett lokalt trafikbehov, beräknat bliva relativt obetydligt. Sålunda äro stationerna belägna på rätt stora avstånd från varandra, de förefintliga mötesspåren av kort längd, cirka 350 meter, och i vissa fall samtidigt använda som lastspår o. s. v. Stationshusen äro mycket trånga och otidsenliga, utrymmen för förvaring av för kyla ömtåligt gods saknas mångenstädes, varför fall finnas, då sådant gods vintertid måst uppstaplas i väntrummen för att ej taga skada och den resande allmänheten sålunda måst avstängas från dessa rum. Personalens bostäder äro otidsenliga och otillräckliga, varför provisoriska och såväl för personalens välbefinnande som för tjänstens behöriga skötande i vissa fall olämpliga åtgärder måst vidtagas för personalens inkvartering.»

Vad nu först beträffar revisorernas uttalande, att det kan ifrågasättas, huruvida mötesspår bort inrättas även vid Emådalen, med tanke på att spårutvidgningar företogos, bland annat, vid grannstationen Tallhed, får styrelsen påpeka, att utgångspunkten för denna anmärkning är direkt felaktig i så måtto, att styrelsen icke nyinrättat något mötesspår vid Emådalen utan att, redan när banan var i enskild ägo, mötesspår förefunnos såväl vid Tallhed som vid Emådalen. Styrelsen har vid dessa platser endast utbyggt det befintliga mötesspåret till samma längd, nämligen 450 meter, som varit standard för Inlandsbanan med avseende på mötesspårens längd vid stationer söder om Brunflo. Vid Emådalen var det emellertid därjämte nödvändigt att, i och för undvikande av mötesspårets blockerande med avställda vagnar, anordna ett särskilt, kortare lastspår, vilket förut saknats. Vid detta lastspår anordnades lastkaj och lastplan, vilka anläggningar förut voro belägna vid själva mötesspåret.

Då sålunda mötesspår förefanns vid Emådalen, redan när bandelen Orsa—Sveg var enbart lokalbana utan genomgångstrafik, stod det för styrelsen klart, att behovet av dylikt spår skulle vara än större, när bandelen efter statens övertagande av densamma komme att bilda en länk i den så kallade Inlandsbanan och få upptaga genomgångstrafik. En undersökning, huruvida det förlängda mötesspåret i verkligheten kommit till den användning, som avsågs vid detsammas utbyggande, bekräftar ock nämnda antagande. Sålunda har i Emådalen tidtabellsenligt förekommit dagliga tågmöten från och med 1919 intill sommaren 1925, under vissa tidtabellsperioder två dylika möten om dagen. Just under innevarande tidtabellsperiod förekomma emellertid inga tågmöten vid Emådalen och torde väl detta hava givit upphovet till revisorernas uttalanden i berörda avseende. Av nämnda rent tillfälliga förhållande må man dock icke draga den slutsatsen, att ifrågavarande mötesspår skulle kom-

ma att för framtiden eller ens under innevarande tidtabellsperiod vara obehövligt. Erfarenheten från järnvägsdriften visar naturligen, att det vid varje bandel måste förefinnas mötesspår å en hel del stationer, även om alla dessa mötesspår icke under alla tidtabellsperioder komma till användning för regelbundna tågmöten. Dylika spår måste ju finnas för att vid förefallande behov kunna inlägga tåg å önskad tid såväl för permanenta tågmöten som för möten vid tillfälliga ändringar i tågföringen till följd av förseningar och dylikt. Sistnämnda synpunkt bör tillmätas särskilt stor betydelse, när det gäller en så lång stationssträcka som den, å vilken Emådalens station är belägen. Avståndet mellan stationerna (Älvho—Tallhed) på båda sidor om Emådalen utgör nämligen ej mindre än 41 kilometer.

Beträffande anmärkningarna i fråga om stationshusets ombyggnad må följande framhållas.

Stationshuset innehöll före ombyggnaden å nedre botten väntrum och expedition, båda rummen alldeles otillräckliga i storlek, samt en lägenhet om 1 rum och kök. Å övre botten fanns en lägenhet om 1 rum och kök. Lägenheterna voro obekväma och saknade tamburer, varjämte särskilt den å övre botten var undermålig med kraftigt sneddade, på rummens rymd inkräktande tak. Ombyggnaden av själva stationshuset avsåg, förutom att bereda erforderliga utrymmen för expedition och väntrum, att åstadkomma tidsenliga och tillräckligt stora bostadslägenheter, varvid för stationsföreståndaren inreddes en lägenhet om 3 rum och kök å övre botten och lägenheten å nedre botten utökades till 2 rum och kök. Utökningen och moderniseringen av lägenheterna var betingad av tidens allmänna krav på hygieniska och människovärdiga bostäder för befattningshavarna samt särskilt av krav på goda sådana å en plats så isolerad som den, det här gäller.

Angående behövligheten av att anordna en stationsmästarebostad om 3 rum och kök i stationshuset må framhållas, att stationen förestods av stationsmästare, då beslut fattades om ombyggnadens verkställande, och att det då ej kunde förutses, huru länge denne skulle komma att vara kvar. Då så fortfarande är fallet och det ännu ej kan förutsägas, när förflyttning av stationsmästaren skall kunna ske och sålunda den av revisorerna omnämnda, tilltänkta förändringen till trafikplats genomföres, är bostadslägenheten alltjämt behövlig. Även sedan stationsmästarbefattningen framdeles ersatts med lägre befattning, torde det nämligen icke komma att möta några svårigheter att antingen få hela bostadslägenheten uthyrd till föreståndaren för trafikplatsen eller ock att uthyra ett rum av lägenheten till annan befattningshavare, till exempel till en banarbetare. Till slut må det ju för övrigt beaktas, att man ej kan förutse, huru länge det kan bliva möjligt att upprätthålla stationstjänsten med lägre befattningshavare som föreståndare och när man alltså åter kan få avse en stationsmästare som stationens chef.

Vad beträffar godsmagasinet var det nödvändigt att anordna sådant, enär den förut befintliga gamla godsboden var ytterst liten och dessutom saknade varmrum. I och för underlättande av stationens skötsel med mindre behov av tjänstemän beslöts därvid att tillika flytta godsmagasinet och sammanbygga detsamma med stationshuset. Dylikt sammanbyggande av stationshus och godsmagasin vid mindre stationer förekommer numera ofta vid statens järnvägar och utgör ett led i styrelsens strävan att genom lämpliga och praktiska anordningar möjliggöra en billigare och för såväl allmänheten som personalen bekvämare skötsel av trafiken.

Vad slutligen beträffar kostnaderna för stationshusets om- och tillbyggnad, får styrelsen framhålla, att man vid bedömande av dessa kostnader måste taga hänsyn till *dels* den tidpunkt, vid vilken ifrågavarande arbeten utfördes, *dels* den befintliga byggnadens undermåliga beskaffenhet. Arbetet med stationshusets ombyggnad beslutades år 1920 och var i huvusak färdigt före 1921 års slut. Vid nämnda tidpunkt voro, som väl bekant, byggnadskostnaderna betydligt högre än nu. Sålunda uppgick, enligt statistik över utförda arbeten vid statens järnvägar, indextalet för husbyggnadsarbeten under år 1921 till 250, om man sätter indextalet för dylika arbeten, utförda år 1914, till 100. Indextalet för närvarande torde kunna sättas i runt tal till 200.

Av de av revisorerna angivna kostnaderna, 33,027 kronor, för stationshusets om- och tillbyggnad har en rätt stor del måst nedläggas på iståndsättande av den gamla delen av byggnaden. Dessa kostnader jämte utvidgning och iordningsställande av uthus och avträde uppgå till en summa av minst 8,500 kronor. För själva utvidgningen av stationshuset med däri inrymda bostadslägenheter återstå således 24,500 kronor, motsvarande en nybyggnadskostnad av 50 kronor per kubikmeter. Omvandlad till *nuvarande* prisnivå utgör kostnaden sålunda omkring 40 kronor per kubikmeter byggnadsvolym, vilket torde få anses vara ungefärligen normalt för dylika mindre arbetsobjekt.

§ 115.

Motorvagnsdrift vid statens järnvägar.

Uti frågan om inrättande av motorvagnsdrift vid statens järnvägar hava revisorerna, under framhållande att en hel del enskilda järnvägar använda motorvagnar med enligt revisorernas uppfattning gott resultat, ansett sig böra framhålla angelägenheten av, att statens järnvägar med begagnande av de erfarenheter, som under senare tid vunnits vid de enskilda järnvägarna, i lämplig omfattning inrätta motorvagnstrafik å sådana bandelar, som äro lämpade härför.

Revisorerna omnämna, att de redan i sin berättelse år 1922 ägnade sitt intresse åt denna sak och då underströko vikten av, att från järnvägsstyrelsens sida största beaktande ägnas frågan om införande av motorvagnsdrift i större utsträckning vid statens järnvägar och rörande de föreliggande möjligheterna att på detta sätt åstadkomma bättre resultat av driften på vissa bansträckor. Nu framhålla revisorerna, att förslag om utvidgning av motorvagnsdriften vid statens järnvägar sedermera icke framlagts av järnvägsstyrelsen.

Det ämne, varpå revisorerna här återigen kommit in, är ju för statens järnvägars del mycket stort, och det är järnvägsstyrelsen icke möjligt att på den korta tid, som stått styrelsen till buds för avgivande av svarsmål på de som järnvägsstyrelsen måste fatta som en revisorernas anmärkning, behandla detta ämne i hela dess vidd och framlägga bl. a. jämförande driftsekonomiska kalkyler m. m. Styrelsen måste därför inskränka sig till vissa faktiska upplysningar och uttalanden om styrelsens uppfattning i frågan i princip.

Revisorerna uttala — styrelsen vet icke med vilken utredning eller vilka uppgifter till underlag — att statens järnvägar måste i långt större utsträckning än någon enskild järnväg äga bandelar, som kunna lämpa sig för trafik med motorvagnar. Styrelsen vill härvidlag i första hand bringa i erinran och hänvisa till vad styrelsen i sitt yttrande i samma

fråga av den 19 december 1922 anförde beträffande sin uppfattning om inrättandet av motorvagnstrafik vid statens järnvägar och om de synpunkter, som måste anläggas vid en jämförelse av möjligheterna att använda dessa transportmedel vid statens och vid vissa enskilda järnvägar. Vad styrelsen då anförde måste för ett rätt bedömande av frågan allt fortfarande tagas i beaktande. Därtill vill styrelsen nu understryka, att det visst icke är detsamma för en stor bana med grenlinjer att exempelvis på dessa grenlinjer anordna trafik med motorvagnar, som om dessa grenlinjer vore särskilda företag med dylika mindre företags mindre möjligheter att gemensamt utnyttja den dragande materiellen över ett större system. Järnvägsstyrelsen vill här påpeka vad som ur revisorernas synpunkt, då de synas vilja helt repliera på de enskilda järnvägarnas åtgärder, dock bort te sig som beaktansvärt, nämligen att trafik med motorvagnar icke fått någon tillämpning att tala om vid de landets större enskilda järnvägar, där trafikförhållandena först i någon mån kunna förliknas med statsbanans. Och revisorerna vilja väl ej frånkänna dessa större enskilda järvägars förvaltningar mindre framåtanda och driftekonomisk insikt än de mindre, vars exempel de synas vilja åberopa statens järnvägar till efterföljd.

Revisorerna synas ha önskat, att statens järnvägar med påstådd tillgång på flera bandelar, som lämpa sig för motorvagnstrafik än de enskilda järnvägarna, skulle ha gått till införande av sådan i relativt samma omfattning. Styrelsen vill emellertid framhålla, att om en enskild järnväg skaffar sig en eller annan motorvagn, denna åtgärd dock har en absolut taget helt annan och mindre ekonomisk innebörd, än vad blir fallet, om materiell för motorvagnstrafik skulle anskaffas för sådan drift i någon större utsträckning å statsbanorna. Det måste då komma att röra sig om högst betydliga belopp och styrelsen har icke kunnat och kan ännu icke taga på sig ansvaret för en dylik kapitalinvestering och kapitalkonsumtion i det ovissa läge och icke stabiliserade utveckling motorvagnstekniken ännu befinner sig. Revisorerna säga själva, att experimenten med motorvagnar synas hava kommit så långt, att det icke torde dröja länge förrän motorvagnar av standardtyp kunna konstrueras inom landet. Det kan måhända komma att visa sig verkligen så vara förhållandet, men ännu är saken dock ej färdig varken i Sverige eller ens i utlandets stora järnvägsländer med deras likväl så mycket större resurser för bekostande av experiment och utprövande av typer. I själva verket erbjuder konstruerandet och byggandet av motorvagnar ännu en mycket brokig bild av trevande försök. Styrelsen vet över huvud taget icke, hur många olika slag av motorvagnar, ofta rättare sagt motorlokomotiv, som emot sunda standardiseringskrav kommit till anskaffning ensamt i vårt eget land, och enligt styrelsens mening finnes ännu icke någon motorvagnstyp, som ur bestånds- och driftssynpunkt kan anses motsvara berättigade fordringar. Uti det kaos av föreslagna, respektive utförda motorvagnar och motorlokomotiv med tillhörande motortyper, som för närvarande råder, synes ingen hava något alldeles avgjort företräde eller kunna vara jämförlig med ånglokomotiv i trygg driftssäkerhet och bestämbar driftsekonomi. Att under sådana förhållanden gå till anskaffning av ett större antal sådana fordon och därför utlägga betydande medel måste styrelsen anse ansvarslöst både ur teknisk och ekonomisk synpunkt.

En ytterligare bestämmande anledning till, att styrelsen icke vill för-

hasta sig i frågan, ligger i det förhållandet, att vid statsbanorna finnas, dels på grund av den rådande trafikdepressionen, dels på grund av den genomförda bättre hushållningen med tagkilometer och dels slutligen på grund av den inom kort färdiga elektrifieringen av linjen Stockholm C—Göteborg, ett stort överskott av ånglokomotiv. Vid en jämförelse mellan lokomotiv- och motorvagnsdrift måste man för statens järnvägars vidkommande därför räkna med, att genom ett eventuellt anskaffande av motorvagnar ånglokomotiv ytterligare bliva lediga utan att finna annan användning eller kunna avyttras. Det för anskaffning av motorvagnar erforderliga kapitalet kommer därför icke att avlösa ränte- och amorteringskostnaderna för det kapital, som är nedlagt i ånglokomotiv, utan måste detta kapital tilläggas det kapital, som de kalkylerade besparingarna vid motorvagnstrafik skola verka till att förränta. Och denna förräntning torde bliva desto svårare att uppnå som man inför det synnerligen ovissa läget beträffande de nuvarande motorfordonstypernas bestånd måste för anskaffade sådana räkna med en mycket kort amorteringstid.

Lekmannamässigt ser man ofta på saken så, att med införande av motorvagnstrafik i stället för ångtåg skall en järnväg kunna på ett billigt sätt åstadkomma tätare förbindelser för resande och gods samt flera tåguppehåll å en viss bansträcka. Det är emellertid tydligt, att syftemålet med dylika tätare förbindelser kan vinnas lika såväl med ett större antal tåg framförda av ånglokomotiv, om sådana finnas tillgängliga i tillräckligt antal. Och detta är ju beträffande statens järnvägar, enligt vad ovan anförts, fallet. Huruvida det ena eller andra driftsättet för järnvägen ställer sig billigare är sedan endast en räknefråga, som dock icke utan vidare kan generellt avgöras, utan är beroende på en mängd olika faktorer, såsom lokomotivens och motorvagnarnas olika driftsäkerhet, inköps- och underhållskostnad för ny materiell, behovet av reservmateriell och utbildad personal, tidtabellsförhållanden, trafikens jämnhet m. m. Om till exempel på en bansträcka persontrafiken är sådan, att den under vissa dagar icke kan avvecklas enbart med motorvagn med dess begränsade dragförmåga, utan vid vissa tider ånglokomotiv måste tagas i anspråk för tågens framförande, är det nödvändigt för trafikens avvecklande att hava såväl ånglokomotiv som motorvagnar med tillhörande lämplig personal stationerade å bandelen ifråga. Är det vidare så, att nyttig användning för ånglokomotiven icke kan erhållas de tider, motorvagn är tillräcklig för trafikens avvecklande, så torde utan vidare kunna inses, att en så ordnad trafik icke gärna kan bli ekonomisk.

Vad så den av revisorerna vidrörda konkurrensen med autobusarna beträffar, är väl remediet kanske främst en biljettprisfråga, där konkurrens, trots täta befordringslägenheter och låga biljettpris, i det hela taget är möjlig med hänsyn till att autobusarna föra så att säga från dörr till dörr och på många håll spara trafikanten besväret och tiden att förfoga sig en väg till och från banas hållplats eller station. I detta hänseende har emellertid statsbanan för sin del haft god framgång i konkurrensen genom inrättandet av billiga priser för resor tur- och retur och har nog i det hela taget icke så mycket att klaga över beträffande den av revisorerna som icke önskvärd framhållna överflyttningen av persontrafiken från järnvägarna till landsvägarna. Vid bedömandet av behovet att gå vidare i konkurrensen torde för övrigt härvidlag böra bemärkas också att det ju icke är någon av statsbanans huvuduppgifter och av mera väsentlig be-

tydelse för dess ekonomi att besörja mera kortväga lokaltrafik. I detta sammanhang vill styrelsen till slut anföra, att de krav, som nu överallt ställas på vägförbättringar och vägunderhåll på grund av motortrafikens utveckling på landsvägarna med ty åtföljande kostnader, nog icke i någon märkbar mån torde komma att ställas lägre, även om järnvägarna här och där rusta sig för att upptaga konkurrensen med landsvägsfordonen i deras nya form.

Med allt vad styrelsen här anfört är det dock icke styrelsens mening att deklarera någon brist på intresse för järnvägsmotorfordonens utveckling och möjligheter. Tvärtom följer styrelsen denna sak med den största uppmärksamhet och har också, som styrelsen förut anfört, på flera håll anordnat och upprätthåller ännu försöksdrift, varmed det också är styrelsens avsikt att fortsätta. Särskilt har styrelsen under övervägande att efter en första försöksperiod, varifrån vissa erfarenheter och resultat nu kunna fixeras, utvidga denna försöksdrift på sin försöksträcka mellan Malmö och Lund att omfatta upptagandet av all där framgående lokaltrafik. Något mera generellt förslag om utvidgande av motorvagnstrafiken vid statens järnvägar, som revisorerna synas vilja efterlysa, men som styrelsen dock aldrig utlovat, är styrelsen emellertid ännu icke och sannolikt icke heller på lång tid i stånd att framlägga.

§ 116.

Statens järnvägars resebyråer i utlandet.

Då anslag av trafikmedel utgått till resebyråer och andra liknande företag åren 1924 och 1925, har detta skett efter Kungl. Maj:ts bemyndigande genom den fastställda kostnadsstaten och saknar styrelsen därför anledning yttra sig om denna del av revisorernas anmärkning.

Revisorerna anmärka på att anslag av trafikmedel utgått till en enskild firma för upplysnings- och ackvisitionsverksamhet i Berlin och Paris, ehuru statens järnvägar därstädes ha egna byråer. Ifrågavarande upplysnings- och ackvisitionsverksamhet avser emellertid godstrafik till Sverige, med särkilt framhållande av linjen Sassnitz—Trälleborg, under det att statens järnvägars egna byråer uteslutande arbeta för persontrafiken. I regel måste det anses omöjligt eller åtminstone opraktiskt att kombinera två sådana skilda verksamheter. Vad Berlin och Paris beträffar, förbjuder det sig redan på grund av de olika anspråken på byråernas läge. Resebyråerna måste vara belägna i städernas centrum, om de skola göra någon nytta som sådana; att förlägga godstrafikbyråerna därstädes, vore icke blott förenat med en onödig kostnad på grund av onödigt hög hyra, utan även med svårighet att erhålla nödigt utrymme. Ett alldeles avgörande skäl är emellertid, att dylika godstrafikbyråer självklart måste vara belägna nära de respektive godstrafikstationerna, vilka både i Berlin och Paris äro belägna minst 2 à 3 kilometer från städernas centra. Någon avsevärd besparing på annat sätt skulle för övrigt icke heller kunna vinnas genom en sammanslagning, då personalen i huvudsak är olika kvalificerad och endast i mindre utsträckning skulle kunna biträda varandra på de olika områdena.

Att i Amsterdam av en privat företagare byråerna för gods- och persontrafik försöksvis sammanförts inom en lokal är icke något bevis emot vad som ovan av styrelsen anförts. I Amsterdam är lokalförläggningsfrågan av oväsentlig betydelse, både person- och godsstationerna ligga icke ens en kilometer från den kombinerade byrån, som är förlagd i stadens centrum. Trafikrörelsen är här också långt mindre liksom svårigheten att hålla en dubbelutbildad personal och för övrigt var det åberopade arrangemanget den

enda tänkbara möjligheten för att någon upplysnings- och förmedlingsverksamhet i Holland över huvud taget skulle kunna komma till stånd. Huruvida den försöksvis gjorda anordningen kan bibehållas, ifall verksamheten kommer att utveckla sig gynnsamt och trafiken stiga, det kan dock ännu icke anses vara fastslaget.

Beträffande anmärkningen mot att anslag utgått till den enskilda firman bör till slut vid bedömandet ihågkommas, att de belopp, statens järnvägar utgiva för tillgodoseende av sitt intresse av ackvisitionsverksamhet för vinnande främst av godstrafik, äro förhållandevis mycket små.

Revisorerna synas anse, att upplysnings- och reklamverksamheten till främjande av persontrafiken till Sverige icke är planmässigt ordnad. Järnvägsstyrelsen vet icke, varpå denna åsikt kan vara grundad, då, enligt styrelsens uppfattning, upplysningsverksamheten i fråga är både väl planlagd och fungerar i allt väsentligt tillfredsställande och med god effekt. Detta hindrar emellertid icke, att den kan tänkas ordnad även på annat sätt och järnvägsstyrelsen har själv ingen önskan att bibehålla denna från styrelsens övriga arbetsfält fristående och något främmande verksamhet under sig. Därför har styrelsen också gjort den hänvändelse till svenska trafikförbundet, som revisorerna omtala, och avvaktar resultatet härav samt de beslut, som på grund härav kunna komma att fattas.

Slutligen hava revisorerna ifrågasatt, huruvida det kan anses ändamålsenligt att fortfarande bibehålla statens järnvägars resebyråer i utlandet; detta alltså oavsett hur reklamverksamheten ordnas.

I anledning härav får järnvägsstyrelsen, ehuru styrelsen ännu icke enligt anmälan till Kungl. Maj:t tagit slutlig ställning till frågan om resebyråernas bibehållande, likväl redan nu framhålla följande.

Revisorerna jämföra den beräknade bruttoinkomsten av biljettförsäljningen å resebyråerna, vilken de uppskatta till inalles omkring 440,000 kronor, med utgifterna för byråerna. Härvid inräkna de emellertid i utgifterna för byråerna även kostnaderna för reklamarbetet och komma på denna grund till en så hög driftkostnadssiffra som omkring 245,000 kronor. Det torde vara tydligt, att en sådan jämförelse blir helt missvisande. Reklamarbetet som sådant avser ju icke att draga folk till *statens järnvägars resebyråer*, för att dessa skola få sälja biljetter, utan det avser att föranleda utlänningar att resa till *Sverige*, varvid de bringa inkomster även till statens järnvägar såsom affär. Huruvida de, efter det att de intresserats och bestämt sig för resan, köpa sina biljetter på statens järnvägars resebyråer eller på andra, är en fullkomligt underordnad fråga, vilket för övrigt, att döma av en följande punkt i betänkandet, också synes vara revisorernas egen mening. Om på grund av reklamen utlänningar föranledas att köpa biljetter till Sverige på en annan resebyrå, anser järnvägsstyrelsen för sin del detta vara ett i stort sett lika tillfredsställande resultat, som om de vänt sig till statens järnvägars resebyråer, om man än icke får helt bortse från den inbesparing av provisioner till utomstående, som vid köp på statens järnvägars egna byråer sker. Att reklamen faktiskt verkat till en väsentlig ökning av resandetrafiken torde få anses till fullo bestyrkt dels av viss av svenska trafikförbundet framlagd statistik, dels av en mängd iakttagelser och uttalanden från olika håll, för vilka järnvägsstyrelsen icke torde behöva här närmare redogöra.

Vad som däremot är av betydelse för frågan är en jämförelse mellan resebyråernas egna inkomster, häri inberäknat kalkylerad provision å statens järnvägars egna sträckor, och deras egna utgifter, om de dreves endast som

resebyråer, alltså oavsett reklamutgifterna, vilka ju utan vidare kunna helt skiljas från resebyråernas verksamhet. En dylik jämförelse är lämnad i järnvägsstyrelsens förslag till kostnadsstat för år 1926 och utvisar, att, till och med om provisionen beräknas till endast 5 procent i stället för såsom hittills vanligt till 10 procent, ett samlat resultat av endast omkring 32,000 kronor underskott uppstår. Detta belopp vore alltså vad som kunde besparas, därest de tre resebyråerna i Berlin, Paris och London indroges — byrån i Newyork är ingen resebyrå, utan endast en reklamcentral, och skulle under inga omständigheter bibehållas under statsbanornas förvaltning, därest reklamarbetet överlämnades till annan institution — men enligt järnvägsstyrelsens mening vore det en synnerligen illa placerad besparing. Ty det lider intet tvivel, att resebyråernas existens är till synnerligen stor förmån för trafiken från respektive länder till Sverige. De ha en given betydelse såsom en källa för respektive utländska byråer, vilka arbeta för oss, i det att dessa kunna där erhålla behövliga upplysningar om trafiken till och inom Sverige och ej sällan hjälp med beredande av reselägenheter. För reklamarbetet, varifrån det än bedrives, utgöra de ett värdefullt komplement. Om en person kommer in på en byrå med uppgift att enbart lämna upplysningar och där gör sig underrättad om reseförhållanden till och i Sverige, är det ingalunda oviktigt, att en egen resebyrå finnes, som kan sälja biljetter för den avsedda resan åt honom och man icke nödgas skicka honom till en annan främmande byrå, vars intressen beträffande resandeströmmens riktning kunna ligga åt andra håll.

Då revisorerna framhålla, att föreståndarna för resebyråerna i Berlin och Newyork lära ha uttalat sig för, att resebyråverksamheten där skulle indragas och respektive byråer bibehållas endast såsom reklamcentraler, synes det, som om revisorerna även bort taga i betraktande, att föreståndarna för resebyråerna i London och Paris uttalat en alldeles motsatt mening. Och anmärkningsvärt är, att denna uppfattning hävdas av de båda senare, vilka sitta inne med den vida större och mångsidigare erfarenheten beträffande såväl resebyråverksamhet som järnvägstrafik över huvud taget. De båda föreståndarna i Berlin och Newyork däremot ha icke varit använda i dylik verksamhet mer än en relativt kort tid och ingen av dem känner till mera än just den resebyrå, där han är anställd, och vad därmed sammanhänger. Vad Newyork beträffar, är verksamheten emellertid ordnad på det sätt, som revisorerna synas föredraga, och järnvägsstyrelsen har ej heller någon tanke på att söka få den ordnad på annat sätt — detta förbjuder sig för övrigt redan på grund av de utomordentligt höjda kostnader, som därigenom skulle uppstå — men järnvägsstyrelsen vill framhålla, att det ingalunda är självklart, att detta är den bästa metoden; exempelvis har de schweiziska statsbanornas byrå i Newyork, som hittills varit ordnad endast som en reklamcentral efter ungefär samma principer som statens järnvägars byrå för närvarande är, helt nyligen ändrats om till en fullständig resebyrå, påtagligen emedan den med turisttrafikförhållandena dock så väl förtrogna järnvägsförvaltningen i detta land ansett detta vara förmånligare. Vad byrån i Berlin beträffar, som dock i varje fall är erforderlig som ett hjälporgan för det rätta betjänandet av trafiken över Trälleborg—Sassnitzleden, har föreståndaren för densamma, då han framlagt sin tanke om en ändring, endast kunnat motivera den med att han fått den uppfattningen, att de inhemska tyska resebyråerna skulle föredraga, att den svenska byrån icke sålde biljetter. Riktigheten av denna uppfattning har han emellertid icke på något sätt styrkt; och mot densamma får

styrelsen anföra, att vederbörande inom styrelsen, som från ett intimt samarbete äga en vida långvarigare, mera omfattande och mera ingående erfarenhet och kännedom om stämningen hos de ledande männen i den ifrågakommande stora tyska resebyråorganisationen än föreståndaren för statens järnvägars resebyrå i Berlin i sin mera underordnade ställning kan göra, aldrig hört eller märkt den minsta antydan i den riktning, som föreståndaren framhåller och som utgör grunden för revisorernas uttalande. I dessa dagar har också ett bestämt motsatt uttalande ställts till styrelsens förfogande av denna ledning och något som resebyråföreståndaren vill hävda skulle väl också vara ganska egendomligt i betraktande av det faktum, att i Berlin finnas både statliga och enskilda resebyråer tillhörande en mängd olika länder och att åtminstone de flesta av dessa byråer icke allenast lämna upplysningar och sköta reklam utan även sälja biljetter. Järnvägsstyrelsen kan alltså icke finna annat än, att revisorernas uttalande i detta avseende saknar stöd av erfarenheten och att de icke kunna grunda sig på de i verkligheten föreliggande förhållandena.

I behandlingen av detta ärende hava jämväl deltagit överdirektören Virgin, överingenjören Fogelmarck samt byrącheferna Ahlberg, Svensson och Tydén.

Stockholm den 11 januari 1926.

Underdånigst:

AXEL GRANHOLM.

PER KJELLIN.

Vattenfallsstyrelsens

yttrande i anledning av riksdagens revisorers uttalande del I, sid. 158, § 117—122.

Till Konungen.

Genom nådig remiss den 22 december 1925 har Eders Kungl. Maj:t anbefallt vattenfallsstyrelsen att inkomma med utlåtande över av riksdagens revisorer framställda anmärkningar i vad de berörde statens vattenfallsverk, och får styrelsen i anledning därav i underdånighet anföra följande.

§ 117.

Revisorerna hava till en början beträffande fastigheterna nr 1, 2, 3 och 9 i kvarteret Björnen i Stockholm uttalat att det med hänsyn till det i hög grad bristfälliga skick, i vilket förenämnda fastigheter befunne sig, syntes nödvändigt att ett avgörande snarast träffades, huruvida fastigheterna genom ombyggnad skulle göras lämpliga till användning såsom tjänstelokaler för styrelsen eller om hellre en försäljning av fastigheterna borde äga rum.

Vad först gäller fastigheternas nuvarande användning, må till kompletering av de av revisorerna lämnade uppgifterna meddelas, att vattenfallsstyrelsen för närvarande av lokalerna inom dessa fastigheter själv använder fyra kontorsrum och som magasin för arkivalier ett större vindsrum, varjämte Älvkarleby kraftverk disponerar ett garage och två förrådsrum. Samtidigt disponerar vattenfallsstyrelsen dessutom följande förhyrda lokaler i Stockholm:

Adress	Antal nyttiga rum	Hyra per år
Hamngatan 24, 1 tr.	9	8,000: —
» 2 »	10	8,000: —
Regeringsgat. 45, 1 tr.	3	3,000: —
» » 2 o. 3 tr.	54	45,000: —
» 47, 3 tr.	10	7,500: —
» 50, 4 »	17	18,000: —
Nybrogatan 3, 5 o. 6 tr.	30	18,000: —
Summa	133	107,500: —

Förbindelser finnas mellan lokalerna i fastigheterna Hamngatan 24 samt Regeringsgatan 45 och 47 genom i brandmurarna insatta eldsäkra dörrar.

Lokalerna i huset Nybrogatan 3 utnyttjas helt för Älvkarleby kraftverks behov.

Kontraktet rörande de i huset Regeringsgatan 50 förhyrda rummen utlöper den 1 oktober 1926 och beräknas att, på grund av personalinskränkning, återstående hyrda lokaler då skola tillsvidare bliva tillfyllest för styrelsen.

Vattenfallsstyrelsen är fullständigt ense med revisorerna om önskvärdheten av såväl att styrelsen beredes erforderliga lokaler i en enda fastighet, som att med det snaraste ett avgörande träffas, huruvida de ifrågavarande fastigheterna i kvarteret Björnen skola genom ombyggnad göras lämpliga för det ändamål, vartill de förvärvats, eller om hellre en försäljning av desamma bör äga rum.

Vattenfallsstyrelsen har i underdåniga skrivelser den 31 oktober 1918, den 13 mars och 21 oktober 1919, den 21 september 1920, den 14 september 1922 samt den 22 september och 19 december 1923 framlagt förslag rörande om- och nybyggnader å meromnämnda tomter, men hava dessa framställningar ej föranlett någon kunglig proposition till riksdagen.

På grund av rådande höga byggnadskostnader har styrelsen ej heller ansett lämpligt att i ny- eller ombyggnader i kvarteret Björnen placera medel, tillhöriga vattenfallsverkens pensionsfonder, vilket även varit på tal.

Under senaste tiden har vattenfallsstyrelsen haft under övervägande att kunna förvärva någon lämplig fastighet, som med relativt ringa kostnad skulle kunna apteras för vattenfallsstyrelsens behov, i samband varmed då en försäljning av fastigheterna i kvarteret Björnen borde ske. Styrelsen har undersökt åtskilliga alternativ av denna innebörd. Ehuru därvid ännu icke framkommit något förslag som styrelsen velat förorda, anser styrelsen ej osannolikt, att en tillfredsställande lösning av vattenfallsstyrelsens lokalfråga skulle kunna ernås genom att utbyta tomterna i kvarteret Björnen mot en tomt, som redan är bebyggd med en i huvudsak för styrelsens ändamål användbar byggnad.

Hyreskontrakten för de kontorslokaler i Stockholm, som styrelsen disponerar efter den 1 oktober 1926, utlöpa alla den 1 oktober 1928. Med hänsyn härtill måste vattenfallsstyrelsen senast hösten 1926 taga ställning till, huruvida styrelsens lokalfråga bör lösas med utnyttjande av fastigheterna i kvarteret Björnen eller på annat sätt.

§ 118.

Revisorerna hava funnit anmärkningsvärt att, då gällande avlöningsreglemente föreskreve, att utbetalning av avlöning skall ske månadsvis i

efterskott, avlöning till samtliga befattningshavare inom styrelsen för december månad 1924 utbetalts i två omgångar; en gång omkring mitten av månaden och en gång vid dess slut.

Uti 2 § 3 mom. i avlöningsreglementet för kommunikationsverken ligger enligt vattenfallsstyrelsens mening huvudvikten däri, att utbetalning av avlöning sker i efterskott, i motsats till vad som var förhållandet före den 1 juli 1920, då avlöningen till ordinarie tjänstemän utbetaltes delvis i förskott och delvis i efterskott. I det av riksdagens revisorer anmärkta fallet har vattenfallsstyrelsen vid den första utbetalningen under december 1924 ej utanordnat större del av december månads avlöning än vad som av vederbörande tjänstemän intjänats, vadan avlöningen jämväl i detta fall utbetalats i efterskott.

Den i förenämnda moment av avlöningsreglementet ingående bestämmelsen, att utbetalning av avlöning sker månadsvis, har enligt vattenfallsstyrelsens uppfattning den innebörden, att tjänstemännen icke äga vare sig skyldighet att åtnöjas med längre tidsmellanrum mellan löneutbetalningarna än en månad eller rättighet att påfordra tätare utbetalningar av avlöningen. Däremot synes det styrelsen, att nämnda ordningsföreskrift icke rimligtvis kan utgöra hinder för vederbörande verksstyrelse att i särskilda fall, när den finner förhållandena så påkalla, låta utbetala månadslönen i olika repriser, dock med iakttagande av att varje utbetalning sker i efterskott. Den motsatta uppfattning, åt vilken riksdagens revisorer synas vilja giva uttryck, innebär enligt vattenfallsstyrelsens åsikt en alltför snäv bokstavstolkning, för vilken det ej gives tillräckliga motiv, och som kan medföra praktiska olägenheter.

Vattenfallsstyrelsen får således bestrida, att riksdagens revisorers ifrågavarande anmärkning är befogad.

§ 119.

Revisorerna hava ifrågasatt, huruvida icke tjänstgöringen för vattenfallsstyrelsens expeditionsvaktspersonal borde kunna så ordnas, att övervakandet av städningsarbetet i vissa av vattenfallsstyrelsens lokaler ävensom utförandet av passningstjänst, för vilka göromål till en förste expeditionsvakt utgått särskild ersättning av 125 kronor i månaden, kunde ingå i de ordinarie göromålen för någon av de 13 förste expeditionsvakter, expeditionsvakter och kontorsvakter, som finnas anställda i styrelsen.

Anledningen till att övervakandet av städningsarbetet inom styrelsens lokaler samt skötandet av passningstjänsten utföras mot särskild ersättning är i första hand den, att dessa göromål endast i ringa utsträckning kunna fullgöras under den ordinarie arbetstiden. Sålunda måste av givna skäl städningsarbetet utföras dels på morgonen före arbetstidens början, dels på eftermiddagen, sedan tjänstemännen lämnat lokalerna. Passningstjänsten, vari, bland annat, ingår kontroll över släckning av belysningen och stängning av lokalerna samt mottagande och eventuellt vidarebefordran av efter tjänstgöringstidens slut ankommande telegram och expressbrev, är jämväl på grund av sin natur begränsad just till annan tid än den ordinarie arbetstiden, och utföres, förutom på morgnar och eftermiddagar, även på kvällarna och i viss mån även på sön- och helgdagar. Då nämnda göromål icke gärna kunna skötas av en person, boende utanför styrelsens lokaler, har det ansetts nödvändigt att ålägga en befattningshavare att begagna sig av tjänstebostad, förhyrd av styrelsen i samma fastighet, där styrelsens huvudlokaler äro belägna, samt att med bostadsplikten förena skyldighet

att övervaka städningsarbetet och utföra förekommande passningstjänst. Vid valet av härför lämplig befattningshavare har styrelsen stannat vid den här anställde äldste förste expeditionsvakten. Det förtjänar påpekas, att bostadsplikten för denne icke är förenad med någon förmån i form av lägre hyra, enär hyrorna för tjänstebostäder numera fastställas med hänsyn till självkostnaden och hyrorna å den allmänna bostadsmarknaden. Ersättningen för göromålen, vilken för övrigt redan från och med den 1 juli 1925 nedsatts till 90 kronor för månad, har fastställts med hänsyn till den tid utöver fastställd arbetstid, som uppskattningsvis beräknats åtgå för desamma, samt till den övertidsersättning, som befattningshavaren i fråga skulle äga att uppbära, därest hans extra arbete rubricerades såsom övertidsarbete, vilket det ju faktiskt är. Beslutet om ersättningen grundar sig emellertid på bestämmelserna i 40 § av gällande avlöningsreglemente för kommunikationsverken, jämförd med kommunikationsverkens lönekommittés motivering till denna paragraf. — Att en omläggning av tjänstgöringstiden för någon av styrelsens vaktpersonal, så att hans arbete komme att utföras huvudsakligen på morgnar och eftermiddagar, skulle vara ur ekonomisk synpunkt fördelaktigt, kan styrelsen ej finna. Då denna personal för närvarande är fullt sysselsatt under den ordinarie arbetstiden, skulle en sådan åtgärd endast medföra, att en ökning av den konstanta personalstyrkan måste göras för utförande av den befattningshavares göromål, som avdelades till övervakande av städningen och skötande av passningstjänsten.

§ 120.

Av revisorerna har påpekats, att inom vattenfallsstyrelsen förekommer, att inflytande medel inreverseras av byråchef eller annan tjänsteman på sådant sätt, att inbetalningens riktighet svårligen kan konstateras samt uttalats, att handling, som kunde verifiera inbetalningen, borde fogas till sådant reversal. Härvid hava såsom exempel anförts inreverseringar av medel, utgörande utdelning i konkurs samt skatteutjämningsmedel.

Med anledning av revisorernas uttalande vill vattenfallsstyrelsen meddela, att i alla de fall, då detta utan extraordinära åtgärder låter sig göra, verifiering sker av inom styrelsen förekommande inreverseringar av medel. I vissa fall sker emellertid inbetalning till styrelsen på sätt som gör att sådan verfiering ej utan särskilda åtgärder kan åstadkommas. Sålunda insändas stundom medel genom check, postremissväxel eller kontant utan att i bifogad missivskrivelse angives det inbetalta beloppet. När det — såsom fallet ofta är exempelvis i fråga om skatteutjämningsmedel — rör sig om synnerligen obetydliga belopp och kostnaderna för en verifiering kunna beräknas bliva oporportionellt stora i förhållande till det inreverserade beloppet, kan styrelsen ej anse det ur ekonomisk synpunkt riktigt att enbart för uppfyllande av den formella rättfärdighetens krav anskaffa verifierande handlingar. I vissa fall återfinnas för övrigt i vederbörande akt handlingar, som kunna verifiera inreverseringen. Dessutom torde den omständigheten, att minst tre tjänstemän vid styrelsen hava sin hand med vid inreverseringen, böra ur kontrollsynpunkt tillmätas avsevärd betydelse.

§ 121.

Statsrevisorerna hava funnit, att de ersättningar, som i vissa fall tillerkänts statens lantbruksingenjör samt häradsdomare m. fl. för deltagande i jordvärderingar i samband med utredningen för Vänerns reglering måste betecknas såsom anmärkningsvärt höga.

Beträffande avlöningsförmånerna för lantbruksingenjören bestämdes dessa från och med den 1 augusti 1922 till 45 kronor per förrättningsdag inklusive dyrtidstillägg. Vid fastställande av dessa avlöningsförmåner gjordes jämförelse med vattenrättsingenjörernas av Kungl. Maj:t fastställda löner, enär dessa befattningshavare ansågos hava med ifrågavarande förrättningsman likvärdigt arbete.

Vattenrättsingenjörernas löner utgå enligt följande grunder:

Årslön (ersättningen enligt uppgift för i medeltal cirka 75 dagar på stationeringsorten)	kronor 5,000: —
Dagarvode vid förrättningar utom stationeringsorten och för officiella sammanträden (enligt uppgift i medeltal cirka 45 dagar per år) 25 kronor per dag eller per år 45 × 25	» 1,125: —
	kronor 6,125: —

Härtill komma dyrtidstillägg enligt de grunder, som gälla för oreglerade verk. Med 120 tjänstgörings- och förrättningsdagar blir ersättningen exklusive dyrtidstillägg 50 kronor 10 öre per dag. Resekostnads- och traktamentsersättning utgick till vattenrättsingenjörer enligt III klass i resereglementet.

I förhållande till vattenrättsingenjörernas löneförmåner kan icke med fog sägas, att lantbruksingenjörens varit för högt tilltagna, enär de förras dagersättning inklusive under året utgående dyrtidstillägg överstiger den senares med cirka 50 procent.

I fråga om ersättningarna till häradsdomare m. fl. må framhållas, att dessa personer såsom »gode män» biträtt vid den av lantbruksingenjören verkställda jordvärderingen kring Vänern och utmed Göta älvs stränder nedanför Lilla Edet. Med hänsyn till nödvändigheten av att för ifrågavarande värderingsarbete erhålla i möjligaste mån vederhäftiga och med de här ofta komplicerade förhållandena förtrogna personer, och då arbetet i allmänhet varit i hög grad krävande, har för detsamma ansetts skäligt betala en ersättning av mellan 15—20 kronor per dag.

Traktamentsersättning vid resor har utgått till såväl lantbruksingenjören som gode männen enligt motsvarande grunder som för statens befattningshavare och bör icke sammanblandas med arvodet för nämnda personers arbete.

Styrelsen vill i detta sammanhang framhålla, att de överenskomna dagarvodena för förrättningar, det här gäller, näppeligen kunna jämföras med de arvoden, som utgå för ledamotskap i kommittéer.

§ 122.

Revisorerna hava lämnat åtskilliga uppgifter rörande Södertälje kanal och uttalat, att dessa uppgifter utvisa, det kanalens ombyggnad ännu icke medfört någon större ökning av trafiken genom kanalen samt att kanalföretaget uppenbarligen icke kommer att lämna skälig avkastning i det däri nedlagda kapitalet.

Vad angår det förstnämnda uttalandet vill vattenfallsstyrelsen understryka, vad revisorerna jämväl framhållit, nämligen att — ej minst till följd av depression inom näringslivet — det undandrager sig bedömande huru förhållandena i detta hänseende i framtiden komma att ställa sig. Den utvidgade kanalen öppnades nämligen först i senare delen av november 1924 och har sålunda endast varit tillgänglig under en seglationsperiod, en alltför kort

tid för uppammande av en livligare trafik med större fartyg. Dessutom kräver en sådan trafik iordningsställande av djuphamnar och vissa farleder i Mälaren. Men av de beslutade djuphamnarna, blev Västerås' färdig först under sommaren 1925 samt är ännu i saknad av en givetvis oundgängligen nödvändig kranutrustning och Köpings djuphamn är ej ens påbörjad. Under sådana omständigheter torde det vara för tidigt att draga några som helst slutsatser av hittills föreliggande uppgifter.

I fråga om revisorernas uttalande, att kanalen ej kommer att lämna skälig avkastning å det nedlagda kapitalet, vill vattenfallsstyrelsen till en början erinra om, vad styrelsen redan i sin utredning angående Södertälje kanal, — vilken för övrigt innehöll en ingående undersökning av trafikfrågan — den 16 januari 1914, anförde. Där säges bland annat »att vattenfallsstyrelsen för sin del icke vågar ställa i utsikt, att, vare sig förbindelseled vid Stockholm för större fartyg anordnas eller icke, en avsevärd utvidgning av Södertälje kanal skall kunna under en nu överskådlig framtid bliva ett företag som lämnar tillräcklig direkt avkastning å det nedlagda kapitalet, om man uppställer såsom fordran, att kanalinkomsterna skola täcka ej blott utgifterna för drift och underhåll utan även förränta och amortera detta kapital», samt »att företaget visserligen ur ekonomisk synpunkt ställer sig gynnsammare, därest man endast kräver skälig förräntning av kapitalet, men att även detta resultat sannolikt icke under en ganska lång följd av år kan påräknas». Givetvis ställa sig numera de direkta avkastningsmöjligheterna ännu mindre gynnsamma, än då kunde förutses, ty på grund av att arbetena — till motverkande av arbetslösheten — utförts under dyra tider har anläggningskostnaden som bekant blivit väsentligt högre än i början av år 1914 beräknades. Styrelsen vill emellertid icke underlåta att framhålla, att det nedlagda kapitalet, nationalekonomiskt sett, giver avkastning även på annat sätt än genom de inflytande kanalavgifterna. Ty man bör icke glömma den besparing i fraktkostnader för stora och viktiga landsdelar, som genom kanalen åstadkommes.

Vill man inom rimlig tid få kanalföretaget att bära sig självt, torde ingen annan utväg finnas, än att kapitalet avsevärt nedskreves.

Remisshandlingarna bifogas.

Stockholm den 11 januari 1926.

Underdånigst:

F. VILH. HANSEN.

FR. MALM.

Carl Bexell.

Domänstyrelsens

yttrande i anledning av riksdagens revisorers anmärkning del I. sid. 167, § 127.

Till kungl. jordbruksdepartementet.

Genom nådig remiss den 21 december 1925 har Kungl. Maj:t anbefallt domänstyrelsen att efter vederbörandes hörande till Kungl. jordbruksdepartementet inkomma med utlåtande i anledning av vad riksdagens år 1925 församlade revisorer i § 127 av sin berättelse angående granskning av stats-

verkets tillstånd, styrelse och förvaltning under tiden 1 juli 1924—30 juni 1925 samt, för vissa fall, kalenderåret 1924 anfört.

Till åtlydnad härav får domänstyrelsen, med återställande av remissakten vördsamt anföra följande.

Revisorerna uttala, att det sätt varpå domänstyrelsen handhaft arbetet med bränslekommissionens avveckling lämnar rum för mycket allvarliga erinringar såväl mot verkets ledning som mot den befattningshavare inom verket, på vilken det närmast ankommit att behandla hithörande frågor. Med anledning därav har styrelsen ansett det önskligt att erhålla förklaringar och upplysningar *dels* från f. d. generaldirektören K. Fredenberg, överdirektören D. af Wåhlberg och byråchefen W. Roos, vilka fungerat som chefer för verket under de tider, som de åberopade missförhållandena existerat, *dels* från kameralbyråchefen V. Johanson. Från samtliga hava yttranden inkommit, som biläggas denna skrivelse (Bil. 1—4).

Riktigheten av statsrevisorernas påpekande att byråchefen Johanson självständigt träffat avgöranden rörande avvecklingen av kommissionen samt vidtagit åtgärder med för statsverket vittgående ekonomiska konsekvenser bekräftas i stort sett av utlåtandena från såväl de ovannämnda cheferna som från kameralbyråchefen själv. Beträffande anledningen till att förhållandena gestaltat sig på detta sätt vill styrelsen i första hand hänvisa till yttrandena från Fredenberg, af Wåhlberg och Roos.

Den befogenhet, som Johanson ansett tillkomma sig, torde utan tvekan kunna betecknas som självtagen. Som stöd för densamma kan han endast åberopa dels ett i laga former tillkommet beslut av den 9 oktober 1923, justerat av generaldirektören Fredenberg, enligt vilket expeditioner i ärenden rörande bränslekommissionens avveckling skola undertecknas av generaldirektören eller hans ställföreträdare eller kameralbyrachefen med kontrasignation av vissa namngivna tjänstemän, dels ett beslut av den 15 augusti 1924, till vilket originalhandlingen icke kunnat påträffas, enligt vilket dylika expeditioner skulle undertecknas av kameralbyrachefen likaledes med kontrasignation av vissa tjänstemän. Johanson medger själv, att han i dessa beslut inlagt en annan tolkning angående sin befogenhet än som kanske från början avsetts. Vad Johanson anför därom, att principfrågorna i vederbörlig ordning föredragits, är svårt att förstå. Viktiga uppgörelser hava träffats redan sommaren 1924 såväl rörande övermal och taxesänkning som ock rörande beslagtagen, stämplad och icke avverkad skog, således långt innan något dylikt ärende föredragits för någon av cheferna. Att Johanson senare vid några tillfällen utverkat styrelsens beslut angående uppgörelser av mindre omfattning, innebär icke att styrelsen fastställt vissa principer för uppgörelser med bemyndigande för Johanson att tillämpa dem i de särskilda fallen.

Styrelsen anser sig på sakens nuvarande stadium icke kunna i detalj yttra sig om, huruvida de av Johanson tidigare gjorda förlikningarna angående ersättning för taxesänkning och för beslagtagen stämplad, icke avverkad skog hava varit för statsverket förmånliga. I många fall saknas nämligen ännu handlingar för ett dylikt bedömande, och desamma torde först kunna tillrättaskaffas efter Johansons tillfrisknande.

Sedan den av styrelsen i oktober 1925 beslutade utredningen påbörjats har styrelsen haft anledning pröva ett betydande antal av Johanson gjorda uppgörelser i dylika mål, för vilka medel förut ej utbetalats. Styrelsen har därvid i överensstämmelse med de särskilt tillkallade juristernas — advokaten T. Forssner och t. f. revisionssekreteraren H. Waller — uppfattning funnit

det stora flertalet av dessa uppgörelser sådana, att förlikningsbeloppen i enlighet med dem kunnat utanordnas.

Vad däremot den av Johanson år 1924 beslutade utbetalningen för övermål beträffar, så måste styrelsen anse, att densamma icke bort förekomma, även om hänsyn tagits till de omständigheter, som Johanson åberopar i sin förklaring av den 9 januari 1926. I liknande fall kommer styrelsen att låta saken gå till domstols prövning.

Revisorernas uppgift om de medel som avvecklingsarbetet krävt intill den 18 november 1925 anser sig styrelsen böra korrigera. Utöver den summa, som revisorerna uppgivit, har förbrukats det belopp om 650,693 kronor 48 öre, som den 9 oktober 1924 inbetalades till riksgäldskontoret. Detsamma har nämligen under tiden 13 oktober 1924—25 maj 1925 genom av kameralbyråchefen hos riksgäldsfullmäktige gjorda rekvisitioner utan styrelsens vetskap i olika poster överförts till bränslekommissionens i likvidation konto i riksbanken och därefter förbrukats för avvecklingsarbetet. Vid bedömandet av kostnaderna för avvecklingen intill den av revisorerna angivna tiden bör också hänsyn tagas till de uppgörelser, som av kameralbyråchefen tidigare träffats, men för vilka medel då icke utbetalts. Sammanlagda beloppet härå kan icke på utredningens nuvarande stadium fixeras, men torde röra sig om cirka 350,000 kronor. För en stor del av detta belopp eller cirka 280,000 kronor har kameralbyråchefen utfärdat reverser i bränslekommissionens i likvidation namn, vilka hittills endast delvis inlösts av styrelsen.

Med hänsyn därtill att kameralbyråchefens åtgärder beträffande avvecklingsarbetet för närvarande äro föremål för undersökning *dels* av advokatfiskalen i Kungl. Maj:ts och Rikets Svea hovrätt, *dels* av riksräkenskapsverket anser sig styrelsen sakna anledning att ingå på närmare detaljer angående berörda förhållanden.

Styrelsen vill till slut framhålla, att sedan styrelsen i september månad förlidet år fått särskild anledning närmare undersöka det sätt, varpå avvecklingsarbetet handhafts, har styrelsen icke lämnat någon möda ospard att söka bringa reda i förhållandena. Ännu återstår mycket arbete, innan fullt ljus är kastat över vad som tidigare förekommit. I det fortsatta avvecklingsarbetet kommer styrelsen att tillämpa de principer, som angivits i vidfogade av Forssner och Waller angivna uttalande av 25 november 1925 (Bil. 5) och i likaledes bilagda cirkulärskrivelse till jägmästarna, daterad 25 november 1925 (Bil. 6) och tillse, att ärendena rörande bränslekommissionens avveckling såväl reellt som formellt få en riktig och omsorgsfull behandling, detta oberoende av om avvecklingsarbetet därigenom kommer att draga långt ut på tiden.

Stockholm den 11 januari 1926.

K. J. BESKOW.

Erik Lindeberg.

Bil. 1.

Till kungl. domänstyrelsen.

Av kungl. styrelsen satt i tillfälle att avgiva yttrande med anledning av statsrevisorernas anmärkning angående styrelsens handhavande av bränslekommissionens avveckling får jag anföra följande.

Statsrevisorernas anmärkning mot verkets ledning gäller, att, sedan av styrelsen vissa regler för handläggningen av till sagda avveckling hörande ärenden fastställts, dessa regler sedermera helt åsidosatts av den befattningshavare inom verket, på vilken det närmast ankommit att behandla hithörande frågor, utan att någon kontroll eller tillsyn å de av denna tjänsteman verkställda dispositionerna synes från verkets ledning hava utövats. Det är beträffande denna anmärkning, som en förklaring av mig är erforderlig för den tid jag hade att svara för ledningen av domänstyrelsen eller intill den 13 oktober 1924, från och med vilken dag jag var tjänstledig på grund av sjukdom intill mitt avsked.

Som statsrevisorerna anföra, beslöt styrelsen genom protokoll den 9 oktober 1923, att ärenden rörande detta avvecklingsarbete skulle handläggas å styrelsens kamerala byrå samt att utgående expeditioner skulle undertecknas i likhet med övriga utgående expeditioner, men förses med firmanamnet »Kungl. domänstyrelsen, bränslekommissionen i likvidation». Vid fattandet av detta beslut förbisåg jag emellertid, att byråchefen Johanson uppsatt förslag om att kameralbyråchefen ensam skulle äga att underteckna utgående expeditioner, då generaldirektören och hans ställföreträdare icke voro tillgängliga, i stället för att jämlikt gällande instruktion expedition i sådant fall skall undertecknas av denne och ytterligare en byråchef. Detta förbiseende av mig skulle likväl icke haft någon betydelse, därest Johanson följt instruktionen, enär ytterst sällan inträffar, att icke någon av cheferna finnes tillgänglig för underskrift. — Att icke i nämnda protokoll inflöt bestämmelse om att ärendena i vanlig ordning skulle föredragas, berodde på att detta ansågs självklart, eftersom uppdraget lämnats domänstyrelsen och därför för styrelsen gällande instruktion och arbetsordning ägde tillämpning. Visserligen är arbetsordningen av år 1914 nu föråldrad, då ny sådan icke kommit att fastställas i avvaktan på den år från år uppskjutna frågan om reglering av ämbetsverket, men givet är likväl att den fortfarande äger giltighet i tillämpliga delar. Emellertid erinrar jag mig bestämt, att jag vid ett senare tillfälle muntligen för byråchefen Johanson framhöll, att alla ärenden rörande bränslekommissionen skulle föredragas i vanlig ordning och att han icke ägde att besluta annat än ifråga om tillämpning av föregående beslut, vartill Johanson svarade: »Naturligtvis». Huruvida denna påminnelse gjordes i slutet av år 1923 eller början av 1924, kan jag dock icke nu erinra mig och icke heller anledningen till densamma.

Då emellertid Kungl. Maj:t med uppdraget till domänstyrelsen föreskrivit, att räkenskaperna skulle föras skilda från styrelsens övriga räkenskaper och dessa därför icke fördes å styrelsens kassakontor utan av byråchefen Johanson själv, vände jag mig personligen till generaldirektören Tenow för att erinra härom och att därför nödig kontroll måtte av riksräkenskapsverket bliva vidtagen. Efter överenskommelse med generaldirektör Tenow skulle därefter räkenskaperna för bränslekommissionen avgivas månatligen och erhöll byråchefen Johanson av mig order därom samt att giva mig avskrifter av dessa. Dock erinrar jag mig, att jag hade svårighet få dessa

avskrifter och fick jag påminna Johanson därom flera gånger, men, då jag fäst riksräkenskapsverkets uppmärksamhet på behövligheten av kontroll angående dessa räkenskaper, kände jag mig dock lugn. Emellertid har jag nu inhämtat, att Johanson trots hans därom till mig lämnade uppgifter aldrig lämnat sådana månadsredogörelser till riksräkenskapsverket. Han har uppsatt och underskrivit skrivelser därom till nämnda ämbetsverk, men enligt vad diarierna utvisa icke expedierat dem. Från den 1 maj 1924 hade jag semester och var jag sedan under sommaren och hösten även frånvarande för tjänsteresor, och kan jag icke nu bestämt påminna mig, huruvida jag vid mina återinträden i tjänst fick mottaga avskrifter av dessa redogörelser.

Angående arbetet med ifrågavarande avveckling talade jag därom upprepade gånger med byråchefen Johanson och meddelade han mig då, att det varit mycket arbete med att ordna arkivet, men att i övrigt ingenting anmärkningsvärt förekommit, dock att han sommaren 1924 nämnde, att han haft mycket arbete med utredning av vissa frågor för kommissionen. Och då Johanson i mars 1924 för mig föredrog ett ärende ifråga om uppgörelse av mindre omfattning, där bränslekommissionen var fordringsägare, kunde jag icke tänka mig, att han skulle underlåta att föredraga övriga ärenden, som enligt gällande instruktion och arbetsordning skulle föredragas. Därtill hade jag ock så mycket mindre anledning som byråchefen Johanson i övrigt skött sina åligganden med stor duglighet och synnerlig energi, om han ock i sitt begär att påtaga sig mer än han trots sin stora arbetsförmåga kunde medhinna, ibland visat tendens till visst slarv.

Beträffande styrelsens protokoll den 15 augusti 1924, enligt vilket i viss mån beslutet av den 9 oktober 1923 upphävdes, har jag icke haft någon kännedom om detta, förrän generaldirektören Beskow meddelade mig därom någon gång under förliden höst, sedan undersökning angående ifrågavarande avvecklingsarbete börjat vidtagas. — Då jag var borta från verket dels för tjänsteresa, dels under semester från och med den 28 juli till och med den 16 augusti 1924, har alltså byråchefen Johanson föredragit detta ärende om delvis upphävande av mitt beslut den 9 oktober 1923 två dagar innan jag skulle komma i tjänst, vilket jag måste beteckna såsom i högsta grad klandervärt. Och, om detta ärende verkligen föredragits för min för tillfället fungerande ställföreträdare — något av honom justerat protokoll lärer icke finnas — torde han icke ha fattat ett dylikt beslut, om föredraganden sin plikt likmätigt meddelat honom, att frågan gällde dels upphävande av ett av mig förut fattat beslut, dels ett frångående av gällande instruktion.

På grund av vad jag sålunda anfört, kan jag icke vidgå, att jag gjort mig skyldig till försumlighet i avseende å kontroll och tillsyn av dessa ärendens handläggning. Får chefen för ett så omfattande verk som domänstyrelsen icke lita på, att verkets avdelningschefer skola följa givna föreskrifter ävensom för verket gällande instruktion och arbetsordning, utan måste han å de skilda byråerna i detalj kontrollera, att inkomna ärenden i vederbörlig ordning föredragas, att föreskrivna expeditionslistor uppsättas etc. och att han av avdelningscheferna icke avsiktligt föres bakom ljuset, lärer det icke dröja länge, förr än sådan stagnation i ärendenas vederbörliga handläggning inträder, att allmän oreda blir följden.

Stockholm den 10 januari 1926.

Karl Fredenberg.

Bil. 2.

Till kungl. domänstyrelsen.

Med anledning av riksdagens revisorers anmärkningar mot det av domänstyrelsen bedrivna arbetet med bränslekommissionens avveckling får jag i vad ärendet mig närmast berör vördsamt avgiva följande förklaring.

Hösten 1924, då jag — efter den 12 oktober — såsom vikarie för generaldirektör Fredenberg övertog inseendet över kameralbyråchefens föredragningar, till vilka jämlikt domänstyrelsens beslut av den 9 oktober 1923 lagts även ärenden rörande bränslekommissionens avveckling, uppgav kameralbyråchefen Victor Johanson, på min förfrågan om huru med denna avveckling sig då förhölle, att densamma redan vore i huvudsak avslutad, att bränslekommissionens arkiv redan vore till riksarkivet överlämnat, att behållningen av omhänderhavda medel även vore till statskontoret inlevererad samt att därefter möjligen endast någon mindre avvecklingsrest kunde ifrågakomma.

Då jag tidigare ej haft anledning närmare följa skötseln av bränslekommissionens avveckling i domänstyrelsen, enär på grund av arbetsfördelningen detta handhafts av generaldirektören, och jag ej hade anledning betvivla riktigheten av byråchefen Johansons påståenden, lät jag mig nöja med denna hans uppgift och bragtes sålunda i den uppfattningen, att bränslekommissionen praktiskt taget var slutavvecklad.

Emellertid anmälde byråchefen Johanson vid föredragning i februari eller mars månad påföljande år, att krav ånyo inkommit å bränslekommissionen avseende beslagtagen men icke avverkad skog. Då erforderlig utredning med undantag för ett fall av mindre omfattning saknades för att dessa nu anmälda krav skulle kunna upptagas till prövning, anmodade jag byråchefen Johanson att i första hand genom hänvändelser till vederbörande jägmästare låta utröna, huruvida och i vilken omfattning fog verkligen funnes för framställda krav, varefter det först kunde bli tal om att förlikningsvis träffa uppgörelser om desamma. Givetvis avsåg jag även, att dessa mål skulle efter skedd utredning ånyo i vederbörlig ordning föredragas. Då förekommande utredningar måste kräva sin tid och dessutom beträffande uppräkning av kvarstående skog detta endast lämpligen kunde ske sommartid, väntade jag ingen förnyad föredragning av dessa ärenden förrän åtminstone frampå sommaren eller hösten. Under min bortavaro samma sommar, dels på tjänsteresor dels på semester, har emellertid byråchefen Johanson vid tillfällen, då jämväl min ställföreträdare, t. f. överdirektören friherre Hermelin på grund av tjänsteresa varit bortrest, för då som chef tjänstgörande byråchefen Roos, föredragit de bränslekommissionens ärenden, som under denna tid till föredragning förekommit. Härom erhöll jag kännedom först i slutet av augusti månad efter min hemkomst från semestern.

Under höstens lopp ha sedermera av domänstyrelsen vidtagits de åtgärder för rättelse i handläggningen av bränslekommissionens ärenden inom verket, vilka finnas omnämnda i revisorernas berättelse.

De speciella fall av träffade uppgörelser, som revisorerna omnämna, ha inträffat, innan jag mottog kameralbyråns föredragningar, och har jag om dem saknat kännedom.

Stockholm den 7 januari 1926.

D. af Wåhlberg.

Bil. 3.

Till kungl. domänstyrelsen.

Avfordrad förklaring i anledning av de anmärkningar riksdagens revisorer framställt beträffande domänstyrelsens arbete med bränslekommissionens avveckling får jag vördsamt anföra följande.

Under den tid som i anmärkningarna avses eller tiden från och med den 1 oktober 1923 till och med september 1925 har jag i sammanlagt 33 dagar under 11 särskilda perioder, ingen överstigande 6 dagar, uppehållit generaldirektörsämbetet i domänstyrelsen.

Av handlingarna framgår, att vid något av dessa tillfällen byråchefen Johanson för mig föredragit ärenden rörande ersättning till skogsägare.

Att jag för närvarande ej kan minnas desamma och att jag således ej fäst större vikt vid dem torde bero därpå att jag fått den uppfattningen att de avgjordes enligt fastställd praxis.

Jag kan ej heller påminna mig att jag justerat det protokoll av den 15 augusti 1924 enligt vilket åt byråchefen Johanson uppdragits att underskriva expeditioner i ärenden rörande bränslekommissionens avveckling.

Därest så emellertid är fallet, måste detta bero på att jag fått den uppfattningen att det gällde en åtgärd av rent expeditionell art.

Framställningarna till Kungl. Maj:t av den 30 juni och den 28 september 1925 med begäran om medel för bränslekommissionens avveckling har jag undertecknat i den förvissning, att det endast gällde expeditionella åtgärder, vilka på grund av sin brådskande natur ej kunde vila till dess styrelsens chef inträdde i tjänstgöring.

Stockholm den 9 januari 1926.

W. Roos.

Bil. 4.

Advokaterna Lidforss och Levy.

28 Jakobsgatan, Stockholm.

Till kungl. domänstyrelsen.

Med anledning av statsrevisorernas anmärkningar mot det sätt, varpå bränslekommissionen genom kungl. domänstyrelsen avvecklats, tillåter jag mig vördsamt anföra följande.

Till en början vill jag erinra om att under första avvecklingsåret samma förfaringssätt tillämpats som under nu ifrågavarande budgetår. Mot detta förfaringssätt och mot de beslut, som då fattades, hava inga anmärkningar gjorts vare sig av riksräkenskapsverket eller av statsrevisorerna. Den enda ändring, som inträffat består i att arbetet blivit ännu mera omfattande, i följd varav ett kanske ännu mera summariskt tillvägagångssätt tillämpats, ävensom däri att i regeln halva belopp utbetalts i stället för förut hela. Skogsägarnes krav å kungl. domänstyrelsen kunna i stort sett indelas i trenne kategorier: ersättning för skog, varöver kommissionen förfogat genom stämpling utan att sedermera avverka densamma, ersättning för att markägarna erhållit betalning enligt felaktig taxa samt ersättning för övermål.

Genom högsta domstolens domar i de s. k. Trehörningssjömålen fastställdes,

att kommissionen var betalningsskyldig för skog, som kommissionen stämplat men ej avverkat, samt att kommissionen likaledes var ersättningsskyldig för sänkt taxa för ved å rot.

Efter de prejudicerande domarna kunde skogsägarna med fog göra gällande att utfå vissa tillgodohavanden, och det är dessa tillgodohavanden, som utbetalts till dem. I stor utsträckning har detta icke skett direkt till dem utan till deras befullmäktigade ombud, som hade skaffat sig adresser å skogsägarna ur bränslekommissionens handlingar, vilka ju äro offentliga. Häråt har givetvis kommissionen ingenting kunnat åtgöra. Jag konfererade härutinnan med riksarkivarien vilken förklarade, att arkivet var offentligt samt att dess handlingar voro tillgängliga för en var. Den tid bränslekommissionens arkiv sorterade under riksarkivet utlånades också böcker och handlingar genom detta.

Då kraven för stämplad, ej avverkad skog samt för taxor inkomme till bränslekommissionen utbetalades till en början fulla ersättningsbelopp. Då emellertid kraven togo en allt större omfattning, sökte jag förmå ombuden liksom markägarna att förlikningsvis åtnöja sig med 50 procent av fordrade belopp. Det har kostat mig mycken möda att kunna genomdriva och fasthålla vid detta beslut. Vore jag icke bunden vid sjukbädden, skulle jag med siffror och andra belägg kunna visa, att genom detta mitt förfaringssätt en à två miljoner kronor inbesparats åt statsverket. Även utan denna närmare utredning är det lätt att inse att för varje fall icke obetydliga summor inbesparats staten, men härom nämna statsrevisorerna intet. Även om de icke direkt utsagt det, så måste man få den uppfattningen, att jag i stället för att följa högsta domstolens utslag bort låta markägarna öppna nya rättegångar mot kommissionen. På annat sätt kan jag icke fatta deras ordande om obehövliga utbetalningar.

Självklart är, att jag på grund av den oerhörda arbetsbörda, som påvilat mig kunnat göra mig skyldig till en del misstag, liksom jag även varit nödgad behandla en del ärenden summariskt. Man må komma ihåg, att jag hela tiden skött min ordinarie tjänstgöring. Jag hade givetvis kunnat engagera flera biträden, men *dels* har det varit svårt att erhålla därtill lämpad personal, *dels* gick min strävan ut på att icke sätta en ny bränslekommission till världen utan tvärtom snarast möjligt avliva den relikt, som finns kvar. Den har sannerligen levat länge nog!

Den av statsrevisorerna kritiserade utbetalningen, 36,000 kronor, till en jägmästare har av mig först verkställts, sedan jag infordrat utlåtande från revirförvaltaren i Rätans revir, dåvarande länschefen i bränslekommissionen samt kommissionens juridiska ombud. I övrigt ber jag att få hänvisa till bilagda intyg (bil. 4 a), varav framgår att beslaget hävts, innan avverkningen påbörjats.

Beträffande ersättning för övermål förhåller sig saken på följande sätt. Riksvärderingsnämnden bestämde i sin taxa av den 7 juni 1917, att för ved på rot skulle betalas kronor 8: 25 för prima ved samt kronor 6: 50 för sekunda ved per kubikmeter löst mått. Kommissionen betalade nämnda priser för 1 $^{1}/_{10}$ kubikmeter ved. Häremot hade vissa markägare protesterat. I de flesta fall hava de emellertid skriftligt godkänt kommissionens inmätning. I fråga om den av statsrevisorerna anmärkta utbetalning för övermål har markägaren vägrat godtaga inmätningen. För att undvika rättegång, vilken givetvis skulle följts med den största uppmärksamhet från skogsägarnas sida, gjorde jag upp med den ifrågavarande markägaren — det rörde sig om ett

ganska obetydligt belopp. Däremot har jag avvisat framställda anspråk i sådana fall, där markägaren godkänt kommissionens inmätning.

Statsrevisorerna meddela, att jag synbarligen i flera fall själv skrivit protokoll. Detta är riktigt. Jag har inlagt i ett domänstyrelsens beslut angående min befogenhet en annan tolkning än som kanske från början avsetts, men principfrågorna ävensom andra viktiga frågor hava i vederbörlig ordning föredragits. På oförklarligt sätt hava emellertid originalprotokollen försvunnit; av närlagda intyg (bil. 4 b och c) framgår dock att de ännu så sent som i november 1925 varit tillfinnandes inom kungl. domänstyrelsen. En föredragning av ärendena i varje särskilt fall hade blivit alldeles för påkostande, ja, nästan omöjlig, då det ju rörde sig om många tusentals konti. Min strävan var att göra avvecklingen för staten billig samt affärsmässig. För att kunna åstadkomma detta var jag nödgad att snabbt fatta mina beslut och handla på eget bevåg. Jag tillåter mig erinra därom att i det stora flertalet fall kraven mot bränslekommissionen framställdes vid personliga besök i domänstyrelsen, i många fall av personer som rest långa sträckor. Det var enligt min mening orimligt att låta dessa besökande vänta i dagar på en föredragning. Där jag ansåg mig utan åsidosättande av statens intressen kunna handla på egen hand, gjorde jag det därför, och jag har icke förväntat mig något klander härför, åtminstone icke av dem, vilka i likhet med mig anse att ämbetsmannen i första hand är att betrakta såsom en allmänhetens tjänare.

Jag betvivlar också, att om ärendena föredragits, någon som helst ändring i besluten skett. Under de sex år jag tillhört domänstyrelsen ha till min byrå inkommit cirka 70,000 ärenden. Det faller av sig självt att endast en bråkdel kunnat föredragas, därvid endast i undantagsfall ändring skett i av mig uppsatta förslag till beslut.

Att rekvisition av medel för kommissionens fortsatta avveckling skett i chefens frånvaro beror på rena tillfälligheter. Första rekvisitionen skedde strax före min avresa på semester och ägde rum efter samtal med tillförordnade expeditionschefen. Jag ville, att ärendet skulle kunna gå på remiss och handläggas under min frånvaro, så att beloppet stode till förfogande vid min återkomst.

Vad beträffar den andra rekvisitionen sökte jag flera gånger strax före en tjänsteresa till Narvik få föredraga en hel del av mig uppsatta ärenden bland annat detta, för verkets souschef, vilken för tillfället fungerade som chef. Då han omöjligen hade tid, överlämnades samtliga ärenden av mig till min ställföreträdare, som på ordinarie föredragningsdag föredrog dem, vid vilket tillfälle jämväl souschefen var bortrest.

Den av statsrevisorerna omnämnda utbetalningen å 30,000 kronor har varit nödvändig för möjliggörande av förlikningar på förmånliga villkor; därigenom har säkerligen betydande belopp inbesparats. Då avräkning sedermera följt, har ju ingen skada skett utan tvärtom utbetalningen varit till förmån för statsverket.

Då arbetet med kommissionens avveckling tagit sådan omfattning att det medfört för stort avbräck på min byrås övriga arbete, har avvecklingen blivit föremål för omläggning.

Till sist vill jag tillägga, att domänstyrelsen efter utlåtande från olika jurister ansett sig i fortsättningen böra i huvudsak följa de av mig angivna riktlinjerna.

Jag vet med mig att jag vid fullgörande av det mig lämnade uppdraget med bränslekommissionens avveckling handlat uteslutande med statsverkets

intressen för ögonen och enligt mitt förmenande hava dessa intressen i stort sett jämväl behörigen tillvaratagits. När mitt hälsotillstånd förbättrats hoppas jag kunna lämna de ytterligare och mera detaljerade redogörelser, som kunna erfordras för att visa riktigheten av denna min uppfattning.

Stockholm den 9 januari 1926.

Victor Johanson.

Gm *Eric Lidforss.*
enl. fullmakt.

Bil. 4 a.

Intyg.

På därom gjord framställning får undertecknad, förutvarande chef för bränslekommissionens förvaltning i Gävleborgs län, dit även Svegs socken i Härjedalen hörde, härmed intyga, att kommissionens huggningar inom ifrågavarande förvaltning upphörde tidigt under år 1918, vilket även torde framgå av arkiverade handlingar, samt att skog och skogsmark där kommissionen ej hade något avverkat virke liggande, således även understundom trakter med »utstämplad» skog återlämnades till respektive markägares förfogande.

Backe den 8 januari 1926.

Sam Hagström.

Jägmästare i Junsele revir.

Bil. 4 b.

Att undertecknad hos byråchefen Victor Johanson, enligt vad jag vill minnas i oktober eller november 1925 å hans ämbetsrum iakttagit ett konvolut, innehållande ett stort antal koncept till protokoll — åtminstone delvis justerade och försedda med initialier, vilka jag ej nu kan erinra mig —, rörande bränslekommissionens avveckling, vilket efter ivrigt letande icke kunnat av mig återfinnas, intygas härmed.

Stockholm den 9 januari 1926.

Karin Svenson,

T. f. kanslibiträde i domänstyrelsen.

Bil. 4 c.

Att undertecknade hos byråchefen Victor Johanson iakttagit ett konvolut, innehållande ett stort antal protokoll i original, rörande bränslekommissionens avveckling, vilket efter ivrigt letande icke kunnat återfinnas, intygas härmed.

Stockholm den 9 januari 1926.

H. Robèrt.

Biträde hos bränslekommissionen.

Bil. 5.

Till kungl. domänstyrelsen.

Sedan undertecknade anmodats att yttra oss om, huruvida och i vilken utsträckning kungl. styrelsen, åt vilken uppdragits att avveckla bränslekommissionens affärer, enligt vår åsikt bör förlikningsvis med skogsägare och likställda träffa uppgörelse angående olika slag av krav, som av dem framställts på grund av mellanhavanden med bränslekommissionen, få vi till fullgörande av detta uppdrag anföra följande:

Om bränslekommissionen på grund av förfogande över skogsområde eller avtal om avverkningsrätt låtit utstämpla eller på annat övligt sätt utmärka träd, men sedermera underlåtit att avverka sålunda utstämplade träd, synes enligt vår åsikt i regel en viss ersättningsskyldighet för kronan föreligga, men är det ovisst i vilken utsträckning och efter vilka grunder ersättning skulle komma att utdömas i händelse av ett avgörande genom riksvärderingsnämnden, domstol eller skiljemän, vilka alla tre former av avgöranden synas kunna komma i fråga. Med hänsyn härtill tillråda vi, att — i huvudsaklig överensstämmelse med vad skett i hittills ingångna förlikningar — uppgörelse i dessa fall träffas med skogsägarna på det sätt, att kungl. styrelsen förlikningsvis erlägger hälften av skillnaden mellan de värden, som träden vid tiden för förfogandets hävande eller avtalets upphörande haft enligt riksvärderingsnämndens taxa, å ena, samt de i orten gällande pris, å andra sidan.

Hava däremot de träd, som stämplats å ett till kommissionen för avverkning upplåtet område, skolat på grund av särskilt avtal avverkas av skogsägaren själv samt denne försummat att avverka de utstämplade träden, så att dessa kommit att kvarstå, föreligger enligt vår åsikt ingen skyldighet för kronan att utgiva ersättning, och vi kunna därför icke tillråda, att i dylika fall skogsägarna förlikningsvis tillerkännas någon ersättning.

Om, efter det utstämpling skett på grund av ett förfogande, skogsägaren åtagit sig att till kommissionen leverera viss vedkvantitet, mot det att förfogandet hävts, samt vid fullgörandet av denna leverans skogsägaren icke avverkat de utstämplade träden, utan låtit dessa kvarstå, föreligger enligt vår åsikt ej heller någon ersättningsskyldighet för kronan, vadan en förlikning ej heller i dessa fall kan tillrådas.

För det fall att ett förfogande rörande viss skogstrakt meddelats eller ett avtal om avverkningsrätt för bränslekommissionen ingåtts, men stämpling eller annan övlig märkning av de särskilda träden icke skett, föreligger enligt vår åsikt ej någon skyldighet för kronan att utgiva ersättning.

En del skogsägare hava framställt anspråk på ersättning för att vid inmätning av rå ved, som av dem levererats eller som avverkats på dem tillhörig mark, räknats med ett visst övermål. Då det, såvitt vi kunnat finna, är en stadgad praxis, att det vid inmätning av rå ved räknas med övermål samt detta jämväl föreskrivits i de kontrakt, varigenom bränslekommissionen inköpt upphuggen ved, kunna vi icke tillråda, att i nu berörda fall ersättning förlikningsvis utbetalas till skogsägarna.

Slutligen hava en mängd skogsägare framställt krav mot kronan på den grund, att ved, som å dem tillhörig mark utstämplats före den 30 november 1917, men avverkats först senare, betalats enligt de lägre priser, som för vissa län stadgats uti riksvärderingsnämndens taxa nämnda dag, i stället för enligt de priser, som stadgats i taxan av den 7 juni 1917. I dessa från flera synpunkter tvivelaktiga fall tillråda vi att förlikningsvis

utbetala ytterligare något belopp per kubikmeter, vilket belopp dock bör ligga avsevärt under hela prisskillnaden mellan taxorna. Med hänsyn till hittills tillämpade grunder vid uppgörelse av dylika krav, vilka resulterat i att ersättning utbetalats efter belopp, som rört sig omkring 65 öre per kubikmeter, däri då ingått jämväl ersättning för fordrad ränta, tillråda vi, att uppgörelse träffas på det sätt, att förlikningsvis utbetalas 65 öre för varje kubikmeter ved, som betalats efter den lägre taxan, i vilket belopp inbegripes jämväl ersättning för eventuella ränteanspråk.

Stockholm den 25 november 1925.

Tom Forssner. *Harald Waller.*

Bil. 6.

Till samtliga jägmästare.

Därest skogsägare hos Eder anhålla om upplysningar angående eventuell fordran hos domänstyrelsen, bränslekommissionen i likvidition, bemyndigas Ni att lämna upplysning i enlighet med nedanstående P. M.

Stockholm den 25 november 1925.

KUNGL. DOMÄNSTYRELSEN.

P. M.

rörande de fall, då kungl. domänstyrelsen är villig att träffa förlikning med skogsägare angående krav, som dessa framställa på grund av mellanhavanden med bränslekommissionen.

Därest hos jägmästare göras förfrågningar, under vilka förutsättningar och i vilken utsträckning kungl. styrelsen i sin egenskap av likvidator för bränslekommissionen är villig att till skogsägare utgiva ersättning utöver vad kommissionen tidigare erlagt, bemyndigas denne meddela följande.

Om bränslekommissionen på grund av förfogande över skogsområde eller enligt avtal om avverkningsrätt låtit utstämpla eller på annat övligt sätt utmärka träd men sedermera underlåtit att avverka sålunda utstämplade träd, är kungl. styrelsen villig att med skogsägaren träffa uppgörelse på det sätt, att kungl. styrelsen förlikningsvis erlägger hälften av skillnaden mellan de utstämplade men kvarlämnade trädens värde enligt riksvärderingsnämndens taxa, respektive enligt de i avverkningskontraktet stadgade priser, samt trädens värde å rot vid tiden för förfogandets hävande eller avtalets upphörande.

Anser skogsägare sig vara berättigad till ersättning för dylik utstämplad men ej avverkad skog, bör han låta skiftesgodemän eller annan lämplig person (exempelvis länsskogvaktare) verkställa en uppräkning av träden i fråga samt till kungl. styrelsen insända instrument över uppräkningen jämte ansökan att utfå ersättning för de stämplade, icke avverkade träden. Kungl. styrelsen låter därefter verkställa kontrollering av uppräkningen ävensom uträkning av den vedkvantitet, träden skolat lämna, och av den ersättning, som enligt ovan angivna grunder tillkommer skogsägare, varefter skogsägaren erhåller underrättelse därom. Skogsägaren har därefter att till kungl. styrelsen insända meddelande, huruvida han godtager det erbjudna ersättningsbeloppet såsom full likvid för sin fordran.

Har för träd, som utstämplats före den 30 november 1917 men avverkats efter nämnda dag, erlagts betalning enligt de lägre priser, som för vissa län stadgats uti riksvärderingsnämndens taxa sagda dag, i stället för enligt de i taxan den 7 juni 1917 stadgade priser, vilka av skogsägare ansetts böra i förevarande fall tillämpas, är kungl. styrelsen villig att med skogsägare träffa uppgörelse på det sätt, att förlikningsvis till honom erlägges ett tilläggspris av 65 öre per varje kubikmeter ved, som betalats efter den lägre taxan, i vilket pris inbegripes jämväl ersättning för eventuella ränteanspråk.

Önskar skogsägare på nu angiven grund utbekomma ersättning, har han att därom till kungl. styrelsen insända ansökan jämte, där så ske kan, bränslekommissionens inmätningsnota angående mottagandet. Kungl. styrelsen låter därefter verkställa i övrigt behövlig utredning samt giver skogsägaren underrättelse om storleken av den ersättning, som enligt förut angivna grunder kan utbetalas till honom, varefter skogsägaren har att meddela kungl. styrelsen, huruvida han godtager det erbjudna ersättningsbeloppet såsom full likvid för sin fordran.

Därest förlikningsbelopp av skogsägaren godkänts, utbetalas detsamma, så snart penningar ställas till kungl. styrelsens förfogande.

Kungl. styrelsen utbetalar ingen ersättning,

1) för det att avverkning ägt rum i mindre omfattning än skogsägaren väntat, därest stämpling eller annan övlig märkning av de särskilda träden icke ägt rum;

2) för träd, som blivit utstämplade på grund av förfogande eller ingånget avtal om avverkningsrätt men kommit att kvarstå, därest *antingen* med skogsägaren träffats särskilt avtal, att han skulle själv avverka de utstämplade träden, och han underlåtit detta, *eller ock* skogsägaren för att undgå förfogande över skogen åtagit sig att från skogen ifråga till kommissionen leverera en bestämd kvantitet ved;

3) för det att vid inmätning av rå ved räknats med sådant övermål, som i kontrakt föreskrivits eller eljest är vanligt.

Domänstyrelsens

yttrande i anledning av riksdagens revisorers uttalande del I. sid. 172, § 128.

Till kungl. jordbruksdepartementet.

I anledning av vad riksdagens revisorer i avgiven berättelse angående granskning av statsverkets tillstånd, styrelse och förvaltning under tiden 1 juli 1924—30 juni 1925 samt, för vissa fall, kalenderåret 1924 anfört i fråga om skogsskötseln å Hamra kronopark, har domänstyrelsen genom nådig remiss den 21 december 1925 anbefallts att efter vederbörandes hörande till jordbruksdepartementet inkomma med utlåtande senast den 11 januari 1926.

Återställande remissakten och biläggande infordrade yttranden från t. f. jägmästaren i Hamra revir och överjägmästaren i Dalarnas distrikt får styrelsen anföra följande.

Revisorerna, som inhämtat, bland annat, att å Hamra kronopark utgivits för dikning under vart och ett av åren 1920—1924 respektive kronor

23,278: 32, 12,665: 29, 5,986: 69, 5,583: 71 och 4,769: 32, hava uttalat, att enligt deras mening dikningsarbetena å kronoparken böra utföras i större utsträckning än som under de senaste tre åren ägt rum.

Domänstyrelsen får hänvisa till vad av skogstjänstemännen anförts såsom skäl till det under de senaste åren minskade kostnadsbeloppet för dikningar å kronoparken.

Väl planlagd och rätt utförd avdikning av till skogsbörd duglig, mer eller mindre försumpad mark bidrager visserligen till höjande av markens avkastningsförmåga, men det måste dock i varje särskilt fall noga övervägas skäligheten av de kostnadsbelopp, som beräknas åtgå för markens torrläggning i för ändamålet nödig utsträckning. Det kan sålunda icke vara rimligt att för torrläggning av viss ytenhet mark utgiva kostnader, vilka betydligt överstiga värdet enligt ortens pris å samma ytenhet fullgod skogsmark. Så måste emellertid bliva fallet, därest för dikningsarbetena å Hamra kronopark utgåves ersättning, grundad på de arbetspris, 98—115 öre per timme, som under de senaste åren varit gällande vid pågående järnvägsarbeten inom kronoparken.

Enligt styrelsens mening har skogsförvaltningen handlat välbetänkt och förfarit riktigt, då den under omordade tidsperiod icke pådrivit ifrågavarande arbetens utförande i större omfattning än att ersättningsbeloppen kunnat hållas inom skäliga gränser.

Då omförmälda kompletteringsarbeten vid järnvägen under sommartiden pågått med en arbetsstyrka av 80—140 man, lärer därunder väl avlönat arbete stått jämväl de å kronoparken bosatta odlingslägenhetsinnehavarna och kolonisterna till buds. När detta arbete upphör och därmed i avseende på arbetsmarknaden inom kronoparken mera normala förhållanden torde vara att emotse, bör givetvis skogsdikningen å parken upptagas i ökad omfattning. I förvaltningsförslag för år 1926 har för skogsdikning å kronoparken anvisats ett belopp av 10,000 kronor.

Styrelsen får slutligen erinra att om än avsevärda områden av kronoparken äro upptagna av vattensjuka marker, så äro dock långt ifrån alla dessa av den beskaffenhet, att desammas torrläggning kan ur ekonomisk synpunkt försvaras, även om priset för utförd arbetsenhet sattes mycket lågt. Stora delar av ifrågavarande marker utgöras nämligen av sphagnummyrar och högmossar. Försök att med rimliga kostnader omföra dessa till produktiv skogsmark torde i allmänhet vara lönlöst.

Stockholm den 11 januari 1926.

K. J. BESKOW.

Martin Rasch.

Bil. 1.

Överjägmästaren i Dalarnas distrikt.

Till kungl. domänstyrelsen.

Angående dikningsarbeten å Hamra kronopark.

Återställande kungl. domänstyrelsens remissakt S. I: 1682 den 23 december i rubricerat ärende får jag vördsamt anföra följande.

I bifogade från vederbörande jägmästare infordrade yttrande redogöres

för dikningsanslagen och deras användning å kronoparken under vart och ett av åren 1922, 1923 och 1924 ävensom för de ledande principer, som för skogsförvaltningen varit bestämmande, beträffande dikningarnas omfattning, varför något särskilt yttrande i detta avseende icke torde påkallas från min sida.

Till vad jägmästaren anfört beder jag dock särskilt beträffande under punkt 1 framhållna synpunkter få meddela, att de höga arbetspris, som betalats vid järnvägsbyggnaden inom kronoparken och densamma kringliggande ort varit föremål för överläggningar mellan jägmästaren och mig, huruvida dikningsarbeten till så höga pris skulle med en god omtanke om ekonomien kunna försvaras och är det i fullt samförstånd som vi båda enats om att så icke varit förhållandet. Sant är ju att dikningsarbetena skulle kunnat under den tid, som riksdagens revisorers erinring avser, mera forceras, men då till kostnader, som knappast skulle kunnat försvaras såsom skäliga och som måhända därför skulle kunnat i sin tur föranleda till anmärkningar mot skogsförvaltningen. Det förhåller sig ju nämligen så, att med de låga virkespriser, som under åren 1922—1924 varit rådande, statens likaväl som den enskildes skogsbruk knappast varit bärigt, varför den största sparsamhet i utgifter också från högsta ort föreskrivits och torde denna sparsamhet då särskilt få anses avse utgifter för sådana arbeten som icke nödvändigt behövt omedelbart komma till utförande. Anledningen till de minskade anslagskraven får således anses ligga dels i detta förhållande, dels däruti att bland andra arbeten, som utföras av de samvetsömma värnpliktiga, ingå dikningsarbeten, vilka endast till en högst obetydlig del värdesatts, liksom anledningen till att de för treårsperioden beviljade anslagen icke helt tagits för avsett ändamål i anspråk uti det av jägmästaren under punkt 2 relaterade förhållandet. Detta oavsett torde det dock icke kunna med fog påstås, att de nödvändigaste dikningsarbetena, som under treårsperioden 1922—1924 varit begränsade till skyddsdikningar i skogsmark, huvudsakligen inom föryngringstrakter, blivit eftersatta.

Då behovet av dikningar helt naturligt växlar böra i riksdagens revisorers berättelse förekommande uppgifter om utgifterna för dikningar under den sista femårsperioden således icke avläsas såsom ett konstant, under senare delen av samma period icke tillgodosett behov, men däremot såsom resultatet av tillämpningen av i punkt 1 av jägmästarens redogörelse omförmälda och av mig härovan delvis berörda synpunkter.

Falun den 31 december 1925.

Wilhelm Teden.

Bil. 2.

Jägmästarexpeditionen i Hamra revir.

Kungl. domänstyrelsen.

Åberopande kungl. domänstyrelsens kommunikationsakt nr S. I: 1682 får jag härmed vördsamt meddela, att de belopp, som beröra dikningarna å Hamra kronopark inom Hamra revir under åren 1922—1924 utgjort:

År	Beviljat anslag	Förbrukat anslag	Incl. av kungl. domänst. likviderade sprängämnen
1922	8,000 kronor	5,986: 69 kronor	6,311: 50 kronor
1923	6,000 »	5,583: 71 »	5,930: 47 »
1924	7,500 »	4,769: 32 »	4,979: 57 »

samt att i fråga vad på revirförvaltningen berott vid bestämmandet av dikningsarbetenas omfattning, följande synpunkter gjort sig gällande:

1. Sparsamhetsskäl.

Med början år 1922 ha å den kronoparken skärande järnvägslinjen Orsa—Sveg pågått kompletteringsarbeten, vilka under de fyra sista åren beträffande bandelen inom kronoparken eller mellan Lillhamra och Fågelsjö sysselsatt en arbetsstyrka av 60—140 man under samma tider av året, som dikningsarbetena bedrivits. Dessa arbeten som följaktligen framkallat en tillfällig, starkt stegrad efterfrågan på arbetskraft å orterna inom kronoparken, ha betalts med i medeltal år 1923 98 öre och för de följande åren 115 öre per timme, vilket i förhållande till arbetenas art avsevärt överstiger, vad dikningarna å kronoparken anses behöva kosta. På grund av dessa förhållanden skulle mer omfattande dikningsarbeten ha kunnat utföras endast under prisstegrande konkurrens med järnvägsarbetet.

2. Beredande av arbetstillgång åt kolonisterna.

Enär på kronoparken finnas 25 kolonat och 6 odlingslägenheter, vilkas innehavare böra beredas arbete på kronoparken, hava dikningarna i betydlig utsträckning måst regleras med hänsyn härtill. Denna nödvändiga hänsyn har föranlett, att dikningsanslagen på grund av i föregående stycke angiven orsak föreslagits lägre de senaste åren, så att dikningarna i viss utsträckning sparats till kommande år med sämre arbetstillfällen. Dessutom har under somrarna bortsättandet av en del av dikningsarbetena måst få anstå för att arbete även under sensommaren och hösten skulle kunna bjudas de kolonister, vilka då kunde komma att stå utan sysselsättning. När detta icke inträffat i beräknad utsträckning liksom då åtagna ackord icke medhunnits under året, har en minskning i dikningarna måst inträffa.

3. De samvetsömma värnpliktigas arbeten.

Från och med år 1922 ha samvetsömma värnpliktiga utfört dikningsarbeten å kronoparken, vilka endast med obetydligt belopp (3.4 procent) ingå i utgiftsposterna men som ökat den dikade längden med 18.5 procent. Beräknas dessa till samma pris per meter som övriga diken, höjes de tre årens dikningskostnad med 2,455 kronor 30 öre.

Orsa den 30 december 1925.

N. E. S. Engberg.

T. f. jägmästare i Hamra revir.

Domänstyrelsens

yttrande i anledning av riksdagens revisorers uttalande del I, sid. 172, § 129.

Till kungl. jordbruksdepartementet.

Av Kungl. Maj:t anbefalld att till Kungl. jordbruksdepartementet avgiva utlåtande rörande av riksdagens revisorer gjorda erinringar beträffande inköpet av fastigheterna Kallersebo nr 1 och 2 i Målilla socken av Kalmar län, får domänstyrelsen, efter att i ärendet hava hört vederbörande skogsstatstjänstemän, vilkas yttranden biläggas, anföra följande.

Revisorerna påpeka, att i förvärvet ingår ett stort antal byggnader, av vilka flera emellertid befinna sig i så förfallet skick, att deras användande för avsett ändamål måste anses uteslutet.

Den till fastigheterna hörande öppna jorden är fördelad på tvenne gårdar och ett torp.

I för revisorerna tillgängliga värderingsinstrument anges de i bruk varande byggnaderna å den ena gården vara i någorlunda skick och å den andra gården i gott stånd med nybyggt boningshus. Vidare framhålles, att en mängd överflödiga hus finnas, av vilka virke kan hämtas till underhåll och reparationer.

Vederbörande jägmästare meddelar, att förekomsten av dessa äldre mer eller mindre förfallna byggnader är beroende därpå, att vid nybyggnader de äldre husen ej nedrivits utan fått kvarstå.

Något värde har vid uppskattningen ej åsatts dessa överloppshus.

Revisorerna ifrågasätta vidare, huruvida icke byggnaderna samt den odlade jorden med betesmark borde avsöndras och försäljas såsom egnahemslägenheter.

Jägmästaren tillstyrker försäljningen av en av gårdarna och torpet, men föreslår, att den andra gården reserveras till en blivande kronojägarebostad. Emellertid anser jägmästaren, att försäljning bör ske först sedan en föreslagen väganläggning genom Ödhults kronodomän till Kallersebo blivit utförd.

Överjägmästaren betvivlar möjligheten och lämpligheten av inägornas uppdelning i egnahemslägenheter, enär åkerjorden är starkt stenbunden och av mindervärdig beskaffenhet. Ett bibehållande av de nuvarande brukningsdelarna, eller två gårdar och ett torp, finner överjägmästaren vara det enda möjliga.

Styrelsen instämmer till fullo i det av överjägmästaren gjorda uttalandet.

Vid den värdering av egendomen, som legat till grund för inköpet, har marken, 1,163.54 hektar, uppskattats till 30,000 kronor och virkesförrådet till 200,000 kronor. Med hänsyn därtill att den produktiva skogsmarkens areal utgör 677 hektar och virkesförrådet av skog över 20 år beräknas till 39,644 kubikmeter, torde den erlagda köpeskillingen icke kunna betecknas som allt för hög, särskilt med hänsyn till skogens belägenhet i förhållande till kronoparken Stensryd om 1,751 hektar. Denna belägenhet, som framgår av bilagda karta,[1] har varit ett starkt skäl för förvärvet. Skogen ifråga, som i stort sett kan betecknas som ungskog, kan icke under nuvarande förhållanden beräknas giva fullt samma ränta å köpeskillingen, som den ränta staten får erlägga å sitt upplånade kapital, men under förutsättning av

[1] Ifrågavarande karta, som icke lämpligen kan i berättelsen reproduceras, har överlämnats till vederbörande utskott.

oförändrad konjunktur kan detta efter hand väntas bliva fallet i den mån skogen närmar sig normaltillståndet.

Styrelsen är fullt på det klara med, att staten icke bör inköpa skogsegendomar i andra fall än då desamma kunna erhållas till lågt pris, såvida icke ett arronderingssyfte kan motivera en något högre betalning än den som eljest skulle kunna komma ifråga. Till en dylik inköpspolitik tvingar såväl den omständigheten, att de medel, som inflyta för inköp av skogsegendomar, äro relativt obetydliga, som ock nödvändigheten att söka höja genomsnittsavkastningen å statens skogskapital, som för närvarande är allt för låg.

Inköpet av Kallersebo-fastigheterna torde emellertid kunna anses förenligt även med dessa synpunkter.

Remissakten återställes.

Stockholm den 11 januari 1926.

K. J. BESKOW.

Selim Lindner.

Bil. 1.

Överjägmästaren i Smålands distrikt.

Till Konungen.

Genom remissresolution av den 23 innevarande december månad har Kungl. domänstyrelsen anmodat mig avgiva yttrande rörande av riksdagens revisorer framställda erinringar mot Kronans inköp av hemmanen Kallersebo nr 1 och 2 i Målilla socken av Kalmar län, och får jag med anledning härav i underdånighet anföra följande.

Efter att hava lämnat en redogörelse för de värderingshandlingar, som legat till grund för ifrågavarande inköp, hava revisorerna anmärkt, att i fastighetsförvärvet ingå ett stort antal byggnader, av vilka flera emellertid befinna sig i så förfallet skick att deras användning för avsett ändamål måste anses utesluten, varefter de ifrågasatt, huruvida icke byggnaderna samt den odlade jorden bör avsöndras och försäljas såsom egnahemslägenheter.

Vidare hava revisorerna uttalat tvivel om att egendomarna genom lämpliga avverkningar och skogens årliga tillväxt kunna lämna skälig ränta å den enligt revisorernas mening avsevärda köpeskillingen.

Vad då först det stora antalet byggnader beträffar, har förklaring häröver lämnats av jägmästaren i Aspelands revir i dennes utlåtande, varav framgår, att efter hand som byggnaderna förfallit, hava nya uppbyggts utan att de gamla rivits, vadan ett stort antal öde och oanvända hus nu finnas. Dessa hava givetvis vid värderingen ej åsatts något värde.

Revisorernas förslag om försäljning såsom egnahemslägenheter av egendomarnas inägor har av jägmästaren biträtts beträffande vissa områden, under det att en viss del av inägorna av honom föreslagits såsom boställe för bevakare, och vissa byggnader ansetts böra komma till användning vid uppförande av bostäder för bevakare.

För min del tvivlar jag emellertid på möjligheten eller lämpligheten av inägornas uppdelning i egnahemslägenheter, enär åkerjorden, såsom ock revisorerna framhållit, är i ovanligt hög grad stenbunden och mindervärdig.

Ett bibehållande av högst tvenne brukningsdelar och ett torp, liksom hittills, synes mig det enda möjliga för närvarande. På mindre områden torde en familj ej här kunna erhålla sin bärgning.

Vad slutligen beträffar revisorernas tvivel gentemot räntabiliteten av det gjorda inköpet, så kan denna ej för närvarande med större grad av noggrannhet bedömas, enär de värderingar, som föregå kronans inköp av skogsmark ej äro byggda på grundval av räntabilitetsberäkningar.

Ej heller är hushållningsplan ännu fastställd, men kan på grundval av verkställd uppskattning av virkesförrådet och areal produktiv skogsmark följande sammanställning för beräkning av den årliga avkastningen göras: 658.03 hektar produktiv skogsmark håller ett virkesförråd av 39,644 kubikmeter, varav cirka 10 procent förekommer i impedimenten. Emellertid ingår *ej* i ovanstående virkesbelopp förrådet inom 1:a åldersklassen intill 20-årig skog, som förekommer å ej mindre än 197 hektar med cirka 2,500 kubikmeter. Av förutnämnda virkesförråd torde under närmaste 10 år kunna uttagas 2.5 procent eller 1.5 kubikmeter per hektar och år. Med kännedom om dels beståndens väl gallrade beskaffenhet dels att förrådet huvudsakligen utgöres av medelålders och yngre skog kan en tillväxt under samma tid beräknas till minst 3.5 procent å förrådet. Med denna beräkningsgrund skulle under närmaste tid kunna uttagas 991 kubikmeter per år. Värdet av denna avverkning kan med hänsyn till, att de medelålders ävensom yngre bestånd redan blivit föremål för rationella gallringar, vadan huvudsakligen äldre bestånd och överståndare böra avverkas, beräknas efter ett medelvärde av 13 kronor per kubikmeter. Under senaste tre åren har nämligen vid rotförsäljningar inom Aspelands revir erhållits ett medelpris av cirka 13 kronor 50 öre per kubikmeter å domänfondens skogar, detta på grund av virkets höga kvalitet. Den årliga avkastningen skulle således bliva 12,883 kronor. Med avdrag för skatter och förvaltningskostnader, beräknade till 3,710 kronor enligt värderingshandlingarna, skulle nettot bliva 9,173 kronor eller cirka 4 procent å inköpssumman. Skulle virkesvärdet mot förmodan ej komma att uppgå till mera än 11 kronor per kubikmeter å rot, blir behållningen endast 7,191 kronor, motsvarande 3.1 procent å köpeskillingen.

Givetvis kommer avkastningen i framtiden, sedan virkeskapitalet vuxit upp i mera normal storlek, att i avsevärd grad ökas och i samma mån kommer nettobehållningen att stiga.

I ovanstående beräkningar har ej medräknats inkomsten från de utarrenderade gårdarna, enär denna beräknas under närmaste åren komma att absorberas av nödvändiga smärre reparationer å använda husen. Vid försäljning av befintliga överloppshus inflytande medel hava reserverats för oberäknade utgifter.

Lägges härtill den erfarenhet jag har om resultatet av övriga kronans markförvärv, baserade på samma principer som den ifrågavarande värderingen, hyser jag emellertid ej minsta tvivel om att nu ifrågavarande inköp skall visa sig vara en god affär.

Växjö den 4 januari 1926.

Underdånigst:

DAN. FRYKMAN.

Överjägmästare i Smålands distrikt.

Bil. 2.

Jägmästaren i Aspelands revir.

Till Konungen.

Anmodad avgiva yttrande i anledning av vad riksdagens revisorer anfört i § 129 detta år beträffande kronans inköp av hemmanen Kallersebo nr 1 och 2, vilka lagts till Stensryds kronopark i Aspelands revir får jag underdånigst anföra följande.

Vad det stora antalet byggnader i förfallet skick beträffar hava de uppstått på så sätt, att de förra ägarna, då gamla hus blivit oanvändbara, byggt nya utan att riva de gamla, vilka fått stå kvar som ödehus. Någon uppgift att fylla hava de därför icke och hava de delvis endast vedvärde. En del virke kan ju tillgodogöras vid byggande av skogs- och avverkningskojor å reviret, varav behov finnes.

Beträffande den av revisorerna ifrågasatta avsöndringen och försäljningen av byggnader och odlad jord jämte betesmark till egnahemslägenheter synes detta kunna med fördel göras först, sedan den som nödhjälpsarbete utstakade vägen genom kronodomänen Ödhult fram emot Kallersebo blivit byggd. Till försäljning skulle lämpa sig å f. d. Häggblads egendom befintliga boningshus och jord, samt det för Kallersebo nr 1 och 2 gemensamma husartorpet. Å f. d. Ekelunds egendom finnes ett mindre boningshus, ödehus sedan den nya gården byggdes, vilket av mig föreslagits skulle användas till uppbyggande av hus för nödhjälpsarbetare å Tillingeby kronodomän, varemot det nybyggda om 4 rum och tillhörande jord förefaller mig lämpligast för staten att behålla med tanke på, att då ungskogarna vuxit upp en bevakare kan behövas bosatt där, såsom centralt läge för en reglerad bevakning och detta då skulle lämpa sig till kronojägareboställe. Ett utbjudande av jord innan den föreslagna vägen är byggd skulle knappast locka några spekulanter.

Revisorerna hava ifrågasatt om de inköpta egendomarna genom lämpliga avverkningar och skogens årliga tillväxt kan lämna skälig ränta å den enligt deras mening avsevärda köpeskillingen.

Någon detaljkännedom om skogskapitalets fördelning i olika dimensionsklasser och behovet av avverkning har jag efter endast 4 månaders tjänstgöring inom reviret icke kunnat erhålla, men okulärt efter tvenne besök å skogen är jag av den uppfattningen att genom uttagande av fröträden och efter sedan återväxt uppkommit i de starkt genomhuggna, men vackra bestånd, som finnas i III och IV åldersklasserna, dessa böra inom 20 år vara föremål för ytterligare huggning och att därigenom på 20 år kommer att avverkas cirka 20,000 kubikmeter givande ett nettovärde å rot av hela köpesumman. Under tiden hava ungskogarna blivit gallringsbara och komma då att lämna god ränta å köpeskillingen, samt dessutom värdetillväxten å skogskapitalet. Som arealen å det inköpta området är så pass stor, att det med fördel kan redovisas som ett särskilt redogörelseområde får jag underdånigst framhålla önskvärdheten av att det avsättes som sådant under namn av kronoparken Stensryd, Kallerseboblocket, och är jag fullt övertygad om att det skall komma att visa sig hava varit en gynnsam affär för staten.

Vimmerby den 25 december 1925.

Underdånigst:

G. LYMAN.

Jägmästare i Aspelands revir.

Riksräkenskapsverkets

yttrande i anledning av riksdagens revisorers uttalande del I, sid. 189, § 133.

Till Konungen.

Genom nådig remiss den 18 dennes har Eders Kungl. Maj:t anbefallt riksräkenskapsverket att avgiva utlåtande över vad riksdagens senast församlade revisorer i sin berättelse yttrat rörande tull- och traktatkommittén.

Revisorerna anföra att i kommitténs redovisning för budgetåret 1924—1925 förekomma fyra räkningar å sammanlagt 360 kronor 2 öre, vilka sakna såväl attest som kvitto samt att dessutom flertalet verifikationer sakna attest. Vidare har gjorts gällande att räkenskapen i fråga skulle hava undergått granskning i riksräkenskapsverket utan anmärkning.

Bifogade promemorior, upprättade å det revisionskontor, som har att granska ifrågavarande räkenskap, utvisa, att samtliga i kommitténs redovisning för budgetåret 1924—1925 förekommande räkningar äro försedda med kvitton, samt att räkenskapen enligt påskrift å densamma blivit slutgranskad först den 22 innevarande december eller alltså efter det riksdagens revisorer avslutat sin sammankomst.

Av vad sålunda påvisats framgår att riksdagens revisorers ifrågavarande uttalande måste bero på något misstag av ett eller annat slag, varför något vidare yttrande i ärendet icke torde vara erforderligt från riksräkenskapsverkets sida.

I detta ärendes handläggning har byråchefen Beckman deltagit jämte undertecknade.

Remissakten återställes härjämte.

Stockholm den 29 december 1925.

Underdånigst:

CHR. L. TENOW.

KARL WAHLESTEDT.

E. Norberg.

Bil. 1.

V. P. M.

I anledning av nådig remiss den 18 dennes, varigenom riksräkenskapsverket anbefallts avgiva utlåtande över, vad riksdagens senast församlade revisorer i sin berättelse yttrat rörande tull- och traktatkommittén, får jag härigenom överlämna bilagda promemoria, upprättad vid den å 4:e kontoret verkställda granskningen av tull- och traktatkommitténs räkenskaper för budgetåret 1924—1925 samt för egen del anföra följande.

Då så gott som samtliga de räkenskaper, vilka undergå granskning å 4:e kontoret, jämlikt föreskrift i kungl. kungörelsen den 23 maj 1924 angående avlämnande till riksräkenskapsverket av årsräkenskaper m. m. (Sv. ffs. nr 178) skola vara till riksräkenskapsverket avlämnade senast den 15 september näst efter räkenskapsårets utgång eller samma dag som

riksdagens revisorer sammanträda, är det självklart, att vid nämnda tid till riksräkenskapsverket inkomna räkenskaper, vilka avse en ny budgetperiod, icke kunna underkastas *fullständig* granskning, innan desamma överlämnas till statsrevisionen. Tull- och traktatkommitténs räkenskaper för budgetåret 1924—1925 hade sålunda icke undergått fullständig granskning, då desamma överlämnades till riksdagens revisorer. Emellertid har jag med anledning av förevarande nådiga remiss nu låtit verkställa slutlig granskning av räkenskaperna i fråga, och har samma granskning enligt påskrift å räkenskaperna avslutats den 22 december eller alltså efter det riksdagens revisorer avslutat sina sammanträden innevarande år. Vid denna granskning har, såsom av den härvid fogade i ämnet upprättade promemorian framgår, befunnits, att *icke en enda räkning saknar kvitto.*

Stockholm, riksräkenskapsverkets 4:e revisionskontor den 22 december 1925.

Helmer Andersson.

Bil. 2.

P. M.

Genom nådig remiss den 18 innevarande december har rikräkenskapsverket anbefallts att avgiva utlåtande rörande riksdagens senast församlade revisorers berättelse, i vad densamma avser tull- och traktatkommittén.

Efter en utredning rörande kostnaderna för kommittén från dess tillsättning den 31 januari 1919 till dess upphörande med utgången av år 1924 yttra revisorerna:

»I redovisningen för budgetåret 1924—1925 förekomma fyra räkningar å sammanlagt 360 kronor 2 öre, vilka sakna såväl attest som kvitto. Flertalet verifikationer sakna attest.

Räkenskapen i fråga har undergått granskning i riksräkenskapsverket utan anmärkning.»

Räkenskapen har *först nu* efter avslutad statsrevision blivit föremål för revision från riksräkenskapsverkets sida efter att förut hava härstädes undergått allenast förgranskning.

Vid denna slutliga granskning av räkenskapen har befunnits, att samtliga utgiftsposter varit verifierade, att alla räkningar varit kvitterade, men att 13 verifikationer — däribland sju stycken från postverket och rikstelefonbyrån — å ett sammanlagt belopp av 383 kronor 34 öre sakna attest.

Stockholm den 19 december 1925.

Erik Lundström.

Domänstyrelsens
yttrande i anledning av riksdagens revisorers anmärkning del I, sid. 190. § 135.

Till kungl. finansdepartementet.

Genom nådig remiss den 18 december 1925 har domänstyrelsen anbefallts att till kungl. finansdepartementet avgiva utlåtande med anledning av vad riksdagens år 1925 församlade revisorer i § 135 av deras berättelse yttrat rörande socialiseringsnämnden, såvitt angår kostnaden för den genom domänstyrelsens försorg utarbetade redogörelsen för statens skogar och domäner.

Till åtlydnad härav får domänstyrelsen, med remissaktens återställande, anföra följande.

Extra jägmästaren T. Bæckström var under åren 1921, 1922 och 1923 tidvis anställd hos domänstyrelsen mot ersättning för månad för att biträda med vissa utredningsarbeten, vilka icke kunde medhinnas av den inom styrelsen fast anställda personalen. Därvid uppdrogs åt honom att bland annat verkställa utredning och uppgöra sammanställningar för den redogörelse för domänverkets organisation och förvaltning, varom socialiseringsnämnden anhållit. Detta uppdrag lämnades åt Bæckström på förslag av den ledamot i nämnden, vilken i första hand hade att inom densamma taga befattning med ifrågavarande ärende.

Redan innan arbetet med redogörelsen påbörjades, överenskoms med socialiseringsnämnden, att nämnden skulle till domänstyrelsen utgiva ersättning för sådana kostnader, som uppkomme därav, att styrelsen funne sig nödsakad att därför till viss del anlita extra biträde.

Sedan domänstyrelsen den 26 mars 1924 till socialiseringsnämnden överlämnat omförmälda redogörelse och den 25 därpå följande april anhållit, att nämnden ville gottgöra domänfonden med ett belopp av 4,125 kronor — motsvarande vad som av Bæckström tillkommande arvode inom styrelsen beräknades belöpa på arbetet för socialiseringsnämndens räkning — framhölls under hand från nämnden önskvärdheten av någon nedsättning i ersättningsbeloppet. Domänstyrelsen ansåg sig kunna på så sätt tillmötesgå denna anhållan, att styrelsen belastade domänfonden med 30 procent av beloppet för det gagn styrelsen i viss mån kunde anses erhålla av en del av de verkställda utredningarna.

Förutom det av extra jägmästaren Bæckström utförda arbetet för berörda redogörelse verkställdes sådant i icke ringa omfattning jämväl av styrelsens ordinarie personal. Sålunda torde den tid vederbörande byråchef ägnat ärendet uppgå till minst tre månader, vilket arbete dock till större del utförts utom den i gällande instruktion för domänverket angivna dagliga arbetstiden å tjänsterummet.

Med hänsyn till omfattningen av det arbete, som legat till grund för den för socialiseringsnämndens räkning utarbetade redogörelsen, anser styrelsen sig kunna bestämt uttala, att sagda redogörelse icke kunnat inom rimlig tid avlämnas utan biträde av för arbetets utförande anställd särskild arbetskraft. Redogörelsen, som utarbetats i enlighet med av socialiseringsnämnden uppgjord plan, är visserligen av värde för domänstyrelsen,

dock ej större än att domänfonden icke bör belastas med kostnaderna därför i större grad än som skett.

Beträffande vad i revisorernas berättelse anföres rörande 1924 års riksdagsrevisorers uttalande, att goda skäl syntes föreligga för en undersökning, om icke arbetet inom verket skulle kunna utan olägenhet utföras med ett mindre antal tjänstemän, får styrelsen hänvisa till sitt den 24 december 1924 i anledning av sagda uttalande avgivna yttrande samt därjämte erinra, att inom styrelsen numera genomförts viss personalminskning, bland annat, genom den indragning av en skogsbyrå från och med den 1 juni 1925, vilken efter domänstyrelsens förslag godkänts av Kungl. Maj:t den 22 maj 1925, och att styrelsen överväger ytterligare åtgärder syftande till personalminskning.

Stockholm den 11 januari 1926.

K. J. BESKOW.

L. Carlquist.

Socialiseringsnämndens

yttrande i anledning av riksdagens revisorers uttalande del I, sid. 190, § 135.

Till Konungen.

I skrivelse den 18 december 1925 till socialiseringsnämnden har Kungl. Maj:t med anledning av vad riksdagens senast församlade revisorer i sin berättelse yttrat angående nämnden anbefallt denna att avgiva utlåtande över viss del av berörda yttrande. Socialiseringsnämnden får på grund härav underdånigst anföra följande.

Ifrågavarande del av revisorernas yttrande gäller dels att socialiseringsnämnden i ett par fall utbetalat väl höga författarearvoden, dels att nämndens protokoll saknat underskrift.

Med anledning av vad revisorerna anfört om författarearvodena tror sig nämnden kunna göra gällande, att den städse sökt iakttaga största möjliga sparsamhet och vill i detta sammanhang göra följande erinran. För nämndens utredningar är det av nöden att anskaffa de med ifrågavarande arbetsområde mest förtrogna författare, vilka redan genom sin föregående verksamhet och sitt författareskap förvärvat sig anseende och ett erkänt namn inom sin fackkrets. Observeras bör att arbeten av det slag det här gäller, erfordra synnerligen omfattande förarbeten på grund av tidskrävande materialinsamling, statistisk och övrig bearbetning samt den kontroll av till buds stående uppgifter materialet måste underkastas. Nämnden kan sålunda icke medgiva, att den av statsrevisorerna i detta avseende gjorda erinran är berättigad. Följden av lägre arvoden bleve en sänkning av publikationernas kvalitet, en följd för vilken nämnden icke skulle vilja taga ansvar.

I anledning av revisorernas erinran om att socialiseringsnämndens protokoll från senaste året saknat underskrift torde böra nämnas, att protokollet

från ett sammanträde praktiskt taget regelbundet föredrages vid nästkommande sammanträde, där underkastas granskning och godkännes till justering. Protokollen ha omedelbart efter revisorernas påpekan blivit vederbörligen underskrivna.

Stockholm den 9 januari 1926.

Underdånigst:
GUSTAV MÖLLER.

Nils Karleby.

Register.

	Del I sid.	Del II sid.	Del III sid.
A.			
Abrahamsons, Aug., stiftelse	—	131	—
Affärsdrivande verken	175	—	—
Akademien för de fria konsterna	—	96	—
Akademiska sjukhuset i Uppsala	82	—	126
Allmänna barnbördshuset	—	105	—
Allmänna barnhuset i Stockholm	—	45	—
Allmänna civilförvaltningens lönenämnd	—	72	—
Allmänna läroverken	—	114	—
Alnarps egendom	—	143	—
» trädgårdar	—	144	—
Ammunitionsförråden vid Stora Fjäderholmen	40	—	—
Arbetshem	44	—	—
Arbetsrådet	—	43	—
Arméförvaltningen	—	18	—
Arméförvaltningens intendentsdepartement och Eslövs skofabrik, vissa mellanhavanden mellan	26	—	16
Arméförvaltningens sjukvårdsstyrelses förråd i Stockholm	33	—	—
Armén, förslagsanslaget till furagering av dess hästar	24	—	16
Armén, mathållningsanslag, beräkningen av	22	—	16
Arméns totalkostnader	—	20	—
Artilleri- och ingenjörhögskolan	—	23	—
Artillerimuseum	34	—	—
B.			
Bangårdsanläggningen, nya i Sundsvall	136	—	336
Bangårdspostkontoret i Stockholm	120	—	—
Bank- och fondinspektionen	—	71	—
Bredskärs lotsstation, vissa nyanläggningar	110	—	259
Bro- och väganläggning vid Vaxholm	58	—	67
Bränslekommissionens avveckling se Statens domäner	—	—	—
Byggnadsstyrelsen	—	61	—
» entreprenad vid posthusbygget i Göteborg	63	—	72
Byrådirektören G. C. A. Lindencronas löneförmåner under viss tjänstledighet	57	—	67
C.			
Centrala skiljenämnden	—	40	—
Centralanstalten för försöksväsendet på jordbruksområdet	95	139	—
Centralposthuset i Göteborg	120	—	320
telegrafverkets lokaler i dito	126	—	325
Centralstationen i Nyköping	135	—	334
» i Stockholm, ombyggnad	133	—	—
Chalmers tekniska institut	—	108	—
» » » materialprovningsanstalten	—	109	—
D.			
Dalarö skans	35	—	28
Danviks hospital	—	53	—
Debitering av läkarearvode i fall, där statsbidrag utgår till sjukvårdskostnad	49	—	59
Djurgårdskassan	7	—	4
Domkapitlens medelsförvaltning	77	—	82
E.			
Ecklesiastikdepartementet	76	78	—
Eslövs skofabrik, se Arméförvaltningens intendentsdepartement	—	—	—
F.			
Farmaceutiska institutet	—	106	—
Finansdepartementet	70	65	—
Fiskehamnsbyggnader, mindre	61	—	69
Fiskeriadministrationen	—	154	—
Flottans anläggningar vid Hårsfjärden	41	—	37
Flottans fartyg och byggnader m. m., anslaget till	38	—	35
Flygkompaniet å Malmslätt	35	—	29
Flygväsendet, militära, ordnande av	36	—	29
			33
Folkskoleseminariet i Skara	91	—	168
Forsmo—Hoting, statsbanan	138	—	—
Fångvårdsstyrelsen	—	12	—
Fälttjänstövningarna i Östergötland, besök vid	33	—	—
Föreläsningskurser, anordnade från universiteten i Uppsala och Lund, bidrag till	93	—	170
Förlikningsmän i arbetstvister, ersättning åt	43	—	—
Försvarsdepartementet	22	—	—
Försäkringsinspektionen	—	173	—
Försäkringsrådet	—	37	—
Försäljning av grus och sand från kronans egendomar i Stockholmstrakten	32	5	28

	Del I sid.	Del II sid.	Del III sid.
G.			
Grus och sand, se Försäljning av etc.	—	—	—
Gymnastiska centralinstitutet	—	130	—
H.			
Handelsdepartementet	108	164	—
Hemsö kustartillerikår, se Kasernbyggnaden för	—	—	—
Hov- och slottsstaterna	4	—	—
Hovrätt, Göta	—	10	—
» , Svea	—	10	—
Hovrätten över Skåne och Blekinge	—	12	—
Hushållningssällskapens förvaltning av statsmedel	98	—	213
Huvudtiteln, första	4	1	—
» andra	16	7	—
» tredje	19	15	—
» fjärde	22	18	—
» femte	43	32	—
» sjätte	57	59	—
» sjunde	70	65	—
» åttonde	76	78	—
» nionde	95	133	—
» tionde	108	164	—
» elfte	—	176	—
Högre allmänna läroverket i Nyköping	84	—	—
Högre allmänna läroverket i Västerås	85	—	131
Högre lärinneseminariet m. m.	—	112	—
Högsta domstolen och nedre justitierevisionen	—	9	—
I.			
Infanteriskjutskolan	—	25	—
Ingenjörsvetenskapsakademien	—	175	—
Institutet och förskolan för blinda å Tomteboda	—	121	—
Intendenturkompaniet i Stockholm	34	—	—
J.			
Jordbruksdepartementet	95	133	—
Jordbruksfängelset i Mariestad	16	—	—
Justitiedepartementet	16	7	—
Justitiekanslersexpeditionen	—	8	—
K.			
Kammarkollegium	—	66	—
Kammarrätten	—	70	—
Karolinska-mediko-kirurgiska institutet	—	101	—
Kasernbyggnaden för Hemsö kustartillerikår i Härnösand	41	—	—
Kolonaten vid Fågelsjö	104	—	254
Kolonat, vissa, i Södermanlands län	100	—	246
Kommerskollegium	—	165	—
Kommissionären hos patent- och registreringsverket	119	—	267
Kommissionärsarvoden	53	—	—
Kommittétabellen	—	196	—
Kommittéväsendet	188	—	—
Kommunikationsdepartementet	57	59	—
Konsistorier, domkyrkor m. m.	—	86	—
Kontrollstyrelsen	—	77	—
Krigshögskolan	—	22	—
Krigsskolan å Karlberg	33	26	28
Kristidskommissionernas avveckling	185	—	—
Kungl. biblioteket	76	83	—
L.			
Landsfiskalernas medelsförvaltning, effektivare kontroll å	52	—	60
Landshövdingeresidenset i Mariestad	66	—	—
Landsstatshuset i Mariestad	66	—	—
Landsvägen Stockholm—Södertälje	62	—	69
Lantbruks- och mejeriinstitutet vid Alnarp	—	142	—
Lantbruksakademien	—	138	—
Lantbruksinstitutet vid Ultuna	96	140	—
Lantbruksstyrelsen	—	134	—
Lantmäterikontoret i Nyköping	64	—	—
Lantmäteristyrelsen	—	158	—
Lilla Edets kraftstationsbyggnad	165	—	—
Lindencronas, G. C. A., löneförmåner, se Byrådirektören G. C. A. Lindencronas etc.	—	—	—
Livrustkammaren	—	85	—
Lots- och fyrinrättningen	108	—	257
Lotsstyrelsen	—	170	—
Lotsstyrelsen, ersättning för visst arkitektarbete	116	—	265
Lotsstyrelsens sessionssal, anskaffande av nya möbler för	114	—	264
Lunds universitet	—	100	—
Läkararevode i visst fall, debitering av, se Debitering av etc.	—	—	—
Länsresidenset i Nyköping	64	—	73
Länsresidenset i Vänersborg	66	—	—
Länsstyrelsens i Göteborg lokaler, möbelanskaffning för	65	—	74
Läroanstalterna för blinda	—	122	—
Läroverk för lantbruket, övriga	—	146	—
M.			
Marinens förplägnadsanslag, beräkningen av	38	—	33
Marinförvaltningen	—	28	—
Medicinalstyrelsen	—	47	—
Militära flygväsendet, se Flygväsendet	—	—	—

	Del I sid.	Del II sid.	Del III sid.
Militärlastkajer vid Hagalund, anläggning av	30	—	28
Mul- och klövsjukan	97	—	187
Musikaliska akademien	—	97	—
Mynt- och justeringsverket	—	68	—
Märkning av till riket infört villebråd, avgifter för	72	—	76
N.			
Nationalmuseet	—	83	—
Navigationsskolorna	—	168	—
Navigationsskolan i Härnösand	108	—	—
Nyköpings hospital och upptagningsanstalten för sinnessjuka i Nyköping	48	—	56
Nyköpingshus	65	—	73
O.			
Orsa—Bollnäs järnväg, (arrenderad)	141	—	—
Orsa—Sveg, statsbanan	139	—	339
Ostkustbanan	142	—	—
P.			
Patent- och registreringsverket	—	171	—
Patent- och registreringsverket, kommissionären hos	119	—	267
Pensionsstyrelsen	—	43	—
Posthusbygget i Göteborg, se Byggnadsstyrelsen	—	—	—
Postkontoret i Halmstad	122	—	—
» i Södertälje	121	—	—
» i Vetlanda	122	—	323
» i Vimmerby	123	—	—
» i Västerås	122	—	323
Postsparbanken	—	180	—
Postverket	—	178	—
R.			
Rasbiologiska institutet	—	99	—
Resebyråer i utlandet, statens järnvägars	149	—	348
Reservationer	248	—	—
Residensbyggnaden, gamla, i Härnösand	68	—	75
Ridskolan	—	24	—
Rikets allmänna kartverk	—	161	—
Riks- och landsarkiven	—	78	—
Riksförsäkringsanstalten	—	33	—
Riksräkenskapsverket	—	72	—
Rättshjälp åt åbor, se Åbor	—	—	—
S.			
Samvetsömma värnpliktigas tjänstgöring och förläggning	29	—	20
Serafimerlasarettet	—	104	—
Sjökarteverket	41	30	38
Sjökrigshögskolan	—	29	—
Sjökrigsskolan	—	30	—
Skogshögskolan	—	155	—
Skolöverstyrelsen	—	110	—
Slott, Drottningholms	—	2	—
» Gripsholms	—	3	—
» Haga lustslott och park	5	4	4
» Rosersbergs	—	6	—
» Strömsholms	—	5	—
» Ulriksdals	4	3	3
Slottet, kungl. i Stockholm	4	—	3
» d:o brandväsendet m. m.	—	2	—
» d:o polis-, lys- och renhållning	—	1	—
» d:o reparationer	—	1	—
Socialdepartementet	43	32	—
Socialiseringsnämnden	190	—	379
Socialstyrelsen	—	38	—
Statens besparingskommitté	190	—	—
» biografbyrå	—	130	—
» bostadsnämnd	—	74	—
» byggnadsbyrå	—	58	—
» centrala frökontrollanstalt	—	153	—
» domäner			
» » Bränslekommissionens avveckling	167	—	356
» » Hamra kronopark	172	—	368
» » Kallersebo	172	—	372
» domänverk	167	188	356
» folk- och småskoleseminarier	—	118	—
» järnvägar	132	184	331
» » Distriktsförvaltning i Göteborg	133	—	—
» » Infordrande av anbud	132	—	331
» » Motorvagnsdrift vid	143	—	345
» » Omformarestationen i Moholm och västra stambanans elektrifiering	133	—	—
» lagerhus och fryshusstyrelse	—	152	—
» meteorologisk-hydrografiska anstalt	—	163	—
» provningsanstalt	—	174	—
» reproduktionsanstalt	—	160	—
» skogsförsöksanstalt	—	156	—
» skogsskolor	—	158	—
» tryckerisakkunnige	—	74	—
» tvångsarbetsanstalt och statens vårdsanstalt för alkoholister i Landskrona	—	41	—
å Svartsjö	—	40	—
» uppfostringsanstalt å Bona	—	13	—

	Del I sid.	Del II sid.	Del III sid.
Statens uppfostringsanstalt å Salbohed för sinnesslöa gossar	—	51	—
» d:o i Vänersborg för sinnesslöa flickor	—	52	—
» utarrenderade jordbruksdomäner	—	192	—
» vattenfallsverk	158	186	351
» d:o Anläggningar m. m. vid Trollhättan och Vargön	166	—	—
» d:o Fastigheter i kvarteret Björnen, Stockholm	158	—	—
» d:o Vissa frågor beröran-de vattenfallsstyrelsen	159		
	160	—	351
» d:o Vänerns reglering	160	—	354
» vårdanstalt å Venngarn för alkoholister	—	42	—
Statistiska centralbyrån	—	70	—
Statsbanan Forsmo—Hoting	138	—	—
Orsa—Sveg	139	—	339
Statskonsulentens för egnahemsverksamheten inspektionsresor	95	—	174
Statskontoret	—	66	—
Statstjänstemännens bisysslor	212	—	—
Statsunderstöddapensionsanstalter	—	176	—
Statsverkets inkomster och utgifter	—	194	—
Stifts- och läroverksbiblioteket i Linköping	77	—	—
Straffängelset, förutvarande, i Stockholm	76	—	—
Studentexamensavgifter	90	—	168
Stuteriöverstyrelsen	—	149	—
Sundsvalls nya stationshus och godsmagasin	137	—	338
Svea ingenjörskårs förutvarande kasernetablissement å Kungsholmen	34	—	28
Svenska akademien	—	90	—
Svenska hydrografisk-biologiska kommissionen	—	155	—
Sveriges geologiska undersökning	—	162	—
Sävsjö järnvägsstation	135	—	335
Södertälje kanal	160	—	355
» södra järnvägsstation	134	—	333
T.			
Tekniska högskolan	—	107	—
Tekniska undervisningsanstalter	—	126	—
Telegrafstationen i			
Halmstad	129	—	327
Hultsfred	129	—	325
Södertelje	127	—	—
Vetlanda	128	—	—
Telefonstation i Vimmerby	128	—	325
Telegrafverket	126	182	325
Telegrafverkets lokaler i Centralposthuset i Göteborg	126	—	325
Telegrafverkets station			
Dalarö	127	—	—
i Nyköping	127	—	—
Tillfälliga lånemedel, vissa utgifter av	192	—	—
Tjänsteman hos länsstyrelse ombud för svarande i brottmål	53	—	61
Tredje huvudtitelns expensanslag	19	—	14
Trädgårdsskolan i Härnösand	97	—	178
Tull- och traktatkommittén	189	—	376
Tullkammaren i Nyköping	75	—	—
» i Södertälje	74	—	77
» i Uppsala	74	—	77
Tulltjänsteman, ersättning för skada, åsamkad i tjänsteutövning	70	—	76
Tullverket	—	75	—
Tysta skolan å Lidingön	—	120	—
U.			
Ultuna egendom jämte lantbruksskolan	—	141	—
Underhållsarbeten å kronan tillhöriga byggnader i Stockholm	63	—	71
Universitetens bokföring	79	—	124
Uppfostringsanstalten i Vänersborg för sinnesslöa flickor	49	—	57
Uppsala universitet	—	97	—
Utrikesdepartementet	19	15	—
V.			
Varnhems klosterkyrka	78	—	—
Vattenfallsstyrelsens anläggningar vid Trollhättan och Vargön	166	—	—
Vaxholms radiostation	132	—	—
Vetenskapsakademien med naturhistoriska riksmuseet	—	91	—
Veterinärhögskolan	—	151	—
Veterinärinrättningen i Skara	—	152	—
Vimmerby samskola, medelsförvaltningen vid	85	—	132
Vitterhets-, historie- och antikvitetsakademien	—	94	—
Vårdanstalten i Lund för blinda med komplicerat lyte	—	124	—
Väg- och vattenbyggnadsstyrelsen	—	59	—
Värnpliktiga, samvetsömma, se Samvetsömma värnpliktiga	—	—	—
Västerås djuphamn	163	—	—
» kraftverk	164	—	—
Västerås slott	67	—	—
Å.			
Åbor, rättshjälp åt	104	—	256
Återförsäkring av inrikes värdeförsändelser	123	—	324
Ö.			
Översikt över statsverkets finansiella ställning	2	—	—
Överståthållarämbetet och länsstyrelserna	—	55	—